LEERBOEK | NEDERLANDS | 6E EDITIE | 4 VMBO-K

Nieuw Nederlands

Noordhoff

Nieuw Nederlands

Ontwerp binnenwerk: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Conceptontwerp omslag: nu:amsterdam/nu:rotterdam
Vertaling vormgeving omslag: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Omslagfoto: Hollandse Hoogte
Illustraties: Flos Vingerhoets, Haarlem

Klimaatneutraal
Noordhoff vindt jouw toekomst belangrijk en daarom hebben wij dit boek klimaatneutraal geproduceerd.

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

1 / 21

ISBN 978- 90-01-88081-1

Nieuw Nederlands

4 vmbo-k

Eindredactie:
Harald Veldman
Marlies Schouwstra

Auteurs:
Jan Bult
Fenny Karman
Katrien Lammerts
Didy Pijpker
Monique Schuh
Harald Veldman
Raoul Wiekeraad
Maartje de Wit

Noordhoff Uitgevers

Hoe werk je met Nieuw Nederlands?

De quiz
Je kunt het schooljaar beginnen met een quiz waarin je kunt laten zien hoe goed je het Nederlands beheerst. Als het nodig is, kun je na *De quiz* extra oefenen met *De brug*. Die vind je online. *De brug* helpt je om je alvast voor te bereiden op de gewone hoofdstukken in dit boek.

Hoofdstukken
Dit boek bestaat uit zes hoofdstukken. Ieder hoofdstuk heeft dezelfde indeling:
- Lezen
- Schrijven
- Kijken en luisteren
- Spreken en gesprekken
- Woordenschat
- Taalverzorging
- Praktijkopdracht

Poëzie en fictie
Achter in dit boek vind je het onderdeel *Poëzie en fictie*. Je gaat stukjes lezen uit spannende boeken en grappige gedichten. Je kunt ook laten zien dat je zelf een schrijver bent!

Nieuw Nederlands Online
Op Nieuw Nederlands Online kun je alle opdrachten uit het boek maken. Je vindt er alles wat bij de opdrachten hoort, zoals filmpjes en feedbackformulieren. Als je de opdrachten online maakt, kun je een eigen route volgen met herhaalopdrachten of steropdrachten.
Je kunt online ook oefenen voor de toets en video-uitleg van de theorie bekijken.

32 Hoofdstuk 1

Taalverzorging
formuleren

Je leert over lastige werkwoorden.

Startopdracht

Lees de strip.
1 Het laatste woord van de derde regel is fout. Welke werkwoordsvorm zou er eigenlijk moeten staan?
2 De liedjesschrijver heeft deze fout expres gemaakt. Waarom, denk je?
3 Er staat nog een foute werkwoordsvorm in dezelfde regel. Weet jij welke?

Theorie
video-uitleg

Lastige werkwoorden

De werkwoorden **kennen** / **kunnen** en **liggen** / **leggen** worden vaak fout gebruikt. Zo gebruik je deze woorden goed:
- **kennen**: iets weten of geleerd hebben. Bijvoorbeeld: Ik *ken* de spelregels van rugby.
- **kunnen**: in staat zijn om iets te doen. Bijvoorbeeld: Ik *kan* heel goed dansen.
- **liggen**: zich bevinden, rusten. Bijvoorbeeld: De hond *ligt* in zijn mand.
- **leggen**: iets doen. Bijvoorbeeld: Sem *legt* zijn tas op tafel.

Sommige vormen van het werkwoord **kunnen** worden vaak fout geschreven. Let op dat je nooit *kan* schrijft bij je/jij/u.

Ook sommige vormen van het werkwoord **willen** worden vaak fout geschreven. Let op dat je nooit *wilt* gebruikt bij hij/zij/ze. Gebruik in de verleden tijd ook nooit *wou* of *wouden*.

Opdracht 1

1 Van welk werkwoord komt het onderstreepte woord?
  a Mijn broertje kon al gamen toen hij twee was. — kennen / kunnen
  b De kat heeft op mijn nieuwe trui gelegen. — leggen / liggen
  c Wie ken je eigenlijk niet in onze wijk? — kennen / kunnen
  d Henk heeft het geld in de kassala gelegd. — leggen / liggen
2 Kies van elk onderstreept werkwoord een andere vorm en maak daarmee een zin van ten minste zes woorden.

Opdracht 2

Vul de juiste vorm in van *kennen*, *kunnen*, *liggen* of *leggen*.
1 Veel gasten … hun mobiel naast hun bord tijdens het eten.
2 Ik … iedereen die op de schoolfoto staat bij naam noemen.
3 … jij de woordenlijstwoorden van hoofdstuk drie al uit je hoofd?
4 Er … hier nog pepernoten van vorig jaar!
5 Wie heeft zijn trainingsbroek in de kleedkamer laten …?
6 Als je … volleyballen, mag je meedoen met het schooltoernooi.

In de theorie wordt de nieuwe lesstof uitgelegd. Je gaat ermee aan de slag in de opdrachten. Je kunt online videouitleg van de theorie bekijken.

Je begint altijd met de startopdracht waarin je kennismaakt met de nieuwe lesstof.

Bij 'Je leert' staat wat je gaat leren. Dat is het doel van de les.

Opdracht
3

1 Noteer de juiste vorm van *kennen*, *kunnen*, *liggen* of *leggen*.
- *a** Omdat Anouk ziek is, … ze de hele dag niks doen.
- *b* Wie heeft mijn hardloopschoenen in de schuur …?
- *c* Ik … goed op schema met de voorbereidingen voor mijn feest.
- *d** Vorig jaar … Youri drie kilometer lopen bij de coopertest.
- *e* Kom je nog even tv-kijken of … je al te slapen?
- *f** Meneer, … u een stapje opzijdoen, zodat ik ook de wedstrijd kan zien?

2 Noteer in de zinnen met een * ook de juiste vorm van *willen*.

Opdrachten waarbij je online een filmpje of een geluidsfragment kunt vinden en opdrachten waarbij je online moet werken, herken je aan het symbool voor online.

Opdracht
4

Maak bij elk plaatje twee zinnen van ten minste zes woorden. Gebruik de werkwoorden die onder de plaatjes staan.

1
leggen / liggen

2
kennen / kunnen

Opdracht
5

Verbeter zo veel mogelijk fouten in de volgende appjes. Je mag zinnen ook beter formuleren.

> beste meneer de boer, ken u onze toets frans snel nakijken als ik een herkansing wilt moet ik die namelijk maandag al doorgeven? Dat zeg onze mentor groeten van heidy
> 21:04 ✓✓

> ik ben mijn sleutels vergeten kun je die voor mij meenemen. Je pak ze zo want ze leggen op mijn bureau bedankt! Roos 😘
> 14:31 ✓✓

Opdracht
6 *

Er zijn meer werkwoorden die op elkaar lijken, maar iets anders betekenen.
Noteer van elk vetgedrukt werkwoord het hele werkwoord. Kies daarna de juiste vorm.

1 Jan-Kees smeet / smeed de deur dicht.
2 Die sokken roken / rookten verschrikkelijk vies.
3 Onze docent spelt / speldt ons weleens een verzonnen verhaal op de mouw.
4 Ik zag geen hand voor ogen, zo erg miste / mistte het.

Opdrachten op een hoger niveau herken je aan de ster. Je docent vertelt of je deze opdracht maakt of niet.

Ik kan/weet	• lastige werkwoorden op de juiste manier gebruiken.

Maak de extra opdrachten online.

'Ik kan/weet' geeft aan wat je hebt geleerd. Ook staat er bij welk niveau daarbij hoort.

Je kunt online extra opdrachten maken. Je kunt ook je eigen route volgen door alle opdrachten uit het boek online te maken.

Inhoud

4 Kansen

Poëzie en fictie

Bijlagen

Eindexamen

De

quiz

De brug van klas 3 naar klas 4

Dit is het vierde schooljaar dat je het vak Nederlands krijgt. Misschien is Nederlands makkelijk of juist moeilijk voor je. Als je Nederlands in klas 3 lastig vond, is het een goed idee om alvast te oefenen met de opdrachten uit *De brug*. Deze vind je online.

Doe de quiz!

Tijdens de quiz krijg je vragen over Lezen, Woordenschat en Taalverzorging. Je kunt de quiz in je eentje online maken of met de hele klas tegelijk. Als je de quiz samen met je klas maakt, is je docent de quizleider.

Je kunt de quiz ook zelf online maken.

Zo gebruik je De brug

Voordat je aan leerjaar 4 begint, kun je met *De brug* alvast een begin maken. De brug herhaalt alle leerstof uit klas 3 over Lezen, Grammatica, Formuleren en Spelling. In *De brug* vind je korte, heldere uitleg van de theorie plus een aantal opdrachten.

Je vindt alle opdrachten van* De Brug *online.

Hoofdstuk 1

Nieuws

Taal en beeld

Taal roept bij iedereen een ander beeld op. Denk eens aan het woord *brand*. Sommigen zien alleen de vlammen voor zich. Anderen zien een heel plaatje: een huis dat in vuur en vlam staat en de brandweer die het huis binnenstormt om de hond nog uit de vlammenzee te redden. Bij elk woord kun je beelden bedenken. Bedenk een mooi beeld bij het woord *geluk*. Vergelijk je beeld met dat van een klasgenoot. Hebben jullie hetzelfde bedacht?

Lezen is niet nodig!

Je kunt woorden ook schrijven en tekenen tegelijk. Als je dat goed doet, hoef je de letters niet eens te lezen om de woorden te snappen. Zo kun je het woord *slang* tekenen door de letters in de vorm van een slang te zetten. Kies een van de woorden hieronder en teken jouw woord. Wie is de beste woordtekenaar?
sjaal – trap – appel – slijm – hart – bloem – cactus

Een open boek

Een goede vriend hoeft soms niets te zeggen. Je kunt aan zijn gezicht al zien wat hij denkt. Helemaal als iemand dan ook nog een geluid maakt als *huh?!* of *waaaaaat?!!* Het eerste geluid zou passen bij een verward gezicht. Bij het tweede geluid denk je misschien aan iemand die net een erg onverwacht en schokkend nieuwtje heeft gekregen. Zie jij de gezichtsuitdrukking bij dat geluid al voor je?

Doe de Koppenquiz.

Lezen

Je leert over de indeling van een tekst.

Startopdracht

Maak een 'tekstpuzzel' voor een klasgenoot. Doe het zo:

- Zoek in een krant, tijdschrift of op internet een tekst van vijf of zes alinea's. Print of kopieer de tekst.
- Knip de alinea's uit (ook de titel). Noteer voor jezelf de juiste volgorde.
- Schud de strookjes papier door elkaar en wissel ze met die van een klasgenoot.
- Leg elkaars tekst in de juiste volgorde.

Lukte het om elkaars teksten in de juiste volgorde te leggen? Waarop heb je gelet?

Theorie

video-uitleg

De indeling van een tekst

Een goed opgebouwde tekst bestaat meestal uit drie delen: inleiding, middenstuk en slot.

In de **inleiding** van een tekst wordt bijna altijd het onderwerp genoemd. Daarnaast wordt bijvoorbeeld:
- de aanleiding voor het schrijven van de tekst genoemd
- een voorbeeld bij het onderwerp gegeven
- een leuk, kort verhaaltje (anekdote) verteld
- een belangrijke vraag gesteld
- een mening (standpunt) gegeven
- een samenvatting van de hele tekst gegeven
- iets verteld over de opbouw van de tekst.

In het **middenstuk** van een tekst worden verschillende zaken behandeld die met het onderwerp te maken hebben. Dat zijn de deelonderwerpen.

In het **slot** van een tekst wordt bijvoorbeeld:
- de hoofdgedachte van de tekst genoemd
- een advies gegeven
- een conclusie getrokken
- een korte samenvatting van de tekst gegeven
- een toekomstverwachting genoemd: iets wat waarschijnlijk nog gaat gebeuren
- een vraag uit de inleiding beantwoord
- nieuwe informatie of een nieuw argument ingebracht.

Opdracht 1

Tekst 1, 2 en 3 zijn inleidingen van teksten. Lees de inleidingen.
Neem het schema over in je schrift en vul het in. Maak gebruik van de theorie.

Tekst	Onderwerp	Naast het onderwerp staat in de inleiding	In de slotalinea staat waarschijnlijk	Een deelonderwerp kan zijn
1				
2				
3				

Tekst 1

Nuttig roddelen?

Roddel jij weleens? Grote kans dat je daar niet trots op bent. We linken het vooral aan slinkse en gemene praatjes. Dat is niet (altijd) terecht. 'Er bestaat zoiets als nuttig roddelen', zegt onderzoeker Rinus Feddes van de Universiteit voor Humanistiek. Feddes legt hier uit waarom.

Naar: 7Days, 13 juli 2018

Tekst 2

Wees niet te streng voor ze

Het is een ergernis voor veel weggebruikers: pubers die met hun fiets over de weg slingeren of met zijn drieën naast elkaar fietsen. Maar wees niet te streng voor ze. Hun puberbreinen zijn nog niet klaar voor het verkeer. In dit artikel lees je waarom het voor pubers lastig is. Bovendien geven volwassenen maar zelden het goede voorbeeld.

Naar: Kampioen, september 2018

Tekst 3

Onderbroekenlol

Ik herinner me nog goed hoe ik me voelde voor mijn eerste presentatie voor ouders. Zenuwachtig zei ik tegen mijn docent dat ik het niet wilde doen. De docent gaf mij toen deze tip. 'Ga rustig voor je publiek staan en stel je voor dat iedereen in hun onderbroek naar je zit te kijken.' Ik moest lachen, maar heb het geprobeerd, ik moest wel. En wat denk je? Het werkte, mijn zenuwen verdwenen. Er zijn natuurlijk meer tips voor een goede presentatie.

Naar: noablogt.wordpress.com, op 6 december 2020

Opdracht 2

1 Noteer welk plastic jij dagelijks gebruikt. Onderstreep wat daarvan wegwerpplastic is.

Bekijk tekst 4. Let op: er zijn drie versies van het slot.

2 Wat is het onderwerp van tekst 4?

3 Hoe wordt de tekst ingeleid in alinea 1 en 2?

De tekst wordt ingeleid door

A de aanleiding te noemen voor het schrijven van het artikel.
B een voorbeeld te geven bij het onderwerp.
C een voor de tekst belangrijke vraag te stellen.
D het standpunt van de schrijver weer te geven.

4 Waarom staat de titel tussen aanhalingstekens?

Lees tekst 4 tot en met alinea 5.

5 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 5.

a afgebroken (al. 1)	1 beslist dat het niet meer mag bestaan
b onlangs (al. 2)	2 het slijten door ouderdom
c in de ban doet (al. 2)	3 kortgeleden
d de tand des tijds (al. 3)	4 onderzoeken, proeven
e experimenten (al. 4)	5 vergaan, verdwenen

6 De alinea's 3 en 4 horen bij elkaar. Welk kopje past het beste bij de alinea's 3 en 4 samen?

A Geen bewijzen
B Geen onderzoeken
C Rietjes gaan lang mee
D Verwachtingen

7 Leg met behulp van alinea 3 uit waarom de woorden *500 jaar* (al. 1) niet met zekerheid te zeggen zijn.

8 Wat is het deelonderwerp van alinea 5?

9 Wat is het verband tussen alinea 4 en 5?

A Alinea 5 is een aanvulling bij alinea 4.
B Alinea 5 is een conclusie van alinea 4.
C Alinea 5 is een voorbeeld bij alinea 4.

10 Hoeveel deskundigen worden er in tekst 4 geïntroduceerd?

Lees de drie slotalinea's van tekst 4.

11 Noteer voor elk slot wat de functie is. Kies uit:

A een advies geven
B een korte samenvatting geven
C een toekomstverwachting noemen

12 Leg uit waarom de informatie in deze tekst wel / niet zo / niet betrouwbaar is.

Tekst 4

'Plastic rietje is pas na 500 jaar afgebroken'

[1] Berichten verspreiden zich vaak razendsnel, of ze nu kloppen of niet. Wij proberen de zin van de onzin te scheiden. Deze keer gaat het over het nieuws: 'Het duurt 500 jaar voordat een plastic rietje is afgebroken.'

[2] 'Een rietje maken kost een paar seconden, maar het duurt vijfhonderd jaar voordat het is afgebroken', zei Frans Timmermans onlangs op de Duitse tv-zender ZDF. Met het plastic rietje als voorbeeld legde de Eurocommissaris uit waarom de Europese Commissie het wegwerpplastic in de ban doet.

[3] 'De meeste rietjes zijn gemaakt van polypropyleen, een polymeer dat ongeveer zeventig jaar bestaat. Niemand heeft het materiaal dus al honderden jaren kunnen testen, maar het is ontworpen om de tand des tijds zo goed mogelijk te doorstaan', zegt hoogleraar polymeerchemie Bert Meijer van de TU in Eindhoven. 'Ik verwacht dat kruimels van het rietje over honderd jaar nog te vinden zijn.'

[4] 'Onder invloed van uv-licht, hitte en vochtigheid verbrokkelt het materiaal van de rietjes langzaam tot

kleine stukjes', vertelt Katja Loos, hoogleraar polymeerchemie van de Rijksuniversiteit in Groningen. 'Hoelang dit duurt, weet niemand. Niemand doet experimenten om aan te tonen hoe snel polypropyleen wordt afgebroken.'

[5] Het enige onderzoek op dit gebied vond plaats in de jaren zeventig en tachtig door Zweedse onderzoekers. Op basis van de resultaten van dat

onderzoek schatten de onderzoekers dat het honderden jaren duurt voordat polypropyleen wordt afgebroken. 'Het onderzoek duurde maar tien jaar en zegt niets over rondslingerende rietjes', volgens Minna Hakkarainen, hoogleraar polymeertechnologie van het Zweedse Royal Institute of Technology. 'Of het echt drie-, vier- of vijfhonderd jaar duurt, is echt onmogelijk in te schatten.'

[6a] Kortom, niemand weet hoelang het duurt tot een rietje vergaat. Het duurt waarschijnlijk honderden jaren.

[6b] Hoewel niemand weet hoelang het precies duurt voordat een plastic rietje vergaat, is het duidelijk dat het erg lang duurt. Totdat wegwerpplastic verboden wordt, kun je het beste gewoon je mond aan je glas, blikje of flesje zetten.

[6c] Volgend jaar start in Frankrijk een nieuw onderzoek naar wegwerpplastic. De resultaten daarvan worden binnen drie jaar verwacht. Hopelijk geeft dit onderzoek meer inzicht in de afbraaktijd van plastic rietjes.

Naar: de Volkskrant, Enith Vlooswijk, 27 juni 2018

Opdracht 3 ✱

Lees tekst 5.

1 Weet jij nog een ander alternatief voor plastic rietjes?

2 De slotalinea van tekst 5 ontbreekt. Welk slot past het best bij tekst 5? Kies uit A, B of C en leg je keuze uit.

A Er zijn veel alternatieven voor plastic rietjes. Helaas is er geen alternatief dat volledig afbreekbaar is.

B Er zijn veel alternatieven voor plastic rietjes. Het maakt niet uit welk alternatief je kiest, zolang het maar niet van plastic is. Alles is beter dan plastic rietjes.

C Er zijn veel alternatieven voor plastic rietjes. Let er bij je keuze op dat je een rietje kiest dat volledig afbreekbaar is. Daarmee spaar je het milieu.

Vergelijk tekst 4 met tekst 5.

3 Geef aan of de volgende uitspraken 'juist' of 'onjuist' zijn.

a Tekst 5 bevat een nieuw gegeven bij tekst 4.

b Tekst 5 is een mogelijke oplossing van het probleem in tekst 4.

c Tekst 5 is een voorbeeld bij het probleem van tekst 4.

4 Stel, tekst 5 moet een alinea zijn van tekst 4. Na welke alinea past tekst 5 in tekst 4? Leg uit waarom.

Tekst 5

Alternatieve rietjes

Vanaf nu gebruik jij natuurlijk nooit meer plastic drinkrietjes! Maar wat dan wel? Er bestaan al verschillende soorten rietjes van glas, metaal, tarwe en bamboe. Hier lees je over nog twee andere soorten.

Drinkrietje van PLA*
Deze biologisch afbreekbare rietjes hebben dezelfde voordelen als plastic, maar natuurlijk niet de vervelende nadelen voor de natuur. Ze zijn van PLA gemaakt, dat is het zetmeel uit maïs. Dit snelgroeiende gewas is de natuurlijke grondstof voor de productie van onze biologisch afbreekbare PLA-bekers, -deksels en -rietjes. PLA is hét alternatief voor milieuonvriendelijke synthetische plastics.

Rietstengel
Een rietstengel is beter dan PLA. PLA is een plastic, van o.a. maïszetmeel, dat de natuur niet zelf maakt en dat dus ook niet makkelijk afbreekt. Het is alleen afbreekbaar in een industriële compostinstallatie. Wanneer dit materiaal op de grond terechtkomt of de oceaan bereikt, kan het dus alsnog het milieu schaden. De rietstengels groeien in de natuur en zijn dus wél volledig afbreekbaar.

**PLA* is polylactide, ook wel *polymelkzuur* genoemd

Naar: www.greenpicnic.nl en strawbystraw.nl, op 10 juni 2019

Opdracht
4

1 Recyclen is hergebruiken. Welke gerecyclede dingen ken jij of gebruik jij?
2 Voor sommige nieuwe producten moet je een verwijderingsbijdrage betalen. Je betaalt dan een bedrag, zodat de grondstoffen van het product later hergebruikt kunnen worden. Waarom is zo'n bijdrage belangrijk, denk je?

Bekijk tekst 6.
3 Wat is het onderwerp van de tekst?
A auto's uit elkaar halen in Nederland
B automaterialen recyclen in Nederland
C recyclingbijdrage voor auto's in de EU
4 Wat is de functie van de inleiding?
5 Wat is de functie van de afbeelding?

Lees tekst 6.
6 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 5.

a kwalitatief (al. 2)	1 hoe goed of slecht iets is
b total loss (al. 2)	2 niet schadelijk voor het milieu
c milieuvriendelijk (al. 3)	3 rest
d restant (al. 4)	4 van alles door elkaar, samenraapsel
e mengelmoes (al. 6)	5 zo beschadigd dat het niet meer te repareren is

7 Wat bedoelt de schrijver met *omgekeerde automonteurs* in alinea 3?
8 'Alles wat geen staal is (glas, rubber, koper), vervolgt zijn reis.' (al. 4) Waar gaat de reis naartoe?
9 Bedenk een passend tussenkopje boven alinea 6.
10 Waarom staat *bijna* in alinea 7 tussen haakjes?
11 Staan er in tekst 6 vooral feiten of meningen? Leg je antwoord uit.
12 De tekst eindigt met een
A advies en een conclusie.
B conclusie en een samenvatting.
C toekomstverwachting.
D uitsmijter.
13 Welke zin geeft het beste de hoofdgedachte weer van deze tekst?
A De resten van auto's worden in Nederland vaker hergebruikt dan in andere Europese landen.
B Nederland is kampioen auto's recyclen en hergebruikt meer dan 98% van elke gesloopte auto.
C Voor de verwijderingsbijdrage van 40 euro worden in Nederland auto's gedemonteerd.
14 Waarom zijn de rietjes uit tekst 5 lastiger te recyclen dan auto's? Verwerk in je antwoord informatie uit tekst 6.

Tekst 6

De laatste rit
en hoe 98% van een auto een nieuw leven krijgt

[1] Als je een auto koopt, betaal je 40 euro recyclingbijdrage. Wat doen ze voor dat geld? Wij zochten het uit en wat blijkt? Nederland is kampioen auto's recyclen en hergebruikt meer dan 98% van elke gesloopte auto. In geen enkel Europees land is de verwerking van afgedankte auto's zo goed als hier.
[2] De gemiddelde tijd waarop een auto in Nederland wordt afgedankt, is achttien jaar. Die

leeftijd stijgt, doordat auto's kwalitatief steeds beter worden. Maar is een auto niets meer waard, dan levert de eigenaar of het autobedrijf waar hij is achtergelaten, de wagen in bij een demontagebedrijf. Ook schadeauto's die door de verzekering 'total loss' zijn verklaard komen hier.

[3] Het demontagebedrijf haalt vervolgens alle onderdelen die nog goed zijn en waarvan ze verwachten die te kunnen verkopen, van de auto. Voor die taak zijn 'omgekeerde automonteurs' nodig. De auto wordt afgemeld bij de Rijksdienst voor het Wegverkeer en de kentekenplaten worden vernietigd. Daarna wordt de auto 'droog' gemaakt. Dat wil zeggen dat alle vloeistoffen eruit worden gezogen: brandstof, motorolie, koelvloeistof, remvloeistof, ruitensproeiervloeistof en het koelmiddel van de airco. Deze stoffen worden milieuvriendelijk afgevoerd en verwerkt.

[4] Als het demontagebedrijf niks meer van het autowrak kan gebruiken, wordt het restant verkocht aan de *shredder* (zie afbeelding). Met enorme stalen hamers wordt het wrak letterlijk kort en klein geslagen. Alles wordt hier vermalen tot brokken zo groot als een vuist. Staal wordt met een magneet van de rest gescheiden en gaat naar de hoogovens voor productie van nieuw staal. Alles wat geen staal is (glas, rubber, koper), vervolgt zijn reis.

[5] In andere Europese landen stopt het als de shredder klaar is, maar niet in Nederland. Nu komt de post-shredder technologiefabriek in Tiel in beeld. In deze fabriek worden materialen zo fijn mogelijk

Shredder

gesplitst totdat er drie stromen overblijven: plastics, vezels en mineralen. Hoe ze dit doen?

[6] Alle resten worden hergebruikt. Glas gaat terug naar de glasindustrie. Rubber wordt verwerkt tot granulaat (korrels) en gebruikt voor vloeren in sportzalen en als vulmiddel voor kunstgras of in asfalt. Metalen als aluminium en koper worden opnieuw gebruikt. Plastics worden verder gescheiden, de slechtste kwaliteit wordt gebruikt voor binnenkanten van wielkasten in auto's. Van de vezels afkomstig uit bekleding en isolatiematten wordt plaatmateriaal gemaakt. Wat overblijft, is een mengelmoes aan mineralen, die wordt gebruikt als vulmiddel in de wegenbouw.

[7] Kortom, je weet nu wat er gebeurt met de verwijderingsbijdrage. Van auto tot weg – in Nederland is het (bijna) een echte kringloop.

Naar: Kampioen, september 2018

Opdracht 5

Bekijk de afbeelding.

1 Waarvoor wordt deze afbeelding gebruikt?
2 Waarom is de kleur groen in de afbeelding een goede keuze?
3 Bij welke drie teksten uit deze paragraaf past deze afbeelding?
4 Bij welke tekst past de afbeelding het best? Leg je antwoord uit.

Opdracht 6 ✱

Lees tekst 6 nog eens.

1 Maak een schema van tekst 6 waarin duidelijk te zien is hoe en waarvoor automaterialen hergebruikt worden. Gebruik pijltjes en steekwoorden.
2 Noteer boven je schema een passende titel.

Ik kan/weet

- de inleiding, het middenstuk en het slot in een tekst herkennen.
- onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F
- de bedoeling van delen van teksten herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een zakelijke brief en e-mail schrijven.

Startopdracht

1 Werk samen met een klasgenoot. Bedenk samen in 2 minuten zo veel mogelijk verschillen tussen een zakelijke brief en zakelijke e-mail. Doe dat zo:
- Verdeel een papier in twee kolommen.
- Zet boven de linker kolom *Overeenkomst* en boven de rechter kolom *Verschil*.
- Noteer zo veel mogelijk overeenkomsten en verschillen. Denk bijvoorbeeld aan: de inhoud, de vorm, het taalgebruik, de manier van versturen en waarmee je schrijft.
- Markeer de overeenkomst die jullie het belangrijkst vinden.
- Markeer het verschil dat jullie het opvallendst vinden.

2 Bekijk de voorbeelden van een zakelijke brief en e-mail op bladzijde 192 en 194. Zijn jullie belangrijke overeenkomsten en verschillen vergeten?

Theorie

video-uitleg

Een zakelijke brief of e-mail schrijven

Voor berichten aan bedrijven, organisaties of mensen die je niet (goed) kent, schrijf je een zakelijke brief of een zakelijke e-mail. In beide teksten gebruik je beleefde taal. Een zakelijke brief heeft een andere vorm dan een zakelijke e-mail. Bekijk de voorbeelden op bladzijde 192 en 194.

Zo schrijf je de tekst van een zakelijke brief of zakelijke e-mail
- Zet achter *Betreft:* (zakelijke brief) of achter *Onderwerp:* (e-mail) kort en duidelijk waarover je bericht gaat.
- **indeling** – Gebruik een witregel na de aanhef en voor je groet. Verdeel je tekst duidelijk in alinea's. Gebruik hiervoor ook witregels.
- **aanhef** – Gebruik altijd een beleefde aanhef, zoals *Geachte heer of mevrouw,*.
- **inleiding** – Noem de aanleiding voor je bericht. Vertel waarom je schrijft en vertel als dat nodig is, ook wie je bent.
- **middenstuk** – Stel hier je vragen of geef meer informatie. Als je een bijlage meestuurt, noem die dan ook in je tekst.
- **slot** – Spreek een wens of verwachting uit, bijvoorbeeld: *Alvast bedankt voor uw reactie.*
- **groet** – Sluit af met een beleefde groet. Schrijf je namens een groep, dan zet je dat eronder. Zet daaronder je voor- en achternaam. Bijvoorbeeld:
  Met vriendelijke groet,
  namens klas 4C
  Dennis de Groot
- Controleer je brief of e-mail op spel- en taalfouten.

Opdracht 1

Een docent vertelt over de vakbeurs Horecava. Daar zou je graag naartoe willen, omdat je volgend schooljaar de opleiding *Zelfstandig werkend kok* gaat volgen. In het weekend kun je helaas niet naar de beurs. Daarom wil je in een e-mail aan de schoolleiding vrij vragen, zodat je doordeweeks kunt gaan. Als tegenprestatie beloof je een verslag voor de schoolwebsite te schrijven over jouw bezoek.

1. Wat zet je in de onderwerpregel van de e-mail?
2. Welke aanhef gebruik je?
3. Wat is de aanleiding voor je e-mail?
4. Noteer een argument waarmee je de directeur kunt overtuigen om jou vrij te geven.
5. Bedenk een reden waarom je in het weekend niet naar de beurs kunt.
6. Wat moet je in het slot zetten?
   A dat je de opleiding *Zelfstandig werkend kok* gaat volgen
   B dat je niet in het weekend naar de Horecava kunt
   C een wens en een bedankje
7. Schrijf de zakelijke e-mail naar de schoolleiding. Gebruik het voorbeeld en de uitleg op bladzijde 194.
8. Ruil je e-mail met die van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
9. Ruil jullie teksten weer en verbeter je e-mail als dat nodig is.

Opdracht 2

Volgend jaar april is het gala van klas 4 en jij zit in de voorbereidingscommissie. Het programma is al bijna klaar, maar de locatie is nog niet gekozen. Er zijn twee plekken overgebleven: *Landgoed Ekenstein* en *Het Koetshuis*. Om een goede beslissing te kunnen nemen, willen jullie antwoord op de volgende vragen:
- Tot hoe laat mag het feest duren?
- Voor hoeveel personen is de ruimte geschikt?
- Heeft het bedrijf ook een feestarrangement (= één prijs per persoon voor de hele avond drankjes en hapjes)? Zo ja, wat is de prijs per persoon? Zo nee, wat kost één drankje?
- Is de ruimte op 17, 18, 24 of 25 april nog beschikbaar?

1. Schrijf namens de voorbereidingscommissie een zakelijke brief naar Landgoed Ekenstein ter attentie van Jolanda Pels. Een adres mag je zelf bedenken. Vraag om een snelle reactie. Als bijlage stuur je het voorlopige programma mee.
   Let op: het middenstuk van je brief moet uit minimaal twee alinea's bestaan.
   Gebruik het voorbeeld en de uitleg op bladzijde 192 en 193.
2. Ruil je brief met die van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
3. Ruil jullie teksten weer en verbeter je brief als dat nodig is.

Ik kan/weet
- een zakelijke brief en e-mail schrijven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert goed kijken en luisteren.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding uit het begin van een nieuwsitem.

1 Wanneer krijgen mensen een spuitje?
2 Is het spuitje letterlijk of figuurlijk bedoeld?
3 Wat heeft het spuitje met de telefoon te maken?
4 Wie geeft het spuitje?
5 Hoe kun je zien dat een belangrijk doel van dit nieuwsitem waarschijnlijk 'waarschuwen' is?
6 Wat is waarschijnlijk een ander belangrijk doel van dit nieuwsitem? Kies uit: *amuseren – iets uitleggen – overhalen*.

Theorie

video-uitleg

Goed kijken en luisteren

Om een kijk- of luisterfragment goed te kunnen begrijpen, let je op de volgende dingen:

- Het onderwerp – dit wordt vaak genoemd in het begin.
- De hoofdgedachte – die wordt vaak aan het begin of aan het eind genoemd.
- De verschillende deelonderwerpen.
- De signaalwoorden – ze helpen je om onderscheid te maken tussen hoofd- en bijzaken.
- De functie van de beelden – ze geven bijvoorbeeld belangrijke informatie of trekken de aandacht.
- Het doel van de programmamaker.

Opdracht 1

Lees eerst de vragen. Luister dan naar het fragment uit *FunX Headlines NOS op 3*.

1 Wat voor soort radioprogramma is dit?
2 Hoeveel deelonderwerpen worden er besproken?
3 Je hoort af en toe een toon. Wat is de functie van die toon?
4 Wanneer hoor je de belangrijkste informatie over elk deelonderwerp?
aan het begin / in het midden / aan het eind
5 Wat is het doel van dit fragment?

Opdracht 2

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het filmpje van *Schooltv*.

1 Wat is het onderwerp van dit fragment? Noteer één woord.
2 Op welke twee manieren wordt het onderwerp geïntroduceerd?
a door de aanleiding voor het maken van dit filmpje te vertellen
b door een leuk, kort verhaaltje te vertellen
c door voorbeelden te geven van het onderwerp
d door vragen over het onderwerp te stellen

3 Als de presentatrice uitlegt wat ze bedoelt met een rustige periode, zie je twee keer korte beelden uit nieuwsuitzendingen. Deze beelden trekken de aandacht en
A geven nieuwe informatie bij wat de presentatrice zegt.
B maken duidelijker wat de presentatrice zegt.
C roepen een vrolijk vakantiegevoel bij de kijker op.

4 Noteer de juiste woorden: De presentatrice legt uit waar de term komkommertijd vandaan komt. Daarover zijn geen / twee / drie verschillende theorieën. Dat zegt de presentatrice wel / niet duidelijk. Het beeld maakt het wel / ook / niet duidelijk.

5 De presentatrice geeft voorbeelden van ‘echt nieuws’ tijdens komkommertijd. Met welk(e) signaalwoord(en) geeft ze dit aan?

6 Noteer twee voorbeelden van ‘echt nieuws’ uit het filmpje.

7 Wat is het belangrijkste doel van de programmamakers?
A amuseren met leuke weetjes en feiten over onze komkommertijd
B informeren over de herkomst en betekenis van komkommertijd
C overtuigen wat de juiste betekenis is van komkommertijd

8 Wat is de hoofdgedachte van dit fragment?
A *Komkommertijd* betekent ‘vakantietijd’. Het woord werd in Nederland voor het eerst gebruikt in 1787. Andere talen hebben ook een woord voor *komkommertijd*.
B *Komkommertijd* betekent niet altijd ‘geennieuwstijd’, want ook in de zomer kunnen er belangrijke of erge dingen plaatsvinden.
C *Komkommertijd* is de rustige periode in de zomer waarin kranten en journaals vaak minder belangrijk nieuws brengen. Waar de term vandaan komt, is niet duidelijk.
D *Komkommertijd* komt van het Engelse ‘cucumber time’ en betekent tegenwoordig in Nederland dat er geen echt nieuws op radio of televisie is.

9 Welke definitie van komkommertijd vindt de presentatrice het beste: de definitie uit Van Dale of de definitie van Onze Taal? Waarom vindt ze dat?

Opdracht 3

Lees eerst vraag 1 tot en met 3. Bekijk dan het fragment uit *NOS Stories*.

1 Welke drie deelonderwerpen gaan Jeroen en Nisrine bespreken?

2 Waarover gaat deze aflevering van *NOS Stories*? Noteer één woord.

3 Voor welk publiek is deze aflevering van *NOS Stories* bedoeld?
A iedereen die zijn rijbewijs nog moet halen
B jongeren die hun rijbewijs willen halen
C rij-instructeurs en rijscholen

4 Bekijk nu het hele fragment. Maak daarna de vragen die je online vindt of van je docent krijgt.

Ik kan/weet
- belangrijke informatie en hoofdzaken uit een tekst halen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert hoe je mondeling betrouwbare informatie verzamelt.

Startopdracht

Je vriendin Lexy stuurt een bericht door. Lees het bericht.

1 Wat denk je: is de informatie betrouwbaar?
- A Ja, want mijn vriendin stuurt geen nepnieuws door.
- B Nee, want alle nieuwsberichten die via sociale media worden gestuurd zijn nepnieuws.
- C *Ja,* / *Nee,* / *Misschien,* want …

2 Wat kun je het beste doen om te controleren of de informatie in dit bericht klopt?
- A Alle 171 reacties lezen. Als de meeste mensen het nieuws geloven, zal het wel kloppen.
- B Even bellen met woordvoerder Sanders van de Efteling.
- C Het filmpje bekijken dat de Efteling hierover op YouTube heeft gezet.
- D *Iets anders, namelijk …*

Zoeken

Lexy heeft een bericht gedeeld
2 seconden geleden

Efteling introduceert: Baby's in de achtbaan Python

Vanaf 1 april kunnen ook baby's een ritje maken in de Efteling-achtbaan *De Python*. Woordvoerder Sanders laat weten: 'Het is een bijzonder moment. We zijn jaren bezig geweest om te kijken hoe we ook de allerkleinste gasten in *De Python* konden krijgen. Vandaag kunnen we bekendmaken dat we als eerste attractiepark ter wereld baby's gaan toelaten in *De Python*.'

234 171 reacties 52 keer gedeeld

Theorie

video-uitleg

Betrouwbare informatie verzamelen

Als je mondeling informatie wilt verzamelen, voer je een gesprek of houd je een interview. Niet alle informatie die je van personen krijgt, is even **betrouwbaar**. Je moet dus kritisch zijn. Je vraagt je dan af: is de informatie **volledig** en **waar**? Vraag daarom verschillende personen om informatie en vergelijk die informatie met elkaar.
Let daarbij op:
- Is de **persoon** die de informatie geeft deskundig? Heeft hij verstand van het onderwerp, weet hij er veel over?
- Wat is het **doel** van de persoon die informatie geeft? Een medewerker in een winkel heeft als doel iets verkopen en zal waarschijnlijk alleen positieve dingen over een product vertellen.
- Bestaat de informatie vooral uit **feiten** of vooral uit **meningen**? Iemand die verschillende feiten kan noemen over het onderwerp, geeft waarschijnlijk betrouwbaardere informatie dan iemand die alleen zijn mening geeft.

Op een informatief gesprek moet je je goed voorbereiden door van tevoren vragen te bedenken. Vraag door als er iets niet duidelijk is.

Opdracht 1

Je weet niet wat je zult doen: een nieuwe of een tweedehands scooter kopen. Wat is bijvoorbeeld het verschil in onderhoud? Je vraagt een aantal mensen om informatie en dit zijn de antwoorden:

a vriend: 'Maakt niet uit, want je betaalt sowieso veel onderhoudskosten.'
b scooterdealer: 'Het prijsverschil in onderhoud is minimaal, dus ik zou een nieuwe kopen.'

c scootertechnicus: 'Het onderhoud van nieuwe scooters is vaak ingewikkelder en daarom duurder dan dat van wat oudere scooters.'
d medewerker ANWB: 'Een nieuwe scooter vraagt natuurlijk altijd veel minder onderhoud en dat scheelt in de kosten.'
1 Welke informatie vind jij het meest betrouwbaar? Let bij het beoordelen op mening, feit en doel van de spreker. Leg je antwoord uit.
2 Noteer bij twee antwoorden een goede doorvraag.
3 Aan wie zou jij ook nog informatie kunnen vragen? Noteer achter de persoon wat je zou vragen.

Opdracht 2

De volgende nieuwsberichten komen van sociale media:
a Jongeren die veel spelletjes spelen op hun smartphone krijgen een 'app-nek'.
b Kaas is even verslavend als morfine door het melkeiwit caseïne.
c Even springen tijdens de les zorgt voor betere leerprestaties.
d Komend schooljaar is op alle scholen nog maar één pauze per dag toegestaan.
1 Kies twee berichten en noteer voor elk uitgekozen bericht twee personen aan wie je vragen zou kunnen stellen om erachter te komen of de informatie klopt.
2 Bedenk voor beide berichten drie goede vragen die je kunt stellen.

Opdracht 3

Welk beroep is zwaarder: dat van de loodgieter, de kraamhulp of van de kapper? Om daarachter te komen, verzamel je samen met een klasgenoot informatie.
1 Kies een beroep. Het mag een van de bovenstaande beroepen zijn.
2 Noteer twee verschillende personen die jullie gaan interviewen over dit beroep. Denk aan:
- iemand die het beroep uitoefent of heeft uitgeoefend
- een docent die mensen opleidt voor dit beroep
- de baas van een bedrijf die deze werknemers in dienst heeft
- de partner van iemand die dit beroep uitoefent.

3 Bedenk vijf vragen die jullie aan deze twee personen gaan stellen. Vraag naar feiten en voorbeelden.
4 Spreek af of jullie aantekeningen maken of het gesprek opnemen.
5 Houd de interviews. Vraag door als iets niet duidelijk is.

Opdracht 4

Presenteer jullie onderzoek uit opdracht 3 aan een tweetal dat een ander beroep heeft onderzocht.
1 Spreek af welk tweetal als eerste presenteert. Het andere tweetal let hierop:
- Worden de namen van de geïnterviewden genoemd?
- Krijg je belangrijke informatie over het beroep?
- Wat denk je: is de informatie van de geïnterviewden volledig en waar?

2 Wissel van rol.
3 Wat is jullie conclusie: Welk van de twee beroepen is het zwaarst?

Ik kan/weet
- informatie verzamelen via het houden van een vraaggesprek. 2F
- de betrouwbaarheid van informatie beoordelen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert woordraadstrategieën toepassen en de betekenis van moeilijke woorden.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.

1 Wat betekent het streepje met de rondjes onder de koe, denk je?
2 Noteer een Nederlandse tekst voor het bord.
3 Bedenk en teken een verkeersbord dat nog niet bestaat.

Opdracht 1

Lees tekst 1.

1 Noteer zes woorden uit de tekst waarvan je de betekenis nog niet weet onder elkaar.
2 Welke woordraadstrategie pas je toe om de betekenis te vinden van *wegbeheerders* in alinea 1?
3 In alinea 2 staat: *Joost mag het weten*. Moet je om de alinea te begrijpen deze uitdrukking opzoeken in het woordenboek?
A Ja, want het is belangrijk en uit de tekst kun je niet opmaken dat deze uitdrukking betekent: 'dat weet niemand'.
B Nee, want het is niet belangrijk. Als je verder leest, begrijp je wel wat de schrijver bedoelt.
4 Noteer de letterlijke en figuurlijke betekenis van *wegwijs* (al. 3). Gebruik een woordenboek.
5 'Iets naslaan' betekent 'iets opzoeken'. Wat is een *naslagwerk* (al. 3)?
6 Welk woord in alinea 3 betekent ongeveer hetzelfde als *naslagwerk*?
7 Na het woord *rijsimulator* staat in alinea 4 een voorbeeld van een situatie die je in een rijsimulator kunt tegenkomen. Schrijf in je eigen woorden op wat een *rijsimulator* is.
8 Je weet wat 'treffen' is. Wat betekent *doeltreffend* (al. 5)?
9 Door welke twee woorden in alinea 5 weet je wat *interpreteren* is?
10 *Nationaal* betekent 'landelijk' en het voorvoegsel *inter*- betekent 'tussen'. Wat zijn *internationale collega-wegbeheerders* (al. 6)?
11 Noteer de betekenis van *representatief* (al. 6). Gebruik een woordenboek.
12 De titel van de tekst is 'Weg met spraakverwarring'. Je kunt het woordje 'weg' op verschillende manieren opvatten. Wat wordt hier met het woord 'weg' bedoeld?
A 'snelweg' en 'onverharde weg'
B 'snelweg' en 'verdwenen'
C uitsluitend als 'snelweg'
D uitsluitend als 'verdwenen'
13 Onderstreep de woorden die je bij vraag 1 hebt genoemd als ze belangrijk zijn om de tekst te begrijpen.
14 Schrijf de betekenis achter de onderstreepte woorden van vraag 1. Gebruik daarbij een van de woordraadstrategieën uit de bijlage op bladzijde 190.

Tekst 1

Weg met spraakverwarring

[1] Hoe zorg je dat buitenlanders verkeersborden boven de snelweg begrijpen? Europese wegbeheerders werken daaraan.
[2] Het is een bekend vakantietafereel. Rijdend op de Franse, Duitse of Italiaanse snelweg duikt een informatiebord op. Een verkeersteken, aangevuld met twee regels tekst maken duidelijk dat er voor je iets aan de hand is. En nu? Omrijden? Hoe ernstig is het? Hoe ver ben je er nog vandaan? Joost mag het weten, want niemand in de auto begrijpt de taal waarin de waarschuwing wordt gegeven.
[3] Dat kan anders en beter, vindt een groot aantal Europese wegbeheerders. Sinds een paar jaar proberen ze samen borden en tekens te ontwikkelen die voor iedereen te begrijpen zijn. Met succes, zeggen ze zelf. Vorige maand werd een Europese richtlijn vastgesteld en gepubliceerd die de automobilist letterlijk wegwijs moet maken. Een naslagwerk dat bij toekomstige projecten gebruikt kan worden.
[4] Maar de richtlijn is nog niet af. Sinds een paar weken wordt een aantal nieuwe borden en tekens getest onder duizenden Europese automobilisten. De manier waarop dit gebeurt, is bijzonder. Via internet kan iedere automobilist testjes doen. In Nederland gebeurt dat via de website van de Verkeersinformatiedienst (VID). Bezoekers stappen op de website in een rijsimulator. Situatie: je rijdt als automobilist over de snelweg onder een elektronisch verkeersbord door. Net als op de echte snelweg zie je het paneel maar een paar seconden. Vervolgens vul je in wat je denkt dat het bord betekent.
[5] Simpel maar doeltreffend, stelt adviseur Hans Remeijn van Rijkswaterstaat. Een aantal geteste tekens is al ingevoerd. Het Europese project maakte bijvoorbeeld duidelijk dat automobilisten een driehoekig verkeersbord met een rode rand anders interpreteren dan een vierkant bord voorzien van een witte rand met daarin hetzelfde symbool. De rode driehoek met daarin bijvoorbeeld het symbool voor wegwerkzaamheden wordt – zoals het bij de theorieles is geleerd – gezien als een direct gevaar.
[6] Hoe enthousiast Rijkswaterstaat en de twaalf internationale collega-wegbeheerders ook zijn, de werkwijze oogst ook kritiek. Hoogleraar psychologie Jan Theeuwes van de Vrije Universiteit is gespecialiseerd in onder meer verkeerstekens. De internettest, die hij zelf ook heeft ingevuld, is volgens hem niet representatief.

'De site waarop je de test zet, trekt al een bepaald soort mensen aan. Alleen mensen die in het onderwerp geïnteresseerd zijn, zullen de test doen. Juist die groep weet vaak meer over verkeerstekens dan de gemiddelde automobilist', redeneert Theeuwes. Daar komt nog bij dat ook alleen automobilisten worden getest die internet hebben. En achter de computer wordt een mens niet afgeleid door reclame, andere verkeersborden en de rest van het verkeer. 'Vaak krijg je op een elektronisch bord veel informatie op een kleine afstand. Dat maakt testen achter een computer lastiger', stelt Theeuwes.
[7] Volgens hem is de toets van de dertien wegbeheerders 'heel aardig' bruikbaar als startpunt. Als een eerste signaal dat automobilisten een bepaald bord begrijpen. 'Maar het lijkt me niet voldoende om op basis van deze test geheel nieuwe borden in te voeren.'

Naar een artikel van Paul Bots, de Gelderlander, 17 januari 2013

Naar: Examen Nederlands KB 2016

Opdracht
2

Woordenlijst 1

Neem het onderstreepte woord over en zet de juiste betekenis erachter.

1 Je moet de zin citeren uit alinea drie waaruit blijkt wat de hoofdgedachte is.
letterlijk overschrijven / ontleden / vertalen

2 Als een vlucht lang vertraagd is, kun je een schadevergoeding claimen bij de luchtvaartmaatschappij.
aanmelden / eisen / opzoeken

3 Duidelijk communiceren voorkomt misverstanden, want dan is de boodschap helder.
contact hebben / overschrijven / voorstellen
4 Het functioneren van bewaakte spoorwegovergangen wordt onderzocht om ongevallen te voorkomen.
controleren / onderhouden / werken
5 De schoolleiding mag niet gedogen dat er gerookt wordt op het schoolplein.
afwijken / toestaan / verbieden
6 De nieuwe schooldirecteur wilde zichzelf in elke klas introduceren.
amuseren / overhalen / voorstellen
7 De Oranjevrouwen naderen het EK nu ze weer gewonnen hebben.
bespreken / dichterbij komen / streven
8 De opgepakte mannen ontkennen dat ze iets met de overval te maken hebben.
beloven / vertellen / zeggen dat het niet zo is
9 Tom Dumoulin wil de wielersport onder de jeugd promoten en organiseert daarom een toertocht.
afschaffen / bekender maken / trainen
10 Om je aan te melden, moet je je eerst registreren door je gegevens in te vullen.
iets in een register (= soort lijst) controleren / doorstrepen / opnemen
11 De gemeente wil het gebruik van elektrische fietsen stimuleren en daardoor het autogebruik in de gemeente verminderen.
afschaffen / betalen / bevorderen
12 De minister moet het plan nog uitwerken voordat de Kamerleden kunnen stemmen.
iets wat eerder is gezegd herhalen / terugnemen / verder uitleggen
13 In het onderzoek verklaren de artsen waarom de grieppil niet altijd werkt.
uitleggen hoe iets komt / zeggen dat iets gaat gebeuren / zeggen dat iets niet zo is
14 Er bestaan apps die voorspellen wat de uitslag van een verkiezing is.
uitleggen hoe iets komt / zeggen dat iets gaat gebeuren / zeggen dat iets niet zo is

Opdracht 3

Kies het juiste woord.

1 In ons land gedogen / naderen wij sommige verdovende middelen.
2 Ik moet me voor zaterdag registreren / voorspellen, anders mag ik niet meedoen met het toernooi.
3 Je kunt ook ontkennen / stimuleren dat je hier gisteren bij was.
4 Als jij niet beter gaat functioneren / uitwerken, word je ontslagen!
5 Helder communiceren / introduceren met doven kun je leren.
6 Wil jij promoten / verklaren waarom je je werk niet hebt ingeleverd?
7 Mijn vader wil bij de reisverzekering citeren / claimen dat de schade binnen een week betaald wordt.

Opdracht 4

Maak de zin af met een woord uit woordenlijst 1. Gebruik de juiste vorm.

1 In de inleiding van de tekst wordt een deskundige … aan de lezer.
2 Weet jij of er voor morgen regen is …, want dan ga ik met de bus naar school.
3 Ik heb een nieuwe laptop, maar hij … nog niet zoals het moet.
4 De … over het schoolfeest moet beter, want niemand weet hoe laat het begint.
5 Wie kent het beroemde … van Johan Cruijff 'Elk nadeel heb zijn voordeel'?
6 De op Weeralarm.com … orkaan zorgde voor veel onrust in Amerika.

Opdracht
5

Herhaling

1 Geef een voorbeeld van
a een wijziging
b een missie

2 Noteer in één woord de tegenstelling van
a waarneembaar
b nabijgelegen
c gelijkwaardig

3 Noteer een synoniem voor
a massaal
b per se
c positieve

Opdracht
6

Uitdrukkingen

Sommige zinnen moet je niet letterlijk nemen. Schrijf de zes uitdrukkingen uit tekst 2 onder elkaar op. Zet de betekenis erachter. Je mag een (online) woordenboek gebruiken.

Tekst 2

Deze tekst zuig ik zomaar even uit mijn duim. Het gaat over de twee zussen Yvonne en Linda die meestal wel goed met elkaar door één deur kunnen. Een enkele keer hebben ze ruzie. Dat komt dan meestal door Yvonne, omdat ze dan met het verkeerde been uit bed is gestapt. Daardoor loopt ze de hele dag te mopperen en maakt ze van een mug een olifant. Linda kan daar heel slecht tegen en kiest dan vaak het hazenpad. Gelukkig duurt een ruzie nooit lang en is alles na een tijdje weer koek en ei.

Opdracht
7

Bekijk de afbeelding.

1 Welke Nederlandse uitdrukking wordt hiermee bedoeld?
2 Noteer een situatie waarbij deze uitdrukking past.

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden (of opzoeken in een woordenboek). 2F
- de betekenis van de woordenlijstwoorden en de uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
spelling

Je leert hoofdletters en leestekens gebruiken.

Startopdracht

Bekijk afbeelding A en B, beide het eerste plaatje van twee verschillende strips. In plaatje A staat een komma, in plaatje B niet. Hoe lopen de stripjes af, denk je?
Tip: Lees de tekst hardop. Gebruik een korte pauze op de plek waar de komma staat.

Theorie

video-uitleg

Hoofdletters en leestekens

Hoofdletters en leestekens helpen je de tekst beter te begrijpen. Je moet er heel precies gebruik van maken.

Zo gebruik je hoofdletters en leestekens

hoofdletters	• aan het begin van een zin • bij namen: *Stijn van Dam, Marco's tas, Utrecht, Kruidvat, Adidas, Pasen* • bij woorden die gemaakt zijn van aardrijkskundige namen: *Noord-Brabantse, Afrikaanse* Pas op: je gebruikt geen hoofdletter bij namen van dagen, maanden, seizoenen en windstreken.
punt, vraagteken of uitroepteken	• aan het einde van een zin
komma	• tussen de delen van een opsomming • na een naam of uitroep aan het begin van een zin: *Bah, wat stinkt het hier!* • in een samengestelde zin: – tussen twee persoonsvormen – voor een voegwoord zoals *maar*, *nadat*, *omdat*, *terwijl*, *want* Pas op: je gebruikt nooit een komma voor het woord *en*.
dubbele punt en aanhalingstekens	• bij een citaat: *Mees riep: 'Kijk uit voor die fietser!'*

Opdracht
1

Moeten de onderstreepte woorden wel of niet met een hoofdletter? Leg uit waarom.

1 Spelen noah en lisanne ook op zondag fortnite?
2 Een van de meest gelezen boeken ter wereld is het achterhuis van anne frank.
3 de zomer is nog niet voorbij en de pepernoten liggen alweer bij jumbo!
4 Willemien van de Vlies kijkt op Netflix alleen maar engelse detectives.

Opdracht
2

Tussen welke woorden hoort een komma? Leg uit waarom.

1 Thuis hebben we een abonnement op De Telegraaf de Volkskrant en het NRC.
2 Nico draagt bijna nooit een trui want hij heeft het altijd warm.
3 Toen wij in India waren kon je op de foto met verschillende soorten apen.
4 Bas als je nu niet met die domme berichten stopt gooi ik je uit de groep!

Opdracht
3

Verander de zinnen zo dat er een citaat in staat. Bijvoorbeeld:
Meike roept dat ze niet heeft afgekeken. – Meike roept: 'Ik heb niet afgekeken!'

1 De docent zegt tegen de leerlingen dat ze tien minuten op hun mobiel mogen.
2 In Timons appje stond dat hij niet meeging naar de film, omdat hij ziek is.
3 Via de intercom was te horen dat alle leerlingen het pand moesten verlaten.
4 Joep vroeg wie er met hem meeging naar buiten.

Opdracht
4

Neem de zinnen over. Gebruik hoofdletters en leestekens waar dat moet.

1 als je naar oost-duitsland gaat moet je eerst een eind door het westen van dat land rijden
2 onder scholieren in nederland is het boek het gouden ei nog steeds populair
3 pieter neem jij even pindakaas mee van de albert heijn
4 nadat ben een geurtje opgedaan had riep emma hmm wat ruik je lekker

Opdracht
5

In de volgende zinnen zijn leestekens en hoofdletters niet of verkeerd gebruikt. Neem de zinnen over en gebruik hoofdletters en leestekens waar dat moet.

1 mijn bankpas is geblokkeerd, en daardoor kan ik de broodjes niet afrekenen
2 de moeder van els riep door de klas 'jens komt jou om vijf uur ophalen'
3 wil jij peper zout, en tuinkruiden, door de salade doen
4 pas op, met nieuwsberichten. Want er is nog altijd veel nepnieuws.

Opdracht
6 ✱

Het gebruik van een hoofdletter aan het begin van de zin is soms lastig. Begint de zin met een apostrof, dan krijgt het eerste volledige woord wel een hoofdletter. Begint de zin met een getal, dan volgt geen hoofdletter.
Neem de zin over en noteer hoofdletters en leestekens waar dat moet.

1 ’s morgens fietsen henk quinten en carola over de stationsweg naar school
2 35 leerlingen lopen stage deze week bij bejaardencentrum zorgvliet
3 wim fluisterde ’t ex-fokschaap vind ik best een lastig ezelsbruggetje
4 60 procent van de jongeren drinkt red bull omdat zij dat lekker vinden

Ik kan/weet
- hoofdletters, punten en vraagtekens gebruiken. 1F
- hoofdletters, dubbele punt en aanhalingstekens in citaten gebruiken. 2F
- komma’s gebruiken. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert het schema voor de werkwoordspelling gebruiken.

Startopdracht

Zing een bekend liedje (liefst samen met de hele klas) en zet tijdens het zingen alle werkwoorden uit het liedje in de andere tijd.

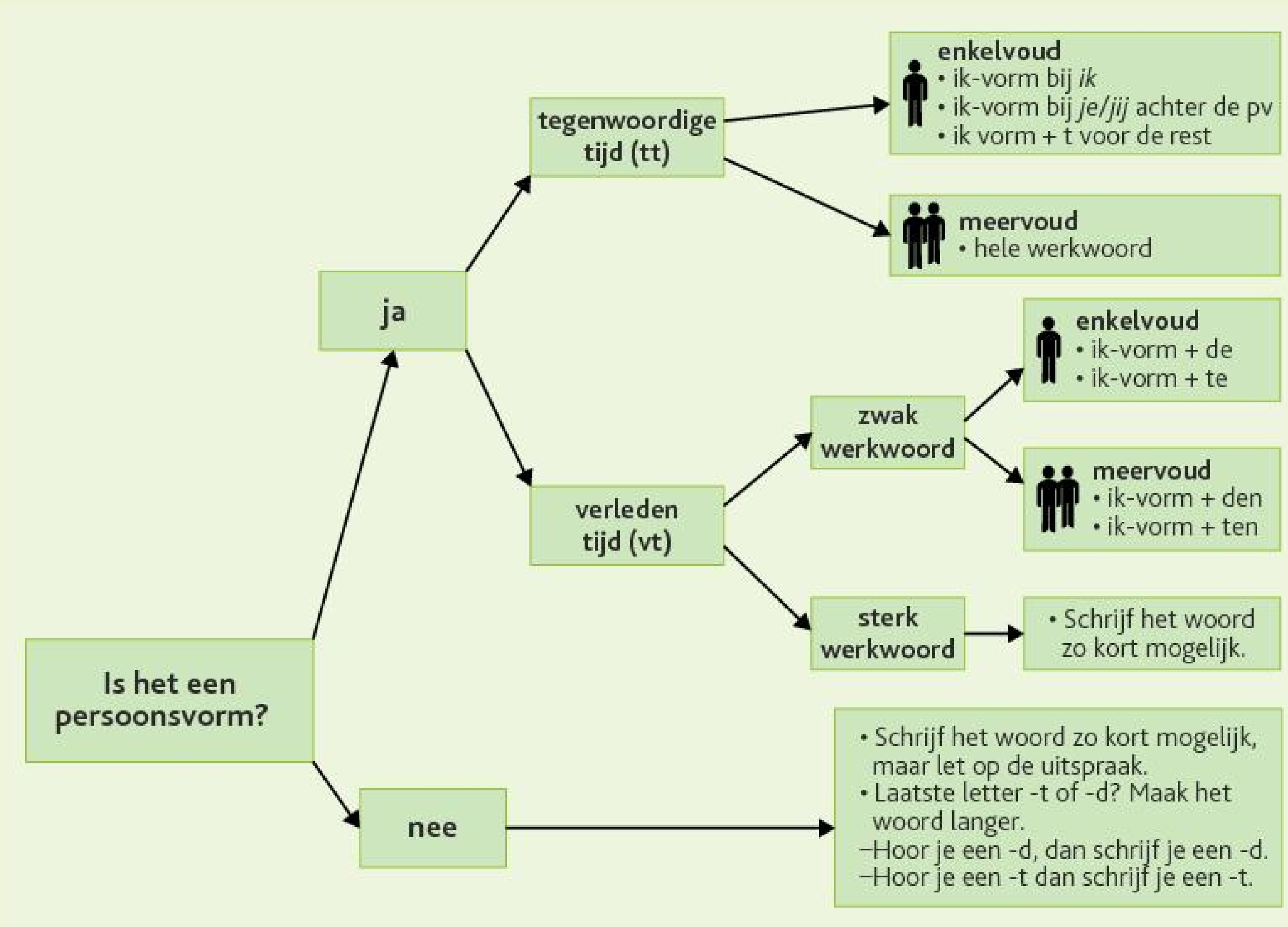
Theorie

video-uitleg

Werkwoordspelling: het schema gebruiken

Als je wilt weten hoe je een werkwoord moet spellen, kun je het **schema werkwoordspelling** op bladzijde 197 gebruiken.

Op twee plaatsen in het schema kun je twijfelen:
- bij de verleden tijd van een zwak werkwoord: moet je -te(n) of -de(n) schrijven?
- als het woord geen persoonsvorm is: moet je een -t of een -d schrijven?

Twijfel je? Gebruik de regel van **'t** e**x**-**f**o**k**s**ch**aa**p**.

1 Haal -en van het hele werkwoord af.

2 Staat de laatste letter in **'t** e**x**-**f**o**k**s**ch**aa**p**?
Gebruik -t/-te/-ten.
Gebruik in alle andere gevallen -d/-de/-den.

Let op: de regel van **'t** e**x**-**f**o**k**s**ch**aa**p** mag je nooit gebruiken bij een persoonsvorm (pv) die in de tegenwoordige tijd staat.

Opdracht 1

1 Bij welke zinnen mag je de regel van **'t** e**x**-**f**o**k**s**ch**aa**p** gebruiken?
a Ik heb bij de Albert Heijn (solliciteren).
b Marrit is met haar fiets in de sloot (belanden).
c Waarom (vinden) iedereen bloemen altijd mooi?
d (Bereiden) jij de presentatie van donderdag met Angela voor?
e Nando heeft per ongeluk een tieneurobiljet (verscheuren).
f Enkele jaren geleden (verlichten) mensen hun huis nog met gloeilampen.

2 Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Aan de zin zie je in welke tijd de persoonsvorm moet staan.

Opdracht 2

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Aan de zin zie je in welke tijd de persoonsvorm (pv) moet staan. Zet een sterretje achter de werkwoorden waarbij je **'t** e**x**-**f**o**k**s**ch**aa**p** mag gebruiken.

1 (Weten) jij hoeveel tijd een jongere tegenwoordig (besteden) aan het lezen van een krant?
2 Vorige week tijdens de luistertoets (niezen) Yoran de hele tijd.
3 Nadat Gerben door de grachten had (zwemmen), (verzuchten) hij: 'Gehaald.'
4 Heb je ook (juichen) toen Sparta in de bekerwedstrijd Quick Boys (verslaan)?
5 Nadat Willem een wondje had (openkrabben), (bloeden) het verschrikkelijk.
6 Het naambordje dat ik had (verven), (schroeven) ik vast aan de voordeur.

Opdracht 3

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden.
1 De hond (speuren – vt) naar de (verstoppen) botten.
2 Tijdens de les (tikken – vt) Jorn op zijn tafel, omdat hij zich (vervelen – vt).
3 Wie (bedenken – tt) nou zo'n raar verhaal als *De* (strepen) *zebra*?
4 Wow, die loeihard (slaan) bal (suizen – tt) rakelings langs mijn hoofd!
5 Je (hebben – tt) veel mensen (beledigen) met die (overdrijven) opmerking.
6 Als je de app helemaal (programmeren) (hebben – tt), (uploaden – tt) je het bestand naar de server.

Opdracht 4

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Aan de zin zie je in welke tijd de persoonsvorm moet staan. Kun je niet vinden in welke tijd de pv moet, dan noteer je de tegenwoordige tijd.

Nieuwsfeiten

- De Nederlander (interesseren) zich nog steeds voor 'nieuws'. Dagelijks (raadplegen) 90 procent het nieuws. Opvallend: in de jongste groep (18-24) (boeien) het maar 7 procent niet wat er in de wereld (gebeuren).
- Er (worden) steeds minder (gebruikmaken) van radio, tv, kranten en tijdschriften. Naar de radio (luisteren) we in 2011 gemiddeld 40 minuten per dag meer dan nu.
- Voor onlinenieuws (worden) bijna niet (betalen). Slechts 13 procent (doen) dat afgelopen jaar ten minste één keer.
- Het merendeel van de jongeren (vinden) alles op sociale media. Het Snapchatgebruik (stijgen) in twee jaar van een half miljoen naar 1,3 miljoen. Instagram (verdubbelen) van een naar ruim twee miljoen mensen.
- Bijna iedereen (vertrouwen) het nieuws op *NOS Nieuws*. Dit (gelden) overigens ook voor *Nu.nl* en *RTL Nieuws*.

Naar: nos.nl, op 14 juni 2018

Opdracht 5 ✱

In een zin kan naast een pv of een voltooid deelwoord ook een onvoltooid deelwoord (od) voorkomen. Het od maak je door achter het hele werkwoord een -d te zetten. Bijvoorbeeld: *Rillend van de kou kwam Mart van de ijsbaan.*
Noteer de juiste vorm van de werkwoorden.
1 Luid (zingen) (fietsen) we vorige week na het kamp naar huis.
2 (Oppassen), (oversteken) wild!
3 (Kletsen) en (lachen) (melden) de (uitsturen) leerlingen zich gisteren bij de directeur.
4 (Zijn) jij (liften) naar huis (komen)?

Ik kan/weet
- werkwoorden goed spellen (met behulp van het schema voor de werkwoordspelling). 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging formuleren

Je leert over lastige werkwoorden.

Startopdracht

Lees de strip.

1 Het laatste woord van de derde regel is fout. Welke werkwoordsvorm zou er eigenlijk moeten staan?
2 De liedjesschrijver heeft deze fout expres gemaakt. Waarom, denk je?
3 Er staat nog een foute werkwoordsvorm in dezelfde regel. Weet jij welke?

Theorie

video-uitleg

Lastige werkwoorden

De werkwoorden **kennen** / **kunnen** en **liggen** / **leggen** worden vaak fout gebruikt. Zo gebruik je deze woorden goed:
- **kennen**: iets weten of geleerd hebben. Bijvoorbeeld: Ik *ken* de spelregels van rugby.
- **kunnen**: in staat zijn om iets te doen. Bijvoorbeeld: Ik *kan* heel goed dansen.
- **liggen**: zich bevinden, rusten. Bijvoorbeeld: De hond *ligt* in zijn mand.
- **leggen**: iets doen. Bijvoorbeeld: Sem *legt* zijn tas op tafel.

Sommige vormen van het werkwoord **kunnen** worden vaak fout geschreven. Let op dat je nooit *kan* schrijft bij je/jij/u.

Ook sommige vormen van het werkwoord **willen** worden vaak fout geschreven. Let op dat je nooit *wilt* gebruikt bij hij/zij/ze. Gebruik in de verleden tijd ook nooit *wou* of *wouden*.

Opdracht 1

1 Van welk werkwoord komt het onderstreepte woord?
   a Mijn broertje kon al gamen toen hij twee was. — kennen / kunnen
   b De kat heeft op mijn nieuwe trui gelegen. — leggen / liggen
   c Wie ken je eigenlijk niet in onze wijk? — kennen / kunnen
   d Henk heeft het geld in de kassala gelegd. — leggen / liggen
2 Kies van elk onderstreept werkwoord een andere vorm en maak daarmee een zin van ten minste zes woorden.

Opdracht 2

Vul de juiste vorm in van *kennen*, *kunnen*, *liggen* of *leggen*.
1 Veel gasten ... hun mobiel naast hun bord tijdens het eten.
2 Ik ... iedereen die op de schoolfoto staat bij naam noemen.
3 ... jij de woordenlijstwoorden van hoofdstuk drie al uit je hoofd?
4 Er ... hier nog pepernoten van vorig jaar!
5 Wie heeft zijn trainingsbroek in de kleedkamer laten ...?
6 Als je ... volleyballen, mag je meedoen met het schooltoernooi.

Opdracht 3

1 Noteer de juiste vorm van *kennen*, *kunnen*, *liggen* of *leggen*.
   *a** Omdat Anouk ziek is, ... ze de hele dag niks doen.
   b Wie heeft mijn hardloopschoenen in de schuur ...?
   c Ik ... goed op schema met de voorbereidingen voor mijn feest.
   *d** Vorig jaar ... Youri drie kilometer lopen bij de coopertest.
   e Kom je nog even tv-kijken of ... je al te slapen?
   *f** Meneer, ... u een stapje opzijdoen, zodat ik ook de wedstrijd kan zien?
2 Noteer in de zinnen met een * ook de juiste vorm van *willen*.

Opdracht 4

Maak bij elk plaatje twee zinnen van ten minste zes woorden. Gebruik de werkwoorden die onder de plaatjes staan.

leggen / liggen

kennen / kunnen

Opdracht 5

Verbeter zo veel mogelijk fouten in de volgende appjes. Je mag zinnen ook beter formuleren.

> beste meneer de boer, ken u onze toets frans snel nakijken als ik een herkansing wilt moet ik die namelijk maandag al doorgeven? Dat zeg onze mentor groeten van heidy
> 21:04 ✓✓

> ik ben mijn sleutels vergeten kun je die voor mij meenemen. Je pak ze zo want ze leggen op mijn bureau bedankt! Roos 😘
> 14:31 ✓✓

Opdracht 6 ✱

Er zijn meer werkwoorden die op elkaar lijken, maar iets anders betekenen.
Noteer van elk vetgedrukt werkwoord het hele werkwoord. Kies daarna de juiste vorm.
1 Jan-Kees smeet / smeed de deur dicht.
2 Die sokken roken / rookten verschrikkelijk vies.
3 Onze docent spelt / speldt ons weleens een verzonnen verhaal op de mouw.
4 Ik zag geen hand voor ogen, zo erg miste / mistte het.

Ik kan/weet
- lastige werkwoorden op de juiste manier gebruiken.

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Hoe zit dat precies?

Soms hoor je wat op het nieuws of lees je een nieuwsbericht waarvan je denkt: hoe zit dat precies? Zou het interessant zijn als iemand hierover eens een gastles kwam geven?

Samen met twee klasgenoten zoek je een interessant of actueel onderwerp waarover jullie weleens meer zouden willen weten. Wie lijkt jullie deskundig over dit onderwerp én woont een beetje dicht bij de school? Schrijf een zakelijke brief waarin je hem of haar uitnodigt een gastles te komen geven. Bepaal met de hele klas welke brief het beste verstuurd kan worden: gaan jullie die spreker echt uitnodigen?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Schrijven*: Een zakelijke brief of e-mail schrijven

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan de inleiding, het middenstuk en het slot in een tekst herkennen. • Ik kan onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F • Ik kan de bedoeling van delen van teksten herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan een zakelijke brief en e-mail schrijven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan belangrijke informatie en hoofdzaken uit een tekst halen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan informatie verzamelen via het houden van een vraaggesprek. 2F • Ik kan de betrouwbaarheid van informatie beoordelen. 2F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden (of opzoeken in een woordenboek). 2F • Ik weet de betekenis van de woordenlijstwoorden en de uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging spelling	• Ik kan hoofdletters, punten en vraagtekens gebruiken. 1F • Ik kan hoofdletters, dubbele punt en aanhalingstekens in citaten gebruiken. 2F • Ik kan komma's gebruiken. 3F
Taalverzorging spelling	• Ik kan werkwoorden goed spellen (met behulp van het schema voor de werkwoordspelling). 2F
Taalverzorging formuleren	• Ik kan lastige werkwoorden op de juiste manier gebruiken.

Zo bereid je de toets goed voor:

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 2

Kennis

Taal en beroep: hoe bedoelt u?

Als mensen ergens veel verstand van hebben, gebruiken ze vaak woorden met een betekenis die niet iedereen kent. Ze gebruiken **vaktaal**. Zo vervangt een bouwvakker in jouw huis met liefde de *dorpels* en een tuinman komt graag je tuin *zwartmaken*. Maar als je zelf geen bouwvakker of tuinman bent, heb je geen idee wat ze komen doen.
Bedenk drie vaktaalwoorden uit jouw profiel of bijbaan. Noteer ook de betekenis.

Gezocht: beroepsnamen m/v

In het Nederlands hebben veel beroepsnamen zowel een vrouwelijke als een mannelijke vorm. Denk bijvoorbeeld aan *leraar* en *lerares* of *boer* en *boerin*. Steeds vaker kom je beroepsnamen tegen waaraan je niet kunt zien of iemand een man of een vrouw is, zoals *leerkracht* of *verpleegkundige*.
Kunnen jullie met de klas zo'n naam bedenken voor kapper/kapster, verkoper/verkoopster, mentor/mentrix en acteur/actrice?

Je kous krimpt!

Nee, een *krimpkous* is geen gekrompen sok. Een *troffel* is ook geen muziekinstrument. En nee, een *balhoofd* is niet wat je krijgt als je (te) vaak een bal kopt. Maar wat zijn het wel? Als je elektricien, metselaar of fietsenmaker was, dan zou je het weten.

Ontdek in de Vaktaalquiz welke vaktaal bij welk beroep hoort en wat die vreemde woorden dan betekenen.

Lezen

Je leert over verbanden en signaalwoorden.

Startopdracht

Leg uit wat er niet klopt aan deze zinnen.

1 Een kerncentrale stoot gelukkig geen CO_2 uit, maar er kleven ook andere nadelen aan kernenergie.

2 Wie de hoogste score haalt bij het bowlen, mag toch een cadeautje uitzoeken.

Theorie

video-uitleg

Verbanden en signaalwoorden

Signaalwoorden helpen je om verbanden in een tekst te herkennen.
De volgende **tekstverbanden** ken je al:

verband	voorbeelden van signaalwoorden
opsomming of volgorde	eerst, ten eerste – ten tweede – ten slotte, om te beginnen, ook, en, daarna, tevens, vervolgens, bovendien
tegenstelling	maar, echter, toch, hoewel, daarentegen
oorzaak-gevolg	doordat, daardoor, als gevolg van, het gevolg is
voorbeeld	zo, bijvoorbeeld, zoals, neem nou, onder andere

Andere tekstverbanden zijn:

verband	voorbeelden
vergelijking	net zo als, even … als, in vergelijking met, *meer / groter* dan – *Jolanda verdient <u>minder</u> geld <u>dan</u> ik.*
doel-middel	waarmee, zodat, om … te, door middel van, met behulp van – *<u>Om</u> mijn eindexamen <u>te</u> halen, zal ik nog veel moeten oefenen met schrijven.* doel: eindexamen halen middel: veel oefenen met schrijven
voorwaarde	als … (dan), indien – *<u>Als</u> Jeroen nu vertrekt, komt hij nog net op tijd voor de trein.* Jeroen wil de trein halen. Voorwaarde is: hij moet nu vertrekken.
conclusie	dus, concluderend, dat betekent, kortom – *Het is <u>dus</u> een goed idee om huisdieren in een verzorgingshuis te hebben.*

Opdracht 1

Bekijk tekst 1.

1 Wat is het onderwerp? Noteer één woord.

Lees tekst 1.

2 Kies de juiste woorden: De laatste drie zinnen van alinea 1 bevatten een opsomming / vergelijking / voorbeeld van gevolgen / redenen / tegenstellingen waarom afkijken goed / slecht is.

3 In alinea 2 wordt uitgelegd waarom sommige mensen afkijken slecht vinden. Hoeveel voorbeelden van argumenten noemt de schrijver?

4 In alinea 2 staat een signaalwoord voor doel-middel. Noteer het signaalwoord en leg met behulp van de theorie uit wat het doel en wat het middel is.

5 Alinea 3 begint met 'Allemaal onzin natuurlijk!' Herschrijf deze zin, zodat het verband tussen alinea 2 en 3 duidelijker wordt. Gebruik hierbij een signaalwoord.

6 In alinea 3 staan in de tweede zin de signaalwoorden *als … dan*. Noteer in je eigen woorden wat de *voorwaarde* is. Kijk in de theorie voor een voorbeeld.

7 Wat is het verband tussen alinea 3 en 4? Aan welk signaalwoord zie je dat?

8 Wat is het verband tussen alinea 4 en 5? Alinea 5
A geeft een uitleg bij de mening in alinea 4.
B is het gevolg van het gestelde uit alinea 4.
C legt uit wat het middel is om het doel uit alinea 4 te bereiken.

9 Welke functies heeft de slotalinea?
A conclusie + samenvatting
B nieuw argument + leuke laatste zin
C samenvatting + voorbeeld
D toekomstverwachting + voorbeeld

10 Welke voor- en nadelen van wel/niet spieken worden genoemd in de tekst? Vul de schema's aan. Onder één kopje vul je niets in.

Voordelen van spieken	**Nadelen van spieken**
je leert effectief samenwerken	

Voordelen van niet spieken	**Nadelen van niet spieken**

Tekst 1

Van afkijken leer je nog het meest

[1] Afkijken is slecht, dat leer je op school. Of je nou op de basisschool zit of aan een universiteit studeert: het is strikt verboden te gluren op het vel van je buren. Omdat je er niks van zou leren. Omdat het moeilijk is te meten wat je werkelijk weet. Omdat je het samen doet in plaats van alleen.

[2] Door zo'n afkijkverbod lijkt het net alsof afkijken slecht is. Dat je sterker bent als je iets alleen doet bijvoorbeeld en dat het een zwakte is om hulp te vragen. Dat kennis iets belangrijks is wat je moet beschermen, zodat het niet van je kan worden afgenomen.

[3] Allemaal onzin natuurlijk! Als je later op je werk bent, dan wil je leidinggevende dat er effectief wordt samengewerkt. Daarbij moet je goed kijken naar wat je collega doet. Of je baas wil dat je gezamenlijk in de gaten houdt wat de concurrent doet. Afkijken wordt je hele schoolcarrière verboden, maar op je werk moet je het opeens wel doen.

[4] Afkijken is in het echte leven dus heel normaal. Ook omdat je niet anders kunt, doordat je lichaam dat sowieso doet. Je hersenen houden namelijk de hele tijd in de gaten wat de mensen om je heen doen. Het is daarom raar als je dat op school niet mag doen.

[5] Uit onderzoek blijkt dat leerlingen die een toets maken en in de laatste tien minuten hun antwoorden met elkaar vergelijken, een stuk meer onthouden dan leerlingen die dat niet doen. Je kunt minder goed meten wat ze precies weten, maar als je ze dezelfde vragen een paar maanden later nog eens stelt, kunnen ze die 'overlegde antwoorden' veel beter reproduceren.

[6] Dus kijk als het kan (en mag) alles af. Daar leer je vaak nog het meeste van ook. Afkijken past beter in de 21ste eeuw dan een muurtje tussen tafels.

Naar: AD Magazine, 21 juli 2018

Opdracht 2

1 Wat is het verschil tussen 'parate kennis' en 'kennis'?
2 Noem drie onderwerpen waar jij meer vanaf weet dan je ouders en noem drie onderwerpen waar je ouders meer vanaf weten dan jij.

Lees tekst 2.

3 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 4.

a lichtpuntje (al. 3)	1 een zeer dramatische gebeurtenis
b letterlijk (al. 3)	2 iets positiefs in slechte tijden
c onherroepelijk (al. 6)	3 precies zoals het er staat
d apocalyps (al. 6)	4 wat zeker gaat gebeuren

4 Waarmee vergelijkt de schrijfster jongeren (al. 1)?
5 Uit hoeveel onderdelen bestaat de vergelijking?
6 In alinea 3 staat een verband voor doel-middel *(om … te)*. Leg uit wat het doel en wat het middel is. Kijk in de theorie hoe je dat opschrijft.
7 Tussen alinea's 1+2 en 3 is een tegenstellend verband. Aan welk woord zie je dat?
8 *Sarcasme* (al. 5) betekent 'spottend'. Leg uit waarom het zinnetje 'Soms is ze toch nog van enig nut' sarcastisch bedoeld is.
9 Wat is *hoongelach* (al. 6)? Kies uit:
spottend lachen – uitbundig lachen – vriendelijk lachen.

10 Waardoor barsten de kinderen in hoongelach uit?
11 Welke functie heeft de slotzin (al. 7)?
A een advies geven
B een conclusie trekken
C een samenvatting geven
D een toekomstverwachting noemen
12 Waarom kiest Sylvia Witteman toch voor een hond?
13 Een tekst kan verschillende doelen hebben. Wat is, naast 'mening geven', het belangrijkste doel van deze tekst? Kies uit:
amuseren – iets laten doen – informeren – waarschuwen.

Tekst 2

Parate kennis, vroeger was dat heel normaal

Column door Sylvia Witteman

[1] 'Als je kinderen tieners zijn moet je een hond nemen, dan is er tenminste íémand in huis blij om je te zien', zei iemand eens. Ik moet daar vaak aan denken, de laatste tijd. Tieners zijn net als honden: ze zijn afwisselend sloom en lawaaiig, ze stinken, ze liggen in de weg en verder doen ze niets liever dan vreten.

[2] Maar zo'n hond kijkt tenminste nog tegen je op. Tieners kijken op je neer, letterlijk en vooral figuurlijk. Ik tel niet mee, want ik begrijp niet hoe de afstandsbediening van de tv werkt, of wie Nicki Minaj is.

[3] Maar nu is er een lichtpuntje. Mijn kinderen spelen sinds kort op hun telefoon een spelletje dat 'De slimste mens' heet. Je hoeft niet slim te zijn, je moet alleen veel weten om het spelletje te winnen. Welk Europees land heet letterlijk vertaald 'zwarte berg'? Van wie is de beroemde uitspraak 'Quand la Chine s'éveillera la monde tremblera'? In welk geloof is Shiva een van de populairste goden?

[4] Mijn kinderen weten dat allemaal niet. Niet welke rivier er door de hoofdstad van Oekraïne loopt. Nee, ook geen andere naam voor de Petersburgse Hermitage. Of wat Jom Kipoer is. 'Mam, weet jij toevallig ...', vroegen ze me laatst. 'Een belangrijke Joodse feestdag', zei ik. 'Het Winterpaleis. De Dnjepr. Hindoeïsme. Napoleon Bonaparte. Montenegro.'

[5] Nou, daar vielen de rechtgebeugelde bekjes van open. 'Soms is ze toch nog van enig nut', zei mijn dochter, die met al haar sarcasme bijvoorbeeld niet eens weet uit welk Nederlands dorp elk jaar de eerste mosselen komen. ('Yerseke, kind.') 'Mam. Serieus. Waaróm weet jij dat? Hoe kán dat?' 'Dat heet parate kennis, kind. Vroeger was dat heel normaal.'

[6] Maar onherroepelijk komt er een vraag waar ik het antwoord niet op weet. Iets met NAC-IJsselmeervogels 4-1. Of iets met Osdorp Posse. Of iets met een zombie-apocalyps. En daardoor barsten mijn lieve kinderen weer uit in hoongelach.

[7] Ik neem, denk ik, dus toch maar die hond.

Naar: de Volkskrant, 10 februari 2016

Opdracht
3

Lees tekst 3.

1 Welke zin uit tekst 3 geeft het beste de hoofdgedachte van deze tekst weer?
A de schuingedrukte, eerste zin
B de eerste zin van alinea 1
C de eerste zin van alinea 2
D de eerste zin van alinea 3

2 Welke woorden passen het best bij de alinea's?
alinea 1 *a* beschrijving
alinea 2 *b* mogelijke verklaringen
alinea 3 *c* resultaten

3 Wat was het belangrijkste verschil tussen de twee experimenten in alinea 1?

4 Citeer de zin uit alinea 1 waarin een voorwaarde staat.

5 Wat is volgens jou beter: parate kennis of internet gebruiken? Geef twee argumenten.

6 Bedenk een nieuwe, pakkende titel voor tekst 3.

7 Kies de juiste woorden: Mensen die internet gebruiken, zijn onzeker / zeker over wat ze weten.
Mensen die wel / geen beschikking hebben over internet, willen waarschijnlijk controleren wat ze als parate kennis hebben.

8 Waarom was vroeger parate kennis waarschijnlijk heel normaal? Gebruik voor je antwoord de titels van tekst 2 en 3.

Tekst 3

Door het internet vertrouwen we onze eigen kennis niet meer

Wanneer mensen toegang hebben tot internet, vertrouwen ze minder sterk op hun eigen parate kennis, zo blijkt uit onderzoek.

[1] Onderzoekers verzamelden 100 proefpersonen en legden ze algemene kennisvragen voor. Zo werd ze bijvoorbeeld gevraagd wat de hoofdstad van Frankrijk was. De proefpersonen moesten eerst aangeven of ze het antwoord wisten. Als ze het antwoord niet wisten, dan mochten ze het op het internet opzoeken. Daarna herhaalden de onderzoekers dit experiment. Alleen hadden de proefpersonen nu géén toegang tot het internet.

[2] Uit de experimenten bleek dat mensen die toegang hadden tot het internet, vijf procent vaker zeiden dat ze het antwoord op een vraag niet wisten. Ook bleek dat mensen met toegang tot het internet in vergelijking met mensen die geen toegang hadden tot het internet, soms het idee hadden dat ze minder kennis paraat hadden.

[3] De onderzoekers vermoeden dat toegang tot het internet ervoor zorgt dat het minder acceptabel is wanneer je zegt iets te weten, maar het vervolgens fout hebt. Daarom zullen mensen wanneer ze toegang hebben tot het internet minder sterk op hun eigen kennis bouwen. Een andere mogelijkheid is dat mensen die toegang hebben tot het internet, niet afgaan op hun eigen kennis, omdat ze eerst online willen checken of het klopt wat ze weten.

Naar: www.scientias.nl, op 9 december 2015

Opdracht
4

Lees tekst 4.

1 Op welke vraag wil deze tekst vooral antwoord geven?
2 Wat is de belangrijkste zin van alinea 1?
3 Wat is het verband tussen de alinea's 1 en 2?
   A De alinea's 1 en 2 vormen een opsomming.
   B Alinea 2 geeft een verklaring bij alinea 1.
   C Alinea 2 geeft een voorbeeld bij alinea 1.
4 Kies de juiste woorden: In alinea 3 en 4 is de eerste / laatste zin de belangrijkste zin. De rest van de alinea bestaat uit uitleg / voorbeelden.
5 Vat de tekst samen in maximaal vijf zinnen: noteer de belangrijkste vraag uit de tekst en neem uit alinea 1 tot en met 4 de belangrijkste zin over.
6 Hoe is dit bij jullie in de gemeente geregeld?

Tekst 4

Mag dat?

Regels zijn er om je aan te houden, maar soms weten we eigenlijk niet zo goed wat er wel of niet mag. Daarom vragen wij ons bij heel veel dingen af, mag dat? Mag je je lege drankkarton bij het oudpapier gooien?

[1] Net een pak chocomel leeggedronken of knal je er weer een pak melk doorheen? Lekker, zeg! Je vouwt het karton op en spoelt het waar nodig eventjes uit. Hoppa, tijd om de verpakking weg te gooien. Tja, doe je dat bij het oudpapier, plastic of toch restafval? Je besluit dat er toch echt papier aan de buitenkant zit en gooit het drankkarton dus bij het oudpapier. Maar … mag dat? Nee, want drankkarton hoort in de PMD-bak.

PMD

[2] De afkorting PMD staat namelijk voor Plastic verpakkingen, Metaal & blik en Drankkartons. Goed om te weten! Allerlei afval kun je dus in de PMD-container kwijt, zoals plastic zakjes, tasjes en de verpakkingen van kaas, vlees en vis. Ook schroefdeksels, drankblikjes en stalen siroopflessen behoren tot het PMD-afval en pakken als vruchtensappakken, melkpakken, vla- en yoghurtpakken.

Oranje

[3] De PMD-bakken in onze gemeente zijn makkelijk te herkennen, want ze zijn knaloranje. Als je bijvoorbeeld een bewoner bent van een flat of appartementencomplex, vind je ze bij de gewone afvalcontainers in de buurt. Je vindt de bakken ook op andere plaatsen. Zo kun je lege drinkpakken ook in de supermarkt kwijt.

Speciale container

[4] In sommige gevallen kun je via de gemeente een speciale container voor PMD aanvragen. Stel, je hebt elke week een grote hoeveelheid aan drankkartons en plastic of je hebt een groot gezin van meer dan vier personen, dan heb je misschien recht op een eigen container bij huis.

Naar: indebuurt.nl, op 1 februari 2019

Ik kan/weet
• veelvoorkomende verbanden en signaalwoorden herkennen, benoemen en begrijpen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een artikel schrijven.

Startopdracht

1 Werk in drietallen. Schrijf samen drie korte teksten van drie alinea's met de titel *Het slimste kind van Nederland.* De eerste zin van elke alinea krijg je cadeau. Werk als volgt:
- De eerste zin van alinea 1: *Zaterdag won Eise Haringsma het spel* Het slimste kind van Nederland. Iedereen schrijft deze zin over en bedenkt er twee zinnen bij. Schuif je papier naar rechts als iedereen klaar is.
- De eerste zin van alinea 2: *Maar winnen doe je niet zomaar; je moet je goed voorbereiden*. Schrijf deze zin allemaal op en bedenk er twee zinnen bij. Schuif je papier naar rechts als iedereen klaar is.
- De eerste zin van alinea 3: *Daarnaast moet je een rustig type zijn om zo'n spel te winnen*. Schrijf deze zin allemaal op en bedenk er twee zinnen bij.

2 Lees de teksten aan elkaar voor. Bespreek wat er na de eerste zin van elke alinea komt: een voorbeeld, een uitleg of iets anders?

Theorie

video-uitleg

Een artikel schrijven

In een informatief artikel geef je de lezer informatie over een bepaald onderwerp.

Zo schrijf je een artikel
In de **inleiding** noem je het onderwerp van het artikel. Daarnaast kun je:
- vertellen waarom je over het onderwerp schrijft (= aanleiding)
- één of meer voorbeelden geven van het onderwerp
- een leuk, kort verhaaltje vertellen over het onderwerp.

In het **middenstuk** schrijf je over elk deelonderwerp één alinea. Schrijf de belangrijkste informatie over het deelonderwerp in de eerste zin. Ga op dezelfde regel verder en geef in de rest van de alinea voorbeelden of uitleg bij het deelonderwerp.

In het **slot** kun je:
- de deelonderwerpen samenvatten
- vertellen wat er in de toekomst waarschijnlijk nog gaat gebeuren (toekomstverwachting)
- een conclusie trekken
- een advies geven.

Let op:
- In de eerste zin van een alinea kun je een **signaalwoord** gebruiken om je tekst duidelijker te maken. Een overzicht van signaalwoorden vind je op bladzijde 190.
- Maak eerst een **schrijfplan**. Een voorbeeld daarvan vind je op bladzijde 191.

Opdracht 1

Op de jaarlijkse familiedag vraagt Wouter aan zijn neef Boris: 'Wat wil jij later worden?' Het antwoord van Boris is: 'Rijk.' Dat antwoord brengt Wouter op het onderwerp voor het artikel dat hij nog moet schrijven: *Rijk worden*. Hiernaast zie je een deel van Wouters schrijfplan.

onderdeel	*alinea*	*deelonderwerp + korte uitwerking in steekwoorden*
inleiding	1	• onderwerp + …
middenstuk	2	• geldzaken – geen snoep en overbodige dingen – sparen → slim beleggen
	3	• spullen – merkspullen vermijden – want … – kringloopwinkel en Marktplaats
	4	• opleiding – beroep met kans op werk
	5	• nadelen rijkdom – eenzaamheid / vriendschap om geld – stress, nooit tevreden
slot	6	

1 In de eerste zinnen van zijn inleiding gebruikt Wouter het gesprekje dat hij had met Boris. Wouter begint zijn artikel dus met het onderwerp + de aanleiding / een voorbeeld / een leuk, kort verhaaltje.
2 De eerste zin van alinea 2 is: *Je kunt om te beginnen nadenken over de dingen waaraan je je geld uitgeeft*. Welke signaalwoorden heeft Wouter hier gebruikt?
3 Bedenk wat je in de eerste zin van alinea 3, 4 en 5 zou zetten. Noteer alleen de eerste zin van deze drie alinea's. Gebruik verschillende signaalwoorden.
4 Werk één alinea van het middenstuk uit. Gebruik ten minste 50 woorden.
5 Noteer wat jij in het slot zou zetten: samenvatting, toekomstverwachting, conclusie of advies.
6 Schrijf het slot helemaal uit. Gebruik ten minste vier zinnen.
7 Bedenk een titel die niet gelijk verklapt wat het onderwerp is.
8 Noteer wat je onder jouw artikel zet.

Opdracht 2

Nog een paar maanden en je bent van school. De afgelopen jaren heb je van alles meegemaakt. Voor een herinneringsboek dat tijdens de diplomering aan alle examenkandidaten wordt gegeven, schrijf je een artikel over je eigen schooltijd.
In het artikel:
- beschrijf je kort jouw schoolloopbaan
- vertel je over bijzondere gebeurtenissen, zoals de stage, de excursies, de klassenavonden
- geef je aan wat de school zou kunnen verbeteren en waarom
- leg je uit wat jouw toekomstplannen zijn.

1 Maak eerst een schrijfplan. Een voorbeeld daarvan vind je op bladzijde 191.
2 Schrijf je artikel. Gebruik verschillende signaalwoorden en ten minste één tussenkopje.
3 Zet een passende titel boven je artikel en je naam en klas eronder.
4 Ruil je artikel met dat van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
5 Ruil jullie teksten weer en verbeter je artikel als dat nodig is.

Ik kan/weet
- een artikel schrijven met behulp van een schrijfplan en daarbij informatie uit verschillende bronnen samenvoegen. 2F
- een artikel schrijven met een begin, middenstuk en slot. 2F
- alinea's maken en inhoudelijke verbanden duidelijk aangeven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert aantekeningen maken.

Startopdracht

Werk samen met een klasgenoot. Lees eerst de hele instructie hieronder.

1. Zoek allebei een afbeelding in hoofdstuk 3 of 4. Laat de afbeelding niet aan elkaar zien.
2. Noteer in maximaal twee woorden wat je ziet op de afbeelding.
3. Vertel je klasgenoot de woorden.
4. Probeer elkaars afbeelding te vinden in het boek.

Tip*:* Herhaal stap 1 tot en met 4 voor een afbeelding uit hoofdstuk 1 of 2 en gebruik maar één woord. Kan je klasgenoot de afbeelding vinden?

Theorie

video-uitleg

Hoofdzaken opschrijven

Bij bijvoorbeeld een belangrijke uitleg, een instructie of als je vragen over een fragment moet maken, kun je **aantekeningen** maken. Schrijf dan niet te veel op. Je moet wel blijven kijken en/of luisteren.

Schrijf geen voorbeelden op, want dat zijn meestal bijzaken. Noteer alleen de **hoofdzaken**. Bedenk wat belangrijk is, wat jij moet onthouden of waarover vragen gesteld zouden kunnen worden. Antwoorden op de w+h-vragen zijn vaak hoofdzaken.

Tip: let bij het opschrijven van de hoofdzaken op belangrijke woorden zoals:
- *Het onderwerp is ...*
- *Ik ga het eerst hebben over … en …. Daarna ...*
- *Een ander voordeel is …*
- *Het werkt zo …*
- *Je moet wel opletten dat …*

Opdracht

1

1. Luister naar het fragment uit *Je wordt verkouden van kou.* Maak tijdens het luisteren aantekeningen. Noteer alleen de hoofdzaken in steekwoorden.
2. Aan het eind van de podcast krijg je twee tips om verkoudheid te voorkomen. Leg uit waarom deze tips geen hoofdzaken zijn.
3. Lees vraag 4 tot en met 7. Deze vragen gaan over de hoofdzaken van het fragment. Kun je deze vragen met behulp van je aantekeningen beantwoorden?
   A Ja → Beantwoord de vragen.
   B Nee → Beluister het fragment opnieuw en vul je aantekeningen aan. Beantwoord daarna vraag 4 tot en met 7.
4. Waardoor word je verkouden?
5. Van wie of wat krijg je dat?
6. Om welke twee redenen word je in de winter sneller verkouden?
7. Helpt buiten een warme jas aantrekken tegen verkoudheid?

Opdracht 2

Lees eerst de vragen. Kijk en luister dan naar het fragment uit een aflevering van het programma *Voor de vorm*.

1 Wat zijn de twee deelonderwerpen van dit fragment?
A de geschiedenis van de sportschoen + het werk van Roel van Hoff
B de uitvindingen van de baas van Nike + het verzamelen van sneakers
C sportschoenen van over de hele wereld + het repareren van sneakers

2 Bij het eerste deelonderwerp wordt verteld over de ontwikkeling van schoenen met rubberen zolen. Zet de zinnen *a* tot en met *d* in chronologische volgorde. Noteer alleen de letters.
a schoenen met rubberen zolen met extra grip (door wafelijzertechniek)
b schoenen met rubberen zolen om op te sporten
c schoenen met rubberen zolen voor strandwandelingen
d schoenen met rubberen zolen waarin lucht zit

3 Wat is de beste samenvatting van het tweede deelonderwerp?
A Roel van Hoff is Europees kampioen sneakers herstellen en is de laatste hoop van radeloze verzamelaars uit de hele wereld.
B Roel van Hoff krijgt sneakers van mensen uit de hele wereld, haalt ze compleet uit elkaar en zet ze dan weer in elkaar.
C Roel van Hoff repareert sneakers van mensen uit de hele wereld door de zool van een nieuw paar sneakers onder het oude paar sneakers te zetten.

4 Wat zou het onderwerp van de hele aflevering van *Voor de vorm* zijn?
A Nike-schoenen
B schoenen met rubberen zolen
C sneakers

Opdracht 3

Je gaat kijken naar een ander fragment uit dezelfde aflevering van het programma *Voor de vorm*. Maak tijdens het kijken aantekeningen.
Let in elk geval op de functie van de tong, neus en hiel van een sneaker en op wat er gezegd wordt over de levensduur van sneakers. Beantwoord daarna de vragen over dit fragment. Je vindt deze vragen online of je krijgt ze van je docent.

Opdracht 4

1 Veel mensen die geadopteerd zijn, hebben vragen over hun biologische ouders. Noteer twee vragen die jij zou hebben als je niet wist wie je ouders zijn.

2 Je gaat luisteren naar een fragment uit een podcast van *Echt gebeurd*. Hierin vertelt Shanti Udo de Haes over haar reis naar Nepal en de ontmoetingen met haar familie. Maak tijdens het luisteren aantekeningen. Beantwoord daarna de vragen over dit fragment. Je vindt deze vragen online of je krijgt ze van je docent.

Ik kan/weet
- aantekeningen maken. 1F
- onderscheid tussen hoofd- en bijzaken maken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert een informerende presentatie geven.

Startopdracht

Bekijk het fragment uit een cabaretvoorstelling van Sanne Wallis de Vries.
1 Wat vind jij van het fragment? Leg je antwoord uit.
2 Waarom vinden veel mensen dit optreden van Sanne Wallis de Vries grappig?
3 Vind jij dat een informerende presentatie grappig mag zijn? Leg je antwoord uit.
4 Noteer drie dingen die volgens jou beter kunnen bij Sannes presentatie.
5 Wat zijn jouw sterke punten als je een presentatie geeft?

Theorie

video-uitleg

Een informerende presentatie geven

Het doel van een **informerende presentatie** is de luisteraars te informeren over een onderwerp. Het gaat bij zo'n presentatie om feiten, niet om jouw mening.

Zo bereid je je presentatie voor
- Kies een onderwerp dat interessant is voor jou en je publiek.
- Maak een woordveld om deelonderwerpen te bedenken. Je kunt ook de w+h-vragen gebruiken.
- Zoek informatie over de deelonderwerpen.
- Bedenk in welke volgorde je alles gaat vertellen.
- Maak spreekkaartjes waarop je de informatie in steekwoorden noteert.
- Kies hulpmiddelen die je presentatie aantrekkelijker en/of duidelijker maken. Bijvoorbeeld: filmpje, PowerPoint, foto's of een voorwerp.
- Oefen je presentatie.

Zo bouw je je presentatie op
- Inleiding – begin met een kort, leuk verhaaltje of een voorbeeld en vertel hoe je presentatie is opgebouwd.
- Middenstuk – behandel de deelonderwerpen in een logische volgorde. Gebruik signaalwoorden om de verbanden tussen de deelonderwerpen duidelijk te maken.
- Slot – geef een korte samenvatting of conclusie en beantwoord de eventuele vragen.

Zo houd je je presentatie
- Gebruik alleen woorden en zinnen die je zelf snapt.
- Praat rustig en duidelijk.
- Kijk je publiek aan terwijl je praat en kijk zo min mogelijk naar je spreekkaartjes of powerpointdia's.
- Sta niet stokstijf voor de klas, maar gebruik je lichaam, handen en gezichtsuitdrukking tijdens het spreken.

Opdracht 1

Op internet kom je deze advertentie van NPO Radio 3 tegen. Muziek is je hobby, dus deze uitdaging is te gek. Maar voordat je je presentatie opstuurt, geef je een proefpresentatie aan een paar klasgenoten.

Radio 3 zoekt met spoed nieuw presentatietalent

Medianieuws

NPO Radio 3 is dringend op zoek naar nieuw (presentatie)talent. Wie interesse heeft, kan een twee-minuten-presentatie opsturen. Uit de presentatie moet blijken dat je wel een beetje verstand van muziek hebt.

1 Maak een woordveld of gebruik de w+h-vragen om deelonderwerpen te bedenken bij het onderwerp *muziek*.
2 Kies twee deelonderwerpen uit. Zoek eventueel informatie en werk de deelonderwerpen uit tot een middenstuk.
3 Bedenk een inleiding en een slot.
4 Maak vier spreekkaartjes: inleiding, twee deelonderwerpen, slot.
5 Schrijf de beginzinnen en slotzinnen helemaal op. Noteer in steekwoorden wat je wilt vertellen over de twee deelonderwerpen.
6 Ga in drietallen zitten. Spreek af wie als eerste presenteert. Gebruik bij je presentatie signaalwoorden. De twee leerlingen die niet spreken, geven feedback. Doe dat zo:
- Noem vier goede dingen die je zag of hoorde en geef een tip.
- Vertel of jij de spreker zou aannemen.

7 Wissel van rol, totdat iedereen een keer heeft gepresenteerd.

Opdracht 2

Volgend jaar wil je naar het mbo. Je presenteert in ten minste vier minuten aan jouw klas welke opleiding je daar wilt gaan doen. Als je dat nog niet weet, kies je een opleiding. In je presentatie geef je in elk geval informatie over:
- de *opleiding*, bijvoorbeeld: de vakken, de stage, de begeleiding, …
- de *beroepen* die je met deze opleiding kunt uitoefenen.

1 Noteer de opleiding.
2 Verzin nog een derde deelonderwerp en zet de deelonderwerpen in een logische volgorde.
3 Zoek informatie over de deelonderwerpen.
4 Maak een spreekkaartje voor de inleiding, elk deelonderwerp en het slot. Noteer de informatie in steekwoorden op de kaartjes. Schrijf de beginzinnen en slotzinnen helemaal op.
5 Maak een powerpoint of kies een ander hulpmiddel.
6 Oefen je presentatie.
7 Houd je presentatie. Denk tijdens je presentatie aan:
- het gebruik van signaalwoorden
- je uitspraak
- je gezichtsuitdrukking
- je lichaamshouding
- je uitspraak
- oogcontact

Klasgenoten vullen het feedbackformulier in.

Ik kan/weet
- een eenvoudige informerende presentatie voorbereiden en houden. 2F

Maak de extra opdrachten online.

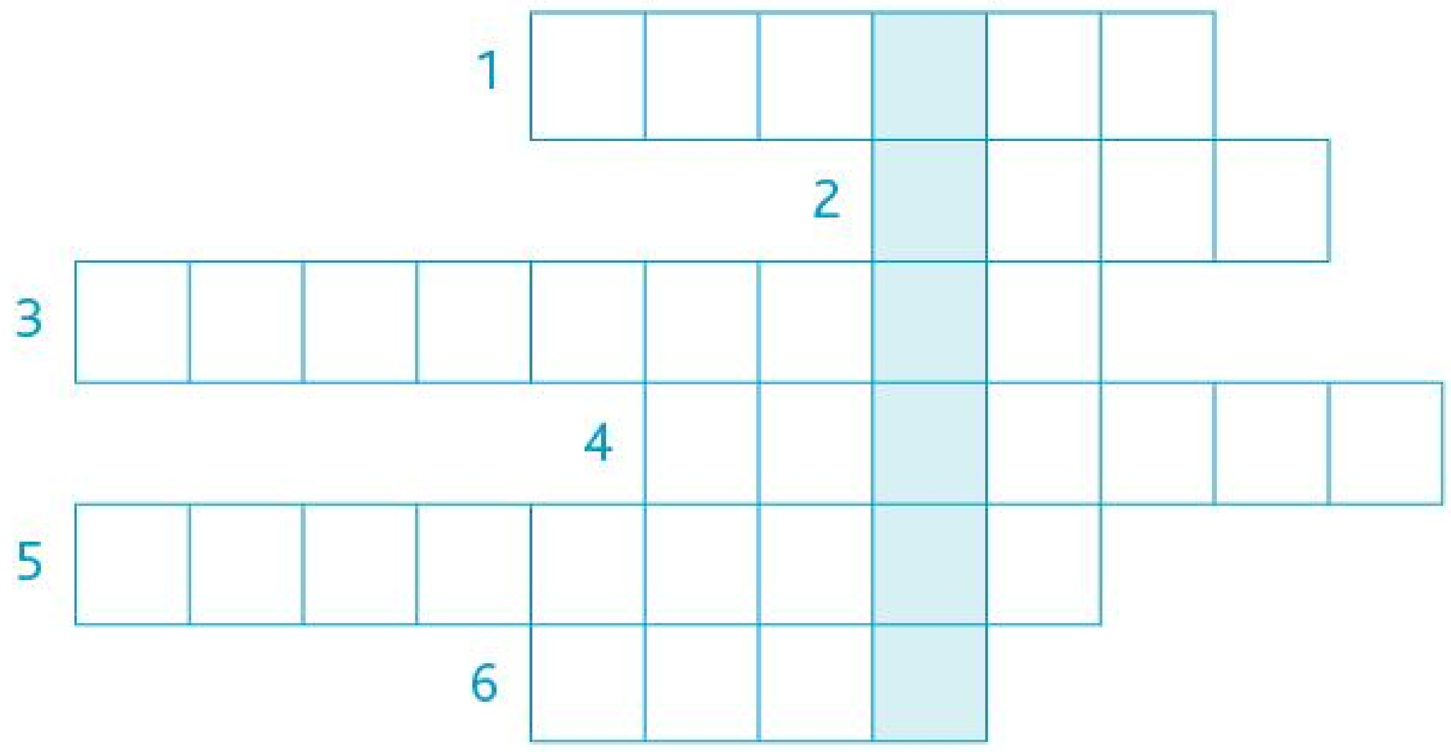
Woordenschat

Je leert woordraadstrategieën toepassen en de betekenis van moeilijke woorden.

Startopdracht

Maak de puzzel. Welk woord lees je in de blauwe vakjes van boven naar beneden?

1 wiskunde, Frans en biologie zijn …
2 een synoniem voor *daadwerkelijk*
3 tegenstelling van *producent*
4 gebuik een voorvoegsel: *niet nodig* = …
5 groep mensen die namens een grotere groep ergens komt
6 met je … in de boter vallen

Opdracht 1

Lees de tekst.

1 Noteer zes woorden uit de tekst waarvan je de betekenis nog niet weet onder elkaar.
2 Welke twee tegenstellingen staan in alinea 2?
koper ↔ ... en ... ↔ ...
3 In alinea 2 staat *garantie*. In welke alinea legt de schrijfster uit wat garantie is?
4 Wat betekent *belangen behartigen* (al. 3)? Gebruik een woordenboek.
5 In alinea 3 staat *wirwar.* Moet je om de zin te begrijpen dit woord opzoeken in het woordenboek?
A Ja, want het is belangrijk en uit de tekst kun je niet opmaken dat dit woord betekent: ‘een verward geheel’.
B Nee, want het is niet belangrijk. Als je verder leest, begrijp je wel wat de schrijver bedoelt.
6 Welk woord in alinea 4 betekent in deze tekst ongeveer hetzelfde als *voorwaarden*?
7 Een *geschil* is een meningsverschil. Een *commissie* is een groep mensen die iets regelt. Wat is een *onafhankelijke geschillencommissie* (al. 4)?
8 Wat is de tegenstelling van *negatieve* (al. 4)?
9 Een *review* (al. 4) is een soort tekst. Wat beschrijft een schrijver in zo’n tekst?
10 Welke woordraadstrategieën kun je bij deze tekst gebruiken om achter de betekenis van *herroepingsrecht* (al. 5) te komen? Noteer er minimaal twee.
11 Welk woord in alinea 6 betekent hetzelfde als *retour* (al. 6)?
12 Noteer een voorbeeld van een goede *prijs-kwaliteitverhouding* (al. 7).
13 In het woord *ontbinding* (al. 7) kun je het werkwoord ‘binden’ (= vastmaken) of ‘binding’ (= koppeling) herkennen. Ook ken je het voorvoegsel *ont-*. Wat betekent *ontbinding* van een overeenkomst?
A koppelen van een overeenkomst
B opheffen van een overeenkomst
C vastmaken van een overeenkomst
14 Noteer de betekenis van *alert* (al. 8). Gebruik een woordenboek.
15 Onderstreep de woorden die je bij vraag 1 hebt genoemd als ze belangrijk zijn om de tekst te begrijpen.
16 Schrijf de betekenis achter de onderstreepte woorden van vraag 1. Gebruik de woordraadstrategieën uit de bijlage op bladzijde 190.

Tekst 1

Onlineshoppen, hoe doe je dat?

[1] Winkel in, winkel uit, passen, oriënteren, nieuwe trends spotten, koopjes op de kop tikken, een hapje en een drankje tussendoor en aan het eind van de dag met tien goedgevulde tassen thuiskomen. Dat is verleden tijd, tegenwoordig shop je online. Webwinkelen is het nieuwe winkelen!

[2] Het is ook vrij makkelijk om online te shoppen. Maar hoe werkt dat nou precies? Welke rechten heb je als koper online? Welke verplichtingen heeft de verkoper? Hoe zit het bijvoorbeeld met garantie? De 'onlineconsument' kan met een aantal zaken rekening houden, zodat het kopen via internet zonder al te veel risico is.

[3] Om te beginnen bestaan er voor webwinkels veel keurmerken waar je als consument rekening mee kunt houden. Een keurmerk zou bescherming moeten bieden, zodat je als consument veilig op internet kunt shoppen. Het doel van zo'n keurmerk is dan ook om de belangen van de consument zo goed mogelijk te behartigen. De wirwar van keurmerken is echter enorm.

[4] Ank van Heeringen is juriste bij Thuiswinkel.org en deskundig op het gebied van webshops. Zij biedt uitkomst: 'Let bij het keurmerk op het Thuiswinkelwaarborg. Aangesloten webwinkels hebben algemene voorwaarden die overeengekomen zijn met de Consumentenbond. Daarnaast vindt er jaarlijks een check plaats of ze zich aan afspraken en wet- en regelgeving houden. In geval van een geschil is er de onafhankelijke geschillencommissie Thuiswinkel.' Verder heeft Van Heeringen nog een aantal tips. 'Controleer of een webwinkel een echt bezoekadres heeft. Als er problemen zijn, kun je in dat geval ook het bedrijf bezoeken. Googel of er negatieve ervaringen zijn met de webwinkel. Dat kan tegenwoordig makkelijk met alle reviews op internet. Af en toe is er wel eens iemand die iets aanbiedt voor een heel lage prijs. Trap er niet in. Als iets te mooi is om waar te zijn, is dat het vaak ook.'

[5] Daarnaast helpt de wet kopers. De verkoper heeft verplichtingen naar de koper toe. In Nederland geldt het herroepingsrecht. Dat betekent dat een product veertien werkdagen op zicht mag worden gehouden. Dit wordt ook wel bedenktijd genoemd. In die periode heb je het recht het product te beoordelen en te proberen, zoals dat ook in een echte winkelruimte mag.

[6] Voldoet het artikel niet aan de verwachting, dan stuur je het retour. Als je alles terugstuurt, zijn alleen de kosten voor retour voor jouw rekening. Let op: de bewijslast dat je het retour hebt gestuurd, ligt eveneens bij jou. Als je je pakketje afgeeft op het postkantoor, dan ontvang je een bewijs dat je een pakketje hebt ingeleverd. Geld dat je terugkrijgt, moet zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk binnen dertig dagen op je rekening staan.

[7] Naast het herroepingsrecht is er natuurlijk ook altijd nog garantie. Een product moet die eigenschappen bezitten die voor normaal gebruik nodig zijn. Als consument mag je er dus van uitgaan dat een product in orde is en goed functioneert. Hoelang die termijn is, hangt onder andere af van de prijs-kwaliteitverhouding. Van een dure wasmachine verwacht je dat deze langer dan twee jaar goed zal werken. De (online)verkoper speelt ook een rol bij het geven van garantie en blijft aanspreekpunt voor herstel, vervanging en aflevering van ontbrekende onderdelen of ontbinding van de overeenkomst.

[8] Als koper ben je dus behoorlijk beschermd. Bij keurmerken moet je wel alert blijven. Het is namelijk heel eenvoudig om een keurmerk te starten. Het biedt geen zekerheid dat een keurmerk is goedgekeurd en kwaliteit biedt. De wet- en regelgeving rondom keurmerken is nog niet duidelijk geregeld. Daar zou aandacht voor moeten zijn, zodat je als consument echt zonder risico overal kunt shoppen.

Naar een artikel van Sandra van Maanen, de Gelderlander, 14 november 2013

Naar: Examen Nederlands KB 2016

Opdracht
2

Woordenlijst 2
Neem het onderstreepte woord over en zet de juiste betekenis erachter.

1 In de inleiding van de tekst staat een aankondiging van het onderwerp.
aanleiding / bekendmaking / samenvatting
2 Een nieuw boek is de aanleiding om de schrijver te interviewen.
conclusie / inhoud / reden
3 De vijfde alinea is een bevestiging van wat er in alinea vier wordt gezegd. Je weet nu dat het klopt.
bewijs dat het zo is / verbetering / verklaring
4 De sollicitant werd zonder commentaar afgewezen. Hij weet nu niet waarom hij niet is aangenomen.
complimenten / opmerking over iets / overleg
5 Je mag eerst een concept van je stageverslag inleveren, want dan kan de docent je nog tips geven voordat je het verslag afmaakt.
conclusie / recept / voorlopige versie
6 Welk element van de boodschap in de tekst wordt duidelijk door de afbeelding?
argument / feit / onderdeel
7 Op Prinsjesdag leest de koning de troonrede voor over de financiën van het land. Daarna weten mensen of ze meer of minder kunnen besteden.
wat met geld / gezondheidszorg / regeren *te maken heeft*
8 Door op een keurmerk te letten als je online iets koopt, kun je fraude voorkomen.
aanbiedingen / bedrog met geld / veelgemaakte fouten
9 Een kenmerk van Nederland is dat het land voor een groot deel onder de waterspiegel ligt.
bijzondere eigenschap / nadeel / sterk punt
10 In het vliegtuig is het maximum aan handbagage 10 kg per persoon.
hoogste / laagste / precieze *aantal of gewicht van iets*
11 Mijn vader heeft een bijzondere opvatting over sporten. Hij vindt dat tijdverspilling.
argument / mening / oplossing
12 Na het einde van de waargebeurde film volgde een toelichting over hoe de film is gemaakt.
conclusie / toegift / uitleg
13 Er is in Nederland een sterke toename van het aantal gevallen van mazelen sinds 2016, omdat minder kinderen ingeënt worden.
daling / gelijkheid / groei
14 Op het festival was er veel variatie in muziekstijlen, waardoor er voor iedere bezoeker wel iets leuks was te beleven.
afwisseling / gelijkheid / verschil

Opdracht
3

Kies het juiste woord.

1 Voor vrijdag moet je een nieuw concept / kenmerk inleveren.
2 Ik ontving via sms een aankondiging / bevestiging nadat ik me had ingeschreven voor het toernooi.
3 Het is belangrijk dat je je financiën / maximum op orde houdt om niet in de schulden te raken.
4 Het commentaar / element van de mentor viel in verkeerde aarde.
5 Een klacht is een aanleiding / opvatting om een klachtenbrief te schrijven.
6 Volgend jaar verwacht men een toename / variatie van het aantal faillissementen.
7 Gelukkig heb ik nog nooit te maken gehad met fraude / toelichting, want dat lijkt me verschrikkelijk.

Opdracht 4

Maak de zin af met een woord uit woordenlijst 2. Gebruik de juiste vorm.

1 De … vergadering van de leerlingenraad gaat niet door.
2 Weet jij wat het … aantal bezoekers is in het Ziggo Dome?
3 Noa en Tessa hebben ruzie, omdat Tessa de opmerking van Noa verkeerd ….
4 De binnenkant van deze helm bestaat uit ... die stuk voor stuk op maat gemaakt kunnen worden.
5 Nadat het stappenplan werd …, wist ik precies wat ik moest doen.
6 Vanavond is er een … showprogramma op tv.
7 Kun jij drie … noemen van een zoogdier?

Opdracht 5

Herhaling

1 Geef een voorbeeld van
a een miskleun
b een regio
2 Noteer in één woord de tegenstelling van
a huidige
b bijzondere
3 Noteer een synoniem voor
a diverse
b activiteiten

Opdracht 6

Uitdrukkingen

Noteer de betekenis van de onderstreepte uitdrukkingen.

1 ‘Elk pondje gaat door het mondje’, zei de dokter tegen mijn vader. ‘U moet voortaan minder snoepen en meer bewegen.’
2 Toen de rits van mijn laarzen al na een maand stukging, zei Yvonne: ‘Goedkoop is duurkoop’.
3 Praatjes vullen geen gaatjes. Zo komt het werk nooit af.

Wat klopt niet bij de uitdrukkingen? Noteer wat anders moet.
Schrijf daarna de betekenis erachter. Kies uit *a*, *b* of *c*.

4 iemand uit de keuken lokken
5 nou breekt mijn glas
6 wie de jas past, trekke hem aan

a als je denkt dat de feedback voor jou is, moet je er wat mee doen
b iemand overhalen iets te doen of te zeggen
c ik ben stomverbaasd

Bekijk de afbeelding van een Frans spreekwoord.

7 Welke Nederlandse uitdrukking betekent NIET hetzelfde als het Franse spreekwoord, denk je?
A als de kalveren op het ijs dansen
B als een kip zonder kop
C als Pasen en Pinksteren op één dag vallen
D als Pasen op een vrijdag valt
E met sint-juttemis

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden (of opzoeken in een woordenboek). 2F
- de betekenis van de woordenlijstwoorden en de uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging spelling

Je leert over los en aan elkaar schrijven.

Startopdracht

Bekijk de reclame- en krantenkoppen. Wat klopt er niet?
- *Vanaf vandaag verkopen we weer vlees van twee jarige koeien!*
- *Alleen deze week: buiten band kopen, binnen band gratis*
- *Lekker bekken – nu 3 euro*

Theorie

video-uitleg

Aan elkaar of los

In het Nederlands schrijf je twee of meer woorden aan elkaar als ze één begrip vormen. Dit doe je bijvoorbeeld bij:
- samenstellingen die bestaan uit twee of meer zelfstandige naamwoorden. Bijvoorbeeld: *kassabon, bibliotheekpas, motorbootverzekering.*
- werkwoorden die beginnen met voorzetsels zoals *na*, *op*, *over*, *uit*. Bijvoorbeeld:
  - *Ik heb de hond uitgelaten. Wij gaan de hond uitlaten.*
- woorden met *er-*, *daar-*, *hier-* en *waar-* plus een voorzetsel. Bijvoorbeeld: *erin, daarachter, hierbij, waarover.*

Opdracht 1

In elke zin staan woorden die aan elkaar moeten, omdat ze één zelfstandig naamwoord of één werkwoord vormen. Schrijf die woorden op de goede manier op. Tussen haakjes staat uit hoeveel woorden de juist gespelde zin bestaat.
Wist je dat …

1 (13) je les stof echt goed begrijpt, als je het kunt uit leggen aan een ander?
2 (7+13) je je hersenen kunt uit dagen met computer spelletjes? Je traint dan je reactie vermogen of je creativiteit in het aan pakken van problemen.
3 (7) bij slaap tekort je geheugen slechter gaat functioneren?
4 (9) je geheugen bestaat uit een werk geheugen en een lange termijn geheugen?
5 (10) je informatie beter in je op neemt, als je het op schrijft?

Opdracht 2

Lees de tekst. In elke zin staan woorden die aan elkaar moeten, omdat ze één woord vormen. Schrijf die woorden op de goede manier.

> De onderwijs kundige David Kolb heeft uit gevonden dat er vier leer stijlen zijn. Je hebt ten eerste de *Doeners*, die willen liever geen theorie lezen, maar meteen ervaring op doen. Daar naast zijn er *Dromers,* zij willen graag observeren hoe anderen het doen. Ze bekijken daar om een vraag stuk graag van alle kanten. De *Denkers* willen graag eerst de theorie door nemen. Denkers gebruiken hier bij het liefst studie boeken. De *Beslissers* willen graag een actie plannen en daar na dit plan uit voeren.

Opdracht
3

Maak met elk werkwoord twee zinnen van minimaal zes woorden:
a een zin waarin je het voorzetsel van het werkwoord los gebruikt en
b een zin waarin het werkwoord één woord is.
Je mag de vorm van het werkwoord veranderen.

1 nakijken **2** oversteken **3** uitdelen **4** voorstellen

Opdracht
4

De woorden in de zinnen staan door elkaar. Zet de woorden in de juiste volgorde en schrijf woorden aan elkaar als dat moet.

1 hete Het kaars kootje kwam mijn op precies vet vinger.
2 bord broer dart een heeft kamer Mijn op oudste hangen studenten zijn.
3 boord buiten De gevallen is motor ons schip van zeil.
4 hand hier jij jouw naast neer tekening willen zetten Zou?

Opdracht
5

Welke woorden schrijf je aan elkaar en welke niet? Verbeter de fouten. Gebruik eventueel woordenlijst.org.

De middelbareschoolperiode is een drukke tijd. Sommige leerlingen willen daar om hun lid maatschap bij de sport vereniging op zeggen. Niet doen! Onderzoek heeft aan getoond dat leerlingen die hoger scoren op bal vaardigheid, bijvoorbeeld veel beter scoren op reken toetsen dan hun luieklasgenoten. Bewegen vóór toets momenten verbetert daar naast de school prestaties. Aan rader: voor dat de toets begint, de trap een extrakeer op lopen en af lopen.

Naar: investereninleren.nl, op 25 oktober 2018

Opdracht
6

Verbeter de spelfouten.

- SNACKS -		**- SALADES -**		**- PIZZA'S -**	
kippen vleugels	2,80	Griekse salade	4,00	kaas pizza	3,50
bitterballen	2,40	tonijn salade	5,50	vegetarische pizza	4,20
rundvlees kroket	1,60			Turkse pizza	3,00
groentekroket	1,90	**- PATAT -**			
bamischijf	1,80	patatje mayo	2,40	**- KINDER MENU -**	
gehaktbalspeciaal	2,70	patatje stoof vlees	3,95	frites met mayo en	5,00
saté rol	2,00	boeren patat	3,75	ketchup + een kroket	
eierbal	2,00	patatje oorlog	3,00		

Alle vlees gerechten worden geserveerd met wit brood of bruine rijst.
Wilt u uw bestelling meenemen? Als u het meldt, kunnen we het voor u in pakken.

Opdracht
7 ✱

Soms schrijf je woorden niet aan elkaar, maar gebruik je een streepje (-), bijvoorbeeld als je een verkeerde uitspraak krijgt. Gebruik ook een streepje in een samenstelling met cijfers, tekens en aardrijkskundige namen.
Schrijf de woorden op de juiste manier: aan elkaar of met een streepje.

12 + jarige	Zuid + Limburg	4 + persoonskamer
auto + ongeluk	politie + agente	pagina + indeling
$ + teken	Noord + zee	twee + euromunt

Ik kan/weet
• bepalen of ik woorden los of aan elkaar moet schrijven. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert werkwoordsvormen in samengestelde zinnen correct spellen.

Startopdracht

Werk in tweetallen. Van je docent krijg je acht werkwoorden of je vindt ze online. Gebruik de acht werkwoorden in vier zinnen die bij elkaar passen. Welk tweetal leest de zinnen voor?

Theorie

video-uitleg

Werkwoordspelling: zinnen met meerdere persoonsvormen

In een samengestelde zin staan **meerdere persoonsvormen**. Door een zin in een andere tijd te zetten, kun je erachter komen welke werkwoorden persoonsvormen zijn en welke niet. Bijvoorbeeld:
- *Ik heb uren liggen lezen, maar mijn boek is nog steeds niet uit.*
- *Ik had uren liggen lezen, maar mijn boek was nog steeds niet uit.*

Vervolgens kun je het schema (bladzijde 197) gebruiken om te bepalen hoe je het werkwoord moet schrijven.

Opdracht 1

Noteer alle werkwoorden in de zin. Zet een streep onder de persoonsvormen.
1 Wanneer iemand je Engelse woordjes overhoort, zul je ze beter onthouden.
2 Zou je vanavond willen langskomen, zodat we de toets kunnen voorbereiden?
3 Voor de eerste druk van *Kuifje* uit 1934 is zo'n 11.000 euro betaald.
4 Anneke verdient 15 euro op een avond als ze gaat oppassen bij de buren.
5 De ruimtesonde Voyager 2 bereikte in 2018 de rand van ons zonnestelsel.
6 Wat gebeurt er als de scheidsrechter eventjes niet oplet?

Opdracht 2

Lees de songtekst van *Blijf bij mij* van Maan en Ronnie Flex.
Noteer van elke zin de pv('s) en zet bij de samengestelde zinnen een #.
1 Blijf bij mij, ga niet weg.
2 Jij bent de enige die ik heb.
3 Enige die ik heb.
4 Je bent de enige die ik heb.
5 Ik geef toe.
6 Ik weet niet hoe.
7 Ronnie, het voelt goed, alles wat je met me doet.
8 Elke keer en telkens weer.
9 Je kunt altijd bouwen op mij, voor altijd.
10 Hou je nog van me, als ik niks heb, baby.
11 Geef je het toe, als je het mis hebt, baby.
12 Neem mijn hand, ik leid je door de mist, mijn baby.
13 Ik kan je brengen naar de overkant, toch geloof me dan.
14 Het is niks, dat weet je.
15 Liever laat je me niet in m'n eentje.
16 Ja, ik voel me misselijk, wanneer ik jou mis.
17 Oh, wie houdt je vast, wanneer het buiten koud is?

Opdracht
3

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Aan de zin zie je in welke tijd een persoonsvorm moet staan. Als je dat niet uit de zin kunt opmaken, zet je de pv in de tegenwoordige tijd.

1 In mijn stageverslag (melden) ik dat ik het werken bij een zorginstelling erg leuk (hebben) gevonden.
2 Via WhatsApp (vertellen) Erdem gisteren dat hij deze kerstvakantie naar Turkije (reizen).
3 Omdat Freddy zijn level niet heeft (halen), (kunnen) hij het spel niet (afronden).
4 Volgende maand (worden) mijn abonnement (verlengen).
5 Het (verbazen) mij dat je nog steeds niet hebt (bepalen) welke opleiding je (gaan) doen.
6 Jalima (bestellen) cola en popcorn voor ons, toen we in de bioscoop (zijn).

Opdracht
4

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Noteer voor alle pv's de tegenwoordige én de verleden tijd.

De mug kiest voor het lekkerste lijf

1 Zodra ik in bed (liggen), (beginnen) het gezoem. **2** Het (lijken) alsof ik het feestmaal (zijn) dat net (zijn) (opdienen). **3** Het (duren) niet lang voor de eerste mij (prikken). **4** Mijn vriendin (grappen) altijd dat zij geen antimuggenmiddel nodig (hebben). **5** Ze (hebben) mij. **6** Maar (kloppen) dat eigenlijk wel?
7 Het (zijn) wetenschappelijk (aantonen) dat een mug de een aantrekkelijker (vinden) dan de ander. **8** Muggen (gaan) af op geur en (vinden) mij kennelijk verrukkelijk.
9 De geur (worden) deels (veroorzaken) door wat we (eten) (hebben). **10** Ieder mens (scheiden) stoffen uit die door bacteriën (worden) (afbreken).
11 Hierop (reageren) de muggen.

Naar: Trouw, 23 juni 2018

Opdracht
5 ✱

In samengestelde zinnen kun je soms het ow en de pv weglaten. Bijvoorbeeld:
– Bas heeft een nummer geschreven en (Bas heeft) het daarna opgenomen.
Noteer de juiste vorm van de werkwoorden.

1 Gisteren (hebben) Iris met ons Triviant (spelen), maar uiteindelijk niet (winnen).
2 De docent Engels (hebben) alle zinnen (vertalen) en direct de scores (bepalen).
3 Onze club (zijn) kampioen (worden) en (promoveren) naar de eerste klasse.
4 Ik (hebben) vandaag een taart (bakken) en gisteren een cake (maken).

Ik kan/weet • alle werkwoordsvormen in samengestelde zinnen correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
formuleren

Je leert samengestelde zinnen maken.

Startopdracht

Verdeel de klas in twee groepen. Groep 1 vult de volgende zin aan: 'Parate kennis is nuttig, **want** ...' en groep 2 vult de volgende zin aan: 'Parate kennis is nuttig, **omdat** ....' Wie bedenkt de meeste zinnen?

Theorie

video-uitleg

Woordvolgorde in samengestelde zinnen

Een samengestelde zin maak je door twee zinnen aan elkaar te plakken met een voegwoord. Voor dat voegwoord zet je een komma (behalve voor *en*).
Als je samengestelde zinnen schrijft, moet je goed nadenken over de **volgorde** van het onderwerp (ow) en de persoonsvorm (pv) in het tweede gedeelte van de zin.

Maak je zinnen niet te ingewikkeld. Houd je aan de volgende twee tips:

- Als het voegwoord in het midden staat, gebruik dan direct na het voegwoord de volgorde ow-pv. Soms moet er iets tussen het ow en de pv staan.
  - *Volgende week kan Dennis niet,* **want** *hij is op trainingskamp.*
  - *Ik ben vanmiddag op tijd thuis,* **maar** *ik eet niet mee.*
  - *Ik kan niet,* **omdat** *ik naar een verjaardag moet.*

- Als het voegwoord vooraan in de zin staat, gebruik dan na de komma de volgorde pv-ow.
  - **Als** *Mees goed in waterpolo is, kan hij in het nationale team spelen.*
  - **Voordat** *de les begint, drink ik eerst nog een kopje koffie.*

Opdracht 1

1 In welke drie zinnen is de woordvolgorde verkeerd?
   a Terwijl Henk op de bank beneden zit te gamen, ligt Alexander boven op zijn bed met een spelletje.
   b Via Groupon bestellen we kaartjes, zodat we flinke korting krijgen.
   c Als je in Bulgarije met je hoofd 'ja' knikt, je zegt eigenlijk 'nee'.
   d Op de onderwijsbeurs bezocht Nikkie verschillende stands, want meer informatie wil ze hebben over vervolgopleidingen.
   e Gisteren was ik vrij, omdat de leraren hadden een studiedag.
   f Faris heeft dit weekend op de boerderij van zijn opa gewerkt en hij heeft daarmee honderd euro verdiend.

2 Verbeter de woordvolgorde in de foute zinnen. Zet een streep onder het voegwoord.

Opdracht 2

Maak van de twee zinnen een samengestelde zin. Doe dat twee keer (zin *a* en *b*). Zet de voegwoorden bij *a* vooraan in de samengestelde zin. Zet de voegwoorden bij *b* midden in de samengestelde zin.

1 (*a*: als, *b*: en) Olav haalt zijn oma van het station. Olav zijn oma komt van vakantie terug.

2 (*a*: terwijl, *b*: maar) Bo en Karim gaan naar het overdekte zwembad. Sophie en Anne gaan naar de bioscoop.

Opdracht
3

Lees de tekst. Maak van de twee zinnen steeds een samengestelde zin. Laat de zinnen in deze volgorde staan. Gebruik de voegwoorden op de plek waar ze staan. Let op de woordvolgorde.

1 (als) Je hebt straks je diploma gehaald. Dat papiertje wordt natuurlijk ingelijst. **2** Je bewaart je diploma op een veilige plaats. (zodat) Er gebeurt niets mee. **3** (als) Je verliest je diploma toch. (dan) Je kunt terecht bij het diplomaregister. **4** Dit register is een onlinedatabase. (waarin) Je kunt jouw behaalde diploma's terugvinden. **5** Je logt in met je DigiD bij Mijn DUO. (zodat) Je kunt een overzicht van de diplomagegevens downloaden.

Naar: www.rijksoverheid.nl, op 29 oktober 2018

Opdracht
4

Maak van twee gebeurtenissen op de afbeeldingen één zin. Gebruik een voegwoord.

Opdracht
5

Verbeter het onderzoeksverslag van Henk en Mahmed. Schrijf de woorden aan elkaar die aan elkaar geschreven moeten worden. Gebruik twee keer een samengestelde zin: een keer met *omdat* en een keer met *en*.

Voor ons onderzoek hebben we voor het onderwerp 'politie' gekozen. We vonden het interessant om de geschiedenis te onder zoeken van een bekend onderwerp. Mahmeds vader werkt bij de politie. Zo konden we snel aan informatie komen. We hebben in een vraag gesprek met hem veel geleerd. Hij heeft ons ook rond geleid op het politie bureau. Daarna zijn we een dag naar het Nederlands Politie museum in Apeldoorn geweest. Daar hebben we ook veel informatie gevonden voor ons werk stuk.

Naar: www.scholieren.com, op 23 november 2018

Opdracht
6 ✱

Maak van de twee zinnen met een voegwoord een zo kort mogelijke zin. Laat woorden die onnodig herhaald worden weg of gebruik verwijswoorden.

1 Henk legt de wekker in de wasbak. Anders hoort Henk de wekker niet.
2 Bjorn en Katja werken graag bij Bruna. Bjorn en Katja hebben een goed salaris bij Bruna.
3 Computers kunnen wel berekeningen doen. Computers kunnen geen teksten schrijven.

Ik kan/weet
- in samengestelde zinnen de juiste woordvolgorde gebruiken.
- veelvoorkomende voegwoorden correct gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Daar wil ik meer van weten

Weet jij welke regels er gelden bij bedrijven die sociale media beheren? Hoe het zit met de dienstplicht in Nederland? Of vraag je je weleens af wat de Nobelprijs is en welke mensen zo'n prijs krijgen?

Samen met je docent bepaal je een onderwerp waarover je meer wilt weten. Je zoekt informatie over dat onderwerp en bereidt een presentatie voor van ten minste vijf minuten.
De presentatie is bedoeld voor je klasgenoten: jij bent degene die ze iets gaat vertellen wat ze nog niet wisten. Na een presentatie kunnen jullie onder leiding van je docent verder praten over het onderwerp.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Spreken en gesprekken*: Een informerende presentatie geven

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Onderdeel	Leerdoelen
Lezen	• Ik kan veelvoorkomende verbanden en signaalwoorden herkennen, benoemen en begrijpen. 2F
Schrijven	• Ik kan een artikel schrijven met behulp van een schrijfplan en daarbij informatie uit verschillende bronnen samenvoegen. 2F • Ik kan een artikel schrijven met een begin, middenstuk en slot. 2F • Ik kan alinea's maken en inhoudelijke verbanden duidelijk aangeven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan aantekeningen maken. 1F • Ik kan onderscheid tussen hoofd- en bijzaken maken. 2F
Spreken en gesprekken	• Ik kan een eenvoudige informerende presentatie voorbereiden en houden. 2F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden (of opzoeken in een woordenboek). 2F • Ik weet de betekenis van de woordenlijstwoorden en de uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging spelling	• Ik kan bepalen of ik woorden los of aan elkaar moet schrijven. 3F
Taalverzorging spelling	• Ik kan alle werkwoordsvormen in samengestelde zinnen correct spellen. 2F
Taalverzorging formuleren	• Ik kan in samengestelde zinnen de juiste woordvolgorde gebruiken. • Ik kan veelvoorkomende voegwoorden correct gebruiken. 2F

Zo bereid je de toets goed voor:

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 3

Ideeën

Spelen met taal

'Ik vouw papier, kom niet zeggen dat jij meer vouwt. Ik doe niet alles goed, maar ik weet zeker, jij doet meer fout.' Deze regels komen uit het nummer *Krantenwijk* van de rapper Boef. De woorden *vouwt* en *fout* betekenen niet hetzelfde, maar ze klinken wel hetzelfde. Je moet er maar opkomen! Rappers en dichters zijn heel goed in het spelen met taal.

→ Lees samen met een klasgenoot het gedicht *Ballade van Sint Dracus en de Joor.* Kunnen jullie bedenken wat er eigenlijk moet staan?

Bedenk het zelf!

Je hoeft geen rapper of dichter te zijn om met taal te mogen spelen. Weleens van *meeuwsneeuw* gehoord? Een perfect woord voor 'vogelpoep'. En *doecent* is een prima woord voor een docent die praktijklessen geeft.
Bedenk zelf een leuke, passende betekenis voor de volgende woorden:
balentijnsdag – gezichtheffen – hartsmart – zoekschop.

Watjekouw, wat is dat nou?

Heb je weleens gehoord van een *watjekouw*? Waarschijnlijk niet. Maar let op: dit woord bestaat echt! Wat het betekent, is de grote vraag. Het zou een vissoort kunnen zijn die alleen voorkomt in de Noordelijke IJszee. Het kan ook gereedschap zijn om tentstokken mee te repareren. Of misschien is een *watjekouw* een ander woord voor een harde klap. Welke betekenis is volgens jou de juiste?

→ Speel het Woordenboekspel.

Lezen

Je leert over feiten, meningen en argumenten.

Startopdracht

Bekijk en lees het protestbord.

1. Is de tekst op het bord een feit, een mening of een argument?
2. Wat is het belangrijkste doel van de tekst? Kies uit: *informeren – instrueren – overtuigen – tot handelen aanzetten.*
3. Wat is de belangrijkste functie van de afbeelding op het bord?
   A de aandacht trekken
   B de tekst duidelijker maken
   C nieuwe informatie geven

Theorie

video-uitleg

Feiten, meningen en argumenten

Een **feit** kun je controleren. Bijvoorbeeld:
– *Bij handbal is het rechthoekige speelveld 40 meter lang en 20 meter breed.*
Je kunt controleren of deze uitspraak **waar** of **onwaar** is door informatie over handbal op te zoeken.

Met een **mening** kun je het **eens** of **oneens** zijn. Bijvoorbeeld:
– *Ik vind handbal een vermoeiende sport.*
Een mening herken je vaak aan woorden zoals *Ik vind …, Volgens ons …, Zij denkt dat …*

Met een **argument** legt iemand uit waarom hij een bepaalde mening heeft. Bijvoorbeeld:
– *Ik vind handbal een vermoeiende sport* (mening), *want je moet bijna een uur lang springen en heen en weer rennen* (argument).
Een argument herken je vaak aan signaalwoorden zoals *omdat, want, namelijk* en *immers.*

Opdracht 1

Bekijk tekst 1.

1. In de titel van de tekst staan een feit en een mening. Noteer ze beide.
2. Bestaat de vetgedrukte inleiding uit feiten of uit meningen?

Lees tekst 1.

3. Wat was voor Greta de aanleiding om te gaan staken?
4. *a* In de eerste zin van alinea 5 staan alleen feiten / alleen meningen / feiten én meningen.
   b Wat vindt Greta van de klimaatwet?
5. Wat wil Greta met haar protest bereiken?

6 *a* Waarmee vergelijkt Benjamin Wagner het voorkomen van klimaatverandering?
b Waarom maakt hij deze vergelijking?

7 Waarom is het parlementslid van de Groene Partij 'verdrietig' (al. 7)?

8 Over welke uitspraak uit de tekst zijn Greta, Benjamin Wagner en het partijlid van de Groene Partij het eens?
A Volwassenen verpesten de toekomst. (titel en al. 4)
B Er wordt te weinig gedaan om klimaatverandering tegen te gaan. (al. 4)
C Feiten doen er blijkbaar niet meer toe. (al. 8)

9 *a* Wat is de mening van Greta's ouders over haar actie?
b Welk argument gebruiken ze voor hun mening?

10 Greta zegt tot slot: 'Wat leer ik nou op school? Feiten doen er blijkbaar niet meer toe, want de politiek luistert toch niet naar wetenschappers.' Hier geeft Greta
A de conclusie van de tekst.
B een nieuw argument om te spijbelen voor het klimaat.
C een voorbeeld bij haar mening over klimaatverandering.

11 Kies de juiste woorden: In tekst 1 staan feiten en lees je over de mening van één persoon / verschillende personen. De schrijver geeft daarbij wel / niet zijn eigen mening. Dit is dus een informatieve / overtuigende tekst.

Tekst 1

Zweeds meisje spijbelt al twee weken: 'Volwassenen verpesten de toekomst'

[1] **Al twee weken zit ze elke dag op de grond voor het parlementsgebouw in Stockholm. Naast haar staat een bordje met daarop 'schoolstaking voor het klimaat'.**

[2] De 15-jarige Greta Thunberg noemt zichzelf een klimaatradicaal en is niet van plan om te wijken. Pas over een week, op 9 september, stopt ze met haar spijbelstaking, want dan zijn er verkiezingen in Zweden.

[3] Het besluit om te gaan staken voor het klimaat nam ze deze zomer. Het was tijdens de zomermaanden nog nooit zo warm geweest in Zweden en het land werd opgeschrikt door vele bosbranden.

[4] 'Ik doe dit omdat jullie volwassenen mijn toekomst verpesten', staat op de flyers die ze uitdeelt. Greta zegt in een interview met *The Guardian* dat er te weinig wordt gedaan om klimaatverandering tegen te gaan. 'Ik wil dat politici het klimaat de hoogste prioriteit gaan geven en het gaan behandelen als een crisis.'

[5] Eerder dit jaar nam de Zweedse regering een wet aan waarin staat dat het land in 2045 helemaal klimaatneutraal moet zijn. Het wordt de meest ambitieuze klimaatwet tot nu toe genoemd. Voor Greta is het niet genoeg. 'Het moet veel sneller', zegt ze.

[6] Het meisje voert het protest niet helemaal in haar eentje. Een van haar leraren besloot zijn werk neer te leggen en met haar mee te doen. 'Misschien verlies ik mijn baan wel', vertelt de 26-jarige Benjamin Wagner. Hij vergelijkt het voorkomen van klimaatverandering met het voorkomen van de Eerste Wereldoorlog. 'We wisten dat het eraan zat te komen, en er zijn allerlei bijeenkomsten georganiseerd om erover te praten, maar niemand deed iets om het tegen te houden.'

Reacties uit de politiek
[7] Vanuit de politiek druppelen inmiddels reacties binnen bij Greta. Zo zegt een parlementslid van de Groene Partij tegen *The Guardian* dat ze onder de indruk is van de actie van het meisje. 'Maar aan de andere kant vind ik het wel verdrietig dat ze hier moet zitten, omdat de politiek niet genoeg heeft gedaan.'

[8] Haar ouders zien het liefst dat Greta stopt met het protest, omdat ze nu niet naar school gaat. Daar heeft ze een antwoord op: 'Ik heb mijn boeken bij me.' Ze vraagt zich wel af wat ze eraan heeft. 'Wat leer ik nou op school? Feiten doen er blijkbaar niet meer toe, want de politiek luistert toch niet naar wetenschappers.'

Naar: nos.nl, op 2 september 2018

Opdracht 2

Bekijk tekst 2.

1 Wat is de belangrijkste boodschap van minister Slob voor de klimaatspijbelaars?

Lees tekst 2 helemaal.

2 Schrijvers kunnen verschillende redenen hebben om woorden tussen aanhalingstekens te zetten. Waarom heeft de schrijver bij de volgende woorden uit de tekst aanhalingstekens gebruikt? Kies uit 1 tot en met 3.

a 'klimaatspijbelaars' (titel)	1 Het is een citaat.
b 'goed doel' (al. 5)	2 Het is een nieuw, zelfbedacht woord.
c 'Daar hebben wij hen hard voor nodig.' (al. 8)	3 Het is niet letterlijk bedoeld.

3 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 6.

a sympathiek (al. 1)	1 officiële organisatie
b komen opdagen (al. 4)	2 ontevredenheid
c ongenoegens (al. 5)	3 positief, aardig
d incidenteel (al. 6)	4 verschijnen
e instantie (al. 7)	5 volgens de regels
f formeel (al. 7)	6 zo nu en dan

4 Aan welke woorden herken je de mening van minister Slob in alinea 2?

5 Waarover geeft minister Slob in alinea 2 zijn mening?

6 Wat is de functie van alinea 4? Alinea 4
A beschrijft de aanleiding voor de Nederlandse spijbelacties.
B geeft een voorbeeld van acties in andere landen.
C noemt de gevolgen van de Nederlandse spijbelacties.

7 Staan in alinea 4 feiten, meningen of beide?

8 In alinea 5 krijg je een mening met argument(en) van minister Slob. Noteer:
a de mening van de minister.
b het woord waaraan je zijn eerste argument herkent.
c in je eigen woorden het tweede argument van de minister.

9 Wat is het verband tussen alinea 6 en 7? Alinea 7
A geeft een nieuwe mening over hetzelfde onderwerp als in alinea 6.
B is een argument bij de mening in alinea 6.
C is een uitleg bij alinea 6.

10 In alinea 7 zegt de instantie voor leerplichtambtenaren iets over spijbelen. Is dit een feit of een mening?

11 De laatste twee zinnen van de tekst zijn een citaat van de minister. Wie bedoelt hij met *jullie* en wie is *wij*?

12 Wat is het belangrijkste doel van de schrijver met deze tekst?
A je adviseren om te gaan spijbelen voor het klimaat
B je informatie geven over de mening van de minister over de klimaatspijbelactie
C je overtuigen van de mening van de minister van Onderwijs
D je waarschuwen om geen actie te gaan voeren voor het klimaat op een schooldag

Tekst 2

Minister Slob tegen 'klimaatspijbelaars': 'Leerplicht gaat vóór actievoeren'

[1] **Minister Arie Slob (Basis- en Voortgezet Onderwijs) vindt het sympathiek als scholieren willen actievoeren, maar ze moeten dat niet onder schooltijd doen. De leerplicht gaat voor!**

[2] 'Het is heel goed als leerlingen zich actief betrokken voelen bij het klimaat en dat ze daarvoor de straat op gaan', vindt minister Arie Slob van Onderwijs. Maar hij wil wel dat ze dat in het weekend doen, niet op een schooldag. 'Onderwijs is onderwijs en aan spijbelen gaan we geen ruimte bieden', aldus Slob.

[3] De minister reageert hiermee op het plan van een groep scholieren om aanstaande donderdag te gaan spijbelen. De organisatie hoopt op 7 februari rond de 3.000 scholieren naar het Malieveld in Den Haag te krijgen om actie te voeren voor een strenger klimaatbeleid.

België ging ons voor

[4] In België gingen de afgelopen tijd tienduizenden scholieren de straat op voor een reeks klimaatmarsen. Ze eisten dat hun regering meer actie onderneemt om klimaatverandering tegen te gaan. In Nederland staat voor volgende week donderdag een actie gepland. De organisatie verwacht dat tienduizend leerlingen komen opdagen, zei een van de kinderen achter de actie tegen de scholenvereniging VOS/ABB.

Spijbelen?!

[5] Slob vindt dat schooldirecteuren spijbelende leerlingen moeten melden bij de leerplichtambtenaar, ook als het spijbelen voor een 'goed doel' is. Slob: 'We willen namelijk graag dat onze kinderen naar school gaan. Daarnaast zijn er voldoende mogelijkheden voor hen om buiten schooltijden een stem te geven aan ongenoegens of om zich maatschappelijk te laten horen.'

[6] Door volgende week donderdag mee te doen aan de klimaatmars, zullen scholieren waarschijnlijk niet meteen de leerplichtambtenaar op hun dak krijgen. Scholen in Nederland mogen zelf bepalen hoe ze met incidenteel verzuim omgaan.

[7] De instantie voor leerplichtambtenaren zei deze week dat er formeel pas sprake is van spijbelen als de school deze activiteit niet vindt aansluiten bij het onderwijsprogramma. Als de school deelname wel gerechtvaardigd vindt, hoeft er ook geen melding van te worden gemaakt.

[8] Slob benadrukt dat het betrekken van jongere generaties bij het klimaatprobleem heel zinvol is. Slob: 'Daar hebben wij hen hard voor nodig.' Wel moet het volgens hem een verhaal met twee kanten zijn. 'Niet alleen: dit moeten jullie doen, ook: dit kunnen wij doen. Wat is onze bijdrage en wat kunnen wij in ons gedrag veranderen om ook te zorgen voor een beter milieu?'

Naar: Nu.nl, op 31 januari 2019

Opdracht

3 ✱

Vergelijk tekst 1 en 2 met elkaar.

1 Minister Slob vindt onderwijs belangrijker dan staken voor het milieu. Citeer twee zinnen uit tekst 2 waaruit dat blijkt.

2 Zou Greta het met minister Slob eens zijn? Citeer een zin uit tekst 1 en leg uit waarom uit die zin blijkt waarom Greta het wel of niet met de minister eens is.

3 Wat is het verband tussen tekst 1 en 2?

A oorzaak en gevolg: tekst 1 is de aanleiding voor de acties in tekst 2

B tegenstellend: in tekst 2 staat een andere mening over het staken voor het klimaat

C vergelijkend: tekst 2 vergelijkt de situatie in Nederland met die in Zweden

4 Bij wie horen de volgende meningen? Vul het schema in.

mening	Greta	minister Slob	beiden
Huidige klimaatwetten zijn niet goed genoeg.			
Als je actievoert onder schooltijd, spijbel je.			
Van actievoeren leer je meer dan lessen op school.			
Meningen van jongeren over het klimaat zijn belangrijk.			

Opdracht
4

Lees in tekst 3 de reactie van Luuk op de uitspraken van minister Arie Slob.

1 Luuk heeft een ingezonden brief geschreven. Wat weet je nu? De schrijver wil je waarschijnlijk adviseren / amuseren / informeren / overtuigen.

2 Luuk start zijn verhaal met:
A een samenvatting van Slobs mening en zijn eigen mening daarover.
B een verhaaltje over het klimaat en zijn mening over minister Arie Slob.
C zijn mening over minister Arie Slob en het onderwijs.

3 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 6.

a gedreven (titel)	1 bedrijven met vestigingen in verschillende landen
b omarmt (al. 1)	2 ertoe gezet
c multinationals (al. 2)	3 iets oké vinden
d geprofiteerd (al. 2)	4 recht om je stem uit te brengen bij verkiezingen
e wangedrag (al. 2)	5 slecht gedrag
f stemrecht (al. 3)	6 voordeel uit gehaald

4 Is Luuk het eens met de minister? Citeer een zin uit tekst 3 waaruit dat blijkt.

5 Welk verband hebben alinea 2, 3 en 4?

6 Aan welk woord herken je het argument van Luuk in alinea 3?

7 Kies de juiste woorden: Luuk start alinea 4 met een feit / zijn mening, daarna geeft hij een argument / uitleg / argument met uitleg.

Lees de reacties van Jeroen en Ruben op Luuks verhaal.

8 Is het tekstdoel van Jeroen en Ruben hetzelfde als dat van Luuk? ja / nee

9 Jeroen is het eens met Luuk / minister Slob. Ruben is het eens met Luuk / minister Slob.

10 In welke alinea van tekst 2 zegt minister Slob ongeveer hetzelfde als Ruben?

11 Met welke twee voorbeelden legt Ruben zijn argument uit?

12 Waarmee sluit Ruben af? Kies uit: *zijn mening – extra argument – conclusie.*

13 Met wie ben jij het eens? Leg je mening uit met een argument.

Tekst 3

Daarom staken wij: ‘Het is uw kabinet dat deze scholieren tot actie gedreven heeft.’

Geachte heer Slob,

[1] Tot mijn grote verbazing las ik dat u het niet eens bent met ‘de manier waarop jongeren actievoeren voor het klimaat’. U stelde dat jongeren in hun ‘eigen tijd’ actie voor het klimaat moeten voeren. En dat u de acties best omarmt, maar dat onderwijs onderwijs is. Ik vind dat heel jammer om te lezen.

[2] Om te beginnen heeft uw kabinet het klimaatprobleem jarenlang voorgedaan als kleinigheid. Elke keer werden halve klimaatakkoorden gesloten,

waarvan vooral multinationals zoals Shell geprofiteerd hebben. Daardoor is het nu tijd om actie te voeren. Laten we de wereld niet omdraaien, meneer Slob: het is uw kabinet en zijn wangedrag ten aanzien van het klimaat dat deze scholieren tot actie gedreven heeft.

[3] Daarbij komt dat u als minister van Onderwijs moet begrijpen, dat jongeren het niet accepteren dat uw politiek stilzit op dit belangrijke onderwerp. De jongeren hebben immers geen stemrecht, dus weinig invloed op de beslissingen voor hun eigen toekomst. Actievoeren is de enige manier om hun stem te laten horen.

[4] Tot slot, minister Slob: wanneer docenten mogen staken (en terecht overigens!), mogen leerlingen dit óók. Want dit is geen spijbelen, meneer Slob, dit is staken. Staken tégen de slordige omgang van uw kabinet met het klimaat.

Luuk Nafzger (scholier)

reacties (54)	**Jeroen Meinen** – 3 februari 2019 om 19.43 Prima dat scholieren staken tijdens lestijd. Het opbouwen van een toekomst doe je op meer plaatsen dan alleen in de schoolbanken. Demonstreren of staken zijn middelen om je mening te geven en bovendien een onderdeel van de democratie. Ik zou zeggen: maak er een les van en geef de jongeren die echt willen gaan demonstreren punten voor de praktijkopdracht. Maar natuurlijk ziet de politiek het liefst dat men slaafs in de schoolbanken blijft zitten om op te groeien tot werkvee.
Reacties verbergen ^	**Ruben Oosterhuis** – 3 februari 2019 om 20.04 Belgische scholieren gaan onder schooltijd de straat op voor een beter klimaat: ik heb er moeite mee. Als je als jongere echt wat wilt bereiken, wijs dan niet naar politici, ga niet schreeuwend de straat op. Laten we indruk maken door zelf het goede voorbeeld te geven. Zeg tegen je ouders dat je deze winter niet met het vliegtuig op skivakantie hoeft. En als je leraar een geprinte lessenserie wil uitdelen, vraag dan om de onlineversie. Zo laten we als jongeren zien dat het ons echt menens is met onze toekomstige leefomgeving. Daar kan geen volwassene en geen politicus omheen.

Naar: joop.bnn.vara.nl, op 3 februari 2019

Opdracht 5 ✱

De volgende vragen gaan over alle teksten in deze paragraaf.

1 Bij welke tekst past het protestbord uit de startopdracht het best? Leg uit.

2 Zet de zinnen in chronologische volgorde.

- *a* Er ontstaat een discussie die vooral gaat over de wijze waarop jongeren actievoeren in plaats van de reden waarom ze actievoeren.
- *b* Greta besluit te gaan staken voor het klimaat bij het parlementsgebouw in Stockholm.
- *c* In België gaan scholieren de straat op voor een reeks klimaatmarsen.
- *d* In de zomer van 2018 wordt Zweden opgeschrikt door vele bosbranden.
- *e* In Nederland hebben leerlingen het plan om te gaan staken voor het klimaat.
- *f* Minister Slob is het niet eens met de wijze waarop leerlingen actievoeren.

3 Heeft het zin om in je eentje te gaan staken? Leg je mening uit.

Ik kan/weet

- onderscheid maken tussen feiten en meningen. 3F
- onderscheid maken tussen mening en argumenten. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een overtuigende tekst schrijven.

Startopdracht

Speel het spel *Voor en tegen.* Tijdens dit spel wordt niet gesproken. In het lokaal liggen vier vellen papier waarop een onderwerp staat. Daaronder zijn twee kolommen: een kolom VOOR en een kolom TEGEN.

werkwijze
- Lees de onderwerpen en noteer in ten minste één kolom jouw naam.
- Noteer een argument bij je naam.
- Loop naar een ander vel papier en lees de reacties van je klasgenoten.
- Als je wilt reageren op het argument van een klasgenoot, teken je eerst een pijl en zet je daarna jouw mening of argument erachter.

1 Welk argument vind jij heel goed en waarom?
2 Welk argument vind jij heel verrassend en waarom?

Theorie

video-uitleg

Een overtuigende tekst schrijven

Als je iemand wilt **overtuigen** van jouw mening, kun je een tekst schrijven waarin je die mening uitlegt en verduidelijkt met argumenten.

- In de inleiding geef je kort je mening over het onderwerp. Gebruik daarbij woorden als: *Ik vind …*, *Ik denk …*, *Volgens mij …*, *Ik ben van mening …*
- In het middenstuk gebruik je voor elk argument één alinea. In de eerste zin van elke alinea schrijf je je argument. Ga dan door op dezelfde regel en geef voorbeelden of een uitleg bij je argument. Je tekst wordt duidelijker als je in de eerste zin van een alinea een signaalwoord gebruikt, zoals *ook*, *ten tweede*, *bovendien* (zie ook bladzijde 190).
- In het slot schrijf je je conclusie. Vaak herhaal je in de conclusie kort je mening en je argumenten. Gebruik in het slot een signaalwoord voor conclusie, zoals *dus*, *kortom*, *dat betekent*.

Tip: maak een schrijfplan (bladzijde 191) voordat je een overtuigende tekst gaat schrijven.

Opdracht 1

Stel, voor de vervolgopleiding van je dromen zijn meer aanmeldingen dan studieplaatsen. Daarom worden alleen de meest gemotiveerde studenten aangenomen. De toelatingscommissie vraagt jou je motivatie op te schrijven. Je schrijft nu het middenstuk.

1 Noteer in steekwoorden waarom je de vervolgopleiding zo graag wilt doen.
2 Waarom ben je geschikt voor deze opleiding? Schrijf twee argumenten op.

3 Noteer bij elk argument van vraag 2 in steekwoorden een voorbeeld of uitleg.
4 Werk je antwoorden op vraag 1, 2 en 3 uit tot een overtuigende tekst van twee alinea's. Gebruik ten minste 100 woorden.
5 Ruil je tekst met die van een klasgenoot en beantwoord de volgende vragen:
- Bestaat je tekst uit twee alinea's?
- Worden twee argumenten genoemd om de geschiktheid te verklaren?
- Staat bij elk argument een passend voorbeeld of een passende uitleg?
- Stel, jij zit in de toelatingscommissie. Ben jij dan overtuigd? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

De regering heeft het plan bedacht dat alle scholieren elk schooljaar twee keer verplicht naar een museum moeten.
1 Noteer wat jij van dat idee vindt.
2 Bedenk een argument voor je mening of kies een van deze argumenten:
a Leerlingen komen in aanraking met de Nederlandse cultuur en geschiedenis.
b Alle leerlingen hebben de mogelijkheid een museum te bezoeken.
c Leerlingen ontdekken dat er ook leuke musea zijn.
d Er ontstaat vaak gedoe tussen ongeïnteresseerde leerlingen en geïnteresseerde bezoekers.
e De scholen krijgen extra kosten door het vervoer naar de musea.
f De museumbezoeken kosten te veel lestijd.
3 Maak je argument duidelijker met een voorbeeld of een uitleg.
4 Noteer een argument dat iemand kan gebruiken die een andere mening heeft dan jij.
5 Leg uit waarom het argument dat je bij vraag 4 hebt opgeschreven volgens jou niet klopt.

Opdracht 3

Bij de NOS-rubriek *Goed idee of niet?* gaat het om jouw mening.
Lees de onderwerpen.
Onderwerp A – Kramp in je voet, een vlekje op je buik of een vervelend hoestje? Deze kwaaltjes kun je opzoeken op Google en dan heb je op een rijtje wat er allemaal aan de hand is. Daarvoor hoef je echt niet naar een dokter.
Onderwerp B – Influencers hebben verstand van wat er speelt op het gebied van make-up, fashion of games. Door ze te volgen en na te doen, loop je altijd voorop met de nieuwste trends: okselhaar mag weer, flared jeans blijven populair en *Tropical 6* is het beste spel ever!

Je schrijft over een van de onderwerpen een overtuigende tekst van vijf alinea's.
1 Noteer het onderwerp van je tekst: A of B. Zet je mening erachter.
2 Tip: maak een schrijfplan. Een voorbeeld daarvan vind je op bladzijde 191.
3 Schrijf je tekst. Gebruik signaalwoorden en ten minste één tussenkopje.
4 Zet een passende titel boven je tekst en je naam en klas eronder.
5 Ruil je tekst met die van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
6 Ruil jullie teksten weer en verbeter je tekst als dat nodig is.

Ik kan/weet
- een korte overtuigende tekst schrijven met een inleiding, middenstuk en slot. 2F
- mijn mening onderbouwen met argumenten en voorbeelden of uitleg. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over non-verbale communicatie.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.

1. Welke emoties herken jij? Kies uit: *begripvol – blij – boos – enthousiast – geconcentreerd – geschrokken – teleurgesteld – verbaasd – verdrietig – verrast – zenuwachtig – iets anders, namelijk …*
2. Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot. Hebben jullie andere emoties herkend? Hoe komt dat?

Theorie

video-uitleg

Non-verbale communicatie

Mensen brengen niet alleen informatie over met woorden, maar ook uit hun gezichtsuitdrukking, gebaren en de toon waarop ze iets zeggen kun je veel opmaken. Dit 'praten zonder woorden' noem je non-verbale communicatie. Hieruit kun je bijvoorbeeld afleiden hoe mensen zich voelen en wat ze van elkaar vinden.

Om goed te begrijpen wat mensen precies bedoelen, let je vooral op:
- **houding, gebaren**: Iemand kijkt bijvoorbeeld de ander niet aan of draait zich om als hij kwaad is.
- **toon**: Iemand gaat bijvoorbeeld harder en sneller praten als hij boos of enthousiast is. Aan de toon kun je ook horen of iemand ongerust of geschrokken is. Valt er een stilte, dan moet iemand bijvoorbeeld even nadenken, omdat hij verbaasd is.
- **gezichtsuitdrukking**: Iemand zet bijvoorbeeld grote ogen op als hij verrast is of kijkt verdrietig als hij teleurgesteld is.

Opdracht 1

Lees eerst de vragen. Kijk en luister dan naar het fragment uit *Galileo* met presentator Manuel Venderbos.

1. Waarover gaat dit fragment?
2. De kok legt uit dat hij een gasmasker gaat gebruiken. Hoe kun je de gezichtsuitdrukking van Manuel het best omschrijven? Kies uit: *bang en boos – geschrokken en verbaasd – lacherig en zenuwachtig*.
3. Waarop heb je gelet bij het beantwoorden van vraag 2?
4. Manuel maakt kennis met de dokter. Manuel reageert
   A nogal verrast, want hij had niet verwacht dat er een dokter aanwezig zou zijn.
   B vol ongeloof, want hij begrijpt niet waarom er een dokter bij moet zijn.
   C wat spottend, want hij denkt dat het eten van de peper wel meevalt.
5. De dokter legt aan Manuel uit wat ze allemaal gaat meten bij hem. Wat kun je afleiden uit Manuels non-verbale communicatie?

6 Let op de toon van Manuel als hij zegt: 'Ik ga gewoon een hapje eten: beetje rijst en een beetje curry.' Waarom zegt Manuel dat zo? Manuel
A heeft zin in de lekkere maaltijd die hij gaat eten en hij is enthousiast.
B probeert zichzelf moed in te praten, want hij is ontzettend zenuwachtig.
C wil de sympathie van kijkers opwekken, want hij heeft medelijden met zichzelf.

7 Manuel neemt zijn eerste hap. Hij vindt de curry scherp / niet scherp. Dat kun je wel / niet zien aan zijn gezichtsuitdrukking. Wat hij tot slot zegt, bedoelt hij serieus / niet serieus.

Opdracht
2

Bekijk het fragment uit *Dating Dalila*. Probeer de vragen te beantwoorden *tijdens* het kijken.

1 Op welke manier legt Dalila uit over haar vlog? Kies uit:
blij en enthousiast – nieuwsgierig en verrast – verdrietig en ongerust.

2 Dalila zegt over het weekje dat haar vader er is: 'En tijdens zo'n week zie ik er dan zo uit.' Hoe zegt ze dit?
A laconiek: het maakt haar niet veel uit.
B uitgelaten: ze kijkt ernaar uit.

3 De vader van Dalila komt naar Nederland. Dalila reageert eerst enthousiast / onverschillig / verrast op dit nieuws. Als ze er daarna over vlogt, is haar reactie bang / driftig / nonchalant.

4 Roos, het meisje met blond haar en zwart T-shirt, vertelt over haar date met Maarten. Hoe wordt zij door de makers in beeld gebracht? Kies uit:
arrogant en zelfverzekerd – grappig en slim – onzeker en bang.

5 Tasha vindt Roos' actie niet oké. Heeft Roos door dat de opmerking van Tasha negatief bedoeld is? ja / nee

6 Welke zin beschrijft het best de relatie tussen Dalila en Didi?
A Dalila heeft medelijden met Didi en praat sympathiek over haar vlogs.
B Dalila is jaloers op Didi en praat met haar vrienden spottend over Didi.
C Dalila is vooral boos op Didi en verwijt haar haar ideeën te pikken.

7 De vriendinnen van Dalila reageren verschillend op het bericht dat Dalila's vader voorgoed blijft. Vul de juiste namen in. Kies uit: *Anisa – Roos –Tasha*.
a … reageert spottend.
b … reageert laconiek.
c … reageert verbaasd.
d … reageert ongelovig.

8 Welke zin vat dit fragment het best samen?
A Dalila laat de kijker kennismaken met haar vriendinnen en bespot de vlogs van andere vloggers zoals Didi.
B Dalila vertelt iets over haar leven als vlogger en praat met een groepje vriendinnen over de terugkomst van haar vader.
C Je maakt kennis met Dalila en haar vriendinnen die vloggen over het dragen van traditionele kleding omdat hun ouders dat willen.

Ik kan/weet
- uit non-verbale communicatie conclusies trekken over de gevoelens en meningen van de spreker.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert een meningvormende discussie voeren.

Startopdracht

Je zit samen met drie klasgenoten in de jury van *Het beste idee van Nederland*. Het idee *Oorbeschermers voor dieren* is een van de inzendingen.

1 Bespreek met elkaar wat je van het idee vindt. Wanneer is het wel en wanneer is het niet handig? Werken die beschermers wel of niet? Wat zou de hond ervan vinden? Zijn zulke oorbeschermers ook verkoopbaar? … Jullie hoeven het niet eens te worden.

2 Noteer de twee beste argumenten om dit idee door te laten gaan naar de volgende ronde.

Theorie

video-uitleg

Deelnemen aan een meningvormende discussie

In een **meningvormende discussie** geven deelnemers hun mening en argumenten over een onderwerp. Je hoeft het niet met elkaar eens te worden, maar je wilt wel weten hoe anderen erover denken. Om daarachter te komen, moet je niet alleen je eigen argumenten noemen, maar ook luisteren naar de argumenten van anderen. Probeer te begrijpen waarom een ander een andere mening heeft dan jij. Dat doe je door vragen te stellen, zoals:
– *Waarom vind je dat?*
– *Hoe bedoel je dat precies?*
– *Is dat altijd zo?*
– *Is dat de enige reden of zijn er nog andere?*
– *Kun je daar een voorbeeld van geven?*
Op die manier kun je door te discussiëren je mening veranderen of versterken.

Zo discussieer je goed
- Zorg ervoor dat je weet waarover je praat. Zoek eventueel eerst informatie over het onderwerp.
- Houd je aan de aanwijzingen van de gespreksleider. Een gespreksleider:
  – opent en sluit de discussie
  – bepaalt wie het woord krijgt
  – geeft aan wanneer een nieuw argument mag worden genoemd
  – grijpt in als deelnemers afdwalen of door elkaar praten.
- Als je iets wilt zeggen, vraag je het woord door bijvoorbeeld te zeggen: *Mag ik hierop reageren?*
- Luister goed naar wat er wordt gezegd. Vraag door om iemands argument zo goed mogelijk te begrijpen.

Opdracht 1

De regering vindt dat alle lantaarnpalen 's nachts uit moeten.

1 Noteer drie argumenten voor of tegen dit plan. Door jezelf vragen te stellen en die te beantwoorden, komen er vanzelf argumenten. Bijvoorbeeld:
- Wat zijn de voordelen? Wat zijn de nadelen?
- Welke mensen zijn erbij betrokken? Wat betekent het voor hen als dit gebeurt?

2 De docent vertelt welke mening bij welke hoek van het lokaal hoort: *helemaal mee eens, een beetje mee eens, een beetje mee oneens, helemaal mee oneens*. Ga in de hoek van het lokaal staan die het best past bij jouw argumenten.

3 Vertel je argumenten aan elkaar. Kies samen de belangrijkste argumenten.

4 Spreek af wie namens jullie 'hoek' gaat discussiëren met de andere hoeken. De vier uitgekozen leerlingen discussiëren in het midden van het lokaal over de vraag of alle lantaarnpalen 's nachts uit moeten. Als de afgevaardigde dat nodig vindt, mag hij tijdens de discussie overleggen met zijn groep.

5 Ga aan het eind van de discussie in de hoek staan die past bij jouw mening. Sta je in dezelfde hoek als voor de discussie? Hoe komt dat?

Opdracht 2

Je houdt met de klas een discussie over het idee van de NS om alle mensen die praten in de stiltecoupé een ov-verbod van drie maanden te geven.

1 Noteer zo veel mogelijk argumenten voor en tegen dit plan.

2 Bepaal je mening: wat vind jij van het idee van de NS?

3 Houd de discussie. Dit zijn de spelregels:
- Een leerling geeft zijn mening met een argument.
- De volgende leerling reageert hierop door een vraag te stellen **of** een nieuw argument in te brengen. Weet je niks: dan ben je af.

4 Is je mening veranderd? Zo ja, waardoor is je mening veranderd?

Opdracht 3

Discussieer in vijftallen over een onderwerp.

1 Kies samen een onderwerp.
- HALT-straffen
- tatoeages
- staken onder schooltijd
- zomertijd of wintertijd
- orgaandonatie
- *iets anders, namelijk ...*

2 Spreek af wie de gespreksleider is en bereid je voor op de discussie.

deelnemer	**gespreksleider**
• Zoek informatie op. • Noteer ten minste drie argumenten en bepaal je mening.	• Zoek een passend nieuwsbericht. • Kies daaruit een stukje dat je wilt voorlezen als opening van de discussie.

3 Ga bij elkaar zitten.
- De gespreksleider begint de discussie met het voorlezen van het nieuwsbericht.
- Daarna vraagt de gespreksleider aan alle vier leerlingen wat hun mening is.
- Ga vervolgens met elkaar in discussie. Stel vragen aan de ander om te begrijpen waarom hij een andere mening heeft dan jij. Houd je aan de aanwijzingen van de gespreksleider.

4 Beantwoord na afloop de volgende vragen:
- Weet je meer over het onderwerp dan voor de discussie?
- Is je mening veranderd? Zo ja, waardoor is je mening veranderd?

5 Vul samen het feedbackformulier in.

Ik kan/weet
- actief deelnemen aan een meningvormende discussie. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert woordraadstrategieën toepassen en de betekenis van moeilijke woorden.

Startopdracht

Speel samen met drie klasgenoten 'Raad het woord'.

Spelregels *Raad het woord*
- Kies allemaal een woord uit de woordenlijsten van hoofdstuk 1 of 2. Schrijf dit woord op en laat het aan niemand zien.
- Eén van jullie gaat staan en noemt een omschrijving, synoniem of tegenstelling van het gekozen woord. Je mag het woord niet zeggen.
- De andere drie klasgenoten proberen te raden om welk woord het gaat.
- Wie het woord het eerst raadt, krijgt een punt.
- Wissel van rol, totdat iedereen aan de beurt is geweest.

Wie raadt de meeste woorden?

Opdracht 1

Lees de tekst.

1 Noteer zes woorden uit de tekst waarvan je de betekenis nog niet weet onder elkaar.

2 Om de betekenis van *nonchalanter* (al. 2) te vinden, moet je:
A de regels erna lezen.
B de regels ervoor lezen.
C een woordenboek pakken, omdat het niet in de tekst staat.

3 Noteer de betekenis van *betalingsverkeer* (al. 2) en *uitgavenpatroon* (al. 3).

4 Noteer de betekenis van *realiseert* (al. 3). Gebruik zo nodig een woordenboek.

5 Wat betekent *gericht op de korte termijn* (al. 4)?
A dat het je allemaal niet uitmaakt wat er gebeurt
B dat je bezig bent met de dichtbije toekomst
C dat je bezig bent met de verre toekomst

6 Door welk woord kun je het woord *getriggerd* (al. 4) het beste vervangen?
A gestrest
B opgelicht
C uitgelokt

7 Noteer vier voorbeelden van *basisspullen* (al. 6) die voor jou belangrijk zijn.

8 De woorden *overgestapt* (al. 6) en *snoeien* (al. 7) hebben verschillende betekenissen. Noteer bij elk woord een zin waarin de woorden iets anders betekenen dan in de tekst.

9 *Modaal* betekent 'gemiddeld'. Leg uit wat er in de tekst met *een bovenmodaal inkomen* (al. 7) bedoeld wordt. Gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

10 Wat betekent *drastisch* (al. 7)? Hoe ben je achter de betekenis gekomen?

11 Onderstreep de woorden die je bij vraag 1 hebt genoemd als ze belangrijk zijn om de tekst te begrijpen.

12 Schrijf de betekenis achter de onderstreepte woorden van vraag 1. Gebruik de woordraadstrategieën uit de bijlage op bladzijde 190.

Enig idee wat die frappuccino's kosten?

[1] Lekker natuurlijk, een coffee frappuccino in de trein van werk naar huis. Ook leuk: dat tijdschrift dat je in je boodschappenmandje gooit of die batterijen die je erbij neemt als je toch net een zaklamp bestelt op bol.com. Hebben we enig idee waar ons geld naartoe gaat?

[2] 'We geven geld uit zonder dat we erbij stilstaan', zegt Henriëtte Prast, hoogleraar persoonlijke financiële planning in Tilburg. 'Naarmate we meer pinnen en minder contant betalen, zullen we steeds nonchalanter met geld omgaan', voorspelt ze. 'De ontwikkelingen in het betalingsverkeer hebben effect op ons gedrag', zegt ze. 'Dat is voldoende aangetoond in wetenschappelijk onderzoek. Zo blijkt bijvoorbeeld dat studenten meer snacks in de kantine kopen als ze pinnen dan wanneer ze contant betalen.'

[3] Het leidt ertoe dat veel mensen – ruim 30 procent van de Nederlanders, volgens het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) – nauwelijks inzicht hebben in hun uitgavenpatroon. 'Misschien zouden ze dat wel willen, maar zolang ze kunnen rondkomen, vinden ze het niet belangrijk', zegt Gabriëlla Bettonville van het Nibud. Als mensen een tijdje al hun uitgaven noteren, schrikken ze vaak van de hoeveelheid geld die ze in een maand blijken te besteden aan koffie onderweg en broodjes in het bedrijfsrestaurant. Prast zegt hierover: 'Maar het feit dat je je dat realiseert, wil niet zeggen dat je het voortaan anders doet.'

[4] 'Veel mensen die gemakkelijk geld uitgeven en achteraf geen idee hebben waar het gebleven is, zijn sterk gericht op de korte termijn', zegt Bettonville. 'Of ze zijn gevoelig voor verleidingen. Als je getriggerd wordt door teksten als "Sale" of "50 procent korting", is de kans groot dat je je geregeld afvraagt waar je geld gebleven is. Je hebt de neiging dingen te kopen die je niet nodig hebt.' Het maakt uit of iemand als kind heeft geleerd met geld om te gaan. Bettonville: 'Als je zakgeld kreeg en als scholier een bijbaantje had, kun je later beter met geld omgaan. Dan heb je al jong geoefend.'

[5] Piet-Jan Ottenhoff en Hanneke van der Werf zijn ouders van een studerende tweeling van 20 jaar. Voor hen geldt hetzelfde als voor een derde van de Nederlandse huishoudens: ze zouden best willen weten waar hun geld blijft, maar ze vinden het niet belangrijk genoeg om er werk van te maken. 'Toch redden we het altijd', zegt Van der Werf.

[6] De laatste jaren kijken ze iets kritischer naar hun uitgaven. Ottenhoff: 'We vergelijken zorgverzekeringen. We zijn overgestapt. Ook checken we abonnementen en de goede doelen waaraan we automatisch geld overmaken. Vroeger lieten we dat klakkeloos doorgaan.' Van der Werf: 'Ik let meer op wat ik uitgeef aan boodschappen. Sinds kort zit hier in de buurt een Lidl en daar koop ik steeds meer. Eerst alleen basisspullen, zoals toiletpapier en bronwater, maar nu ook vaak groente en fruit. Soms heb ik een kar vol boodschappen en hoef ik maar 70 euro af te rekenen.'

[7] 'Veel mensen zijn iets meer gaan opletten', zegt Bettonville. Uit onderzoek van het Nibud blijkt dat 70 procent van de huishoudens het afgelopen jaar zuiniger is geworden. Bij de huishoudens met een bovenmodaal inkomen is dat percentage 60. Sommige mensen snoeien drastisch, maar andere zoeken het in kleine besparingen. Ze gaan minder gemakkelijk uit eten, doen boodschappen in een goedkopere supermarkt of nemen vaker brood mee naar hun werk. Vaak zijn dat precies de dingen waaraan ze voorheen gedachteloos geld uitgaven. 'Daarop kun je bijna zonder pijn besparen', zegt Bettonville. 'Dat moet ook wel, want de koopkracht is de afgelopen jaren steeds een beetje gedaald.'

Naar een artikel van Wilma van Hoeflaken

Naar: Examen Nederlands KB 2016

Opdracht
2

Woordenlijst 3
Neem het onderstreepte woord over en zet de juiste betekenis erachter.

1 Het is altijd de vraag wat de politie zal aantreffen bij een inval.
maken / raken / vinden

2 Er is een aanzienlijk bedrag opgehaald voor het goede doel. Niemand had zoveel verwacht.
behoorlijk groot / behoorlijk klein / onbelangrijk

3 Bij een conflict tussen de werkgevers en werknemers proberen de vakbonden vaak te bemiddelen om het op te lossen.
meningsverschil / overeenkomst / wedstrijd

4 Weet jij nog hoe je je eerste jaar op de middelbare school hebt ervaren?
iets kunnen wat je niet verwacht had / iets leren waar je niets aan hebt / iets op een bepaalde manier voelen of beleven

5 Het tegengestelde van uiterlijk is innerlijk, het gaat dan om gedachten en gevoelens.
het binnenste / het buitenste / het mooiste

6 De leerlingen reageerden onverschillig op het nieuws dat het schoolfeest niet doorgaat.
niet geïnteresseerd / niet gemotiveerd / niet onmiddellijk

7 Ik heb geen sympathie voor mensen die hun huisdieren verwaarlozen.
gevoel dat je ergens aan moet denken / gevoel dat je iemand aardig vindt / gevoel dat je iemand mist

8 De deskundigen in alinea 2 en 3 zijn het niet eens met elkaar. Leg uit waarom de deskundigen elkaar tegenspreken.
het tegenovergestelde zeggen / steeds hetzelfde zeggen / verbeteren

9 Ik heb zin in economie, want ik heb uitsluitend positieve dingen over de nieuwe economiedocent gehoord.
alleen maar / helemaal geen / slechts enkele

10 Vastberaden liep Linda naar de filiaalmanager om haar ontslag in te dienen, ze was erg zeker van zichzelf.
erg onzeker van iets / twijfelachtig / zonder twijfels iets doen

11 Het is vaak moeilijk om je te verontschuldigen na een ruzie met je ouders.
onschuldig te voelen / opnieuw beginnen / zeggen dat het je spijt

12 Dani was verontwaardigd, omdat Noa langer mocht opblijven.
erg boos / verdrietig / vrolijk *om iets wat jou of een ander is aangedaan*

13 Je moet mij niet verwijten dat ik te laat ben, want jij bent nooit op tijd.
iemand excuus aanbieden / iemand onterecht beledigen / zeggen dat iemand iets verkeerd heeft gedaan

14 De volgorde van de vragen is willekeurig. Het maakt niet uit welke je het eerst beantwoordt.
belangrijk / met zorg vastgesteld / zomaar gekozen

Opdracht
3

De onderstreepte woorden staan in de verkeerde zin. Noteer het nummer van de zin en zet het juiste woord erachter.

1 Je hoeft niet zo willekeurig te zijn als je niet bent uitgenodigd.
2 Tessa wil onverschillig meedoen met ons groepje als zij de Prezi mag maken.
3 De directeur vindt het uitsluitend tussen de leerling van 4B en zijn mentor een reden voor een gesprek met beiden.
4 Als mijn vrienden elkaar vastberaden, bemoei ik me er niet mee.
5 Ik vind het leuk om te zien hoe tegenspreken jij bent als jij wat wilt bereiken.

6 In het begin was ik erg boos als ik een onvoldoende kreeg, maar nu ben ik conflict.
7 De foto's van onze vakantie staan verontwaardigd in het fotoboek.

Opdracht 4

Maak de zin af met een woord uit woordenlijst 3. Gebruik de juiste vorm.

1 De patiënt … de arts dat hij hem verkeerde medicijnen heeft gegeven.
2 Welke emoties … jij als je naar een romantische film kijkt?
3 Het nauwkeurig omschrijven van het … van een misdadiger is een vak.
4 Met rode wangen … ik me omdat ik haar verjaardag was vergeten.
5 Welke hoofdrolspeler in deze film vind jij …?
6 Je raadt nooit wie ik vorige week in de sportschool ….
7 Als je … wilt oplossen, moet je soms toegeven dat je iets verkeerd deed.

Opdracht 5

Herhaling

1 Geef een voorbeeld van
  a iets origineels
  b iets wat recent is
2 Noteer in één woord de tegenstelling van
  a exact
  b absent
3 Noteer een synoniem voor
  a vrijwel
  b circa

Opdracht 6

Uitdrukkingen

Wat doe je als je …

1 met de hand over je hart strijkt?
2 met vallen en opstaan iets leert?
3 na veel plussen en minnen iets weet?
4 met een lach en een traan een boek leest?
5 met mate eet?
6 met hart en ziel aan iets werkt?

Bekijk de afbeelding.

7 Welk spreekwoord herken je? In welke situatie kun je dit spreekwoord gebruiken?

Opdracht 7

Werk samen met een klasgenoot.

1 Kies samen een spreekwoord waarvan je de betekenis kent. Controleer of die betekenis klopt in een (online)woordenboek.
2 Maak een foto waarop te zien is welk spreekwoord jullie hebben gekozen. Er mag geen tekst op de foto staan.
3 Laat de foto aan andere klasgenoten zien. Weten ze welk spreekwoord het is? Weten ze ook wat het spreekwoord betekent?

Ik kan/weet

- de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden (of opzoeken in een woordenboek). 2F
- de betekenis van de woordenlijstwoorden en de uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging spelling

Je leert over meervouden.

Startopdracht

Zoek op bladzijde 52 tien zelfstandige naamwoorden die in het enkelvoud staan en noteer ze onder elkaar in je schrift. Noteer achter de woorden het meervoud.

Theorie

video-uitleg

Meervoud

De meeste zelfstandige naamwoorden hebben een enkelvoud en **meervoud**. Er zijn verschillende manieren waarop je het meervoud van zelfstandige naamwoorden maakt.

meervoud op -**en**	• Bijvoorbeeld: kast → kasten; duif → duiven; kaas → kazen.
meervoud op -**s**	• Bijvoorbeeld: tasje → tasjes; kantine → kantines. • Als je het woord verkeerd uitspreekt met -s eraan vast, gebruik je -**'**s. Bijvoorbeeld: foto → ~~fotos~~ → foto's. • Gebruik -**'s** bij afkortingen. Bijvoorbeeld: mbo → mbo's.
meervoud op -**ën**	• Bijvoorbeeld: zee → zeeën; idee → ideeën; theorie → theorieën. Uitzonderingen zijn: bacterie → bacteriën; porie → poriën.
bijzondere gevallen	• Bijvoorbeeld: kalf → kalveren; pad → paden. • Zelfstandige naamwoorden met meerdere meervoudsvormen. Bijvoorbeeld: groente → groentes en groenten museum → museums en musea

Gebruik als je twijfelt altijd een (online)woordenboek of woordenlijst.org.

Opdracht 1

Noteer de juiste vorm van het meervoud. Kies -s of -'s.
azc – cadeau – euro – frisbee – game – pc – piano – plafond – salade – vakantie

Opdracht 2

Noteer de juiste vorm van het meervoud. Kies -en of -ën.
aardbei – drie – fantasie – individu – industrie – onweersbui – orchidee – vogelkooi

Opdracht 3

Neem het schema over en noteer de woorden in het meervoud. Drie woorden hebben meerdere juiste meervoudsvormen. Noteer die onder 'bijzonder meervoud'. De rijen worden even lang.
allergie – dag – gedachte – haai – keuze – kind – knie – lens – mango – melodie – milkshake – millimeter – notitie – oplader – politicus – porie – potlood – roc – schema – stage – sushi – twee – wc – zeeman – zwerfkei

Meervoud op -en	Meervoud op -s	Meervoud op -’s	Meervoud op -ën	Bijzonder meervoud

Opdracht
4

Noteer de twee meervoudsvormen van de volgende woorden. Gebruik een (online)woordenboek of woordenlijst.org.
boomblad – dokter – gemeente – medium – moskee – test

Opdracht
5

In het volgende rijtje staan vier woorden die geen meervoud hebben. Noteer die woorden.
appelmoes – hand – poes – reis – rijst – speelgoed – spel – zand

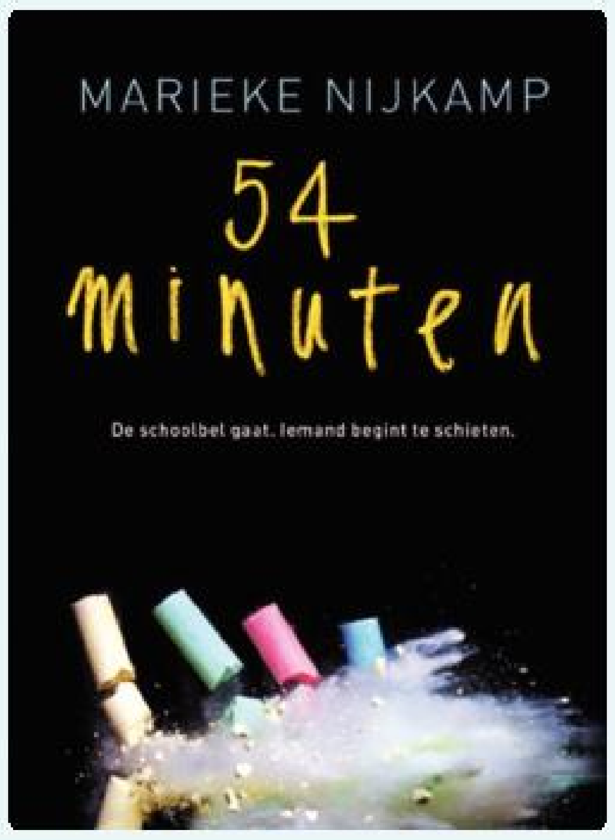
Opdracht
6

Welk woord past niet in het rijtje? Leg je antwoord uit.
1 fobie – familieruzie – cadeau – level
2 drie – theorie – tralie – zee
3 apparaat – brief – gebied – lied
4 abonnee – appje – café – ski

Opdracht
7

Zet de onderstreepte woorden onder elkaar in je schrift. Zet het enkelvoud of meervoud erachter. Drie onderstreepte woorden kennen geen meervoud. Zet daar een X achter.

Het startschot verbreekt de stilte, en de renners vliegen uit de startblokken.
Het atletiekseizoen begint over een paar weken, maar niemand heeft coach Lindt over de strenge winters verteld. Hij is ervan overtuigd dat hij ons alleen door non-stop te trainen in vorm kan krijgen – zelfs als mijn adem voor mijn gezicht bevriest.
Dit is Opportunity in Alabama. Verstandige mensen gaan de deur niet uit als het vriest dat het kraakt. We slaan voorraden in, drinken warme chocolademelk totdat we in een suikercoma raken en bidden dat we gespaard zullen blijven voor de kou.
Toch heb ik veel liever coach Lindts start van het trainingsseizoen dan de lange en saaie toespraak die de rector aan het begin van elk periode afsteekt.

Naar: Marieke Nijkamp, 54 minuten. HarperCollins Holland, Amsterdam, 2016

Opdracht
8 ✱

Noteer het enkelvoud van de volgende woorden. Kies daarna uit 1 tot en met 4 een set woorden waarmee je een zin maakt waarin je beide woorden gebruikt. Je mag zelf weten of je het woord als zn of ww en ev of mv gebruikt.

1	*a* ratten	*b* raten
2	*a* haken	*b* hakken
3	*a* balen	*b* ballen
4	*a* Polen	*b* pollen

Ik kan/weet
- meervouden die eindigen op -en goed spellen. 1F
- meervouden die eindigen op -s goed spellen. 2F
- meervouden van woorden die eindigen op -ee of -ie goed spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert in twijfelgevallen werkwoordsvormen goed spellen.

Startopdracht

Werk samen met een klasgenoot. Jullie hebben een dobbelsteen nodig. Noteer van elk werkwoord een juiste vorm. De dobbelsteen bepaalt de vorm:

1 = pv tt	3 = pv tt meervoud	5 = vd
2 = pv vt	4 = pv vt meervoud	6 = bn

bedreigen – benaderen – beveiligen – gebeuren – herdenken – stofzuigen – tegenstribbelen – uitvinden – verplichten – verzinnen

Wie heeft de meeste goed?

Theorie

video-uitleg

Werkwoordspelling: twijfelgevallen

Bij sommige werkwoorden kun je niet horen hoe je ze moet spellen. Toch wil je die werkwoorden soms in een tekst gebruiken. Als je gewoon het schema werkwoordspelling (bladzijde 197) volgt, schrijf je deze woorden goed.

Bijvoorbeeld:
- Is het *gebeurd, gebeurdt* of *gebeurt*?
  - *Tijdens het werk in het magazijn is iets bijzonders gebeur….*
    geen pv ⟶ zo kort mogelijk, maak het woord langer voor -d of -t ('gebeurde') ⟶ gebeurd
- Is het *aangeklede*, *aangekleedde* of *aangekleede*?
  - *Ik moest de aangekle…e paspop in de etalage zetten.*
    geen pv ⟶ zo kort mogelijk ⟶ aangeklede
- Is het *word*, *wordt* of *wort*?
  - *De machine wor… bestuurd door een robot.*
    pv tt ⟶ ik-vorm (word) + t ⟶ wordt

Opdracht 1

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Zet de pv's in de tt.

1. Het klimaat verander… snel. – Het klimaat is snel verander….
2. Kees verhuis… naar Zweden. – Kees is naar Zweden verhuis….
3. Aysa verstop… haar dagboek. – Aysa heeft haar dagboek verstop….
4. Bodil verbran… haar vingers. – Bodil heeft haar vingers verbran….

Opdracht 2

Noteer de juiste vorm van de woorden.

1. De bewoners (haten – vt) de gevaarlijke kruising. – de (haten) kruising
2. De gemeente (vergroten – vt) het gymlokaal. – het (vergroten) gymlokaal
3. Onze school (vergoeden – vt) de reiskosten. – de (vergoeden) reiskosten
4. Iedere leerling (kaften – vt) netjes zijn boeken. – de (kaften) boeken

Opdracht 3

Noteer de juiste vorm van het werkwoord. Leg de stappen uit die je hebt gedaan om tot de juiste spelling te komen. Gebruik daarvoor de voorbeelden in de theorie of het schema werkwoordspelling.

1. Mijn broer (verzamelen) nog steeds FIFA-voetbalplaatjes.

2 Komende zondagavond wordt de aflevering van *CSI* (herhalen).
3 Het (richten) schot (belanden) in de kruising van het doel.
4 We hebben de (redden) zwaan naar het vogelopvangcentrum (brengen).

Opdracht 4

Neem alle werkwoorden uit de zin over. Noteer de juiste vorm van het werkwoord tussen haakjes en onderstreep de persoonsvormen.
Let op: sommige zinnen zijn samengestelde zinnen.

1 Onze verdedigers hebben de voorsprong met succes (verdedigen).
2 Omdat mijn beugel is afgebroken, (behandelen) de ortho mij met voorrang.
3 Habib (verzenden) steeds appjes met foto's van zijn (verbranden) hand.
4 De in de woonwijk (verspreiden) flyers (vinden) ik gisteren bij het oudpapier.
5 Afgelopen zomer (worden) mijn vader in Parijs (beroven).
6 Inge (verwachten) gisteren een pakketje, maar DHL (bezorgen) dit pas morgen.

Opdracht 5

1 De vijf onderstreepte woorden zijn fout gespeld. Leg uit waarom het woord fout gespeld is en verbeter het woord.
2 Neem de woorden met puntjes over en vul de juiste letters in.

1 De meest onverwach...e vriendschap in Duckstad is die tussen Willie Wortel en Lampje.
2 Het <u>verlichtte</u> mannetje bestaat al meer dan 55 jaar.
3 In het verhaal *Willies eerste uitvinding* (2005) wor... onthul... hoe in 1956 Lampje is ontstaan.
4 Lampje ston... vroeger als een gewone lamp bij de beroem...e Donald Duck thuis, maar als Lampje kapotgaat, <u>veranderd</u> Willie Wortel hem in Lampje.
5 Het in elkaar gelas...e lichaam is van ijzer en zijn hoofd wor... een gloeilamp.
6 Lampje <u>werdt</u> ooit heel slim, omdat hij samen met Willies hoofd in de 'denkdoos' belan...e.
7 Lampje heeft al de gekste avonturen <u>beleeft</u>.
8 Meestal speel...e Lampje een kleine rol in de verhalen, maar in *Donald Duck Extra 11* (2006) beleef... Lampje een eigen avontuur.
9 In dit spannende verhaal belan... Lampje door allerlei ongelukjes in de verre toekomst.
10 Lampje <u>word</u> weleens beschouw... als het eerste voorbeeld van robots die in de 21e eeuw zijn ontwikkel....

Naar: www.donaldduck.nl, op 30 januari 2019

Opdracht 6

Maak met elk woord een korte zin.

1 bestelt – besteld
2 besteedt – besteed
3 vind – vindt
4 vergrote – vergrootte

Opdracht 7 ✱

Engelse werkwoorden vervoeg je als Nederlandse zwakke werkwoorden, maar in Engelse werkwoorden moet je soms de -e laten staan om een goede uitspraak te krijgen. Noteer de juiste vorm (tt én vt).

1 Said (gamen) drie uur achterelkaar.
2 Op Facebook (liken) Gerda de berichten van haar zus altijd.
3 Waarom (coachen) Linda vandaag bij onze wedstrijd?
4 Berend (showen) ons zijn nieuwe sneakers.

Ik kan/weet
- werkwoordsvormen waaraan je niet kunt horen hoe ze worden geschreven goed spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging formuleren

Je leert over verwijswoorden.

Startopdracht

Leg uit waardoor de zinnen verwarrend zijn.

1 Nadat John de kano lek had gemaakt, hebben we <u>hem</u> weggegooid.
2 Toen Max voorbijkwam met zijn hondje, zei Karin: 'Ahh, wat een schatje is <u>het</u> toch!'
3 Snoepjes zijn ongezond voor kinderen, je moet <u>ze</u> goed verstoppen.
4 Mijn vriend kwam thuis met een boek dat ik al heb. Kan ik <u>hem</u> nog ruilen?

Theorie

video-uitleg

Verwijswoorden

Met een verwijswoord kun je verwijzen naar woorden die je eerder hebt gebruikt in een tekst. Meestal gebruik je de juiste verwijswoorden zonder na te hoeven denken.

– *Rob is jarig en <u>hij</u> geeft een feest voor <u>zijn</u> vrienden.*
– *Als mijn zusje vrij is, speelt <u>ze</u> op <u>haar</u> PlayStation.*

Let goed op bij deze **veelgemaakte fouten met verwijswoorden**.

• ~~*Deze*~~ huis ...	Wijs een het-woord alleen aan met **dit** of **dat**.
• ~~*Dit*~~ brommer ...	Wijs een de-woord alleen aan met **deze** of **die**.
• Het meisje ~~*die*~~ ...	Verwijs naar een het-woord met **dat**.
• De tafel ~~*dat*~~ ...	Verwijs naar een de-woord met **die**.
• Dit is ~~*me*~~ fiets. • Is dat ~~*jou*~~ huis? • ~~*U*~~ accu is leeg.	Als het bezit erachter staat, mag je hier alleen **mijn**, **jouw** en **uw** gebruiken.
• Die tas is van ~~*mijn*~~. • Ik kwam ~~*jouw*~~ tegen. • Wij sturen ~~*uw*~~ de offerte.	Er staat geen bezit achter, dus je gebruikt hier **mij, jou** en **u**.
• Dit is ~~*onze*~~ huis.	Staat er een bezit achter? Gebruik **ons** bij een het-woord. Gebruik **onze** bij een de-woord of meervoud.
• ~~*Hun*~~ hebben honger.	Gebruik **hun** alleen als er een bezit achter staat: Dat zijn *hun* boeken. Gebruik anders **zij** of **ze**: *Zij*/*Ze* hebben honger.

Opdracht 1

Kies het juiste verwijswoord.

1 Ik heb geen zin om weer helemaal naar die / dat lokaal te lopen!
2 Ismaëls jas, die / dat tijdens de wedstrijd werd gestolen, lag achter in de bosjes.
3 Het bericht over de aankomende storm, die / dat onder andere op Nu.nl stond, veroorzaakte veel onrust.
4 Mijn scooter is blauw, maar dit / deze van Ben heeft fellere kleuren.

Opdracht 2

Verbeter de foute verwijswoorden.
1 Ik heb op me toets Engels een 7.0 gehaald!
2 'Meneer, uw heeft de deur van uw auto open laten staan.'
3 Ik denk dat de rekenmachine die daar op tafel ligt, van mijn is.
4 Hoelang moeten we op jou broertje wachten?

Opdracht 3

Kies het juiste woord.
1 Weet iemand wanneer ons / onze wedstrijd begint? Ik roep ons / onze team alvast bij elkaar.
2 Gaan Frenk en Katya naar de stad? Hun / Zij zouden toch eerst gaan sporten?
3 Ik hoop dat ons / onze les uitvalt, want dan kunnen we verder met ons / onze spel.

Opdracht 4

Waarnaar verwijzen de onderstreepte verwijswoorden?
1 Bart heeft wat kleingeld laten vallen. Wil jij hem even helpen met zoeken?
2 Op zijn verjaardag kreeg Paul een nieuwe trui. Die vond hij erg mooi.
3 Veel Nederlanders hebben hun mening over Zwarte Piet aangepast.
4 De posters in mijn kamer zijn helemaal vergeeld. Ik wil ze weggooien.

Opdracht 5

Vul het juiste verwijswoord in.
1 Bjorn ontvangt klanten bij de infobalie. … beantwoordt al … vragen.
2 Wie de paaseieren als eerste vindt, mag … opeten.
3 Milou, zijn dat niet … sleutels … daar liggen?
4 Het meisje … daar loopt, is mijn vriendin. … woont bij mij in de straat.
5 Morgen begint Collin met … stage … drie weken gaat duren.
6 Op veel scholen moeten leerlingen … mobiel inleveren bij de docent.

Opdracht 6

Vul op de puntjes een of meer woorden in voor mensen, dieren of dingen waarnaar het onderstreepte verwijswoord kan verwijzen.
1 Zie je … lopen? Het lijkt wel of ze haar poot bezeerd heeft.
2 Heb jij … gelezen? Ik vond dat zo verschrikkelijk spannend.
3 … hebben vast een vergadering, want ze zijn nog niet in hun lokaal.
4 Daar lopen Linda en …! Ik krijg nog twintig euro van hem.

Opdracht 7

1 Stel, je wilt een baantje als verkoper bij de kledingzaak 'Pas end'. Op het sollicitatieformulier moet je een motivatie geven. Beschrijf in vier zinnen waar jij goed in bent en waarom je bij deze winkel wilt werken.
Gebruik in je tekst in elk geval:
- twee verwijswoorden
- de werkwoorden *adviseren* en *vertellen*
- het meervoud van *interesse* en *trend.*

2 Werk samen met een klasgenoot. Controleer elkaars teksten en geef feedback.

Opdracht 8 ✱

Als je verwijst naar een samenstelling, kijk je naar het laatste woord. Bijvoorbeeld: *Het fietsenrek dat verwijderd is, …*
Noteer het juiste verwijswoord.
1 Eén huiswerkopdracht was zo moeilijk dat de helft die / dat niet heeft gemaakt.
2 Ons vakantieadres heb ik hier, maar die / dat blijkt niet te kloppen.
3 Mijn zomerjas is kapot en daarom breng ik dit / deze terug naar de winkel.

Ik kan/weet
- verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Geen woorden maar daden

De lokalen zijn vies, er is vaak lesuitval, de fietsenstalling is te klein, het plein is saai – op elke school is er wel iets, maar met mopperen alleen los je niets op. Er moet wat veranderen en daar gaan jullie voor zorgen!

Samen met drie klasgenoten bedenk je twee dingen die bij jullie op school beter kunnen. In een brief aan de directie leggen jullie uit wat er beter kan, waarom dat nodig is en welke oplossingen jullie hebben bedacht.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Schrijven*: Een overtuigende tekst schrijven
- *Spreken en gesprekken*: Deelnemen aan een meningvormende discussie

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan onderscheid maken tussen feiten en meningen. 3F • Ik kan onderscheid maken tussen mening en argumenten. 3F
Schrijven	• Ik kan een korte overtuigende tekst schrijven met een inleiding, middenstuk en slot. 2F • Ik kan mijn mening onderbouwen met argumenten en voorbeelden of uitleg. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan uit non-verbale communicatie conclusies trekken over de gevoelens en meningen van de spreker.
Spreken en gesprekken	• Ik kan actief deelnemen aan een meningvormende discussie. 3F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden (of opzoeken in een woordenboek). 2F • Ik weet de betekenis van de woordenlijstwoorden en de uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging spelling	• Ik kan meervouden die eindigen op -en goed spellen. 1F • Ik kan meervouden die eindigen op -s goed spellen. 2F • Ik kan meervouden van woorden die eindigen op -ee of -ie goed spellen. 3F
Taalverzorging spelling	• Ik kan werkwoordsvormen waaraan je niet kunt horen hoe ze worden geschreven goed spellen. 3F
Taalverzorging formuleren	• Ik kan verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 4

Kansen

Weet je nog dat weetje?

Weet je nog wat een *bekbrommer* is? In leerjaar 1 kwam die langsrijden bij een weetje over dialecten. En weet je nog die bommelwoorden? Het *kerstomaatje* is er een. Zij kwam in leerjaar 2 voorbij schuifelen. En vorig jaar heb je de *Tongbrekerstest* gedaan met die scheve sneden brood.

Doe de Weetjesquiz en check wat jij nog weet.

Jouw beeld bij Nederlands

De Nederlandse Taalunie heeft een aantal jaar geleden onderzocht wat jongeren vinden van de Nederlandse taal. De eerste vraag van het onderzoek was deze: 'Zoek een plaatje dat laat zien wat je vindt van de Nederlandse taal en leg uit waarom je dat plaatje kiest.' Een jongere koos het plaatje hiernaast en schreef erbij: 'Het is een plaatje van hangsloten. Deze kunnen ook open, dan verandert de taal en als die hangsloten dicht blijven, blijft de taal hetzelfde.' Zoek zelf zo'n plaatje en schrijf je uitleg erbij.

Creatief met taal

Een uitkomst van het onderzoek van de Nederlandse Taalunie was dat er in de lessen Nederlands te veel aandacht is voor de 'saaie' onderwerpen, zoals spelling en grammatica. Jongeren willen op school op een meer creatieve manier bezig zijn met taal. Hoe dan? Bedenk zelf een leuke, creatieve opdracht voor Nederlands.

Lezen

Je leert over leesdoelen en leesstrategieën.

Startopdracht

Bekijk en lees de tekst.

1. Welke van de 5w+h-vragen wordt niet beantwoord?
2. Noteer in twee woorden het onderwerp van de tekst.
3. Waarop heb je gelet bij het vaststellen van het onderwerp?
4. Wat hebben de tekst en afbeeldingen met elkaar te maken?
5. Waarom staat het grootste deel van de tekst op een blauwgroene achtergrond, denk je?
6. Noteer in je eigen woorden waar tijdens de draagproef op wordt gelet.

Theorie

video-uitleg

Leesdoelen en leesstrategieën

Je kunt een tekst op verschillende manieren lezen. Welke **leesstrategie** je kiest, hangt af van je **leesdoel**.

Leesdoel	**Leesstrategie**	**Aanpak**
• onderwerp vaststellen • snel weten of een tekst voor jou bruikbaar of interessant is	**Verkennend lezen**	• Bekijk de tekst. Kijk naar de titel, de tussenkopjes, de afbeeldingen, de anders gedrukte woorden en de bron. • Lees de eerste alinea.
• deelonderwerpen vinden	**Globaal lezen**	• Lees de tussenkopjes. • Lees de eerste en de laatste alinea. • Lees de eerste en laatste zin van alle alinea's.
• de tekst helemaal goed lezen en begrijpen • de hoofdzaken van de tekst vinden	**Precies lezen**	• Lees de tekst helemaal. • Gebruik bij moeilijke woorden een manier om de betekenis van een onbekend woord te vinden. • Zoek naar signaalwoorden die verbanden aangeven. • Bedenk wat de hoofdgedachte is (let op inleiding en slot).
• informatie opzoeken in een tekst • het antwoord op een vraag zoeken	**Zoekend lezen**	• Kijk naar tussenkopjes en anders gedrukte woorden. Let ook op opvallende tekens. • Als je weet waar de informatie in de tekst staat, ga je precies lezen.

Leesdoel	Leesstrategie	Aanpak
• betrouwbaarheid van de tekst beoordelen	**Kritisch lezen**	Vraag je af: • Is de bron bekend, actueel en betrouwbaar? • Is de schrijver deskundig en onpartijdig? • Wat is het doel van de tekst?

Opdracht 1

Lees tekst 1 **verkennend**.

1 Noteer drie dingen die je direct opvallen.
2 Tekst 1 is een infographic. Welk kenmerk heeft deze tekstsoort, denk je?
3 Wat is het onderwerp van tekst 1?
4 Je wilt weten of jouw nieuwe telefoon een betrouwbare manier van beveiligen heeft. Is deze tekst bruikbaar? Leg je antwoord uit.

Lees tekst 1 **zoekend**.

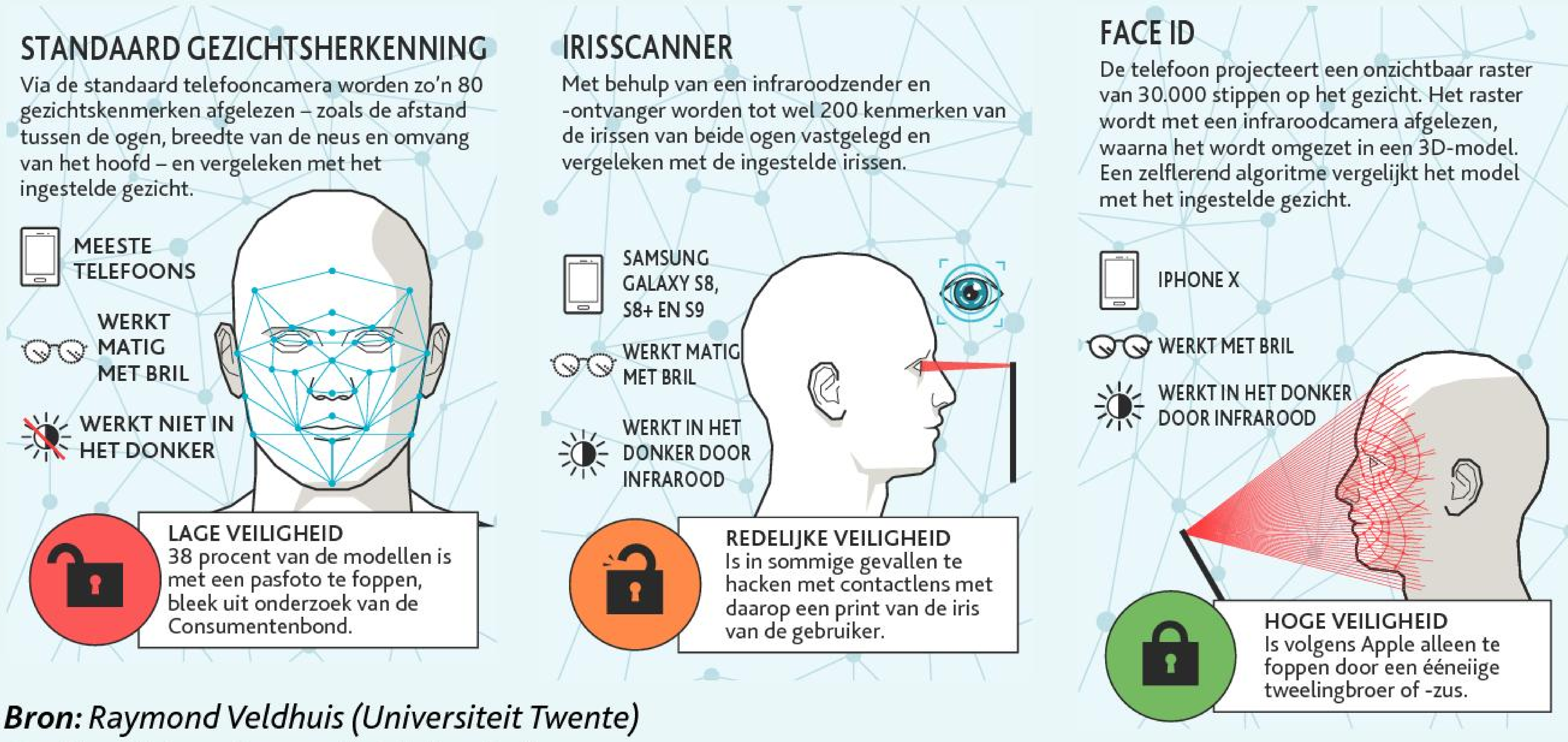
5 Zijn de volgende uitspraken volgens de tekst 'juist' of 'onjuist'?
a Alleen een tweelingbroer of -zus kan een irisscanner foppen.
b De irisscanner heeft de hoogste veiligheid.
c De standaardgezichtsherkenning werkt niet in het donker.
d Een Samsung Galaxy S9 werkt met Face ID.
e Iemand met een bril kan het beste Face ID gebruiken.
f Standaardgezichtsherkenning werkt op alle telefoons.

Lees tekst 1 **kritisch**.

6 Tekst 1 heeft naast het doel *informeren* nog een doel. Welk doel is dat? Leg je antwoord uit.
7 Vind jij tekst 1 betrouwbaar? Leg uit waarom.

Tekst 1

Gezichtsherkenning op smartphones blijkt te omzeilen met pasfoto's.
Hoe herkent een telefoon een gezicht?

***Bron:** Raymond Veldhuis (Universiteit Twente)*
***Grafic:** Rik Bors **Research:** Mickey Steijaert*
Naar: de Volkskrant, Sir Edmund, 12 januari 2019

Opdracht 2

Lees eerst de vragen 1 tot en met 8 en zoek daarna de antwoorden op in tekst 2.
Je hoeft de tekst dus niet helemaal te lezen.

1 Hoeveel merken regenpakken heeft de ANWB getest?
2 Waarop leken de testbuien?
3 Werd de waterdichtheid binnen of buiten getest?
4 Waar werd het afparelen getest?
5 Welk merk regenpak is als beste uit de test gekomen?
6 Waarom is de uitkomst van de regenpakkentest bijzonder?
7 Wat is, uit de top 3, het goedkoopste regenpak?
8 Welk pluspunt wordt bij alle drie pakken uit de top 3 genoemd?

Lees tekst 2 precies.

9 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 7.

a condenseert (al. 1)	1 aangenamer, prettiger
b afparelen (al. 1)	2 gas wordt vloeistof
c constructie (al. 1)	3 hoe goed druppels van de stof rollen
d lokale (al. 2)	4 manier waarop iets gemaakt is
e klam (al. 4)	5 plaatselijke
f comfortabeler (al. 4)	6 vochtig en koud
g reflectie (*tabel*)	7 weerkaatsing van licht

10 Hoe wordt tekst 2 ingeleid? De tekst noemt het onderwerp en
A de aanleiding voor het schrijven van de tekst.
B een belangrijke vraag.
C een voorbeeld bij het onderwerp.

11 Wat is het verschil tussen een klassiek regenpak en de geteste pakken?
12 In alinea 1 staan vier testonderdelen. Wordt van elk van de testonderdelen in de rest van de tekst uitgelegd hoe de test is uitgevoerd? Leg je antwoord uit.
13 In alinea 3 staat een tegenstelling die te maken heeft met de waterdichte laag van de geteste pakken. Noteer beide kanten van de tegenstelling.
14 Wat betekent volgens de tekst *luchtdoorlatendheid*?
15 In alinea 4 staan drie oorzaak-gevolgverbanden. Neem de oorzaken over en zet het gevolg erachter.
a druppels blijven op de stof liggen → …
b druppels trekken in de stof → …
c druppels glijden gemakkelijk van de stof → …

16 Wat zijn de belangrijkste functies van de slotalinea (al. 5)? Kies twee uit:
advies – conclusie – samenvatting – toekomstverwachting – waarschuwing.
17 Citeer twee zinnen uit de tekst die in een samenvatting van deze tekst moeten.

Tekst 2

Lekker luchtig

[1] Zo'n 'klassiek' regenpak ken je vast wel. Tijdens het fietsen of wandelen in de regen krijg je het vaak zo warm dat je begint te zweten. Duurt dat een tijdje, dan condenseert het zweet aan de binnenkant van je pak. De binnenkant van je pak is dan soms natter dan de buitenkant. Om dit te voorkomen, kun je het beste ademende regenkleding kopen. Maar bestaat er een betaalbaar regenpak dat je drooghoudt zonder dat het zweet je uitbreekt? Om daarachter te komen, testte de ANWB modellen van acht merken op waterdichtheid, ademend vermogen, 'afparelen' en constructie.

→

Zeer lokale regenbui

[2] De waterdichtheid is getest met behulp van een sproei-installatie en windmachines. Midden in een zéér lokale bui stonden twee hometrainers waarop twee proefpersonen elk regenpak 20 minuten hebben getest in zware regen. De resultaten vielen tegen. Bijna alle pakken lekten op meerdere plekken. Niet alleen door 'inregenen' in bijvoorbeeld hals of mouwen. Ook was er lekkage door ritsen, zakken of via de voering. **Let wel:** de testbuien stonden gelijk aan zware regen. De meeste regenpakken zullen een lichte regenbui moeiteloos doorstaan.

Luchtdoorlatendheid

[3] Het ademend vermogen werd getest in een laboratorium. Daar is gemeten hoeveel waterdamp uit de pakken kan ontsnappen. De waterdichte laag van de pakken heeft een 'coating' of een 'membraan' met hele kleine gaatjes. Die gaatjes laten zweetdamp er wel door naar buiten, maar regendruppels aan de buitenkant kunnen er niet door naar binnen. De verschillen in het ademend vermogen bleken niet heel groot.

Afparelen

[4] Ook het afparelen is getest in het laboratorium. Als de druppels op de stof blijven liggen, dan ademt de stof veel slechter. Stof waar de druppels intrekken geeft juist een klam gevoel. Een regenpak dat goed afparelt, voelt comfortabeler tijdens het fietsen of wandelen. De verschillen zijn groot bij dit testonderdeel.

[5] De uitkomst van de regenpakkentest is bijzonder. Het één na goedkoopste pak van de acht geteste pakken scoort het best. **AGU The Original** is zeer regenbestendig, ademt goed en parelt goed af.

TOP 3 ADEMENDE REGENPAKKEN			
	 8,4	 7,1	 7,0
merk **model**	**AGU** The Original	**Tenson** Monitor Set	**Human Nature** Cumbria, Kent, Esset
prijs	jas en broek € 100,–	jas en broek € 120,–	jas en broek € 93,–
pluspunten	+ regenbestendig + ademt goed + reflectie + verstelbare broekspijpen + capuchon met klepje	+ regenbestendig + afparelen van druppels + zakken met rits + verstelbare broekspijpen	+ ademt goed + veel reflectie + wegrolbare capuchon + zakken met rits + onderkant pijpen verstelbaar
minpunten	- kwetsbare stof - geen broekzakken	- zwaar en groot - geen reflectie	- lekkage bij test - afparelen kan beter
waterdichtheid **ademend vermogen** **afparelen**	★★★★★ ★★★★☆ ★★★☆☆	★★★★☆ ★★★☆☆ ★★★★★	★★★☆☆ ★★★★☆ ★★★☆☆

Naar: www.anwb.nl

Opdracht 3

Lees tekst 3 globaal.

1 Onder welk tussenkopje ga je lezen als je wilt weten:
- *a* hoeveel jongeren zich de afgelopen vijf jaar hebben ingeschreven bij de Kamer van Koophandel (KvK)?
- *b* wat het antwoord is op de vraag die aan het eind van alinea 1 staat?
- *c* of meer jongens dan meisjes zich hebben ingeschreven bij de KvK?
- *d* hoe een vader zijn dochter helpt bij haar onderneming?

Lees tekst 3 precies.

2 Welk voorbeeld van een ondernemersbeperking staat in alinea 3?
3 Is de laatste zin van alinea 3 een feit of een mening?
4 In welk opzicht zijn jongeren beter voorbereid dan sommige ouderen als ze langskomen bij de KvK?
5 Op welke leeftijd mag je je inschrijven bij de KvK?
6 Welk verband is er tussen alinea 4 en 5?
7 Welke rol(len) heeft de ouder of voogd wanneer het kind zich inschrijft bij de KvK?
8 Wat deden de ouders van Jonna toen ze met haar onderneming begon?
9 Wat staat er in tekst 3?
A alleen feiten
B meningen van de schrijver + feiten
C meningen van anderen + feiten

Tekst 3

'Bij de pannenkoekenboerderij werken schoot niet op'

[1] Stel, je bent zeventien jaar en wilt graag beginnen met autorijles. 'Ga er zelf maar voor werken', zeggen je ouders. Dus dat doe je. Als je voor een baas gaat werken, krijg je het minimumloon. Een 17-jarige die voor zichzelf begint, kan een stuk meer verdienen. Nu gelden voor jonge werknemers regels en daar is de werkgever verantwoordelijk voor. Voor jonge ondernemers gelden die regels ook, alleen dáár moeten de ouders op toezien. Hoe doen ze dat?

Toename

[2] Het aantal minderjarigen dat een eigen bedrijf opzet, neemt toe: in de afgelopen vijf jaar hebben zich zo'n 12.000 ondernemers onder de achttien jaar ingeschreven bij de Kamer van Koophandel (KvK). In 2018 was er, met name bij 16- en 17-jarigen, een toename van ruim 30 procent in het aantal inschrijvingen in vergelijking met het jaar daarvoor. Vooral jongens schreven zich in: zo'n 75 procent.

[3] Jessica van El is projectmanager bij de KvK en heeft zich gespecialiseerd in jonge ondernemers. Het valt Van El op hoe serieus de jongeren zijn die zich komen inschrijven. 'Ze hebben vaak al heel concrete plannen over wat ze willen doen en zijn meestal al een tijdje bezig. Als ze tegen beperkingen aanlopen, bijvoorbeeld omdat ze geen zakelijke rekening kunnen openen, kloppen ze bij ons aan voor advies. Daarmee zijn ze beter voorbereid dan sommige volwassenen die hier langskomen.'

Rol ouders

[4] Er geldt geen minimumleeftijd waarop iemand zich mag inschrijven bij de KvK, maar bij een minderjarige moet een ouder of voogd altijd een handtekening onder de inschrijving zetten. Dat betekent niet dat ze automatisch onderdeel van het bedrijf uitmaken, maar wel dat ze laten zien dat ze weten waar hun kind mee bezig is. De verzorger heeft bovendien financiële verantwoordelijkheden. Van El: 'Het is niet de bedoeling dat iemand op zulke jonge leeftijd al schulden gaat maken.'

[5] Daarnaast is het belangrijk dat er iemand toezicht houdt op de onderneming van een minderjarige. Van El: 'Bij een normale arbeidsrelatie is er sprake van een gezagsverhouding, iemand die je een opdracht geeft om iets te doen.' Binnen zo'n gezagsverhouding is wettelijk bepaald dat werknemers onder de 18 jaar bijvoorbeeld niet met zware spullen mogen sjouwen en in een lawaaierige omgeving mogen werken. Nu moeten ouders in de gaten houden of hun kind bijvoorbeeld niet te zwaar tilt.

→

Wanneer heb ik een onderneming?
De KvK gebruikt drie criteria om te bepalen of je een onderneming hebt. Voldoe je aan deze criteria, dan kan je onderneming worden ingeschreven.

- Je levert goederen en/of diensten. Je verkoopt bijvoorbeeld fietsen of je bent bijvoorbeeld klusjesman.
- Je vraagt hiervoor meer dan symbolische vergoeding. Het gaat dus niet om vrijwilligerswerk of een hobby die alleen maar geld kost.
- Je neemt deel aan het economische verkeer. Als je een fiets opknapt en verkoopt aan familie of vrienden, dan ben je geen ondernemer.

Jonna Meesters en vader Niels
[6] 'Op mijn dertiende ging ik bij de pannenkoekenboerderij werken. Nou, daar verdiende ik maar iets van € 2,50 per uur.' Daarom pakte Jonna het anders aan. Ze ging onder andere escaperooms bouwen voor kinderfeestjes. Haar ouders gaven tips en lieten haar zien hoe ze dingen kon aanpakken, maar de uitvoering probeerde Jonna zo veel mogelijk zelf te doen. Jonna is zo'n vijf tot tien uur per week met haar onderneming bezig en dat vinden haar ouders goed. Vader Niels: 'Ik weet dat er regels zijn, maar daar voldoet Jonna volgens mij wel aan. Wat wij haar meegeven, is dat ze om hulp moet vragen als ze iets niet redt.'

[7] In principe gelden voor minderjarige ondernemers dezelfde regels als voor minderjarige werknemers, met dat verschil dat er geen werkgever verantwoordelijk is voor het naleven van die regels. De ouders zijn daarom verantwoordelijk. Zij moeten ervoor zorgen dat er genoeg tijd overblijft voor school en ontspanning.

Naar: Simoon Hermus, www.nrc.nl en www.kvk.nl, februari 2019

Opdracht
4

Lees de kadertekst bij tekst 3 precies. Noteer per situatie: *wel ondernemer / geen ondernemer*. Leg voor elke situatie je antwoord uit.

a Je organiseert jaarlijks een kleinschalig straatfeest voor je buren. Om de kosten te dekken, vraag je een kleine bijdrage, maar je houdt er geen geld aan over.
b Je hebt een bedrijf dat door heel Nederland straatfeesten organiseert. Je wilt winst maken met je bedrijf. Daarom vraag je, naast de kosten voor drank en hapjes, een extra bedrag.
c Voor familie en vrienden maak je films van belangrijke gebeurtenissen. Je krijgt meestal een bedrag voor de tijd die je erin gestoken hebt.

Ik kan/weet
- belangrijke informatie uit de tekst halen en de manier van lezen daarop afstemmen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert schrijven voor een baan of stage.

Startopdracht

Bekijk de strip. Vind jij werken ook fantastisch? Leg uit waarom.

Theorie

video-uitleg

Schrijven voor een baan of stage

Voor een (bij)baan of stageplaats moet je vaak solliciteren. Dat kan met een sollicitatieformulier, per e-mail of met een sollicitatiebrief. Een werkgever vraagt altijd om een **motivatie** en om een **cv**.
Een motivatie vul je in op het formulier of zet je in je brief of e-mail. Een cv, een overzicht van je persoonlijke gegevens, voeg je bij het formulier of de brief of e-mail.
Of een werkgever jou uitnodigt voor een kennismaking, hangt voor een groot deel af van wat jij inlevert. Zorg dat alles foutloos en volledig is en er verzorgd uitziet.

Zo schrijf je een goede motivatie
- Vertel iets over jezelf en leg uit waarom de functie en het bedrijf je leuk lijken. Het is belangrijk dat je enthousiast overkomt.
- Vertel waarom de werkgever juist jou zou moeten aannemen. Leg uit welke eigenschappen jou geschikt maken voor de functie en geef daarbij voorbeelden.
- Vertel iets over je eventuele (werk)ervaring. Leg uit waarom je die ervaring goed kunt gebruiken in deze functie.

Zo maak je een goed cv
- Begin met je persoonlijke gegevens en opleiding(en). Deze gegevens gebruik je bij elke sollicitatie.
- Noteer daarna je werkervaring (baantjes, stages). Noem ook (onbetaalde) klusjes, als die passen bij de functie.
- In het laatste deel noem je bijvoorbeeld de hobby's, interesses, eigenschappen en vaardigheden die passen bij de baan of stageplaats waarop je nu solliciteert.
- Gebruik een 'rustig' lettertype en zorg voor een mooie/opvallende lay-out, maar overdrijf niet.

Een voorbeeld van een cv vind je op bladzijde 195 en 196.

Soms moet je een volledige **sollicitatiebrief** schrijven. Online vind je daarover meer informatie.

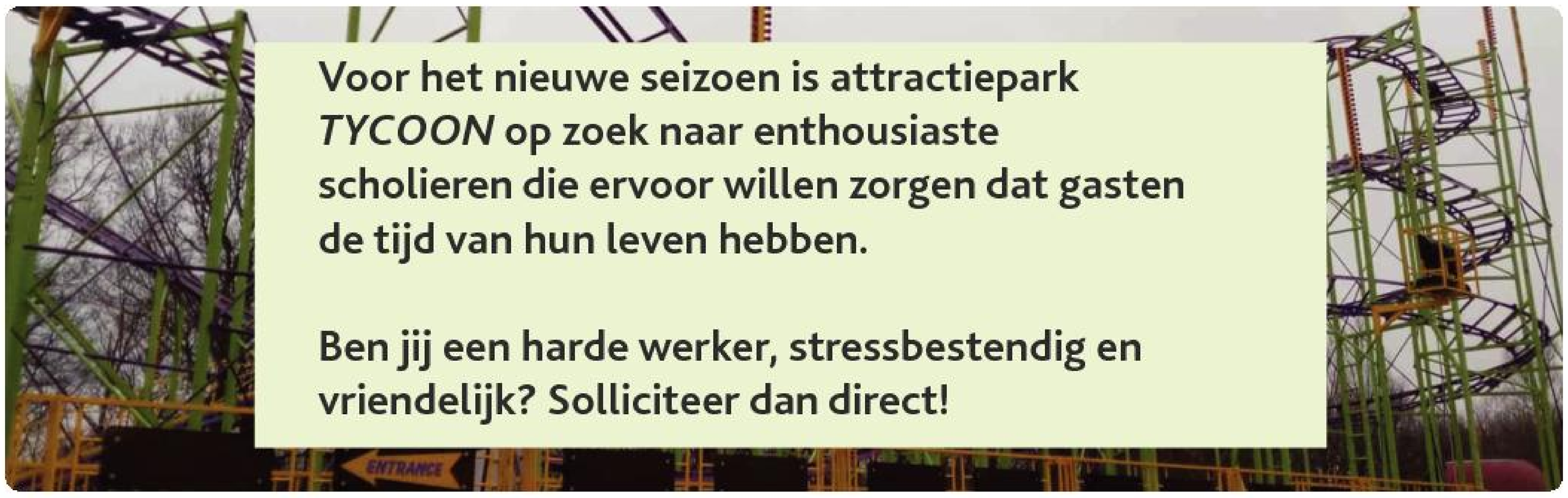
Opdracht 1

In een vacature staat welke vijf eigenschappen de sollicitant moet hebben:
Wij zoeken iemand die (1) klantgericht is en (2) graag de handen uit de mouwen steekt. Daarbij willen we dat onze toekomstige collega (3) leergierig is, (4) goed kan samenwerken en (5) een beetje verstand heeft van huisdieren.
Noteer de nummers 1 tot en met 5 onder elkaar. Zet daarachter de letter van de motivatie die erbij hoort.

a Als ik iets niet begrijp of niet weet hoe ik iets moet doen, dan vraag ik een collega om hulp, zodat ik het een volgende keer wel weet.
b Ik luister goed naar de vragen van klanten en help ze zo goed mogelijk.
c Op school moeten we vaak in groepjes werken en dat vind ik leuk, want samen kun je vaak veel meer dan in je eentje.
d Stilzitten is niet echt mijn ding. Ik vind het veel fijner om dingen te doen.
e In augustus begin ik met de opleiding Dierverzorging.

Opdracht 2

Op zoek naar een vakantiebaan lees je het volgende:

Voor deze vakantiebaan moet je solliciteren met een sollicitatieformulier. Dit formulier krijg je van je docent of vind je online. Lees het eerst goed door.

1 Onder het kopje *Motivatie* staan drie vragen. Noteer in steekwoorden je antwoorden op die drie vragen.
2 Vul het formulier in. Gebruik voor de motivatie je antwoorden van vraag 1.
3 Ruil je formulier met dat van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
4 Ruil jullie formulieren weer en verbeter je tekst als dat nodig is.

Opdracht 3

Onderaan het sollicitatieformulier staat dat je ook je cv moet meesturen.

1 Maak op de computer je eigen cv. Gebruik het voorbeeld van een cv op bladzijde 195 en 196. In *Word* en op internet vind je ook veel goede voorbeelden.
2 Ruil je cv met dat van een klasgenoot. Controleer het cv met behulp van de volgende vragen:
- Is het cv volledig?
- Heeft het cv een overzichtelijke lay-out?
- Zijn de hoofdletters goed gebruikt?
- Zijn alle woorden goed gespeld?

3 Ruil jullie cv's weer en verbeter je tekst als dat nodig is.

Ik kan/weet
- een sollicitatieformulier invullen. 1F
- een motivatie schrijven.
- een cv maken.

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert kijk- en luisterstrategieën gebruiken.

Startopdracht

Bekijk de afbeeldingen.
1 Noteer per afbeelding wat je ziet.
2 Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot. Zien jullie hetzelfde?
3 Kijk nog een keer. Zie je iets anders?

a

b

c

Theorie

video-uitleg

Kijk-/luisterstrategieën

Goed kijken en luisteren kan op verschillende manieren. Je kijk-/luisterstrategie hangt af van je doel. Bijvoorbeeld:
- **Globaal** – Je kijkt en luistert oppervlakkig totdat je iets interessants hoort. Je hebt bijvoorbeeld het nieuws op staan, maar luistert niet echt totdat je opeens iets hoort over je favoriete sporter.
- **Zoekend** – Je weet van tevoren waarop je moet letten en wacht op de informatie die jij nodig hebt. Zoekend kijken en luisteren doe je vooral als je bepaalde informatie wilt, bijvoorbeeld de vertraging van je bus op het station of de voordelen van een bepaald merk sneakers.
- **Precies** – Je kijkt en luistert heel goed. Dit doe je bijvoorbeeld als je docent uitlegt wat je precies moet gaan doen of als je vragen over een fragment moet beantwoorden.
- **Kritisch** – Je bedenkt of de informatie betrouwbaar is. Waar komt de informatie vandaan? Wie vertelt het? Waarom wordt het verteld?

Opdracht 1

Je gaat straks kijken naar een filmpje van *volkskrant.nl* over trampolinespringen.
1 Je buurman zegt dat trampolinespringen gevaarlijk is voor je hersens. Volgens jou is dat niet zo. Hoe moet je het filmpje bekijken om erachter te komen wie gelijk heeft? globaal / zoekend / precies / kritisch
2 Bekijk het filmpje. Wie heeft gelijk: je buurman of de man in het filmpje? Leg uit waarom.

Lees vraag 3, 4 en 5 en bekijk het filmpje nog een keer.

3 Noem minstens twee klachten die mensen kunnen hebben na het trampolinespringen.

4 Waardoor kunnen klachten na het trampolinespringen komen?

5 *a* Hoeveel kinderen kwamen vorig jaar terecht op de EHBO-afdeling?
b Hoe kwam dat? Noem twee oorzaken.

Opdracht 2

Je gaat straks luisteren naar een fragment uit het programma *Tussenuur.* Het is een interview over fitboys en fitgirls.

1 Noteer twee vragen die jij zou stellen over dit onderwerp.

2 Wat is de beste luistermanier om erachter te komen of jouw vragen in het fragment beantwoord worden?

3 Beluister het fragment. Krijg je antwoord op je vragen? Zo ja, welke?

Lees eerst de vragen. Luister daarna naar het fragment.

4 Hoe leidt de presentatrice het onderwerp in?
A Ze beschrijft de mening van een deskundige.
B Ze geeft een korte samenvatting vooraf.
C Ze noemt enkele voorbeelden die het onderwerp ondersteunen.
D Ze vertelt een persoonlijk verhaal.

5 Wat is de belangrijkste vraag die de presentatrice voor zichzelf wil beantwoorden?

6 Zijn de ouders van Estrella en Jordy echte fitouders? ja / nee / een beetje

7 Waarom zijn Estrella en Jordy gaan leven als fitgirl en fitboy?

8 De presentatrice vraagt wat onbewerkte producten precies zijn. Geeft Jordy antwoord op haar vraag?
A Ja, hij legt uit wat onbewerkte producten zijn en geeft voorbeelden.
B Nee, hij omschrijft wat hij en zijn zus in het begin kochten en aten.
C Nee, hij vertelt alleen dat je daar veel kennis over moet hebben.

Opdracht 3

Lees eerst vraag 1 tot en met 4. Bekijk daarna het fragment uit *Dream School* waarin wetenschapsjournalist Diederik Jekel lesgeeft.

1 Niet alle leerlingen zijn aanwezig. Vindt Diederik dat erg?
A Ja. Hij zegt dat hij het niet erg vindt, maar aan zijn houding kun je zien dat hij hiervan flink baalt.
B Nee. Door wat hij zegt en zijn houding weet je dat de lage opkomst hem niet uitmaakt.

2 In het fragment laat Diederik vier experimenten zien. Welk experiment maakt op de leerlingen het minst indruk en welk het meest?
a fles verdwijnt in olie
b sneeuw maken
c wolk maken
d handschoen in stikstof

3 In het fragment krijg je drie keer een toelichting op de les: twee keer door Diederik en één keer door Tahir. Wanneer zijn die toelichtingen opgenomen?
voor de les / na de les / tijdens de les

4 Hoe wordt Diederik in beeld gebracht door de programmamakers?
Als een enthousiaste docent / sarcastische docent / strenge docent.

5 Beantwoord de vragen die je online vindt of van je docent krijgt.

Ik kan/weet
- belangrijke informatie uit de tekst halen en de manier van luisteren daarop afstemmen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert een sollicitatiegesprek voeren.

Startopdracht

Lars heeft een gesprek met Mirjam Does.

1. Welke tips heb je voor Lars als je kijkt naar zijn lichaamshouding?
2. Welk advies zou je Lars geven kijkend naar zijn kleding?
3. Waar denk je dat een werkgever naast lichaamshouding en kleding nog meer op let?

Theorie

video-uitleg

Een sollicitatiegesprek voeren

Je voert een **sollicitatiegesprek** als je een (bij)baan of een stageplaats zoekt. Tijdens het sollicitatiegesprek kun je laten zien wie je bent en wat je kunt. Zo kan de werkgever beslissen of jij geschikt bent voor de baan en kun jij beslissen of die baan jou echt leuk lijkt.

Zo voer je een sollicitatiegesprek

- Lees voor het gesprek de advertentie goed door en zoek informatie over het bedrijf of de instelling.
- Bedenk van tevoren welke vragen aan jou gesteld kunnen worden en welke antwoorden jij wilt geven.
- Schrijf van tevoren de vragen op die jij wilt stellen over bijvoorbeeld werkzaamheden, werktijden en scholingsmogelijkheden.
- Zorg ervoor dat je er netjes en verzorgd uitziet.
- Geef een hand aan het begin van het gesprek en stel jezelf voor.
- Luister goed naar de vragen en beantwoord ze zo eerlijk mogelijk.

Opdracht 1

Thijm heeft een intakegesprek voor zijn vervolgopleiding *Vrede en Veiligheid*. Naar aanleiding van dit gesprek beslist de opleiding of Thijm wel of niet geschikt is en wordt toegelaten, maar met deze reacties gaat dat niet lukken. Verbeter Thijms reacties.

1. vraag: Waarom kies je voor deze opleiding?
   antwoord: Ik moest van m'n decaan me voor 1 maart ergens aanmelden.
2. vraag: Wat lijkt je leuk aan de opleiding en waarom?
   antwoord: Je krijgt een uniform en dat lijkt me wel wat.
3. vraag: Ben je op de open dag of bij een van de informatiebijeenkomsten geweest?
   antwoord: Neuh, ik heb een beetje op internet gekeken.
4. vraag: Waarom denk je dat deze opleiding bij jou past?
   antwoord: Nou, ik houd er wel van om de baas te spelen.

5 vraag: Hoe denk je dat het beroep van beveiliger eruitziet?
antwoord: Ehhh, geen flauw idee wat je precies moet doen.
6 vraag: Welke vaardigheden heb je nodig voor dit beroep?
antwoord: Poeh, daar heb ik nog niet over nagedacht.

Opdracht 2

In het filmpje *Geef me 1 kans* geven werkgevers tips aan jongeren die binnenkort een sollicitatiegesprek hebben. Bekijk het filmpje.

1 Noteer de tips die de verschillende werkgevers noemen.
2 Bespreek in tweetallen jullie opgeschreven sollicitatietips.
3 Kies samen de vijf tips die jullie het belangrijkst vinden. Noteer die tips.

Opdracht 3

In veel personeelsadvertenties staat welke eigenschappen de nieuwe werknemer moet hebben. Tijdens een sollicitatiegesprek wordt vaak gevraagd om een voorbeeld te geven bij deze kwaliteiten. Een passend voorbeeld bij *behulpzaam* is bijvoorbeeld: *Ik ben behulpzaam, want toen meneer Demir vroeg of ik de troep in de kantine even wilde opruimen, deed ik dat direct*.

1 Bedenk bij drie van de eigenschappen hieronder een voorbeeld waaruit blijkt dat jij de gevraagde eigenschap hebt.
- enthousiast
- leergierig
- doorzetter
- gemotiveerd
- netjes
- stressbestendig
- kan goed samenwerken
- heeft twee rechterhanden
- verantwoordelijkheidsgevoel

2 Ga in drietallen zitten en bespreek de bedachte voorbeelden aan de hand van de vraag: passen ze bij de eigenschap?

Opdracht 4

Op de site *scholierenwerk.nl* heb je drie advertenties gevonden. Naar aanleiding van je sollicitatie word je uitgenodigd voor een gesprek.

1 Werk samen met een klasgenoot. De advertenties krijg je van je docent of vind je online. Lees ze door en kies er samen een uit. Spreek af wie de sollicitant en wie de werkgever is.
2 Bereid je voor op jouw rol.

sollicitant
3 Bedenk voorbeelden bij de gevraagde eigenschappen.
4 Noteer waarom jij geschikt bent voor deze bijbaan.
5 Bedenk een vraag die je zelf wilt stellen over het werk.
6 Bedenk hoe je je voorstelt en hoe je afscheid neemt.

werkgever
3 Bedenk vragen die je bij de gevraagde eigenschappen wilt stellen.
4 Bedenk een vraag over de motivatie van de sollicitant.
5 Bedenk wat de ander over de bijbaan zou willen weten.
6 Noteer drie dingen waarop je extra let tijdens het gesprek.

7 Maak met een ander tweetal een groepje van vier. Spreek af welk tweetal als eerste het gesprek gaat voeren.
8 Voer het gesprek. Het tweetal dat niet spreekt, vult het feedbackformulier in.
9 Wissel van rol. Nu vult het andere tweetal het feedbackformulier in.

Ik kan/weet
- een sollicitatiegesprek voorbereiden en voeren. 3F

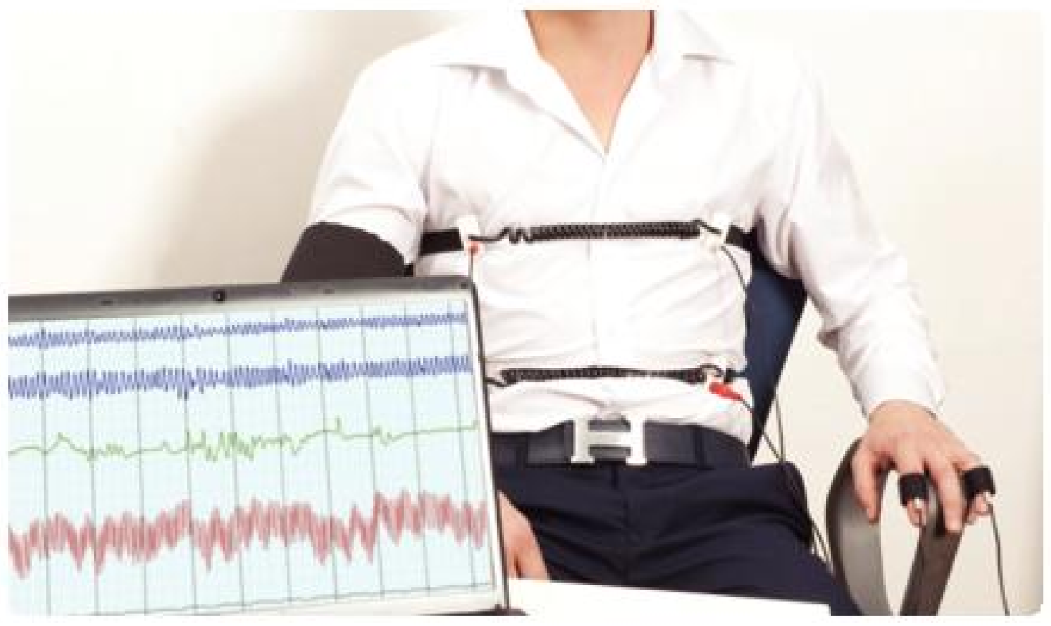
Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert woordraadstrategieën toepassen en de betekenis van moeilijke woorden.

Startopdracht

1 Schrijf over jouw afgelopen weekend twee dingen op die waar zijn en één leugen.
2 Maak een groepje van vier. Lees om de beurt de drie dingen voor die je hebt genoteerd.
Kan de rest van de groep erachter komen wat waar is en wat niet?

Opdracht 1

Lees de tekst.

1 Noteer zes woorden uit de tekst waarvan je de betekenis nog niet weet onder elkaar.
2 Noteer in één woord een tegenstelling van *met moeite* (al. 1).
3 Wat betekent het voorvoegsel 'ont-' in *ontmaskeren* (al. 1, 2 en 4)?
4 Omschrijf wat *ontmaskeren* betekent.
5 Een *leugenexpert* (al. 2) is iemand die
A goed kan liegen zonder dat mensen dat doorhebben.
B nooit liegt.
C veel weet van leugens.
6 Welke twee voorbeelden van *non-verbale kenmerken* staan in alinea 2?
7 Welke woordraadstrategie gebruik je om de betekenis van *gedetailleerd* (al. 2) te vinden?
8 Noteer de betekenis van *principe* (al. 3).
9 Noteer het synoniem voor *polygraaf* (al. 5).
10 In alinea 5 staat *omstreden*. Welk woord hoort niet in het rijtje thuis als je let op de betekenis? *aanvechtbaar – betwist – bewezen – omstreden*
11 In de tekst staan zes verschillende woorden met het voorvoegsel *on-*. Welke zes? Noteer voor alle zes woorden de betekenis zonder het woord *niet* te gebruiken.
12 Een *klassieker* (al. 6) is iets van vroeger waarvoor mensen steeds weer belangstelling hebben. Noteer een voorbeeld van een klassieker.
13 Noteer een zin waarin het woord *voorkomen* iets anders betekent dan in alinea 7.
14 Onderstreep de woorden die je bij vraag 1 hebt genoemd als ze belangrijk zijn om de tekst te begrijpen.
15 Schrijf de betekenis achter de onderstreepte woorden van vraag 1. Gebruik de woordraadstrategieën uit de bijlage op bladzijde 190.

De gelegenheid maakt de leugenaars

[1] We doen het allemaal zo'n twee keer per dag, maar herkennen het met moeite bij anderen: liegen. Wie een leugenaar probeert te ontmaskeren, let meestal op de verkeerde dingen. En ... de gelegenheid maakt de leugenaars.

[2] Aldert Vrij is leugenexpert en doet onderzoek naar technieken om een leugenaar te herkennen: 'Veel mensen denken dat lichaamstaal meer zegt over liegen dan spraak. Het tegenovergestelde is waar. Dat blijkt alleen al uit het feit dat mensen beter zijn in het ontmaskeren van leugenaars als ze naar leugenaars luisteren, tijdens een telefoongesprek bijvoorbeeld, dan wanneer ze leugenaars zien. Kenmerkend leugenachtig gedrag bestaat dus niet. Wegkijken of onrustig friemelen, het zijn niet de kenmerken van een leugenaar. Veel beter kun je kijken naar het taalgebruik dan naar non-verbale kenmerken. Zo gebruikt een leugenaar minder vaak het woord "ik" of "mij", omdat hij op die manier onbewust afstand neemt van zijn daad. En hij spreekt minder gedetailleerd, want alles wat hij vertelt, moet hij onthouden alsof het de waarheid is.'

[3] Uit hersenonderzoek blijkt dat liegen het brein meer moeite kost dan de waarheid spreken. Dit principe gebruikt Vrij bij testen die het de leugenaar nog moeilijker maken: 'Laat hem bijvoorbeeld het verhaal in omgekeerde volgorde vertellen, of laat hem twee dingen tegelijk doen, bijvoorbeeld het verhaal vertellen en autorijden.'

[4] Vrij deed een experiment met studenten die een leugen moesten vertellen aan politieagenten. Als de leugenaars hun verhaal achterstevoren moesten vertellen, gebruikten ze onder andere minder details in hun verhaal, meer twijfelwoorden, zeiden ze vaker 'uh', en gingen ze langzamer praten. Allemaal tekenen dat het brein van de studenten hard aan het werk was. Dat werkte in het voordeel van de agenten om de leugenaar te ontmaskeren.

[5] Lange tijd werd er groot heil verwacht van de leugendetector, maar de polygraaf blijkt onbetrouwbaar. Ewout Meijer, rechtspsycholoog van de Universiteit van Maastricht: 'Leugendetectie is omstreden. Een polygraaf meet lichamelijke reacties, zoals zweet in de handpalm, hartslag, bloeddruk en ademhaling. En die lichamelijke reacties hangen samen met stress en emotie. Het apparaat gaat ervan uit dat leugenaars stress ervaren. Maar dat is

problematisch, want ook onschuldige mensen die verhoord worden, kunnen stress ervaren.'

[6] Hoe leugenachtig is de gemiddelde mens? De Amerikaanse sociaal psycholoog Dan Ariely deed talloze onderzoeken waarbij hij mensen de kans gaf om oneerlijk te zijn. Een klassieker is een onderzoek waarbij proefpersonen een test moesten maken met twintig puzzelstukjes. Per goed antwoord kregen ze vijftig dollarcent. Vervolgens mochten ze zelf beoordelen hoeveel ze er goed hadden. Je zou verwachten dat de proefpersonen ze alle twintig goed zouden rekenen. Het resultaat bleek anders. Van de twintig vragen hadden de studenten er gemiddeld vier goed, en ze rekenden er zes goed. Dit principe werkte precies hetzelfde als de test direct na het maken door de papierversnipperaar ging. Dus of we wel of niet het risico lopen om gepakt te worden, is niet van belang: mensen blijken structureel een klein beetje te liegen als ze de kans krijgen.

[7] Hoewel je uiteraard heel eerlijke mensen hebt en heel oneerlijke, gaat Ariely's theorie ervan uit dat 99 procent van de mensen een beetje oneerlijk is als ze kans krijgen: de gelegenheid maakt de leugenaar. Volgens leugenexpert Aldert Vrij betekent dit dat we ons meer moeten concentreren op het voorkomen van leugens en oneerlijkheid, dan op het betrappen ervan. Hij ziet hier dan ook een mooie taak weggelegd voor het onderwijs. Juist die preventieve kant moet benadrukt worden.

Naar een artikel van Jurjen Simmelink, VPRO Gids, 6-12 april 2013
Naar: Examen Nederlands KB 2015

Opdracht
2

Woordenlijst 4

Neem het onderstreepte woord over en zet de juiste betekenis erachter.

1 Doe die oude kranten maar weg, want ik lees elke dag alleen nog maar op mijn mobiel de berichten die actueel zijn.
van dit moment / van gisteren / van vroeger

2 De actievoerders staken, omdat de olieprijzen te hoog zijn. Door te staken willen ze beletten dat de olieprijzen nog verder omhoog gaan.
benadrukken / verhinderen / veroorzaken

3 Wij benijden jullie, omdat jullie al vrij zijn na het examen. Jullie zomervakantie duurt daardoor veel langer dan de onze. Dat willen wij ook wel.
boos zijn op iemand / jaloers zijn op iemand / trots zijn op iemand

4 Toen ik vijftien was, bestonden er nog geen mobiele telefoons. Nu heeft iedere vijftienjarige een telefoon. Wat een contrast!
conclusie / tegenslag / tegenstelling

5 Wanneer je een IKEA-kast in elkaar zet, is elk detail in de handleiding belangrijk. Als je niet goed leest, houd je dingen over en staat de kast niet stevig.
idee / klein onderdeel / pagina

6 Martijn heeft een gecompliceerd karakter. Het is lastig om met hem om te gaan, want je weet nooit of je het goed doet.
makkelijk / moeilijk / vrolijk

7 In de e-mail van school staat dat we in de loop van de week horen of we wel of niet geslaagd zijn, maar weet jij op welke dag ze dan precies bellen?
na lange tijd / niet aan het begin, maar ook niet aan het eind / op een bepaald tijdstip in de periode

8 Op het mbo moet je in staat zijn tot het goed plannen van je werk. Anders moet je waarschijnlijk alle opdrachten op het laatste moment maken en dat wil je niet.
iets bewijzen / iets kunnen / iets laten staan

9 Pim geeft nooit openlijk zijn mening. Hij laat altijd indirect weten wat hij ergens van vindt.
meteen / vaag / via een omweg

10 Welke methode hebben ze gebruikt om dat onderzoek uit te voeren?
boek / manier om iets te doen / middelen

11 De winkelier moest een obstakel voor zijn winkel weghalen, omdat mensen met een kinderwagen of rollator er steeds tegenaan liepen.
hindernis / hulpmiddel / takelwagen

12 De docent moest zijn presentatie onderbreken, omdat er iets misging met zijn microfoon. Na een paar keer opnieuw proberen hield hij een superpresentatie.
afgelasten / harder spreken / tijdelijk stoppen

13 De voetballers streven naar een plek in de finale. Daarvoor trainen ze drie keer per week.
beloven / je iets afvragen / proberen te bereiken

14 In juni is er op school een rommelmarkt ten behoeve van een waterproject in een dorp in Nepal. De bewoners hebben dringend een waterpomp nodig.
(bestemd) om / (bestemd) tegen / (bestemd) voor

Opdracht
3

In welke zin is het onderstreepte woord goed gebruikt?

1 A De koper van de woning ondertekende het contrast bij de notaris.
B Het contrast tussen lichte en donkere kleuren is goed te zien op deze foto.
2 A In de loop van het jaar hoop ik mijn eerste rijles te krijgen.
B In de loop van mijn huis naar de sportzaal ben ik mijn mobiel verloren.
3 A Wij gaan deze zomer in staat zijn tot het zuiden van Nederland.
B De ploeg was niet in staat tot het behouden van de eerste plek.
4 A Je moet altijd indirect op je doel afgaan als je haast hebt.
B De bal kwam indirect in het doel van de tegenstander terecht.
5 A Henri is opgenomen, omdat hij verslaafd is aan methode.
B Met deze methode is het wiskundevraagstuk gemakkelijk op te lossen.
6 A De leerlingen moesten een obstakel schrijven over het klimaat.
B Ik zag het obstakel niet, daardoor knalde ik ertegenaan.
7 A Ten behoeve van de gezelligheid binnen de vereniging trakteer ik morgen.
B Je moet uitkijken als er vuur ten behoeve van een rieten dak komt.

Opdracht
4

Maak de zin af met een woord uit woordenlijst 4. Gebruik de juiste vorm.

1 In het journaal worden alleen ... gebeurtenissen gemeld.
2 Als je aan hem vraagt wat hij van een film vindt, krijg je altijd een ... verslag.
3 Ik werd voortdurend ... door mijn kleine zusje toen ik jou aan de lijn had.
4 Jullie mogen het ... vraagstuk in groepjes oplossen.
5 Jordy ... perfectie en dat kun je zien als je zijn werkstuk bekijkt.
6 De portier ... ons de toegang tot de zaal, omdat we te laat waren.
7 Ik ... hem, omdat hij er altijd superleuk uitziet.

Opdracht
5

Herhaling

1 Geef een voorbeeld van
a een conflict
b een kenmerk

2 Noteer een tegenstelling van
a aanzienlijk
b willekeurig

3 Noteer een synoniem voor
a introduceren
b element

Opdracht
6

Uitdrukkingen

1 Neem de uitdrukking over en noteer de juiste betekenis erachter.

a Al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel.
b Dat liegt er niet om.
c Een leugentje om bestwil.
d Liegen alsof het gedrukt staat.

1 Dat is nogal wat.
2 De waarheid achter een leugen wordt uiteindelijk toch ontdekt.
3 Dingen vertellen die absoluut niet waar zijn.
4 Een kleine leugen om iemand te ontzien.

2 Bekijk de afbeelding van Pinokkio bij de tekst op bladzijde 103. Wat doe je als iemand tegen je zegt: ‘Je neus groeit’?

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden (of opzoeken in een woordenboek). 2F
- de betekenis van de woordenlijstwoorden en de uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
spelling

Je leert foutloos spellen.

Startopdracht

1 Welke woorden betekenen hetzelfde? Noteer ze foutloos in je schrift.
compleet – diagonaal – eczeem – enquête – exclusief – geïnterviewd – gesproken – huiduitslag – meteen – onmiddellijk – schuin – volledig – vragenlijst – zonder

2 Onderstreep de woorden waarvan je zeker weet dat jij die (bijvoorbeeld tijdens het examen) uit je hoofd foutloos kunt spellen.

Theorie

video-uitleg

Foutloos spellen

Als jouw tekst door een ander wordt gelezen, is het belangrijk dat je geen **spelfouten** maakt. Je hebt daarvoor allerlei regels geleerd. Een handige samenvatting van alle regels krijg je van je docent of vind je online.

Bij sommige woorden kun je geen spellingregels gebruiken, bijvoorbeeld omdat je niet (goed) kunt horen hoe je de klanken moet spellen (*onmiddellijk, lag/lach, mei/mij*) of omdat het leenwoorden zijn (*cadeau, stagiaire*).
Als je twijfelt over de spelling van een woord, dan kun je het door een ander woord vervangen.
– *Ik houd niet van spaghetti*. → *Ik houd niet van pasta*.
Lukt dat niet? Zoek het woord dan op in een woordenboek of op woordenlijst.org.

Als je schrijft op de computer, kun je ook de spellingcontrole gebruiken, maar die ontdekt niet alle fouten.

Opdracht **1**

Neem de zinnen over en noteer hoofdletters en leestekens waar dat moet.
1 omdat roel zijn toets engels ingezien had begreep hij zijn fouten beter
2 jette neemt mentos dropjes lolly's en kauwgum mee
3 wist je dat parijs vroeger lutetia heette dat is het latijnse woord voor 'modder'
4 bjorn riep keihard door de zaal we zijn kampioen van nederland
5 in maart komt het vervolg van jurassic park in pathé
6 jolinde houdt niet van de lente want ze heeft last van hooikoorts

Opdracht **2**

Schrijf van de volgende woorden het verkleinwoord op.
beker – bril – ding – euro – mobiel – pan – schema – schoen – schuim – stapel

Opdracht **3**

Zet de volgende woorden in het meervoud.
bacterie – bh – colablikje – drie – firma – lettertype – mogelijkheid – olijf – paragraaf – pony – raket – reiskoffer – sudoku – technicus – tennistraining

Opdracht 4

Neem de woorden met puntjes over en vul aan met -d, -t of -dt.

1 Een tattoo met een har...je vin... ik een sieraa... voor mijn lichaam.
2 In het zwemba... gooit Noah een mun... van twee euro in de koffieautomaa....
3 Op het vliegvel... moes... Carin haar paspoor... laten zien.
4 Tijdens het har...lopen in het bos zagen we een her....
5 In Ruslan... wor... elke maan... een satellie... de ruimte in geschoten.
6 Om de afstan... tot het plafon... te meten, gebruik... Bernhard een meetla....

Opdracht 5

Maak samenstellingen. Gebruik tussenletters als dat moet.

1 salaris + verhoging
2 nood + oproep
3 zon + bril
4 beroep + test
5 koning + dag
6 sollicitatie + formulier
7 basis + speler
8 ketting + slot
9 fiets + mand
10 gereedschap + kist
11 stage + plek
12 aap + trots

Opdracht 6

De volgende zinnen zijn gebruikt in schrijfopdrachten bij het examen. Verbeter de fout gespelde woorden. Je kunt alle spelfouten tegenkomen. In elke zin staan er ten minste drie. Twijfel je over de spelling van een woord, dan mag je het opzoeken of vervangen door een ander woord of een omschrijving.

1 Ik stuur u deze mail, Omdat afgelopen Maandag bij de les nederlands er een discussie ontstont over multi tasken.
2 De discussie in onze klas ging over: het maken van huiswerk gecombineert met andere taken als appen gamen en muziekluisteren.
3 Tijdens het studeren leg ik altijd mijn mobiel weg, zodat ik niet wordt af geleid door allerlei bij zaken.
4 Eigenlijk willen we meer duidelijkheit krijgen over dit onderwerp, en daarom wildden we u graag uit nodigen.
5 in een klassegesprek met u horen we graag iets over de voor- en na delen.
6 Ik hoop spoeddig van u te horen, zodat onze klas met de voor bereiding van de worksjop kan beginnen.

Opdracht 7

1 Lees de strip. Wat is het misverstand?
2 Maak voor je klasgenoten een dictee van drie zinnen. Gebruik niet meer dan vijftien woorden per zin. Probeer in elke zin ten minste twee 'lastige gevallen' uit het Overzicht spellingregels te verwerken.

Opdracht 8 ✱

De spellingcontrole op je telefoon of computer herkent niet alle fouten. Verbeter de fouten in de zinnen hieronder.

1 Nadat we op het strandt aan kwamen, begon het te woeien.
2 Als jij strak de tickets voor de voorstelling kookt, dan betaal ik de draakjes.
3 Zouden jullie de hand van de beuren even willen uit laten?
4 Toen ik naar de fietstelling liep, zag ik dat mijn scooter op de grond lach.
5 Jolan vind het niet leuk dat je in haar meel hebt gekeken.

Ik kan/weet

- hoofdletters en leestekens correct gebruiken. 2F
- samenstellingen met en zonder tussenletters goed spellen. 3F
- verkleinwoorden en meervouden goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over werkwoordspelling.

Startopdracht

Stel, je werkt bij de MediaMarkt en je collega heeft de volgende kaartjes gemaakt. Welke fouten verbeter je?

Theorie

video-uitleg

Werkwoordspelling: herhaling

Om werkwoorden goed te spellen, kun je het **schema** gebruiken op bladzijde 197. Als je zelf een tekst moet schrijven en in het schema niet kunt ontdekken hoe je een werkwoord moet spellen, kun je proberen het werkwoord of de zin te veranderen. Bijvoorbeeld:

– *Ik von… mijn stage erg leuk.*
→ *Mijn stage was erg leuk.*
– *Je wor… om tien uur in de kantine verwacht.*
→ *We verwachten je om tien uur in de kantine.*
– *We hebben eerst alle artikelen geprijsd / geprijst / geprezen.*
→ *We hebben eerst op alle artikelen een prijsje geplak**t**.* (met een -t, want geen pv, dus langer maken)

Opdracht
1

Kies de juiste vorm van het werkwoord.

1 De coach zette / zetten de namen van de spelers op het wedstrijdformulier.
2 Vind / Vindt jij het ook zo leuk dat we een lang weekend vrij zijn?
3 We verkleden / verkleedden ons morgen voor het themafeest.
4 Klopt het dat u ooit drie penalty's miste / mistte in een wedstrijd?
5 De komende weken wordt het jongerencentrum verbouwd / verbouwt.

Opdracht
2

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Zet pv's in de tt.
1 Wat er ook (gebeuren), (blijven) altijd kalm!
2 Als er iets (veranderen) in de planning, laten we dat meteen (weten).
3 Wie snel de oefening (afronden), (ontvangen) van mij een cadeautje.
4 Ik ben benieuwd of Sjoerd ook (worden) (uitnodigen) voor het feest.

Opdracht
3

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Zet pv's in de vt.
1 Mijn chef (melden) dat hij een uur (moeten) overwerken.
2 De radslag van Julia (mislukken) en ze (belanden) naast de mat.
3 Jorrit (reizen) met de trein naar Parijs, waar zijn oom naartoe is (verhuizen).
4 Wilma en Mandy (shoppen) de hele dag in Arnhem, waarna ze (worden) (ophalen) door Mandy's vader.
5 Carlijn (houden) nooit zo van chocola, maar sinds kort is ze eraan (verslaven).

Opdracht
4

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden.
1 Aan het einde van dit jaar (worden) alle (volschrijven) schriften (verbranden).
2 Johnny (weigeren – tt) het (aanbieden) drankje.
3 De kinderen (dwalen) vorige week urenlang over de (bebossen) heuvels.
4 De (arriveren) Tsjechen zijn meteen (verdelen) over de gastgezinnen.
5 De (aanschaffen) kleding (worden – tt) netjes in de kast (opbergen).

Opdracht
5

1 Noteer van de volgende drie werkwoorden het voltooid deelwoord: *afsluiten – bevrijden – vergroten.*
2 Maak met elk voltooid deelwoord een zin van ten minste zes woorden.
3 Maak met elk voltooid deelwoord een zin waarin je het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord gebruikt.
4 Werk samen met een klasgenoot. Controleer elkaars zinnen en geef feedback. Overleg met je docent als je twijfelt over de juiste spelling.

Opdracht
6

Vul eerst de juiste werkwoordsvorm in. Noteer daarna een zin die (ongeveer) hetzelfde betekent, maar waarin je een ander werkwoord gebruikt.
Bijvoorbeeld: *Volgende week zal deze app worden geüpdatet*.
→ Volgende week zal deze app worden bijgewerkt.
of: Volgende week komt er een nieuwe versie van deze app.
1 De jury (bepalen) wie er uiteindelijk gewonnen heeft.
2 Bij binnenkomst (worden) u (verzoeken) zich te melden bij de balie.
3 Mirthe en Thomas zijn met de trein naar Berlijn (reizen).
4 Dat hij de kras op die auto maakte, heeft hij (verzwijgen).
5 Ik heb per ongeluk het hele bestand (deleten).

Opdracht
7 ✱

Bij sommige werkwoorden mag een letter vervallen bij de ik-vorm. Bijvoorbeeld: *Ik houd van jou. – Ik hou van jou*. Beide vormen zijn goed.
Vul de juiste vorm(en) in.
1 Ik (uitglijden – tt) over een bananenschil.
2 Ik (rijden – tt) elke dag met de metro.
3 (Houden – tt) jij ook van cake?
4 Mohammed (snijden – tt) zich.
5 Ik (doen – vt) vorig jaar rijexamen.
6 (Leiden – tt) jij morgen de wedstrijd?

Ik kan/weet
• alle werkwoordsvormen correct spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
formuleren

Je leert over de trappen van vergelijking.

Startopdracht

Vergelijk de drie voertuigen met elkaar en vul de zinnen aan.

1 Het zadel van de ... is het ....
2 De ... heeft ... banden dan de ....
3 De ... is ... dan de ....
4 De ... is het ....
5 De wielen van de ... zijn het ....
6 Alle voertuigen zijn ....

Theorie

video-uitleg

Trappen van vergelijking en *als/dan*

Bij vergelijkingen gebruik je vaak de **trappen van vergelijking** en de woordjes *als* en *dan*. Dit zijn de regels:

	vorm van het woord	***als*** **of** ***dan?***
stellende trap	Schrijf het woord zo kort mogelijk: – *Levi is <u>groot</u>.* – *Vis is <u>lekker</u>.* – *Sanne is <u>lief</u>.*	*als* – *Levi is <u>even groot **als**</u> Jamil.* – *Vis is <u>net zo lekker **als**</u> pizza.* – *Sanne is <u>even lief **als**</u> Iris.*
vergrotende trap	Zet achter het woord -er of -der: – *Levi is <u>grot**er**</u>.* – *Vis is <u>lekker**der**</u>.* – *Sanne is <u>liev**er**</u>.*	*dan* – *Levi is <u>groter **dan**</u> Jamil.* – *Vis is <u>lekkerder **dan**</u> pizza.* – *Sanne is <u>liever **dan**</u> Iris.*
overtreffende trap	Zet achter het woord -st. Let op: voor het woord moet je 'het' schrijven. – *Levi is <u>het groot**st**</u>.* – *Vis is <u>het lekker**st**</u>.* – *Sanne is <u>het lief**st**</u>.*	

Opdracht 1

Vul het schema aan. Vul voor de woorden de stellende, vergrotende en overtreffende trap in. De woorden met een * veranderen helemaal.

stellende trap	vergrotende trap	overtreffende trap
blond		*het ...*
	breder	
graag *		
rood		
		het raarst
snel		
	vriendelijker	
weinig *		

Opdracht 2

Noteer het woord waaraan je kunt zien of je *als* of *dan* moet gebruiken. Noteer daarachter het juiste woord.

1 Door de opwarming van de aarde is het tegenwoordig enkele graden warmer als / dan aan het einde van de vorige eeuw.
2 Pieter krijgt bij Albert Heijn een hoger uurloon als / dan bij Jumbo.
3 Ik vind de truien van YSL net zo leuk als / dan die van Hugo Boss.
4 Met de tram zijn Bas en Eva even snel in de stad als / dan met de fiets.

Opdracht 3

In de volgende zinnen kun je alle soorten fouten tegenkomen. Verbeter de fouten en noteer de juiste vorm van de woorden tussen haakjes.

1 Ik (melden) me een tijtje geleden aan bij de opleiding sport en bewegen van het welles college.
2 In deze motivatie brief (willen) ik u uit liggen waarom deze opleiding het (goed) bij mij past
3 Ik ben erg (interesseren) in het menselijk lichaam en daar naast (coachen) ik een dames voetbalteam.
4 Voor twee voetbalclub's (hebben) ik vorig seizoen een training schema (opstellen).
5 Ik heb daar door wat ervaring (opdoen) en die ken ik mooi (gebruiken) volgent schooljaar.

Opdracht 4 ✱

Bij sommige woorden is de overtreffende trap niet goed uit te spreken. In dat geval gebruik je het woord 'meest'. Bijvoorbeeld: *komisch – komischer – het meest komisch*. Noteer voor de volgende woorden de overtreffende trap. Gebruik bij twijfel een (online)woordenboek of woordenlijst.org.

1 boos **2** heet **3** paars
4 verrast **5** verbaasd **6** fantastisch

Ik kan/weet
- de trappen van vergelijking goed gebruiken in combinatie met *als* en *dan*.

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Je zenuwen de baas

Je ergste nachtmerrie: Je hebt een sollicitatiegesprek en je komt te laat. Van de zenuwen gooi je even later ook nog je beker drinken over de tafel en je spreekt de meneer die vragen aan jou stelt aan met 'mevrouw'.

Dat overkomt jou niet! Jij weet hoe je je moet voorbereiden en een goed sollicitatiegesprek voert. Daarom heb jij minder last van je zenuwen. Je maakt met je groepje een filmpje van een goed sollicitatiegesprek.
Welk filmpje mag de docent als goed voorbeeld gebruiken bij het uitleggen van een sollicitatiegesprek?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Spreken en gesprekken*: Een sollicitatiegesprek voeren

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan belangrijke informatie uit de tekst halen en de manier van lezen daarop afstemmen. 1F
Schrijven	• Ik kan een sollicitatieformulier invullen. 1F • Ik kan een motivatie schrijven. • Ik kan een cv maken.
Kijken en luisteren	• Ik kan belangrijke informatie uit de tekst halen en de manier van luisteren daarop afstemmen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan een sollicitatiegesprek voorbereiden en voeren. 3F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden (of opzoeken in een woordenboek). 2F • Ik weet de betekenis van de woordenlijstwoorden en de uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging spelling	• Ik kan hoofdletters en leestekens correct gebruiken. 2F • Ik kan samenstellingen met en zonder tussenletters goed spellen. 3F • Ik kan verkleinwoorden en meervouden goed spellen. 2F
Taalverzorging spelling	• Ik kan alle werkwoordsvormen correct spellen. 3F
Taalverzorging formuleren	• Ik kan de trappen van vergelijking goed gebruiken in combinatie met *als* en *dan*.

Zo bereid je de toets goed voor

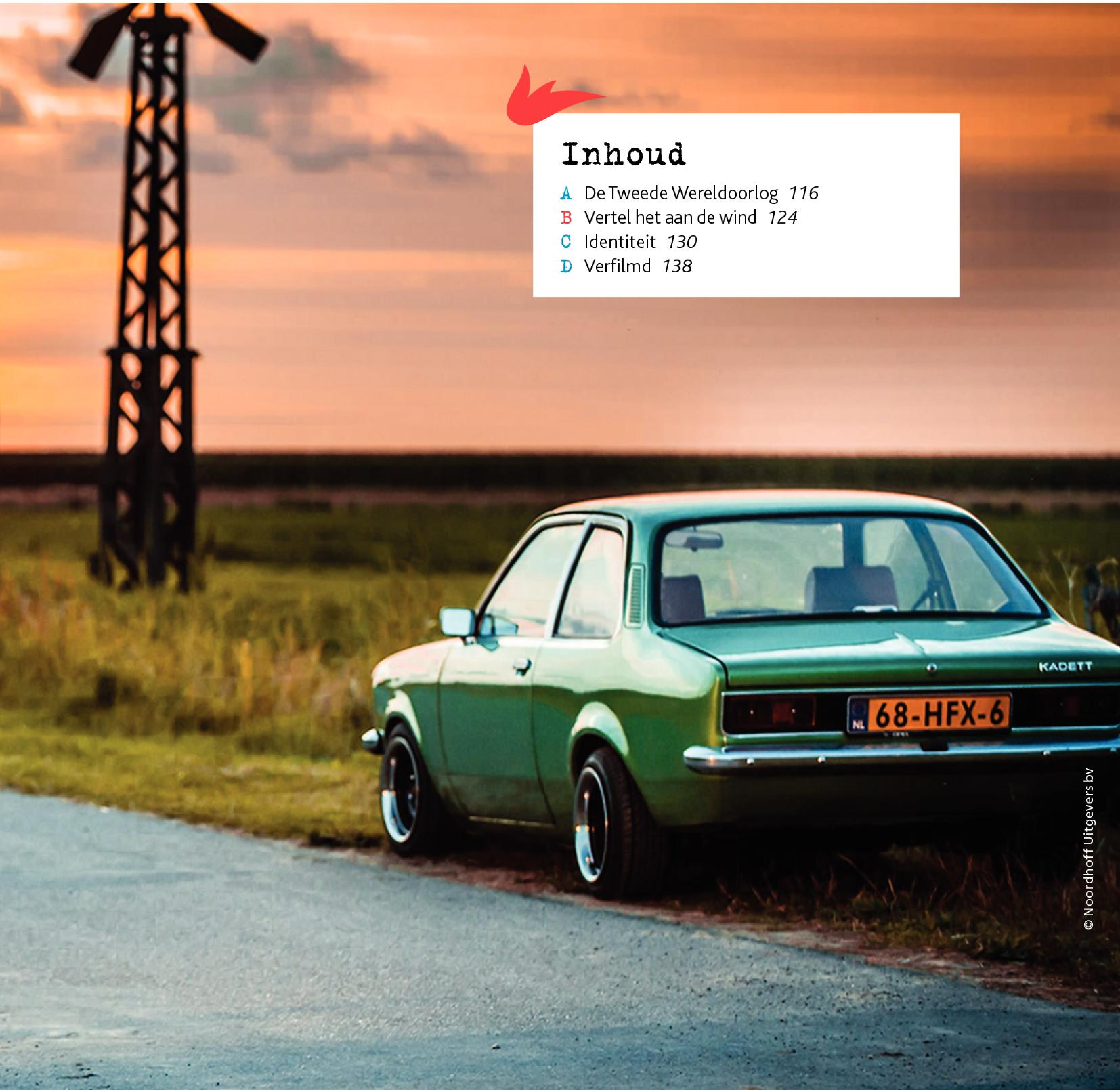
- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Poëzie en

Fictie

Inhoud

A De Tweede Wereldoorlog

Opdracht 1

1. Bespreek klassikaal wat jullie weten over de Tweede Wereldoorlog. Je docent maakt aantekeningen op het bord. Neem deze over.
2. Noteer met je klas zoveel mogelijk titels van boeken, films, series en games die over de Tweede Wereldoorlog gaan.
3. Waarom worden er zoveel boeken en films over de Tweede Wereldoorlog gemaakt, gelezen en bekeken, denk je?

Opdracht 2

Lees tekst 1 en 2. Het zijn fragmenten uit het autobiografische boek *Soldaat van Oranje* van Erik Hazelhoff Roelfzema.

1. Noteer de 5 w+h-vragen over de missie van de ik-persoon en beantwoord deze.
2. Wat is de taakverdeling tussen Erik Hazelhoff en Ben Hein?
3. Waarover gaat de ruzie?
4. Hoe wordt de ruzie uitgevochten?
5. Waarom nemen die mannen zoveel risico's, denk je? Voor het vaderland of voor het avontuur? Of allebei?
6. Vind jij de mannen helden of stomkoppen? Of allebei? Of iets anders? Leg je antwoord uit.
7. Is *Soldaat van Oranje* voor jou interessanter omdat het autobiografisch is? Of maakt dat niet uit? Leg je antwoord uit.

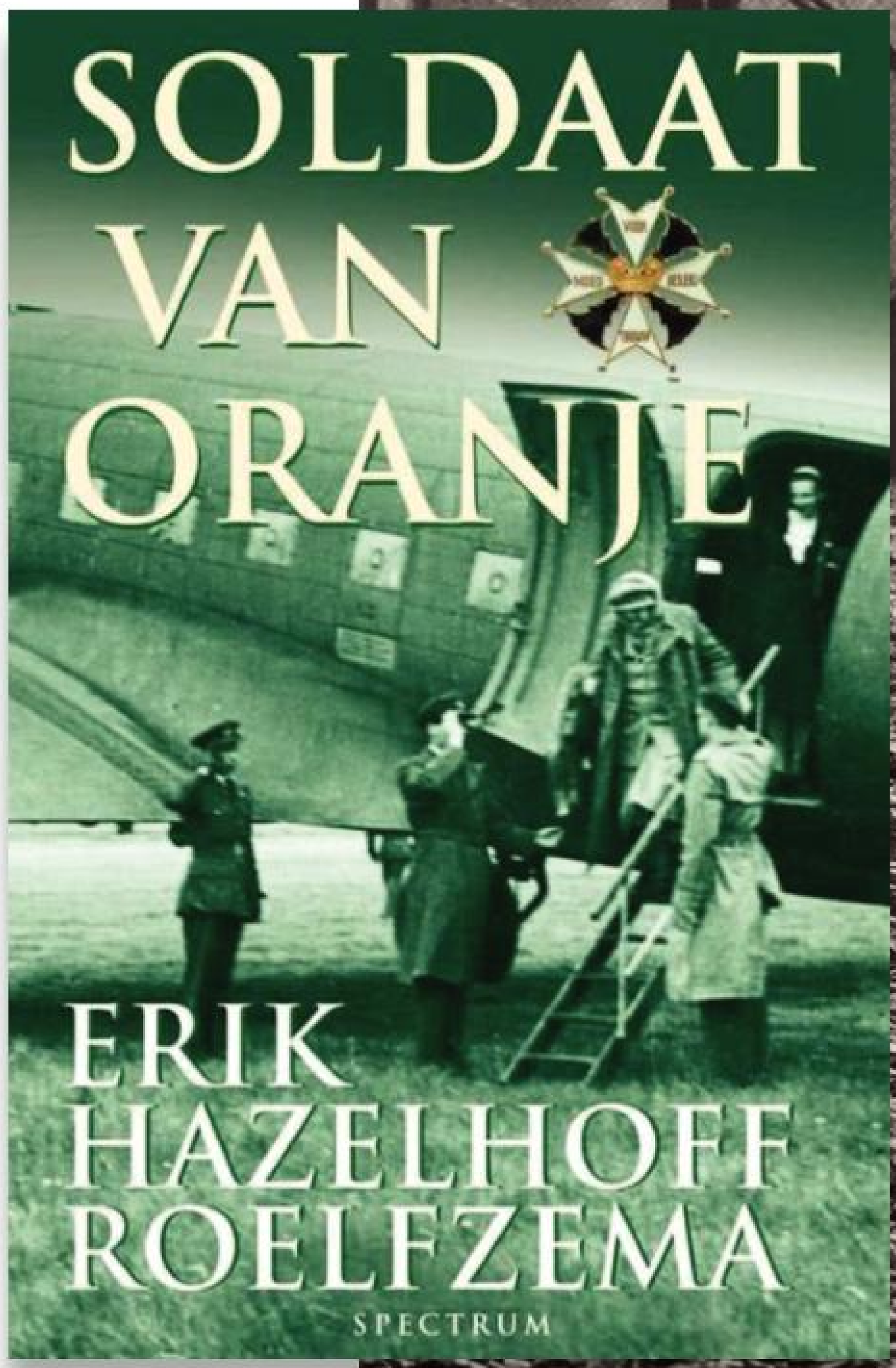
Begrippen

Autobiografie Boek waarin een auteur (een deel van) zijn leven beschrijft.

Tekst 1 (niveau 2)

Soldaat van Oranje

De verzetsheld Erik Hazelhoff Roelfzema (ik-persoon) vlucht in de Tweede Wereldoorlog naar Engeland om van daaruit te vechten tegen de Duitsers. Hij maakt deel uit van de Pathfinders van de Engelse luchtmacht. Hazelhoff is gezagvoerder van de Mosquito Q-Queenie, een jachtvliegtuig. Hij vliegt samen met navigator Ben Hein.

Onze eerste operatie, Berlijn op 12 oktober 1944, veroorzaakte bijna het einde van een oude vriendschap. En van onszelf.
Om te beginnen konden wij elkaar niet verstaan; het mengelmoes van Hollandse en Engelse vliegtermen dat we tegen elkaar brabbelden bleek over de zwakke intercom niet te ontcijferen. Verward en onzeker vlogen we naar Berlijn, waar Ben zijn 'kerstboom' uitwierp, twee rode TI's (Target Indicators). De hele weg hadden we in wolken gezeten en boven het doel bespeurden wij niet de minste activiteit, geen weerschijn van zoeklichten, geen fakkels van nachtjagers, geen afweergeschut, niets. Onder die omstandigheden vereist het heel wat zelfvertrouwen om een mikpunt aan te duiden voor honderden aanvliegende bommenwerpers.

Maar ook van de andere Mosquito's was niets te bekennen. Na vijf minuten op de terugweg keek ik achterom en zag nog steeds alleen de rode tros van onze eigen fakkels hangen. De wolken eronder weerkaatsten in doodse stilte de lichtexplosies van de bommen die de hoofdmacht op onze TI's uitwierp ... waarop? Een vreedzaam weiland met een paar ongelukkige koeien erin? Of waren wij werkelijk de enige Pathfinder die onze missie deze nacht had volbracht? Hein zat nors voor zich uit te kijken. Ons zwijgen werd steeds ondraaglijker.
'Ben,' zei ik eindelijk. 'Weet je wel zeker dat dat Berlijn was?'

Erik Hazelhoff Roelfzema, Soldaat van Oranje. Spectrum, Houten 2010

Tekst 2 (niveau 2)

Soldaat van Oranje

Ben wordt woedend, omdat Erik zijn kwaliteiten als navigator in twijfel trekt. Hij smijt zijn kaarten door de cockpit en schreeuwt dat hij ermee uitscheidt. Erik wordt op zijn beurt ook razend en laat de stuurknuppel los.

We zaten met verbeten smoelen naast elkaar, twee koppige Hollanders, alsof we nog nooit van moffen hadden gehoord. Van negenendertigduizend voet lazerden we naar beneden. Ik had natuurlijk wel stiekem het puntje van mijn vlieglaarzen op de roerpedalen, buiten Bens zicht, en mijn linkerhand op het trimwieltje, maar het ging toch mooi hard. Hein van zijn kant hield een zijdelings oogje op de hoogtemeter, en toen we achttienduizend voet voorbijsuisden zonder enige aanwijzing dat ik het opgaf, griste hij zijn ronddwarrelende kaarten weer bij elkaar.
'Nou, vooruit dan maar weer,' zeiden we allebei.
Het bleek pas het begin. We hadden de moffen vergeten. We waren op vijftienduizend voet pal boven Magdeburg beland en tien seconden later hadden ze onze stuurboordmotor in brand geschoten. Het was geen fel vuur, maar de vlammen weerkaatsten angstwekkend tegen de wolken rondom. Ik vederde haastig de propeller, draaide de benzinekraan dicht en het contact af, zette meer kracht op de linkermotor, stelde het trimwieltje tot tegenbalans, drukte op de blusknop en hoopte dat het vuur zou uitgaan. Ben, met z'n ronde kop en de microfoonsnuit voor z'n mond, stak als een vreemd soort varken tegen de gloed af. Hij keek ongelukkig.
'Heb je op de knop gedrukt?' vroeg hij kribbig.
'Welke knop?'
'De slagroomknop.' Het blusapparaat was in de motor ingebouwd en gebruikte schuim.
'Allicht.'
'Waarom is het vuur dan niet uit?'
'Ben, ik heb het kreng niet uitgevonden, ik heb er alleen maar op gedrukt. Als jij mij laat vliegen, zal ik jou laten navigeren.' Daar hielden wij het dan sindsdien op.
Het vuur ging uit, maar toen moesten we nog helemaal naar huis op één motor. Zonder generator verloren we stroom, licht en radio en vlogen met behulp van een zaklantaarntje dat Ben bij zich bleek te hebben. Met moeite konden we een maximum hoogte handhaven van twaalfduizend voet. Stijgend benzinegebruik dwong ons de kortste weg naar Engeland te nemen, een rechte lijn, en iedereen langs onze onaangekondigde route vierde onze langzame,

lage overvlucht met ons enthousiast op de korrel te nemen: de Duitsers in de Ruhr, de Amerikanen rond Aken, de Canadezen bij Antwerpen en, ten slotte, met veel toewijding, de Britse Navy voor de Engelse kust. Meteen daarna hadden we op de noodlandingsbasis Manston kunnen landen, maar we besloten eenstemmig dat we liever in ons eigen bed sliepen. Toen Q-Queenie, verduisterd en in glijvlucht, twee uur te laat in een sneeuwstorm geheel onopgemerkt door de verkeerstoren op Upwood geland was en we ten langen leste aan het uiterste einde van de landingsbaan stilstonden, waren we aardig op elkaar ingespeeld.
Er staken een paar goede lessen in. Voor mij, dat ik Ben Heins navigatie niet in twijfel hoefde te trekken; hij bleek inderdaad de enige Pathfinder die het doel had gevonden en aan de bommenwerpers aangeduid. Voor Hein, dat ik – Hazelsnuit of geen Hazelsnuit – gezagvoerder was voor onze machine. Voor ons beiden, dat als je over Duitsland vliegt en wilt blijven leven, je de moffen met beide ogen in de gaten moet houden.

Erik Hazelhoff Roelfzema, Soldaat van Oranje. Spectrum, Houten 2010

Opdracht 3

Tekst 3 is een fragment uit *Het Achterhuis* van Anne Frank.

1. Bespreek klassikaal wat jullie weten over Anne Frank. Je docent maakt aantekeningen op het bord. Neem deze over.
2. Wat hebben de Engelse vliegers te zoeken boven Nederland? Betrek in je antwoord informatie uit tekst 1, 2 en 3.
3. Uit welke twee bronnen weet Anne wat er in de buitenwereld gaande is?
4. Wat heeft ze gehoord over de buitenlandse kampen?
5. Wat weet ze over 'de nieuwste straf voor saboteurs'?
6. Uit het fragment blijkt dat de mensen in 1942 al veel wisten over de Jodenvervolging en andere verschrikkingen van de oorlog. Waarom kwamen ze niet massaal in opstand, denk je?
7. Op 4 augustus 1944 werd de familie Frank opgepakt door de Gestapo. In het voorjaar van 1945 overleed Anne in concentratiekamp Bergen-Belsen. Heeft deze kennis invloed op hoe jij dit fragment leest? Leg je antwoord uit.

Tekst 3 (niveau 2)

Het Achterhuis

In 1933 vluchtte de familie Frank van Duitsland naar Nederland vanwege de toenemende macht van de nazi's en de jodenhaat in Duitsland. Tijdens de oorlog nam ook de dreiging in Nederland toe. Daarom dook het gezin Frank in juli 1942 onder in 'het Achterhuis', een paar verborgen kamers achter het kantoorpand waar haar vader werkte.
Het dagboek dat Anne in het Achterhuis bijhield, noemt ze Kitty. Miep en Bep, medewerkers van het kantoor, helpen de onderduikers.

VRIJDAG, 9 OKTOBER 1942

Lieve Kitty,

Niets dan nare en neerdrukkende berichten heb ik vandaag te vertellen. Onze vele joodse kennissen worden bij groepjes opgepakt. De Gestapo gaat met deze mensen allerminst zachtzinnig om, ze worden gewoon in veewagens naar Westerbork, het grote jodenkamp in Drenthe, gebracht. Miep heeft over iemand verteld die uit Westerbork gevlucht is. Westerbork moet vreselijk zijn. De mensen krijgen haast niets te eten, laat staan drinken. Er is maar een uur per dag water en een wc en een wastafel voor een paar duizend mensen. Slapen doen ze allemaal door elkaar, mannen, vrouwen en die laatsten en de kinderen krijgen vaak de haren afgeschoren. Vluchten is haast onmogelijk. De mensen zijn gebrandmerkt door hun afgeschoren hoofden en vele ook door hun joodse uiterlijk.
Als 't in Holland al zo erg is, hoe zullen ze dan in de verre en barbaarse streken leven waar ze heengezonden worden? Wij nemen aan dat de meesten vermoord worden. De Engelse radio spreekt van vergassing, misschien is dat wel de vlugste sterfmethode.
Ik ben helemaal van streek. Miep vertelt al deze gruwelverhalen zo aangrijpend en zelf is ze eveneens erg opgewonden. Pasgeleden bijvoorbeeld zat er een oude, lamme, joodse vrouw voor haar deur en moest op de Gestapo wachten, die een auto was gaan halen om haar te vervoeren. Het arme oudje was zo bang voor het harde schieten op de Engelse vliegers die overvlogen en ook voor de schel flitsende schijnwerpers. Toch durfde Miep haar niet naar binnen te halen, dat zou niemand doen. De heren Duitsers zijn niet zachtzinnig met hun straffen.
Ook Bep is stil, haar jongen moet naar Duitsland. Ze is elke keer bang dat de vliegers die over onze huizen vliegen, hun bommenlast van vaak wel een miljoen kilo op Bertus' hoofd laten vallen. Grapjes van 'een miljoen zal hij wel niet krijgen' en 'één bom is al genoeg' vind ik hier niet erg op z'n plaats. Bertus is heus niet de enige die moet gaan, elke dag rijden er volle treinen met jongens weg. Onderweg, als ze op een klein stationnetje stoppen, stappen ze wel eens stiekem uit en proberen onder te duiken. Een klein percentage lukt dat misschien.
Ik ben nog niet klaar met m'n treurzang. Heb je wel eens van gijzelaars gehoord? Dat voeren ze nu als nieuwste straf voor saboteurs in. Het is het meest vreselijke dat je je kunt voorstellen. Onschuldige, vooraanstaande burgers worden gevangengezet om op hun vermoording te wachten. Als iemand saboteert en de dader wordt niet gevonden, zet de Gestapo doodgewoon een stuk of vijf gijzelaars tegen de muur. Vaak staan er doodsberichten van deze mensen in de krant. Als 'noodlottig ongeval' wordt deze misdaad dan betiteld.
Fraai volk die Duitsers, en daar behoor ik eigenlijk ook nog toe! Maar nee, Hitler heeft ons allang stateloos gemaakt. En trouwens, er bestaat geen grotere vijandschap op de wereld dan tussen Duitsers en Joden.

Je Anne

Anne Frank, Het Achterhuis, dagboekbrieven 14 juni 1942 – 1 augustus 1944.
Prometheus, Amsterdam 2018 (1947)

Opdracht 4

Lees tekst 4. Het is een fragment uit *Oorlogswinter* van Jan Terlouw. Terlouw verwerkte zijn eigen ervaringen in het boek.

1. Waarom is Michiel bang dat de Duitsers naar hem op zoek zijn?
2. Waarom kan Michiel de brief beter *niet* lezen?
3. Waarom leest hij hem uiteindelijk toch?
4. Wat zegt dat over het karakter van Michiel?

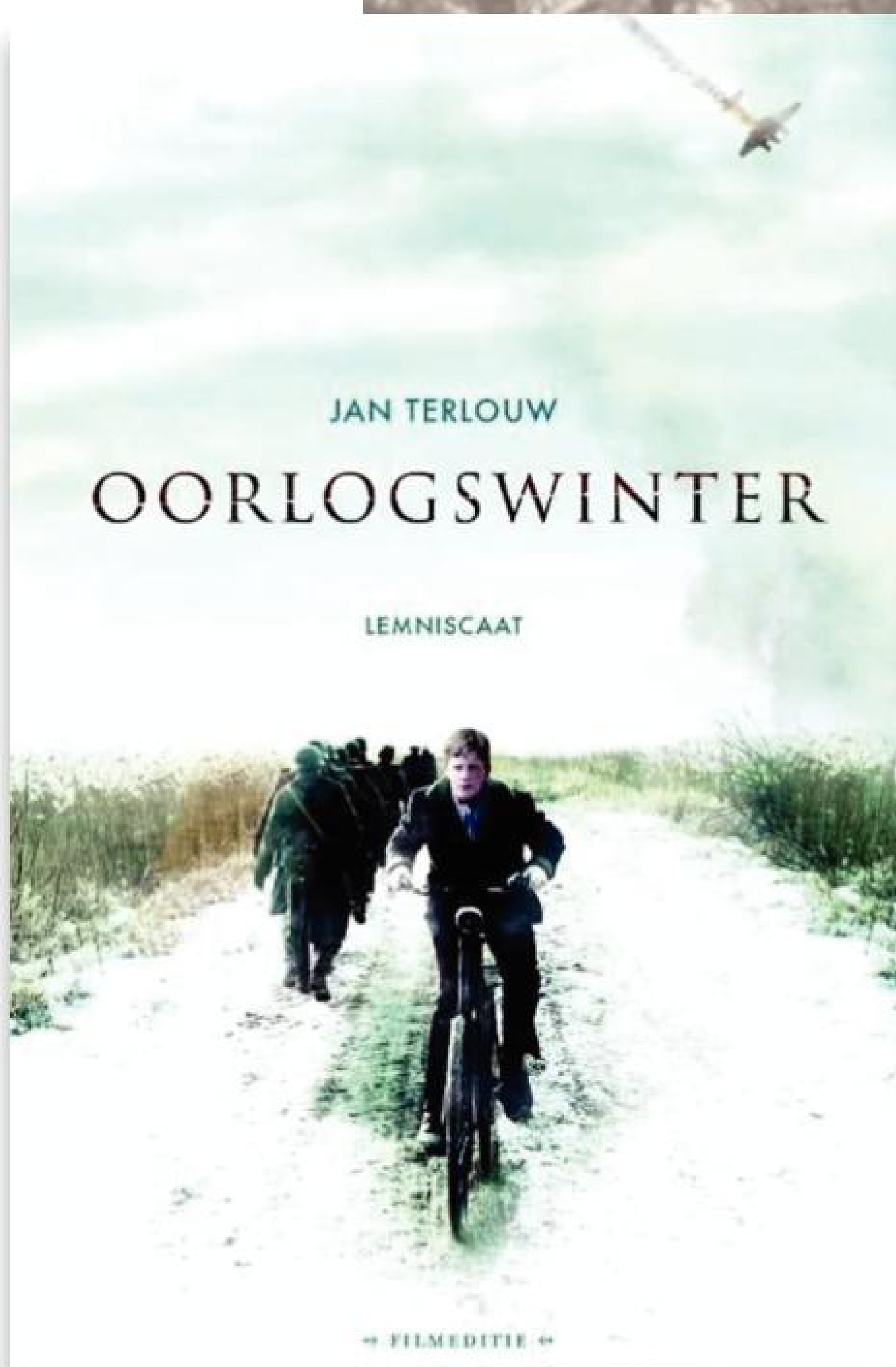
Oorlogswinter is verfilmd. Bekijk de trailer van de film via YouTube.

5. Je ziet Michiel steeds in actie. Waarmee houdt hij zich bezig, denk je?
6. Op de filmbeelden zie je hoe de vader van Michiel wordt geëxecuteerd. Wat kan daarvoor de reden zijn? Betrek in je antwoord wat je weet uit tekst 3.

Tekst 4 (niveau 1)

Oorlogswinter

Een dorp in Overijssel, 1944. Michiel (15) heeft een geheime brief gekregen van Dirk, die in het verzet zit en meedoet aan een overval. Dirk wil dat Michiel de brief aan Bertus geeft als Dirk wordt opgepakt. Als dit inderdaad gebeurt, probeert Michiel aan de opdracht te voldoen. Als hij bij Bertus' huis komt, blijkt deze te zijn opgehaald door de Duitsers. Michiel is bang dat Schafter, die zich verdacht gedraagt, hen verraden heeft.

'S Even de dingen op een rijtje zetten. Dirk vertelt hem van de overval en geeft hem een brief voor Bertus Hardhorend. Hij verstopt de brief. Die kón niemand gezien hebben. De overval mislukt. Eén man wordt doodgeschoten, één ontvlucht, Dirk wordt opgepakt. Hij, Michiel, probeert de volgende morgen de brief naar Bertus te brengen, maar slaagt er door allerlei omstandigheden niet in. Sufferd dat hij is – hij had desnoods moeten gaan lópen toen zijn fiets stuk was. Schafter merkt *misschien* dat hij een smoes vertelt aan Van Kleiweg en ziet hem om vier uur voor de tweede maal richting Lagezande rijden. Om half vijf wijst Schafter twee Duitse overvalwagens de richting van Bertus' huis. 't Klopt niet. Er zit geen verband in.
Ineens dringt tot hem door wat er gebeurd moet zijn. Dirk moet hebben doorgeslagen. Ze zullen hem zo hebben gemarteld, dat hij de naam van Bertus genoemd heeft. En Schafter wees natuurlijk alleen de weg naar Bertus' huis, toen ze hem vroegen waar die woonde. Natuurlijk, zo is het gegaan. Het zweet breekt hem uit als hij eraan denkt wat ze Dirk allemaal moeten hebben aangedaan om dit uit hem te krijgen. Dirk is er de man niet naar om bij de eerste vuistslag alles wat hij weet op te lepelen.

En dan schiet een nieuwe gedachte door zijn hoofd, waarvan hij nog meer schrikt. Als Dirk de naam van Bertus heeft genoemd, dan heeft hij misschien ook losgelaten dat hij, Michiel, een brief voor Bertus heeft. Daar hebben de moffen natuurlijk zo naar gezocht.
Naar die brief. Ze dachten natuurlijk dat die brief er om half vijf zo langzamerhand wel eens zou zijn. Ze wisten niet dat hij zo'n kluns was. Maar dat betekent dat ze hem nu vast thuis zitten op te wachten. Dan vangen ze hem en de brief tegelijk.

Maar dat mag niet. Michiel haalt de enveloppe tevoorschijn. Er staat niets op. Hij zal hem vernietigen, in duizend kleine snippertjes scheuren en begraven onder het zand. Zou hij die brief eerst lezen? Nee, want dan kan hij ook niks verraden als ze hem te pakken nemen. Weg moet die brief. Met een forse ruk scheurt hij hem in tweeën. En de helften nog eens in tweeën.
Wacht eens even. Als er nu eens iets in staat wat heel belangrijk is? Iets wat onmiddellijk moet gebeuren?
Natuurlijk staat er iets in wat belangrijk is. Waarom zou Dirk anders de moeite hebben genomen om hem te schrijven? Bertus kan de opdracht die in de brief staat niet meer uitvoeren. *En dus moet hij het doen,* dringt ineens helder tot hem door. Het is een angstaanjagende gedachte.
Wel vijf minuten zit hij met de vier stukken papier in zijn handen zonder iets te doen. Als hij de brief leest, is hij definitief bij het verzet betrokken. Als hij hem niet leest … ach, het is immers al zover. Toen hij die brief van Dirk aanpakte, had hij toch eigenlijk zijn handtekening al gezet.
Hij haalt de vier stukken brief uit wat er over is van de enveloppe, strijkt ze glad en past ze aan elkaar.

Jan Terlouw, Oorlogswinter. Malmberg, Den Bosch 1998

Opdracht 5

Lees tekst 5. Het is een fragment uit het autobiografische boek *Kinderjaren* van Jona Oberski. Het fragment komt uit het hoofdstuk ‘Ketelhuis’ en bevat schokkende passages.

1. Wat is een ‘knekelhuis’? Je mag een (online)woordenboek gebruiken.
2. Wat vindt de ik-persoon daar?
3. Wat doet hij als hij daarachter komt?
4. Hoe zou een jong kind normaal gesproken reageren, denk je?
5. Hoe komt het dat de ik-persoon heel anders reageert?
6. Waarom is de titel *Kinderjaren* zo hartverscheurend?

Tekst 5 (niveau 2)

Kinderjaren

De jonge ik-persoon woont met zijn vader en moeder in Amsterdam. Tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt het gezin opgepakt en naar een concentratiekamp gebracht. Daar sterft de vader. De ik-persoon wil bij de grote kinderen horen en schept op over zijn dode vader. Hij mag met hen meedoen als hij eerst een proef aflegt. Hij moet naar (wat hij verstaat als) ‘het ketelhuis’.

Buiten hoorde ik de kinderen.
Ik ging terug naar de andere deur en deed hem weer open. Ik liep naar binnen en stapte over het voorste lichaam heen. Ik klom op de stapel en keek in het bovenste lakenpak. Ik zag alleen een arm. Ik begon het laken los te maken. Buiten hoorde ik ze schreeuwen. Ik trok de arm eruit. De hand leek op die van mijn vader. Ik rukte aan het laken totdat ik het hoofd kon zien. Het hoofd was zwart van de baard. Ik liep van de stapel af en zag aan de zijkant een lichaam. Er scheen bijna geen licht op. Ik keek naar het gezicht. De ogen waren zwart. De wangen mager. De baard kort, zoals van mijn vader. De neus leek er ook op. Ik keek naar de handen. Zij leken op die van mijn vader. Maar het lichaam leek helemaal niet op dat van mijn vader.

Iemand pakte mij vast en trok mij mee. ‘Ben jij gek geworden? Wil jij doodgaan? Het is heel gevaarlijk. Kom mee. We roepen al uren dat je eruit moet komen.’ Ik zei dat ik mijn vader zocht en dat ik de deur toch niet had open gekregen. ‘Jouw vader is hier niet,’ zei de jongen. Hij trok mij mee naar buiten, smeet de deur dicht en zei dat ik moest wegrennen.
Verderop kwamen wij bij de andere kinderen. Eén van de meisjes zei: ‘Jouw vader zit niet eens in een laken.’ Ik zei dat hij wel in een laken zat en dat ik het zelf gezien had. Zij zei dat zij het ook zelf gezien had en dat het niet waar was. De jongen die mij mee had genomen zei dat mijn vader daar helemaal niet lag, maar toen de anderen hooèèè riepen en zeiden dat hij zeker bang was geworden, zei hij dat hij het maar zei omdat ik nog zo klein was. Ik zei dat ik groot was, dat ik heus wel wist dat mijn vader daar lag en dat ik hem in het laken gezien had en dat ik hem wel zou aanwijzen aan wie het wilde. Maar niemand wilde.
Het meisje zei: ‘Als je het dan allemaal best weet, zeg dan eens wat ze doen met de lijken.’ Ik zei dat ik dat ook best wist, maar dat ik het niet zou vertellen omdat ik gedaan had wat ik had moeten doen en omdat de proef nu afgelopen was. En als zij het wilde weten, zou ik het haar wel vertellen als zij mee naar binnen zou gaan. Maar dat wilde zij niet en de kinderen riepen hooèèè tegen haar. Daarna liepen wij door en ik mocht bij de groten blijven.

Die avond vroeg mijn moeder wat ik gedaan had overdag. Ik vertelde haar dat ik met de grote kinderen was meegegaan. Zij vroeg of dat zomaar mocht en ik zei dat het mocht omdat ik een proef had gedaan. Ik was in het ketelhuis geweest. Zij vroeg wat het ketelhuis was. Ik zei dat zij dat best wist, dat zij heus wel wist dat daar alle lijken lagen en dat zij ook heus wel wist dat mijn vader bij die lijken gesmeten was en dat zij ook best wist dat hij niet eens in een laken zat en dat ik tegen de kinderen had gezegd van wel, maar dat ik hem zelf zonder laken had gezien. En ik schreeuwde dat zij zeker gek was geworden om hem zo zonder laken daar in te laten smijten en dat zij mij niet eens verteld had dat hij uit de ziekenbarak weg was en dat ik dan toch zeker wel eerst eens even afscheid van hem had mogen nemen en dat ik het gemeen vond en dat het haar schuld was dat hij daar zo bloot bij die lijken lag.
Mijn moeder zei steeds maar ‘nee’ en ‘het is niet waar’ maar ik luisterde niet naar haar en ik zei dat ze niet tegen mij hoefde te liegen omdat ik het zelf allemaal gezien had. Ik moest vreselijk huilen.
Mijn moeder zei dat het geen ketelhuis heette maar knekelhuis. Maar dat kon mij niets schelen.

Jona Oberski, Kinderjaren. Ambo|Anthos uitgevers, Amsterdam 1978

Opdracht 6

Deze opdracht gaat over alle teksten in deze paragraaf.

1. Welke tekst vond jij het spannendst?
2. Welke tekst vond je het meest aangrijpend?
3. Van welke tekst heb je het meest geleerd?
4. Welk boek is volgens jou het meest belangwekkend? Waarom?
5. Je docent heeft nog meer fragmenten uit deze vier boeken. Bepaal klassikaal uit welk boek je docent gaat voorlezen.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Op Bevrijdingsdag dragen overal in het land jongeren een gedicht voor. Schrijf zelf een kort gedicht over het onderwerp 'vrijheid'. Doe het zo:

1. Noteer zelf minimaal vijf woorden die te maken hebben met 'oorlog en vrijheid'.
2. Je docent schrijft een aantal van jullie woorden op het bord. Kies een woord van jezelf of van het bord.
3. Schrijf nu een gedichtje van acht regels:
   - regel 1: gebruik het woord dat je hebt gekozen
   - regel 2: gebruik een woord uit regel 1
   - regel 3: gebruik een woord uit regel 2 en een kleur
   - regel 4: herhaling van regel 1
   - regel 5: gebruik een woord dat belangrijk is voor je gedicht
   - regel 6: gebruik een woord uit regel 5
   - regel 7: gebruik een woord voor een lichaamsdeel
   - regel 8: herhaling van regel 1 en 4.
4. Lees wat je hebt geschreven. Als je gedicht er beter van wordt, mag je dingen veranderen.
5. Enkele leerlingen lezen hun gedicht voor aan de klas.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier (niveau 2)

Lees een boek over de Tweede Wereldoorlog. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek. Kies uit je boek vijf historische feiten en zoek op internet naar meer informatie over deze feiten. Schrijf een verslag met:

- een korte inleiding met informatie over het boek.
- per historisch feit één paragraaf, waarin je zowel informatie over het verhaal als informatie van internet verwerkt.
- een slot waarin je jouw mening geeft over het boek.

Leestips

Bettie Elias, *Jongen zonder naam*

Samuel en zijn familie worden midden in de nacht door de SS opgepakt. Samen met honderden andere Joden worden zij naar een kazerne in Mechelen (België) gebracht. ***(niveau 1)***

Sharon Dogar, *De jongen in het Achterhuis*

Peter van Pels (16) was samen met Anne Frank ondergedoken in het Achterhuis. Nadat de onderduikers zijn verraden, komt hij in een concentratiekamp terecht. ***(niveau 2)***

Anke Manschot, *De sprong op Normandië*

De 18-jarige Dave wil niets liever dan dienst nemen bij de parachutisten. Als hij vanuit de VS naar Europa vertrekt, wordt hij geconfronteerd met de gruwelijke werkelijkheid. ***(niveau 2)***

Evert Hartman, *Oorlog zonder vrienden*

Arnold (14) is de zoon van een NSB'er. In het begin van de oorlog denkt hij nog dat de Duitsers voor een goede zaak vechten. Maar daar komt verandering in. ***(niveau 2)***

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

B Vertel het aan de wind

Opdracht 1

1. Wat vind jij een mooie tekst? Noteer enkele regels van een gedicht of songtekst.
2. Wat vind je er mooi aan?

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1. Wat is er op ‘een dag van morgen’ (titel) anders dan nu?
2. Tegen wie praat de ik-persoon?
3. Wat moet ze vertellen?
4. Waarom mag ze het niet aan een mens vertellen?
5. Is dat niet raar? Leg je antwoord uit.
6. Wat is het verschil tussen ‘*de* dag van morgen’ en ‘*een* dag van morgen’?
7. Vind jij het gevoel in dit gedicht droevig of fijn? Of allebei een beetje? Leg je antwoord uit.

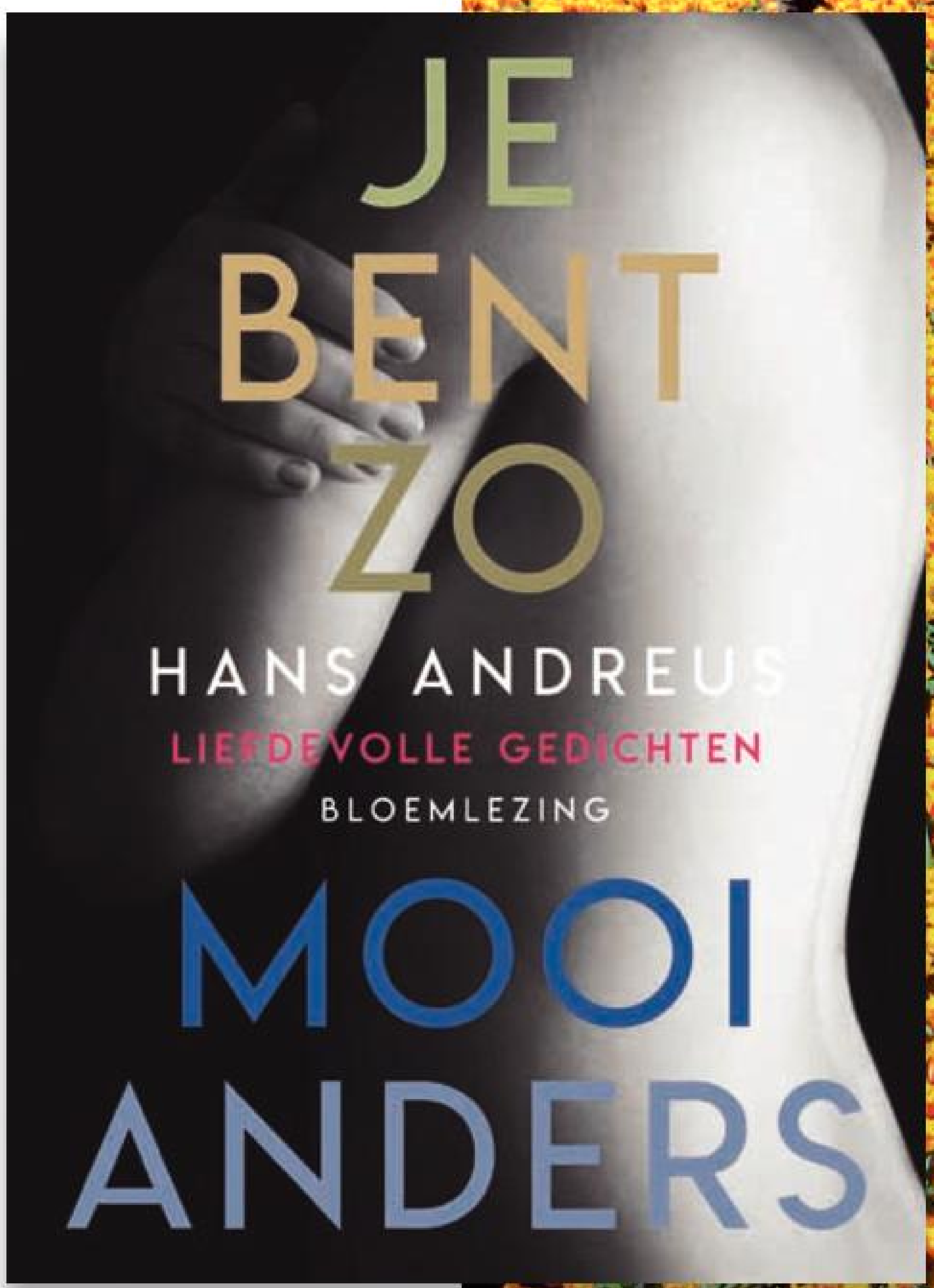
Tekst 1

Voor een dag van morgen

Wanneer ik morgen doodga,
vertel dan aan de bomen
hoeveel ik van je hield.
Vertel het aan de wind,
die in de bomen klimt
of uit de takken valt,
hoeveel ik van je hield.

Vertel het aan een kind,
dat jong genoeg is om het te begrijpen.
Vertel het aan een dier,
misschien alleen door het aan te kijken.
Vertel het aan de huizen van steen,
vertel het aan de stad,
hoe lief ik je had.

Maar zeg het aan geen mens.
Ze zouden je niet geloven.
Ze zouden niet willen geloven dat
alleen maar een man alleen maar een vrouw,
dat een mens een mens zo liefhad
als ik jou.

Hans Andreus, Je bent zo mooi anders. Holland, Haarlem 2018

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1 Wat is 'geluk' voor het meisje van zeventien?
2 Wat is 'geluk' voor de zeventigjarige vrouw?
3 Hoe kun je dat verklaren?
4 Verlangen is vaak zowel droevig als fijn. Hoe komt dat, denk je?
5 Leg uit dat dit gedicht zowel over geluk als verlangen gaat.

Tekst 2

Erwtjes

Toen ze een meisje was van zeventien
moest ze een hele middag erwtjes doppen
op het balkon. Ze wou de teil omschoppen.
Ze was heel woest. Ze kon geen erwt meer zien.

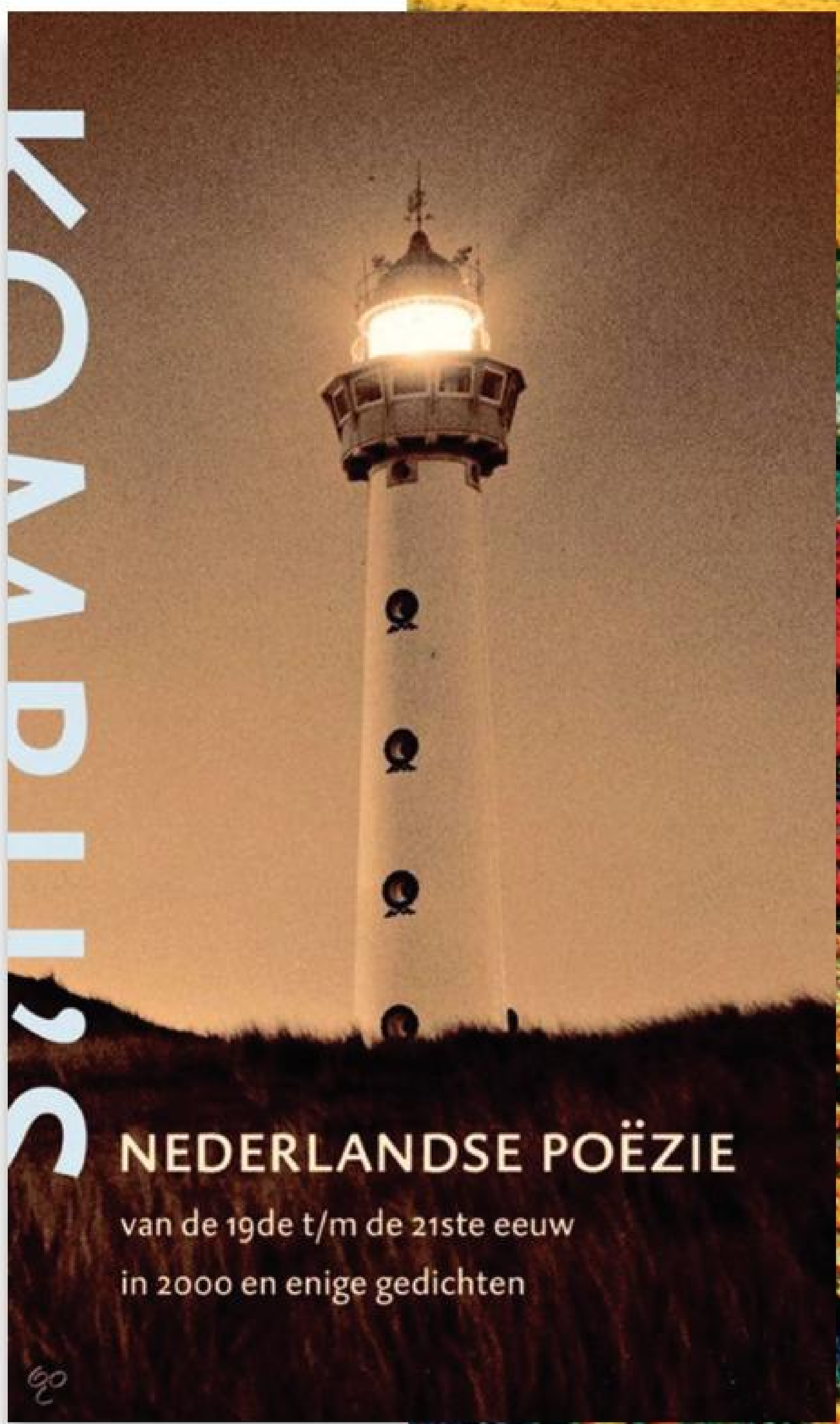
Toen ging ze maar wat dromen, van geluk,
en dat geluk had niets van doen met erwten
maar met de Liefde en de Grote Verte.
Dat dromen hielp. Het scheelde heus een stuk.

En dat is meer dan vijftig jaar terug.
Ze is nu zeventig en heel erg fit
en altijd als ze 's middags even zit,
mijmert ze, met een kussen in de rug,

Over geluk en zo... een beetje warrig,
maar het heeft niets te maken met de Verte
en met de Liefde ook niet. Wel met erwten,
die komen altijd weer terug, halsstarrig.

Ach ja, zegt ze. Ik kan mezelf nog zien,
daar in mijn moeders huis op het balkon,
bezig met erwtjes doppen in de zon.
Dat was geluk. Toen was ik zeventien.

Annie M.G. Schmidt, in: G. Komrij (samenst.), De Nederlandse poëzie van de negentiende en twintigste eeuw in duizend en enige gedichten. Bert Bakker, Amsterdam 1996

Opdracht 4

Luister naar 'Treur niet (Ode aan het leven)' van Diggy Dex en JW Roy en lees de songtekst. Die krijg je van je docent.

1 'Als de klok luidt, het tijd is' (regel 1). Tijd waarvoor?
2 De ik-persoon heeft alles uit het leven gehaald. Noteer drie regels waaruit dat blijkt.
3 Leg in je eigen woorden uit wat 'ode aan het leven' betekent.
4 Wat vind je goed aan de tekst? Geef een voorbeeld. Als je de tekst niet goed vindt, leg dan uit waarom niet.
5 Hoe omschrijf je het gevoel in dit lied? Droevig, fijn of allebei? Of iets anders? Leg je antwoord uit.

Opdracht 5

Lees tekst 3. Het is een bekend gedicht van Herman Gorter (1864-1927).

1 Welk gevoel heeft de ik-persoon in strofe 1, 2 en 3?
2 In strofe 4 zegt de ik-persoon dat hij het niet kan zeggen. Wat is 'het'?
3 In welke situatie heb jij dat je iets niet goed kunt zeggen? Geef een voorbeeld.

Begrippen

Parodie Iets belachelijk maken door het na te doen.

Lees tekst 4. Het zijn twee strofen uit een parodie op tekst 3 van Ingmar Heytze.

4 Door welke woorden heeft Heytze 'Zie je' vervangen?
5 Kies: *negatieve* of *positieve* en vul in:
Na 'zie je' komen meestal … woorden; na 'hoor eens' komen meestal … woorden.
6 Door welke woorden heeft Heytze 'Maar ik kan het toch niet zeggen' vervangen?
7 Geef nog een voorbeeld van een parodiërende dichtregel.
8 Bedenk zelf de eerste twee strofen van tekst 4 en maak daarmee het gedicht af. Doe dit door nare dingen te zeggen zonder grove taal te gebruiken.
9 Enkele leerlingen lezen tekst 4 met hun eigen strofen voor aan de klas.
10 Je docent leest de parodie voor van Ingmar Heytze.

Tekst 3

Zie je ik hou van je

Zie je ik hou van je,
ik vin je zo lief en zo licht –
je ogen zijn zo vol licht,
ik hou van je, ik hou van je.

En je neus en je mond en je haar
en je ogen en je hals waar
je kraagje zit en je oor
met je haar er voor.

Zie je ik wou graag zijn
jou, maar het kan niet zijn,
het licht is om je, je bent
nu toch wat je eenmaal bent.

O ja, ik hou van je,
ik hou zo vrees'lijk van je,
ik wou het helemaal zeggen –
Maar ik kan het toch niet zeggen.

De mooiste gedichten van Herman Gorter, Garmt Stuiveling (samenst.). Het Parool-Bibliotheek, Amsterdam

Tekst 4

Hoor eens ik haat je

…
…
…
…

…
…
…
…

Hoor eens ik wou graag zijn
jou, maar het kon niet zijn,
het licht is uit, ik zie je alsnog
zoals je werkelijk bent.

O ja, ik haat je,
ik haat je zo vreselijk,
ik wou het helemaal niet zeggen –
maar ik moest het even kwijt.

Ingmar Heytze, Voor de liefste onbekende, bijna alle gedichten. Uitgeverij Podium, Amsterdam 2016

Opdracht 6

Luister naar ‘Melopee’ en lees daarna tekst 5.

1. ‘Melopee’ betekent: ritmisch gezang. Welke woorden passen goed bij het ritme? Kies uit: *de branding van de zee – een rustige golfbeweging – een snelstromende rivier – een traag stromende rivier – iets anders, namelijk …* Leg je antwoord uit.
2. Noteer alles wat schuift.
3. De regels van dit gedicht ‘schuiven’ ook. Leg uit hoe.
4. Wat kan er gebeuren met een kano in zee?
5. Neem over en vul in: *de dood – het leven.* In dit gedicht is ‘de rivier’ een beeld dat past bij …. ‘De zee’ is een beeld dat past bij ….
6. De man is ‘gedwee’. Dat betekent dat hij ergens in berust, ergens vrede mee heeft. Waarin berust hij?
7. Vind je het gevoel in dit gedicht droevig of fijn? Of allebei een beetje? Leg je antwoord uit.

Tekst 5

Paul van Ostaijen, Verzamelde gedichten. Prometheus, Amsterdam 1996 (1928)

Opdracht 7

Lees tekst 6.

1 Neem over en vul in: *de dichter – de vos – de dichter en de vos.*
... schaatst / schaatsen.
… vlucht / vluchten.
… ligt / liggen onder het ijs.
… kan / kunnen niet meer spreken en denken.
… zit / zitten aan deze kant van het papier.

2 In strofe 3 is de ik-figuur de vos. Wie/wat is de ik-figuur in strofe 4, denk je?

3 Kun je het antwoord op vraag 2 zeker weten? Leg je antwoord uit.

4 Wat is de overeenkomst tussen de vos en de dichter?
A Beide bevinden zich achter een grens.
B Beide gaan dood in dit gedicht.
C Beide kunnen niet meer spreken en denken.

5 Welke drie woorden passen het best bij het gedicht?
bevroren – dood – eenzaam – eeuwig – ijs – isolement – papier – veiligheid – vluchten – winter – zomer

6 Van wie of wat is de dichter afgescheiden, denk je?

7 Lees 'Dichters aan het woord'. Hoe voelde de dichter zich toen hij 'Vos onder ijs' schreef, denk je?

8 Maak *a* of *b*.
a Geef je mening over dit gedicht en leg je antwoord uit.
b Maak een tekening bij dit gedicht.

Tekst 6

Vos onder ijs

Deze winter, bij het schaatsen:
vos onder ijs.
Twee glazen ogen keken op

alsof hij zo omhoog zou springen
met open bek
als het plotseling zomer werd.

Ik vlucht voor honderd boeren.
Water breekt.
Ik zwem mij langzaam dood.

Mijn laatste woorden zijn gedacht
ik kan niet meer
en spreken gaat niet hier.

Het is eenzaam. Aan deze kant.
Van het papier.
Het is zo eenzaam hier.

Ingmar Heytze, Voor de liefste onbekende, bijna alle gedichten. Uitgeverij Podium, Amsterdam 2016

Opdracht 8

Deze opdracht gaat over alle gedichten uit deze paragraaf.

1 Welk gedicht vond jij het mooist? Waarom?
2 Welk gedicht vond je het moeilijkst? Wat vond je moeilijk?
3 Vind jij een moeilijke tekst soms toch mooi, of kan dat niet? Leg je antwoord uit.
4 Noteer uit deze paragraaf een paar dichtregels die jij mooi vindt.

Opdracht 9 – Creatief schrijven

Je gaat een bloemlezing maken. Dat is een verzameling gedichten die je mooi vindt of die iets met elkaar te maken hebben. Van je docent krijg je een aantal gedichten.

1 Kies het gedicht dat jij het allermooist vindt en print het. Maak de pagina mooi op, door bijvoorbeeld kleuren of afbeeldingen te gebruiken.
Op een apart blaadje leg je uit wat jij mooi vindt aan het gedicht. Noem minimaal drie dingen.

2 Kies twee andere gedichten die over hetzelfde gevoel gaan als het eerste gedicht dat je hebt gekozen en print ze. Maak de pagina's mooi op.
Op een apart blaadje leg je uit over welk gevoel deze drie gedichten gaan. Gebruik voorbeelden uit de gedichten.

3 Kies twee andere gedichten die bij je (om een andere reden) bij elkaar passen vindt passen en print ze. Maak de pagina's mooi op.
Op een apart blaadje leg je uit waarom jij vindt dat deze twee gedichten bij elkaar passen.

4 Maak van je bloemlezing één document. Doe het zo:
- Op de eerste pagina staat je naam, je klas en de titel van je bloemlezing. Zorg dat de titel past bij de gedichten die je hebt gekozen. Je kunt zelf een titel bedenken, maar je kunt ook (een deel van) een dichtregel gebruiken.
- Daarachter komen de gedichten die je hebt uitgekozen.
- Je bloemlezing eindigt met de uitleg die je bij je gedichten hebt gegeven.
- Zorg dat je bloemlezing er verzorgd uitziet.

Dichters aan het woord

Ingmar Heytze over *Vos onder ijs*

In een van de strengste winters van de seventies zag ik een vos onder het ijs. Open bek, open ogen. Hij was door het ijs gezakt en raakte al trappelend door de kou bevangen, waarna hij vastvroor. Een verbijsterend beeld, want wat verwacht je? Vis. Geen vos. In het gedicht *Vos onder ijs* laat ik het perspectief verschuiven. De vos lijkt de dichter zelf te zijn, in het papier, verstijfd in inkt. De lezer kijkt naar de woorden zoals de dichter naar de vos in het ijs kijkt: 'Het is eenzaam. Aan deze kant. Van het papier. Het is zo eenzaam hier.'

Naar: www.trouw.nl, op 7 juni 2019

C Identiteit

Opdracht 1

1. Je identiteit is wie jij bent, door alle eigenschappen die bij jou horen én door alles wat je hebt meegemaakt. Wat hoort bij jouw identiteit? Je mag meerdere antwoorden kiezen. Kies uit: *familie – geloof – hobby – karakter – muziek – naam – opleiding – sekse – talent – uiterlijk – vrienden – iets anders, namelijk* …
2. Waarvoor heb je zelf bewust gekozen? Kies uit je antwoord bij vraag 1 één woord en leg dat uit.

Opdracht 2

Lees tekst 1, 2 en 3. Het zijn fragmenten uit *De belofte van Pisa* van Mano Bouzamour.

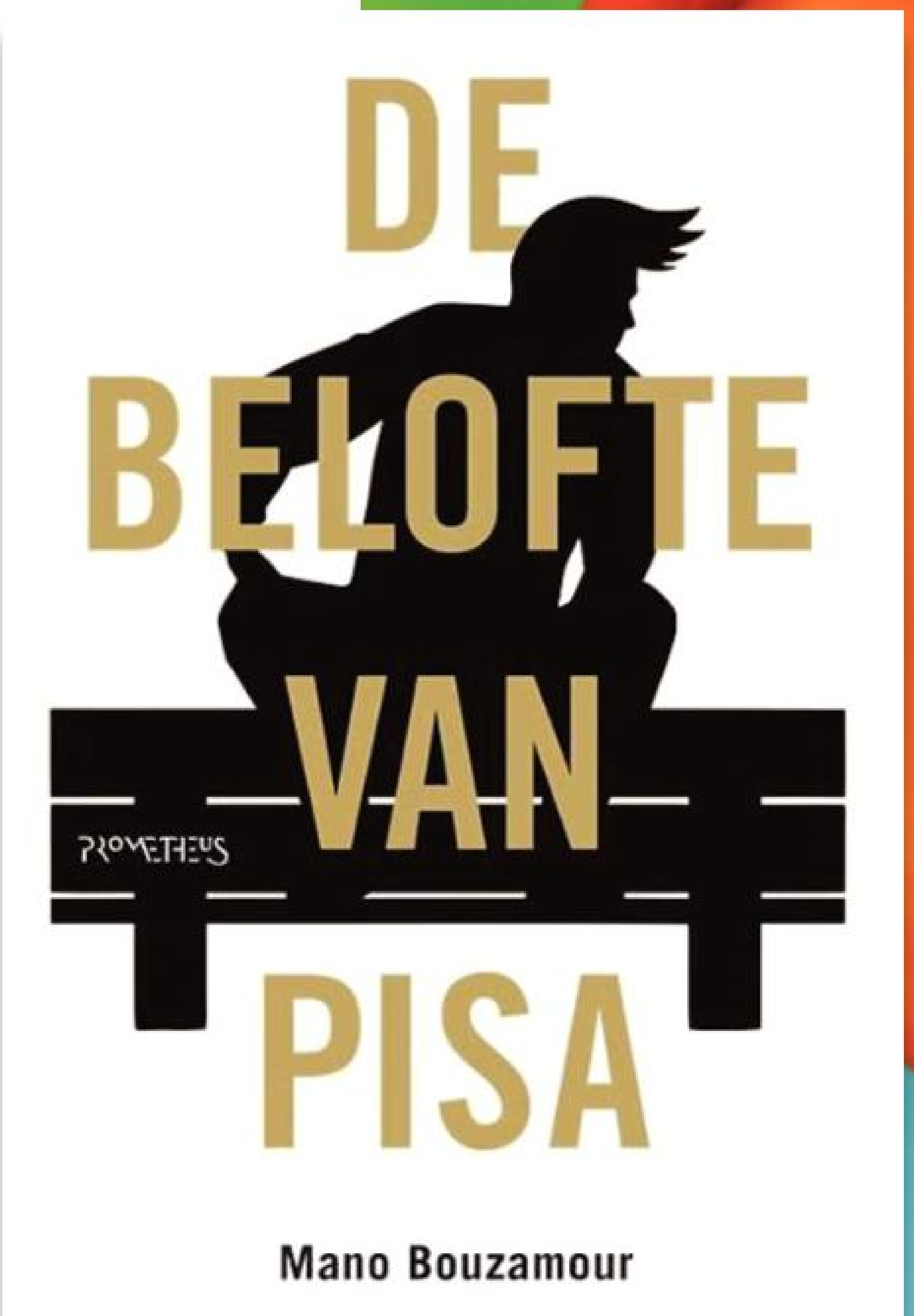
1. De meneer in de rij vraagt of er Marokkanen op school zitten. Waarom vraagt hij dat, denk je?
2. Waarom kan Sam Evelien niet bij hem thuis uitnodigen?
3. Wordt Ys meteen geaccepteerd door de jongens in het buurthuis? Leg uit.
4. In welke drie verschillende werelden groeit Sam op?
5. Geef een voorbeeld waaruit blijkt dat die verschillen Sam onzeker maken.
6. Geef een voorbeeld waaruit blijkt dat Sam ook heel zelfverzekerd kan reageren.
7. Wat heeft *De belofte van Pisa* met het thema van deze paragraaf, 'identiteit', te maken?
8. Veel mensen vinden dat *De belofte van Pisa* humoristische passages bevat. Welke zin of passage vind jij humoristisch?

Tekst 1 (niveau 2)

De belofte van Pisa

De Marokkaanse Samir (Sam, ik-persoon) is de eerste in zijn familie die een vwo-advies heeft gekregen. Hij gaat met zijn criminele broer en een vriendin naar een deftige school in Amsterdam-Zuid om zich in te schrijven. In de rij vraagt een man vóór hen aan de decaan: 'Zitten hier ook… Marokkanen op school?'

De decaan hield even op met praten en veinsde een kuchje. Met dat kuchje probeerde hij hem te attenderen, zo van: 'keert u om, keert u om!' Hij antwoordde: 'Op dat soort vragen kan ik helaas geen antwoord geven.'
Zou de decaan dat ook hebben gezegd als wij niet in het kamertje hadden gestaan?
Mijn broer gaf mij een knipoog, tikte de man aan, hij draaide zich om. De manier waarop de meneer uit zijn ogen keek, was werkelijk fascinerend. Ik raakte er ontroerd van. Het was een komische mengeling van ongeloof en doodschrik. Vermoedelijk zag hij een snelle rits van levensdia's langsflitsen.
'Is er iets mis met … Marokkanen?'

‘Eh … Eh … Ja, ik bedoel nee! Nee, nee, nee, nee joh! Natuurlijk niet. Het kwam toevallig in me op, neemt u mij niet kwalijk. Ik heb een Marokkaanse werkster, Hafida! Ik ben er niet zo één hoor. Nee nee, écht niet.’
Mijn broer lachte: ‘Maar natuurlijk, meneer.’
‘Zullen we dan maar gaan?’ vroeg de meneer aan de vrouw. Hij wenste ons een heel fijne avond.
‘Victorine en twee heren,’ zei de decaan, ‘wat kan ik voor jullie doen?’
Nadat ik de inschrijfformulieren had ingevuld en overhandigd had, vroeg de decaan ons allervriendelijkst of we nog vragen hadden.
Mijn broer vroeg: ‘Zitten er ook … Marokkanen, op deze school?’
De decaan had overdreven hard gegiecheld en zei dat het een goeie was. De mafkees ging er ook nog echt op in. Hij zei dat het reuze meeviel. Hij kende er eentje in de examenklas.
De decaan ordende de formulieren en legde zijn vingertoppen tegen elkaar: ‘Als het goed is, gaat er dus eentje weg en komt er een ander bij.’

Mano Bouzamour, De belofte van Pisa. Prometheus, Amsterdam 2015

Tekst 2 (niveau 2)

De belofte van Pisa

Sam krijgt verkering met Evelien, die bij hem op school zit. Hij is met Evelien en haar ouders eten geweest. De ouders dronken te veel en werden vervelend.

De volgende dag sjokten Evelien en ik na schooltijd hand in hand door de lege school. Ze bood haar excuses aan voor het gedrag van haar ouders: ‘Als er wijn in het spel is, worden ze overmoedig.’
‘Vast niet zo erg als wanneer mijn ouders aan de wijn zouden gaan.’
‘Wanneer nodig je me uit bij jou thuis?’
Ze vertraagde het looptempo tot ze bijna stilstond, zodat haar vraag gewichtiger werd. Felle zonneschijn scheen door het hoge raam op haar gezicht, waardoor haar pupillen even groot werden als een puntje aan het einde van een zin.
Ik zei: ‘Snel.’
Dat was een stom antwoord om haar op afstand te houden. Ik durfde haar namelijk niet te vertellen dat ik geen vriendinnetjes mee naar huis kon nemen.
Mijn moeder wil het liefst dat ik met een Marokkaans meisje trouw. Het liefst uit dezelfde streek, beter nog uit hetzelfde stadje, sterker nog: uit dezelfde familie. Een vol nichtje dat drie dagen na mij werd geboren, wordt tot mijn ergernis tot op de dag van vandaag mijn toekomstige vrouw genoemd. Als kind trok ik de haren uit haar hoofd, zodat een eventuele liefdesband meteen werd geruïneerd.
Mijn ouders wisten het niet van Evelien. Daar praatte ik niet over met ze. Het was alsof omgang met het andere geslacht simpelweg niet bestond. Het was een onuitgesproken regel die ik als een dwaas opvolgde. Ik heb overwogen om het ze te vertellen, maar verder dan overwegen is het niet gekomen.
Ik trok aan Eveliens hand en verhoogde het looptempo weer.
‘Wanneer is snel? Morgen?’

Mano Bouzamour, De belofte van Pisa. Prometheus, Amsterdam 2015

Tekst 3 (niveau 2)

De belofte van Pisa

Inmiddels zit Sam in 5 vwo. Sinds kort heeft hij een vriend op school: Ysbrand (Ys), een verlegen jongen. Sam neemt Ys mee naar het buurthuis, de ontmoetingsplek in De Pijp in Amsterdam.

Op het bankje leerde ik Ys Arabisch. Niet alleen de scheldwoorden waarmee hij zich op straat staande kon houden, maar ook volzinnen, zodat hij met mijn ouders kon communiceren. Vader glunderde toen Ys hem accentloos vroeg hoe het ging. Vader zei meteen: ‘Leer hem ook Koranverzen! Wil hij zich niet bekeren tot de islam?’
Ys stotterde niet meer als hij tegen mij praatte. Als de leraren hem vroeger tijdens de les iets vroegen, brabbelde hij meestal een vaag antwoord en werd hij knalrood. Maar nu antwoordde hij constructief en zelfverzekerd. Hij haalde zelfs geintjes uit op school. Toen hij zich tijdens een gymles vaker kon opdrukken dan de gymleraar, zei Ys hem: ‘Harder trainen, meester.’ Ys groeide snel in spiermassa en zijn ronde puppywangetjes verdwenen. Hij begon steeds meer te lijken op een arische held die op een propagandaposter van de nazi’s schitterde. Brede schouders, strakke kaaklijnen, mooi blond haar, blauwe ogen, trotse blik. Ys was er duidelijk klaar voor. Ik wachtte er een tijdje op, maar nu was hij klaar om uit zijn comfortzone te stappen en kennis te maken met de wereld buiten de luxerestaurants, tuinfeestjes en school.
Voor de deur van het buurthuis stond de stramme straatcoach te surveilleren met een fiets tussen de benen: ‘Boys, willen jullie verse, verse hasj?’
Ik zei: ‘We zijn sporters, we roken niet.’
‘O. Ik kan ook anabolen voor jullie regelen. Moet ik Schwarzenegger even opbellen?’
‘Nee bedankt.’
‘Willen jullie echt niet stoned worden vanavond?’
‘Andere keer.’
‘Hou ik je aan.’
‘Hou je het schorem wel in de gaten?’
‘Sowieso.’
Ys en ik liepen de chaotische chillkamer in. Ik herkende de blik op Ys’ gezicht, want zo had ik ook de eerste keer gekeken: verstomd en verward. Eén voor één viel iedereen stil en ze gaapten Ys een tijdlang aan.
Iemand riep: ‘Wie is die verdwaalde toerist?’
Ik zei: ‘Volgens mij ben jij de verdwaalde toerist. Wat doe je in zijn land?’

Mano Bouzamour, De belofte van Pisa. Prometheus, Amsterdam 2015

Opdracht 3

Lees tekst 4 en 5. Het zijn fragmenten uit *Lichaam van licht* van Jelmer Soes en Sanoj.

1. In tekst 4 zegt Jonas dat hij niet weet of hij ‘het’ goed kan uitleggen (zin 3). Wat bedoelt hij met ‘het’?
2. Vind jij dat hij het goed uitlegt? Waarom (niet)?
3. Sommige woorden horen bij Jonas, andere bij Sanoj en één woord hoort bij allebei. Maak twee rijtjes en noteer de volgende woorden in de juiste rij:

behendig – besluitvaardig – fanatiek – langzaam – middelmatig – moedig – onhandig – onzeker – sterk – te laat – zelfverzekerd.

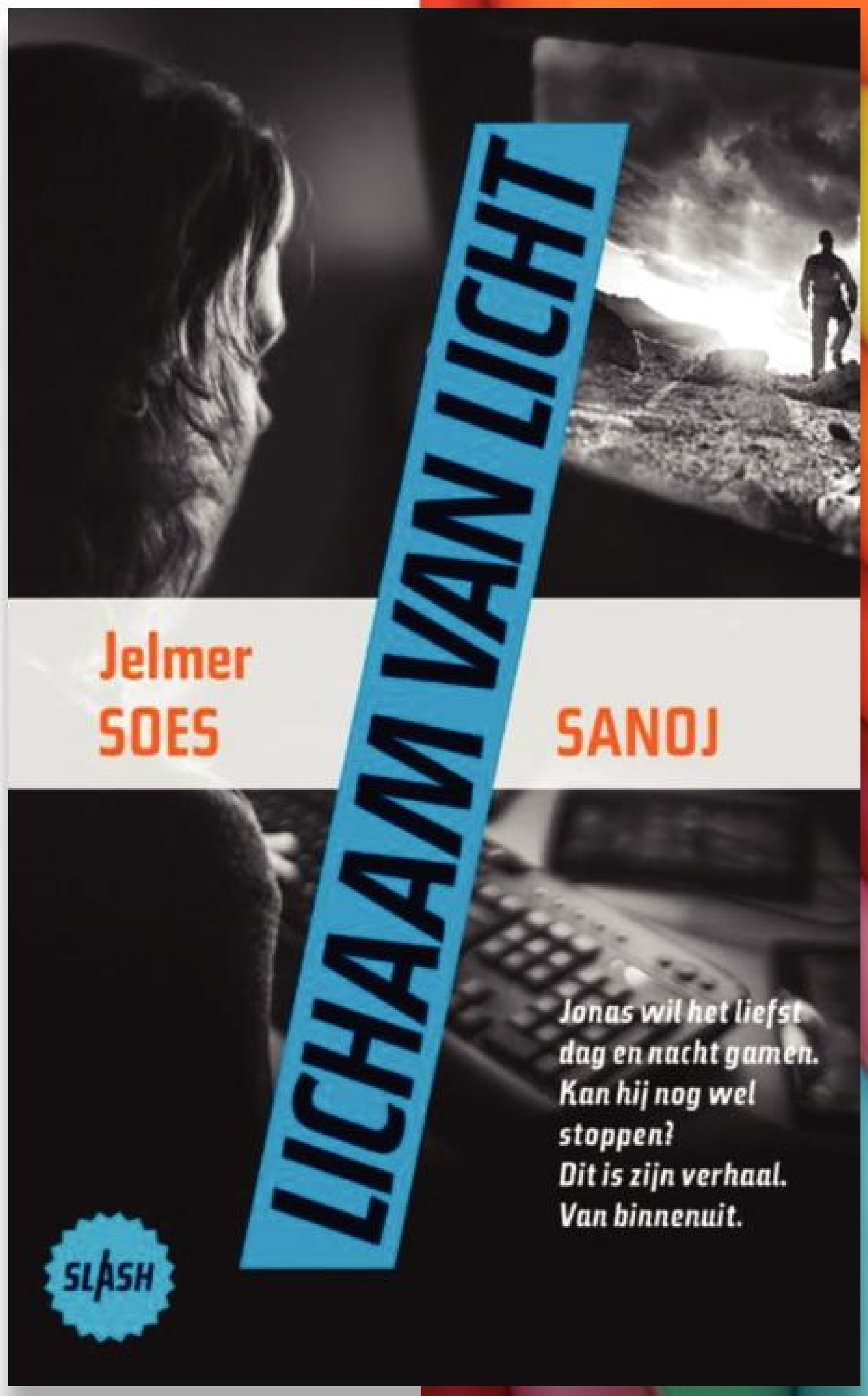
4 Denk je dat Jonas het risico loopt om gameverslaafd te raken? Waarom (niet)?
5 Leg uit wat de titel *Lichaam van licht* betekent.
6 Wat hebben de fragmenten uit *Lichaam van licht* met het thema 'identiteit' te maken?

Tekst 4 (niveau 2)

Lichaam van licht

Jonas (ik-persoon) woont op kamers. In plaats van te studeren besteedt hij al gauw veel tijd aan gamen. Björn, al van jongs af zijn beste vriend, raadt hem aan een nieuwe game uit te proberen: The Rift.

Ik zette mijn koptelefoon op en startte de tutorial. Een schemerwereld opende zich voor mijn ogen: een enorme grot, met hoge wanden, waar brandende fakkels aan hingen.
En meteen gebeurde het, ik weet niet of ik het je kan uitleggen: de laag en zacht rommelende muziek op de achtergrond, de scherpte van het flakkerende licht, de indrukwekkende ruimte om me heen, het voelde meteen alsof mijn eigen kamer opging in die wereld. Alsof ik er zelf middenin stond.
En tegenover me, in die grote ruimte, stond een boomlange, slanke krijgster met koude, blauw-vlammende ogen. De reusachtige fantasyversie van Lara Croft, zeg maar, maar dan met pijl-en-boog. Björn had geen woord te veel gezegd.
Dit was Ashe. Ik werd nu Ashe. Ik pakte de wapens die voor mij klaarlagen, en liep een trap op naar het einde van de grot. Het fakkellicht verdween, even was het stikdonker, toen kwam er blauwachtig maanlicht voor in de plaats. Een huilende wind stak op. Ik was buiten. Hier en daar waaide een ijzige sneeuwvlok langs mijn gezicht.
Ik stond aan de voet van een stenen brug. Onder die brug gaapte een diep ravijn. Af en toe brokkelden er stukken steen of rots van de brug af, de diepte in.
Al mijn spieren waren gespannen toen ik stap voor stap de brug op liep. Er doemden drie donkere gedaanten op, ze renden mijn kant op, ze hadden zwaarden die langwerpige vlammen mijn kant op slingerden. Ik ontweek ze, vuurde bliksempijlen af, drie keer, kort achter elkaar. Ik had nog nooit pijl-en-boog gebruikt, maar ik kon het. De gedaantes implodeerden, gingen op in stof.

Ik liep door. Er verschenen meer tegenstanders. Sommige groot als reuzen, andere kleiner, soms in gepantserde kleren, soms snel als licht. Terwijl ik pijlen schoot en mijn zwaard gebruikte, leerde ik om voortdurend in beweging te blijven, geen moment stil te staan. Het hielp. Af en toe klonk een vrouwenstem door de wind heen, ze complimenteerde me met een *kill*, of sprak me bestraffend toe als ik me had laten raken. Ik vocht mijn weg vooruit, de brug over. De wind trok aan, sneeuwvlokken ontnamen me het zicht. Een toren doemde op, pas toen ik er al bijna tegenaan liep. Het ding was een meter of vijf hoog. Ik wilde hem rustig bekijken, maar op dat moment werd vanuit de toren een gloeiende bliksemschicht mijn kant op gevuurd. Net op tijd kon ik achteruitspringen. De vrouwenstem klonk weer, gaf me als opdracht de toren

te vernietigen, en legde me uit hoe. Naar voren rennen, vuren, terugtrekken. En nog een keer. En nog een keer. Ik liep verwondingen op maar hield vol, en langzamerhand zag ik de schade aan de toren toenemen.
Toen, vrij plotseling toch, veranderde de toren in een enorme, blauwe explosie. De schokgolf wierp me achterover op de stenen. De brug trilde heftig, ik was bang dat hij zou instorten, maar dat gebeurde niet. De laatste vijanden verdwenen, de trillingen namen af, en toen de rook was opgetrokken zag ik het einde van de brug. Ik stond op, rende verder en zette voet op de vaste grond van de overkant.
De vrouwenstem klonk weer. Ik had het gehaald. Het werd donker.

Jelmer Soes en Sanoj, Lichaam van licht. Querido, Amsterdam 2017

Tekst 5 (niveau 2)

Lichaam van licht

Het is weekend en Jonas gaat op bezoek bij zijn ouders. Hij kan niet wachten tot hij eindelijk naar zijn oude kamertje kan.

Ik had gezegd dat ik moe was en op tijd ging slapen. Aan mijn oude bureautje klapte ik mijn laptop open en startte The Rift op.
Ik had nu mijn eigen champion aangemaakt. Over de naam had ik niet na hoeven denken: ik was Sanoj, zoals altijd als ik mijn eigen character moest benoemen. En net als altijd leken we op elkaar, Sanoj en ik, althans in ons uiterlijk: allebei blond en dezelfde lichaamsbouw. Maar verder was Sanoj juist alles wat ik niet was: snel, behendig, moedig, sterk en volkomen zelfverzekerd. Zo had ik zelf nooit rondgelopen door een aardedonker bos vol vijanden. En zo was ik ook nooit geweest als ik op het voetbalveld stond. In al mijn jaren in F4, E5, D2, C3 en B3 was ik nooit een beslissende speler geweest, nooit ijzersterk in de duels of met een briljant voetbalintellect. Wel vaak net te laat, en altijd in staat om uit onzekerheid te kort op Björn terug te spelen en een doelpunt weg te geven. Maar fanatiek was ik wel, bloedfanatiek, altijd. Dat had ik dan wel gemeen met Sanoj, die verbeten trek op zijn gezicht.
Ik kon de eerste echte battle starten. Omdat ik nog beginner was, was er maar één battle mode beschikbaar: Draft Pick. Ik zocht op wat dat betekende. Je werd ingedeeld tussen willekeurige spelers van over de hele wereld, allemaal ongeveer van hetzelfde level als jij. Ik was level I, ik had nog niks te verliezen, dus ging ik er maar gewoon voor. Ik klikte. Battle!
Tien minuten later wist ik dat ik dringend een gameavond met Björn nodig had. Ik werd aan alle kanten van de mat geveegd.

Jelmer Soes en Sanoj, Lichaam van licht. Querido, Amsterdam 2017

Opdracht 4

Lees tekst 6 en 7. Het zijn fragmenten uit *Vrijheid* van Milou van der Horst.

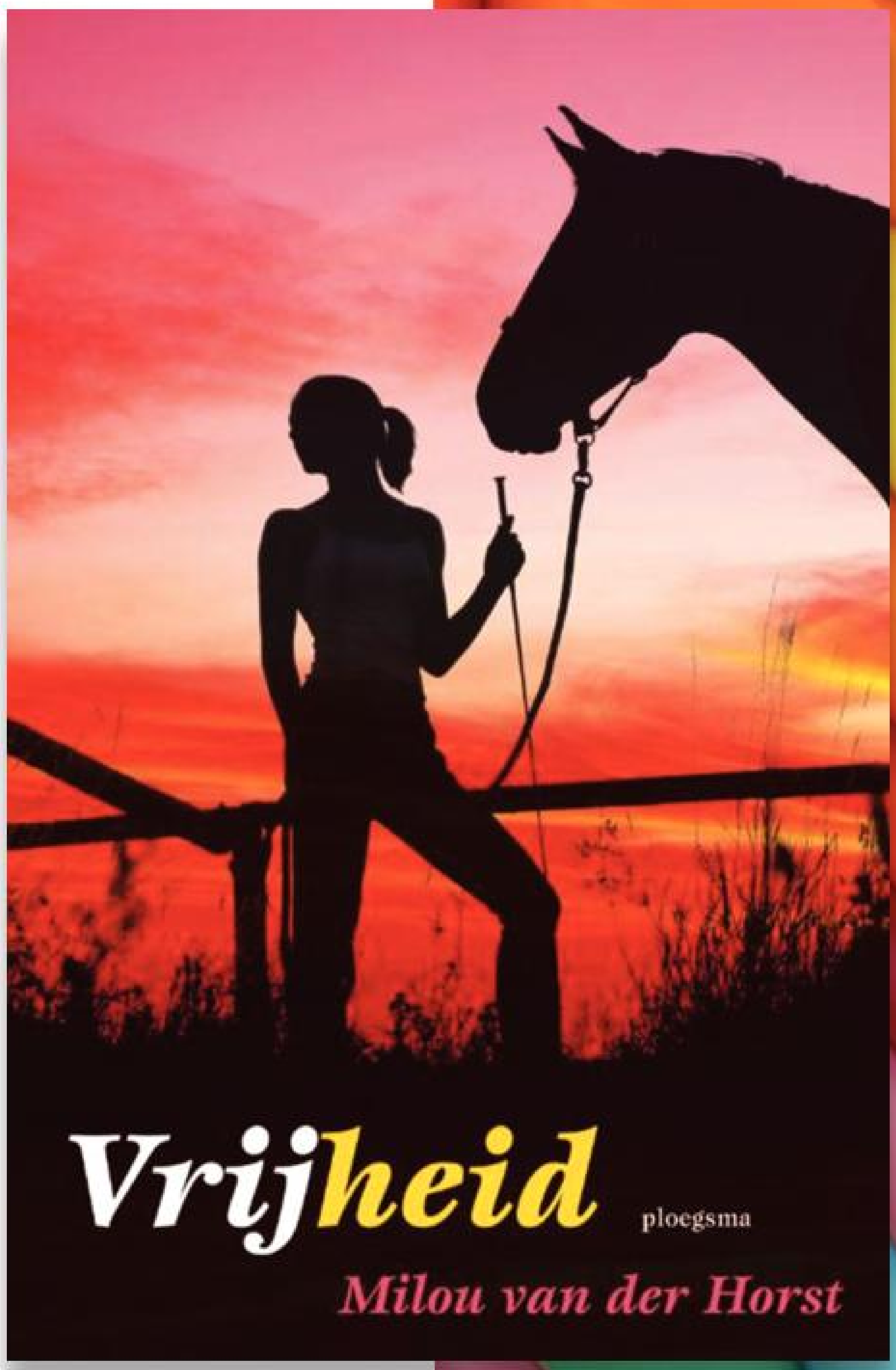
1. Citeer een zin waaruit blijkt dat Femke onzeker is.
2. Hoe laat Femke zien dat ze anders naar een probleem kan kijken?
3. Wat heeft Femke van Pablo en Edward geleerd?
4. Femke wil de denkbeeldige navelstreng met haar moeder achterlaten. Wat bedoelt ze daarmee?

5 Welk beeld wordt gebruikt voor 'de ballast uit het verleden'?
6 Welk beeld wordt gebruikt voor 'je aanpassen aan anderen'?
7 Noteer in enkele woorden het verschil tussen de oude en de nieuwe Femke.
8 Waarom heet het boek *Vrijheid,* denk je?

Tekst 6 (niveau 1)

Vrijheid

Femke (17 jaar, ik-persoon) heeft al jaren een eetstoornis en weinig zelfvertrouwen. Zij krijgt een week paardentherapie op een ranch in de Spaanse Pyreneeën. Edward is haar begeleider.

De volgende morgen geeft Edward me de opdracht om Pablo uit de wei te halen. Hij loopt tot mijn grote opluchting gewoon mee. We lopen naar de arena, de hoekige ring die verscholen ligt tussen de struiken. In deze bak worden de paarden gelongeerd, terwijl de vierkante bakken voor het leren paardrijden en voor oefeningen zijn. Tegen de ingang staat de lange zweep die ik ook voor Gideon heb gebruikt. Nou ja, meer voor mezelf.
'Laat Pablo nu eens draven. Maar er gelden wel regels.' Edward tikt tegen een vinger. 'Je mag hem niet lokken.' Hij tikt tegen een tweede vinger. 'Je mag hem niet aanraken.' Hij tikt tegen een derde vinger. 'En je mag alleen de middelen gebruiken die binnen handbereik zijn. Als je hem toch aanraakt of lokt of iets anders doet dat niet mag, dan moet je zelf vijf rondjes rennen.'
Ik glimlach. 'Dat is geen straf voor mij, hoor!'
Edward kijkt me aan. Zijn hoed werpt een schaduw over zijn ogen. De zon staat in de strakblauwe lucht te schijnen van jewelste. Mag ik de zweep dan ook gebruiken? Hij staat immers redelijk binnen handbereik ... Ik denk even na en vraag dan: 'Mag ik ook de zweep gebruiken?' Ik wijs naar de zweep die tegen de ingang staat.
'Moet ik het voor je herhalen?' vraagt Edward. Hij wil dus duidelijk geen antwoord geven. Ik knik en hij herhaalt het. Dan knikt hij me toe en gaat op het hek van de ring zitten. Twijfelend pak ik de zweep. Ik hef hem op en Pablo gaat draven. Hij doet precies wat ik wil.
Na een tijdje springt Edward van het hek af en zegt: 'Stop hem maar.' Ik leg de zweep neer en Pablo stopt.
'Waarom vroeg je dat net aan mij?'
'Ik wilde liever het zekere voor het onzekere nemen,' zeg ik schouderophalend.
'Gebeurt dat thuis ook vaak?'
Ik denk even na en antwoord dan: 'Ja, ik wil denk ik altijd wel de zekerheid hebben dat ik op de goede weg zit met dingen.'
'Je moet meer op jezelf vertrouwen, want je weet het allemaal best.' Hij knijpt even in mijn schouder. 'Pablo heeft te goed naar je geluisterd, we gaan het moeilijker maken.' Edward loopt naar de zijkant en haalt een hindernis tevoorschijn. Hij legt de balk dwars over de weg die Pablo moet rennen, maar wel een stuk van de zijkant af. 'Laat hem maar weer draven, met dezelfde regels als net.' Edward klimt weer op het hek van de ring.
Ik pak de zweep op, en Pablo begint te rennen. Hij rent wel, maar daar is alles mee gezegd. Pablo loopt gewoon om de hindernis heen. Ik laat hem

terugdraven door de zweep voor hem in het zand te slaan. Weer rent hij erlangs. En weer laat ik hem omkeren. Hij vertikt het. Ik laat Pablo stoppen en denk verwoed na. Dan gaat er een lichtje branden. Ik schuif de hindernis tegen de zijkant aan, zodat Pablo er wel overheen móét springen. De balk was immers binnen handbereik. Ik pak de zweep weer op en klak met mijn tong. Pablo begint te draven en springt over de balk heen. Een glimlach breekt door op mijn gezicht. Pablo draaft een paar rondjes, totdat Edward van het hek springt en zegt dat hij mag stoppen.
'Wat leer je hiervan?' vraagt Edward met zijn handen in zijn zakken.
Ik denk even na en antwoord dan: 'Dat je met een andere kijk op dingen de gebeurtenissen weer in de hand krijgt. Soms moet je je visie aanpassen.' Hij lacht. Ik laat mijn serieuze gezicht varen en glimlach.
'Slim ben jij ook, hè?'
Ik laat mijn blik naar de grond afdalen. 'Nou, dat valt ook wel mee, hoor.' Volwassenen kunnen dit soms eindeloos proberen. Je kunt wel blijven trekken aan de teugels om het paard mee te krijgen …' Ik zie mezelf voor me die Pablo meesleurt. 'Maar soms moet je ook iets anders doen. Je gewicht bijvoorbeeld naar achteren verplaatsen om het paard te laten remmen.' Hij kijkt me aan. 'Je hoeft dus niet te aarzelen, je moet op jezelf vertrouwen.'

Milou van der Horst, Vrijheid. Ploegsma, Amsterdam 2011

Tekst 7 (niveau 1)

Vrijheid

De week is bijna voorbij. Femke heeft veel geleerd.

Ik kijk om me heen, naar het prachtige uitzicht. De bergen met hun witte toppen, de bladeren van de bomen die zachtjes ritselen, de struiken waarvan de naalden de lucht in prikken, de strakblauwe hemel waarin de zon hoog staat te stralen. Sharif briest, ik voel zijn romp uitzetten en dan weer slinken. Hij laat zijn hoofd hangen. Dan slaat hij een keer met zijn lange staart tegen zijn flank en tegen een stukje van mijn been. Ik zucht: 'Wauw …'
Edward kijkt me aan en zegt zacht: 'Hier waait alles mee met de wind. Wat wil je hier weg laten waaien? Neem je tijd.' Hij draait zich om.
Ik adem diep in en kijk om me heen. Zittend op het krachtige paard en met het machtige gevoel dat het me geeft, antwoord ik hard tegen de wind in: 'Ik laat hier de denkbeeldige navelstreng achter die mij aan mijn moeder vasthoudt. Ook laat ik hier de Femke achter die zich steeds kleinmaakt en niet trots durft te zijn en weinig zelfvertrouwen heeft. Hier op deze berg laat ik ook de stenen achter, de ballast van mijn verleden die mij belemmert om over de hindernissen te springen en te gaan leven vol energie. Als laatste laat ik mijn masker hier wegwaaien. Het masker dat zich aan iedereen aanpast en me ervan weerhoudt mezelf te zijn.' De tranen stromen over mijn wangen en worden koud in de wind. Alle emotie van de afgelopen weken komt eruit. Hier, op deze berg, op het krachtigste paard van de ranch, voel ik mijn nieuwe kansen. Dit is echt het moment waarop alles anders gaat worden.
Edward draait zich weer om en pakt mijn been vast. 'Het is goed, Femke. Alles komt goed. Het wordt alleen anders.' Hij kijkt me lang aan vanonder zijn hoed, die een schaduw over zijn ogen werpt. Als ik mijn laatste traan heb weggeveegd, leidt hij Sharif weer mee.
Een paar honderd meter verderop blijft hij staan. Hij wijst naar het dal. Er ligt een grote schaduw over. 'Zie je dat dal? Je kunt daar wel blijven, waar het

donker is en waar je niks van de wereld kunt zien. Je kunt ook deze berg op, laten zien wie je bent. Je groot en machtig maken en alles overzien.'
Ik kies voor de berg. Niet langer voor het dal. Gek genoeg voel ik me opeens groot. Onafhankelijk. Vrij. Femke.

Milou van der Horst, Vrijheid. Ploegsma, Amsterdam 2011

Opdracht 5

Deze opdracht gaat over de hoofdpersonen in deze paragraaf: Sam, Jonas en Femke.

1 Voor wie heb jij het meest bewondering? Waarom?
2 Voor wie heb jij het meest begrip? Waarom?
3 In wie kon jij je het beste inleven? Waarom?
4 Wat zeggen de antwoorden op vraag 1, 2 en 3 over jou? Noteer dit in een paar zinnen.
5 Welk boek zou je liever lezen? *De belofte van Pisa*, *Lichaam van licht, Vrijheid* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Maak een moodboard over jezelf. Zoek via Google naar tips voor het maken van een moodboard. Gebruik letters en plaatjes. Leg op een apart A4'tje uit wat de beelden en woorden op het moodboard met jou te maken hebben.

Opdracht 7 – Voor je fictiedossier (niveau 1)

Lees een boek. Kies een van de boeken uit deze paragraaf of een van de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek. Maak een collage over de hoofdpersoon.
Doe het zo:

- Knip (met een schaar of digitaal) afbeeldingen en woorden of delen van zinnen uit die te maken hebben met het uiterlijk, het karakter, het gedrag en het gevoel van de hoofdpersoon.
- Plak (met lijm of digitaal) alle afbeeldingen op een vel papier.
- Leg bij alle knipsels uit wat deze met de hoofdpersoon hebben te maken.

Leestips

Mirjam Mous, *Password*

Mick en Jerro zijn vrienden. Op een dag verdwijnt Jerro. Als hij terugkomt, doet hij raar. Al gauw blijkt dat Jerro niet is wie hij lijkt te zijn.
(niveau 1)

Anna Woltz en Vicky Janssen, *Meisje van Mars*

Evert weet vanaf zijn derde dat hij eigenlijk een meisje is. Dat wordt pas echt een probleem als hij naar de middelbare school gaat.
(niveau 2)

Buddy Tegenbosch, *Oog om oog*

Jan-Jaap is gruwelijk gepest op de basisschool. Als hij jaren later zijn pester weer tegenkomt, heeft dat grote gevolgen.
(niveau 2)

Özcan Akyol, *Eus*

Eus, een Turks-Nederlandse puber, voelt zich nergens thuis. Hij raakt in de problemen, komt in de gevangenis terecht en doet daar een belangrijke ontdekking.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

D Verfilmd

Opdracht 1

1 Noteer twee voordelen van een film kijken in vergelijking met een boek lezen.
2 Noteer ook twee voordelen van een boek lezen.
3 Vergelijk jouw antwoorden met die van een klasgenoot. Zijn jullie het eens? Waarom (niet)?

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is het begin van *Pogingen iets van het leven te maken* van Hendrik Groen. Het is een verzonnen dagboek en Hendrik Groen is een pseudoniem van Peter de Smet.

1 'Ik, Hendrikus Gerardus Groen, ben namelijk altijd correct, innemend, vriendelijk, beleefd en behulpzaam.' Geef een voorbeeld waaruit dit blijkt.
2 Hendrik Groen heeft ook een andere kant. Geef daarvan twee voorbeelden.
3 Wat vind je van Hendrik Groen? Kies uit: *grappig – stoer – typische bejaarde – zeurpiet – iets anders, namelijk* …
Leg je antwoord uit.

Bekijk de trailer van de serie *Het geheime dagboek van Hendrik Groen* via YouTube.

4 Hoe maakt Hendrik Groen iets van het leven? Geef drie voorbeelden.

Tekst 1 (niveau 2)

Pogingen iets van het leven te maken

Dinsdag 1 januari 2013

Ik hou ook het komend jaar niet van bejaarden. Dat geschuifel achter die rollators, dat misplaatste ongeduld, dat eeuwige klagen, die koekjes bij de thee, dat zuchten en steunen.

Ik ben zelf 83 ¼ jaar.

Woensdag 2 januari

Er was royaal poedersuiker gemorst. Om de tafel beter af te kunnen nemen met een vaatdoekje, zette mevrouw Smit de schaal met appelflappen even op een stoel.
Mevrouw Voorthuizen kwam aanlopen en ging met haar enorme reet midden in de schaal met flappen zitten, zonder het zelfs maar te merken.
Pas toen mevrouw Smit de schaal ging zoeken om hem terug te zetten, kwam iemand op het idee om onder mevrouw Voorthuizen te kijken. Toen die opstond, plakten er drie appelflappen aan haar bloemetjesjurk.
'Ze passen mooi bij het motiefje,' zei Evert. Ik stikte haast van het lachen.
Dit prachtige begin van het nieuwe jaar had moeten leiden tot algemene hilariteit, maar gaf, in plaats daarvan, aanleiding tot drie kwartier gezemel over de schuldvraag. Ik werd van verschillende kanten boos aangekeken vanwege het feit dat ik het blijkbaar grappig had gevonden. En ik, ik mompelde excuses.

In plaats van nog harder te lachen, mompelde ik excuses. Ik, Hendrikus Gerardus Groen, ben namelijk altijd correct, innemend, vriendelijk, beleefd en behulpzaam. Niet omdat ik dat ook allemaal ben, maar omdat ik niets anders durf te zijn. Zelden zeg ik wat ik zeggen wil. Altijd kies ik voor de veilige weg. Mijn specialiteit: het sparen van kool én geit. Mijn ouders hadden een vooruitziende blik toen ze mij Hendrik noemden: veel braver zul je ze niet snel tegenkomen. 'Kent gij Hendrik niet, die altijd zoo beleefd zijnen hoed afneemt als hij voorbij gaat?' Dat ben ik.
Ik word nog depressief van mezelf, dacht ik. Toen heb ik het besluit genomen om ook iets van de ware Hendrik Groen te laten horen: precies één jaar lang zal ik mijn ongecensureerde kijk geven op het leven in een bejaardentehuis in Amsterdam-Noord.
Als ik voor het einde van het jaar doodga, is dat overmacht. In dat geval zal ik mijn vriend Evert Duiker vragen om op mijn begrafenis een kleine bloemlezing te houden uit mijn dagboek. Als ik opgebaard lig in de kleine zaal van crematorium 'De Einder', netjes gewassen en gestreken, zal de ongemakkelijke stilte doorbroken worden door de raspende stem van Evert die enkele aardige passages zal voorlezen aan het onthutste publiek.
Over één ding maak ik mij zorgen: stel dat Evert eerder doodgaat dan ik? Dat zou niet netjes zijn van hem, vooral omdat ik nóg meer ziektes en gezwellen heb dan hij. Op je beste vriend moet je kunnen rekenen. Ik zal het er met hem over hebben.

Hendrik Groen, Pogingen iets van het leven te maken. Meulenhoff, Amsterdam 2014

Opdracht 3

Bekijk de trailer van *Hoe duur was de suiker?* via YouTube. Het is de verfilming van het gelijknamige boek van de Surinaamse schrijfster Cynthia McLeod.

1 Neem over en vul in.
Het verhaal speelt zich af in … (land) en het begint in … (jaartal). De ik-persoon heet …. Het verhaal gaat over slavernij en ….

Lees tekst 2 en 3.

2 Geef twee voorbeelden waaruit blijkt dat slavinnen het bezit waren van de blanken.

3 Hendrik trouwt niet met Mini-mini, omdat hij haar niet vrij kan kopen. Welke redenen zou hij nog meer kunnen hebben om niet met haar te trouwen? Noteer er twee.

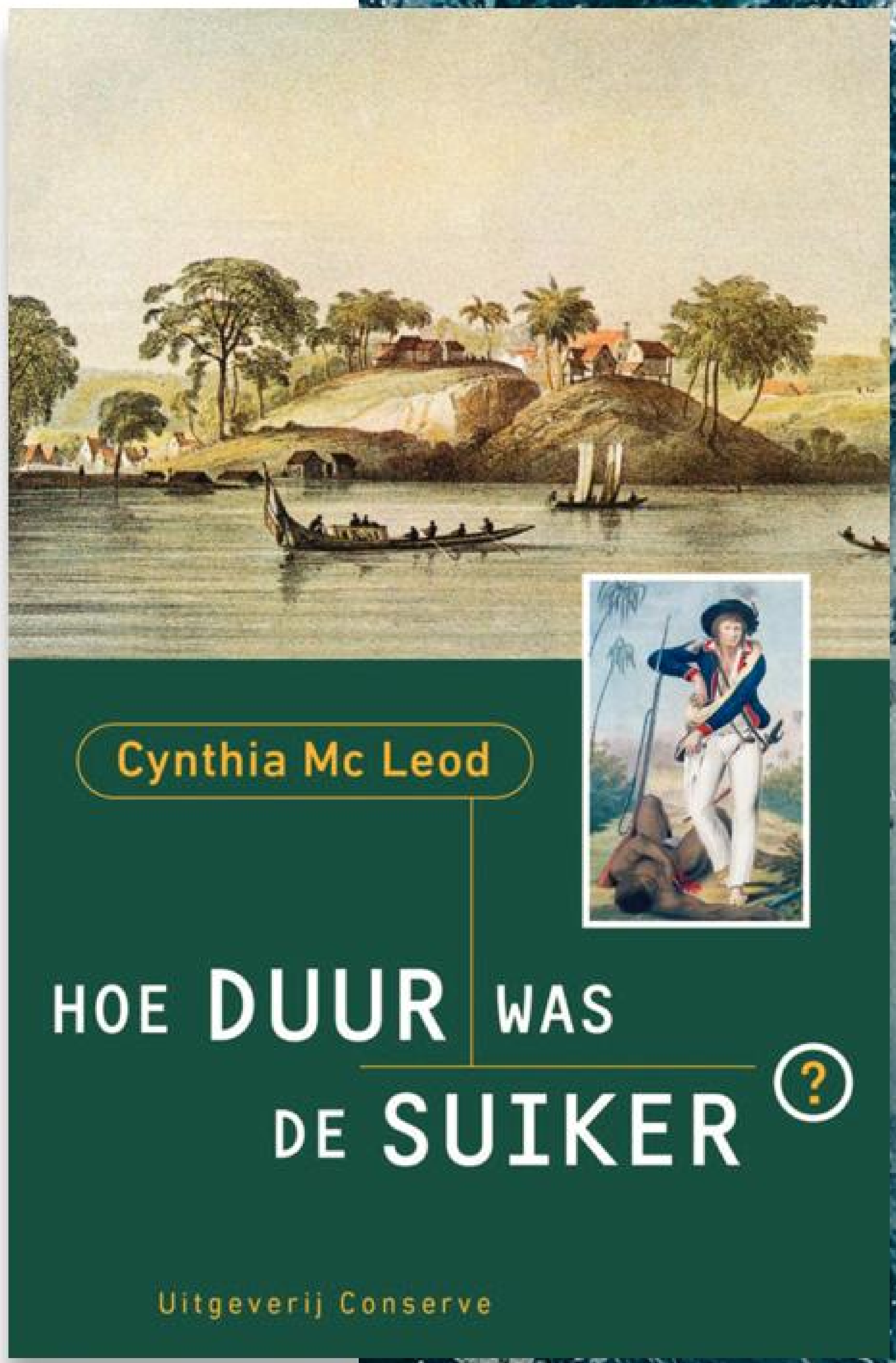
4 Mini-mini wil ervoor zorgen dat haar kind een goede toekomst krijgt. Waarom is de kans dat dit lukt niet zo groot?

5 Mini-mini vraagt zich af of de blanken wel weten 'welke prijs er werd betaald voor de koffie en de suiker'. Wat bedoelt ze met 'prijs'? Kies uit: *de ellende van de slaven – geld – haar verdriet om Hendrik – iets anders, namelijk …*

Tekst 2 (niveau 2)

Hoe duur was de suiker?

Mini-mini is een slavin. Haar 'misi' (bazin) is Sarith. Sarith is getrouwd met Julius, de 'masra' (baas). Mini-mini is verliefd op Hendrik, van wie ze een kind verwacht.

De manier waarop Mini-mini met haar geliefde samen was, was niet zoals ze gedroomd had. Ze sliep in een kamertje waar ook drie andere slavinnen sliepen, die in huis de kindermeisjes waren. In het donker kon je gelukkig niets zien, maar aan het geschuifel en gebonk op de vloer wisten ze heus wel wat er plaatsvond, en ze maakten dan ook steeds plagende opmerkingen tegen Mini-mini, die ze altijd voor een stille, verlegen figuur hadden gehouden. Als je slaaf was, bestond er nu eenmaal niet zoiets als privacy. En het moest allemaal zo stiekem gebeuren, omdat hij een vrije was. Niemand van de blanken in huis, behalve haar misi, wist dat Hendrik daar de nacht doorbracht. Mini-mini lag op het matje, ze kon niet slapen, ze voelde in zich het kind bewegen; naast haar sliep Hendrik. Mini-mini droomde over een toekomst als vrije vrouw met Hendrik. Wat hield ze toch van hem, en hij van haar. En straks zouden ze een kind hebben. Het zou lang duren voor hij het geld bij elkaar gespaard had, maar ze zou geduld hebben en ook sparen. Ze was zo dankbaar dat geen enkele masra haar ooit had genomen vóór Hendrik. Gebeurde dat niet altijd met mooie slavinnetjes? En ze was mooi, dat wist ze. Vanaf dat ze heel klein was, had ze altijd iedereen dat horen zeggen. Ze begreep wel dat 'mooi' meestal al gezegd werd, als iemand blank bloed had, en zij had immers een blanke vader. Haar moeder had haar verteld, dat zowel masra Jacob Aäharon als zijn achttienjarige zoon toen met haar sliepen. Eén van die twee was dus haar vader, maar Mini-mini had daaraan heus niet veel, ze was gewoon een slavin. Wat gaf het als je mooi was en toch een slavin was? En het was heus niet alleen haar lichte kleur, die maakte dat men haar mooi vond, ze had een mooi figuur, kleine ronde borsten, een mooi besneden gezicht, gave witte tanden en grote donkerbruine ogen. Het haar was zwart met krullen, het hing tot midden op haar rug, meestal had ze het in een vlecht bijeen. Hoe vaak had ze mannen, blank en gekleurd, niet begerig naar haar zien kijken, maar door het feit dat ze misi Sariths bezit was, had gelukkig geen enkele man misbruik van haar kunnen maken. Daarvoor was ze misi in ieder geval dankbaar. Het kon natuurlijk anders worden, nu de misi een masra had, maar deze was een goed en aardig mens. Hij hield zoveel van zijn vrouw, dat hij heus niet gauw naar een slavinnetje zou grijpen en zij had nu gelukkig haar Hendrik.

Cynthia McLeod, Hoe duur was de suiker?.
Uitgeverij Conserve, Schoorl 2013

Tekst 3 (niveau 2)

Hoe duur was de suiker?

Op een avond komt Hendrik niet bij Mini-mini slapen en zij hoort dat hij met een andere vrouw getrouwd is. Mini-mini gaat naar Hendriks werk en vraagt hem waarom hij niet meer komt.

Hendrik zuchtte eens; ja, het was waar, hij hield wel van haar, maar ze was een slavin. Wanneer zou hij nu zoveel geld bij elkaar hebben om haar vrij te kopen? Het zou jaren duren, en wat moest hij doen al die jaren? Zij op de plantage, af en toe een weekje in de stad, en hij hier alleen. Hij vertelde haar maar niet, dat zijn moeder zoveel bezwaren had gemaakt en hem zo dom had gevonden verliefd te worden op een slavin, al was ze mooi en een kleurlinge, een slavin was ze toch maar, en hij met zijn lichte kleur en bijna glad haar kon toch zoveel andere mooie vrouwen krijgen. Het was zijn moeder die ervoor gezorgd had dat hij Meta ontmoette. Het had toen niet lang geduurd of Meta was bij hen komen wonen. Met neergeslagen ogen hoorde Mini-mini wat Hendrik allemaal tegen haar zei. Ze wist wel, een andere vrouw had dit niet genomen. Die zou geschreeuwd hebben, gevochten, naar die Meta zijn gegaan en haar geklapt en geslagen hebben. Maar zij, Mini-mini, kon dat niet, ze was zo verlegen en zo zacht van aard, ze had nooit tegen geweld gekund. Ze draaide zich om en ging weg. Dat was het dan! Voorbij Hendrik! Voorbij vrijheid! Alles was een droom geweest. 's Nachts op haar matje huilde ze, ja een droom was alles geweest. Alleen het kind. Dat was geen droom, dat was werkelijkheid. Ze legde haar hand op haar buik en voelde het kind bewegen. Ze nam zich voor dat ze, hoe dan ook, ervoor zou zorgen dat dit kind geen slaaf zou worden. Het zou als slaaf geboren worden, daar was geen ontkomen aan, maar ze zou elke cent sparen, en als het kind groot was, zou ze het vrij kopen om het al die vernedering en ellende van de slavernij te besparen. Want daarom had Hendrik haar afgewezen. Omdat ze een slavin was. Mini-mini dacht aan wat Hendrik haar verteld had en wat de misi verteld had over dat bal bij de gouverneur, waar al die blanken geschitterd hadden met hun goud en hun juwelen, waar de tafels vol waren geweest met spijzen en dranken. Al die geweldige herenhuizen in de stad, rijtuigen, duur meubilair, alles verkregen door slavernij.
Slaven, mensen, die een bezit waren van een groepje blanken en voor hen moesten werken en zwoegen om die zo noodzakelijke producten te produceren. En Mini-mini vroeg zich af, of die blanken wel beseften wat ze dronken als ze dat kopje naar hun mond brachten. Of ze ooit wel beseften, hoe duur dit allemaal wel was, welke prijs er werd betaald voor de koffie en voor de suiker!

Cynthia McLeod, Hoe duur was de suiker?.
Uitgeverij Conserve, Schoorl 2013

Opdracht 4

Lees tekst 4. Het is een fragment uit *Judas,* dat Astrid Holleeder schreef over haar broer, Willem Holleeder, die voor verschillende misdaden is veroordeeld.

1 Willem Holleeder, zijn zussen Astrid en Sonja en Sonja's man Cor van Hout zijn vaak in het nieuws geweest. Bespreek klassikaal wat jullie daarvan weten.
2 Wat vind je van het fragment? Kies uit: *eng – interessant – saai – schokkend – spannend – iets anders, namelijk …*
Leg je antwoord uit.
3 Waarom is Astrid bang?
4 Moest Astrid met justitie gaan praten, vind je? Waarom (niet)?
5 *Judas* gaat over gebeurtenissen die werkelijk hebben plaatsgevonden. Kun je zeker weten dat alles wat Astrid vertelt waar is? Leg je antwoord uit.
6 Vind je *Judas* extra interessant omdat het gaat over dingen die echt zijn gebeurd of maakt dat jou niet uit? Leg je antwoord uit.

Bekijk de trailer van de televisieserie *Judas* via YouTube.

7 Waarover gaat de serie? Noteer vijf onderwerpen.

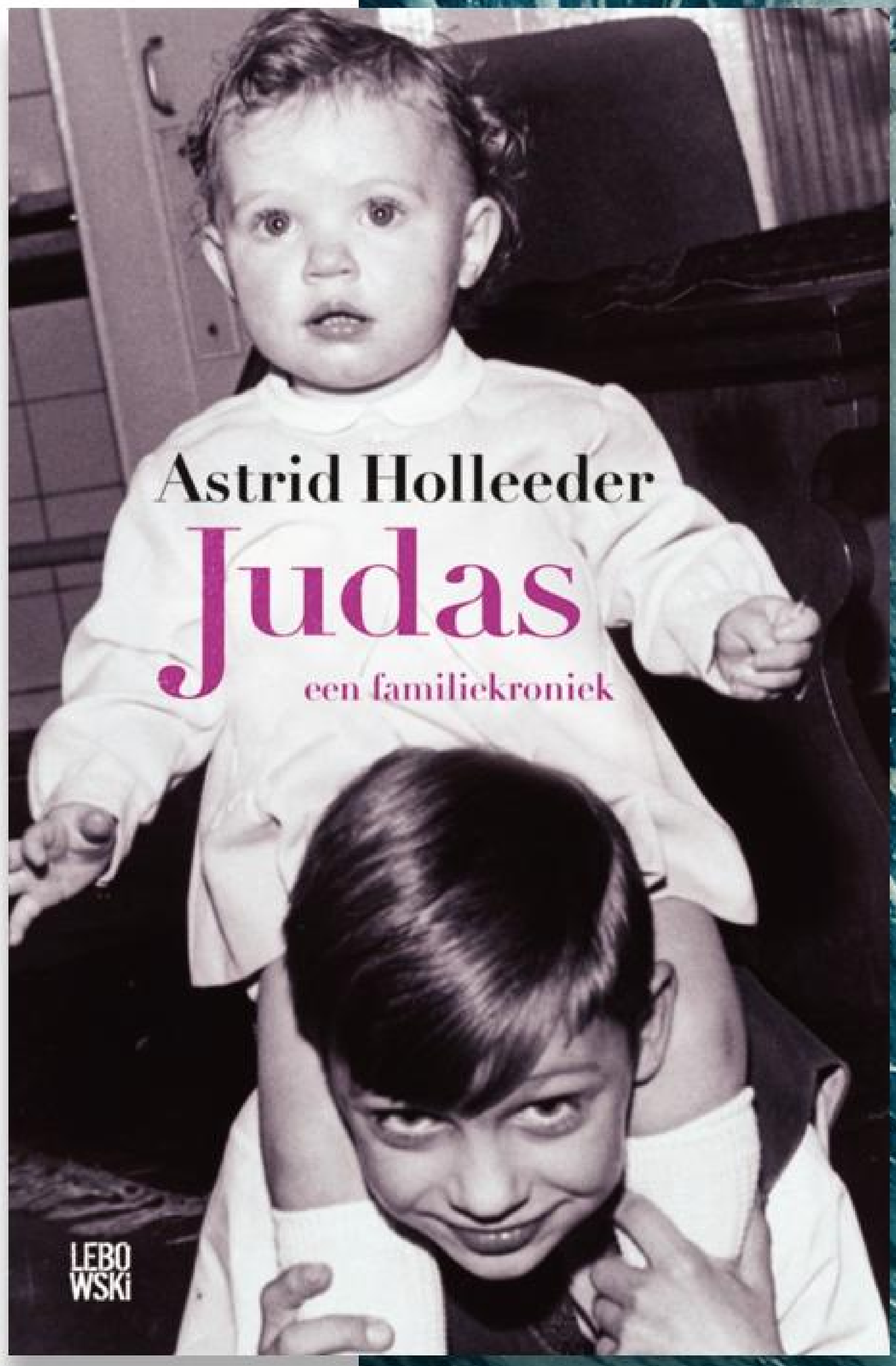
8 Judas komt voor in de Bijbel. Hij heeft Jezus uitgeleverd aan de Romeinen. Welk van de vijf onderwerpen past het best bij het onderwerp 'Judas'?

9 Waarom zou je door willen lezen of verder willen kijken, ook al weet je misschien al hoe het verhaal afloopt?

Tekst 4 (niveau 2)

Judas

Astrid Holleeder (ik-persoon) overweegt samen met haar zus Sonja justitie te informeren over de criminele activiteiten van haar broer Willem. Peter is de bekende misdaadverslaggever Peter R. de Vries.

'Ze willen graag een gesprek met je. Je kunt ze op dit nummer bellen,' zei Peter en hij gaf me een visitekaartje van de Criminele Inlichtingen Eenheid (CIE). Ik keek naar het nummer en raakte in paniek. Ik wist wat dit betekende: Peter R. de Vries had zijn contact bij justitie benaderd en gezegd dat Sonja en ik een afspraak wilden maken om met ze te praten. Ik had hem gevraagd dat te organiseren, maar nu het zover was, sneed de gedachte aan een gesprek met vertegenwoordigers van justitie mij de adem af. Ik hapte naar lucht en probeerde zo normaal mogelijk over te komen op Peter.
'Dank je. Ik laat je weten wat ik doe,' zei ik tegen hem en ik stak het kaartje in mijn zak.
In de auto zette ik het nummer onder een andere naam in mijn telefoon en at het visitekaartje op. Ik kon geen risico's nemen. Onderweg naar huis werd ik overvallen door angst; angst die in mijn maag ronddraaide wanneer ik eraan dacht dat nummer te bellen, angst dat hij erachter zou komen dat ik overwoog met de CIE te praten, angst dat hij me dat niet zou laten overleven, een diepgewortelde, allesoverheersende angst voor Hem, voor Wim, voor Willem Frederik Holleeder alias 'De Neus', een van Nederlands meest gevreesde criminelen van de laatste twee decennia, en mijn oudste broer.
Met de ontvoering van biermagnaat Freddy Heineken en diens chauffeur Ab Doderer in 1983 had Wim zijn naam als keiharde crimineel gevestigd. Op 9 november 1983 werden zij bij het verlaten van het Heineken-kantoor met bruut geweld op straat overmeesterd en een bus in gesleurd. De details die naar buiten kwamen over de wreedheid waarmee zij waren behandeld waren stuitend. En dat had onze Wimpie gedaan.
Het was schokkend te vernemen hoe onmenselijk hij kon zijn. En juist die eigenschap zorgde ervoor dat hij na zijn vrijlating in 1992 in korte tijd weer aan de top van de onderwereld stond en de schrik van de vastgoedwereld werd. Iedereen sidderde voor zijn meedogenloosheid.
In de jaren die volgden ging er een golf van liquidaties door de Amsterdamse vastgoed- en onderwereld en telkens viel zijn naam als opdrachtgever.
Ook bij de liquidatie van Cor van Hout was dat het geval. Cor: de man van mijn zus Sonja, vader van hun kinderen Francis en Richie, mijn zwager, en sinds de middelbare school 'bloedgabber' van Wim. Ze deden samen alles wat God verboden had: koppelbazerij, overvallen en de ontvoering. Onze families waren hecht met elkaar verbonden door hun vriendschap en de relatie tussen Sonja en Cor.

Het leven van Cor eindigde op 26 januari 2003, op de koude straatstenen van een stoep in het Oude Dorp, in Amstelveen. Hij had net een ontmoeting gehad bij een Chinees restaurant en stond aan de overkant nog even na te praten toen twee mannen op een motor hem naderden en hem doorzeefden met kogels. Sonja en ik wisten niet wie Cor had doodgeschoten, maar we wisten wel wie zijn moordenaar was: onze bloedeigen broer. Wim was degene die de wens koesterde dat Cor zou sterven, Wim was degene die Cors dood bestelde. En Wim was degene die zijn dood door een spervuur aan kogels liet uitvoeren. De schutter was slechts het wapen in zijn hand.

Te weten wie zijn moordenaar was, maakte voor ons het verlies van Cor nog ondraaglijker, en tegelijkertijd onze angst voor Wim oneindig veel groter. Wim was niet zomaar een moordenaar, hij was de moordenaar van de man van zijn zuster, van de vader van zijn neefje en nichtje.
Er was geen enkele reden te denken dat wij niet eenzelfde lot zouden ondergaan, een lot waaraan hij ons altijd herinnerde.
‘Je weet wat ik doe, hè!’ dreigde hij, als we ook maar even dachten ons leven zelf te kunnen bepalen.

Astrid Holleeder, Judas. Lebowski Publishers, Amsterdam 2016

Opdracht 5

Lees tekst 5 en tekst 6. Het zijn fragmenten uit *Cel* van Charles den Tex.

1. Michael Bellicher snapt niet hoe het kan dat een bronskleurige BMW op zijn naam staat. Wat zou er aan de hand kunnen zijn?
2. ‘En als hij dat kan, dan kan hij nog veel meer.’ Wat kan degene die Bellichers identiteit heeft gestolen nog meer, denk je?
3. Bellicher en Van Donee denken dat iemand Bellichers identiteit heeft gestolen door zijn gegevens van internet te halen. Kan dit echt gebeuren, denk je? Leg uit.
4. Bellicher beseft dat niemand hem zal geloven. Welke conclusie trekt hij daaruit?

Bekijk de trailer van de film *Cel* via YouTube.

5. Wat verwacht je van de film? Je mag meerdere antwoorden kiezen. Kies uit: *actie – een ingewikkeld verhaal – geweld – spanning – verliefdheid – iets anders, namelijk …*

Tekst 5 (niveau 2)

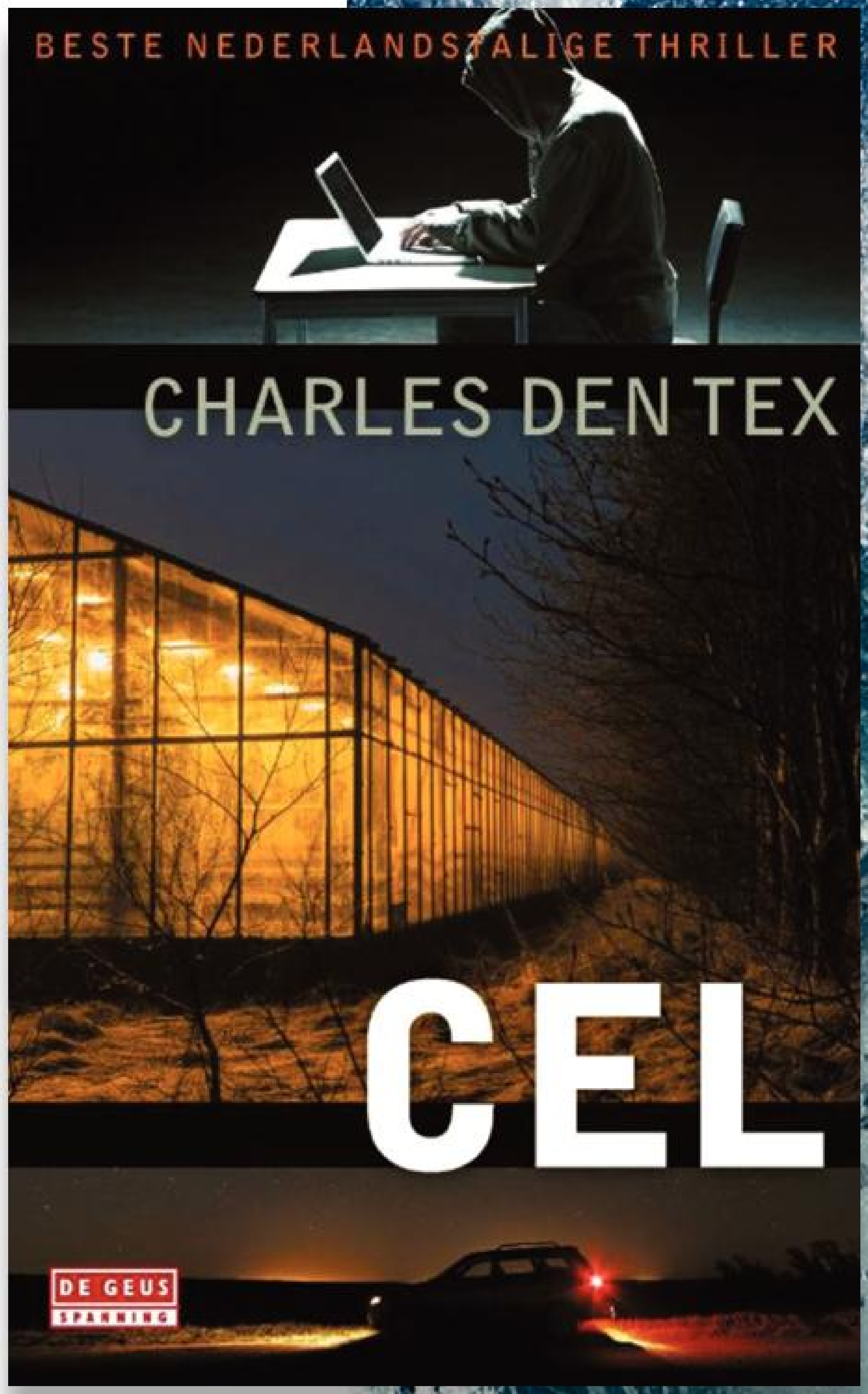
Cel

Michael Bellicher is getuige van een dodelijk ongeluk op een provinciale weg. Hij belt 112. Tot zijn grote verbazing wordt hij door de politie meegenomen voor verhoor. Een maand geleden is in Monster (Zuid-Holland) een man van zijn fiets gereden door een bronskleurige BMW die op Bellichers naam staat.

Ik heb geen bronskleurige BMW. Ik wil helemaal geen bronskleurige BMW. Ik ken niemand met een bronskleurige BMW en als ik iemand met een bronskleurige BMW zou kennen, dan zou ik hem niet willen kennen. Een bronskleurige BMW hoort niet. Het mag niet. Klaar. Einde gesprek. Mensen die ik ken, rijden niet in bronskleurige BMW’s. Dus het kan niet.

KAN.
NIET.
Zo'n auto uit zichzelf al niet, en daarom kan die bronskleurige BMW niet op mijn naam staan. En als hij wel op mijn naam staat, dan is dat mijn naam niet. Ik denk misschien dat ik Michael Bellicher ben, maar die is eigenaar van een bronskleurige BMW, en een andere Michael Bellicher ken ik niet. Dus als dat mijn auto is, dan weet ik niet wie ik ben.
'Die auto is niet van mij', zei ik.
'Dat zegt u.'
'Dat zeg ik, ja.' Ik wilde het schreeuwen, gillen, maar ik hield me in. De omvang van de ellende die op me afkwam, begon langzaam tot me door te dringen. Het maakte niet meer uit wat ik zei, niemand zou me nog geloven. Vooral Van Bilt en Jonse niet, want die konden zwart-op-wit bewijzen dat het wel mijn auto was en dat ik dus glashard zat te liegen. Er waren maar twee mogelijkheden. Of ik was door dat rode licht geragd en had die man tot aan de rand van zijn dood gereden, of ik had mijn auto aan iemand uitgeleend en dan wist ik wie er achter het stuur had gezeten. Met elke ontkenning maakte ik mijn eigen positie slechter. Alleen een bekentenis zouden ze geloven.
'Ik wil een advocaat', zei ik.

Charles den Tex, Cel. De Geus, Breda 2005

Tekst 6 (niveau 2)

Cel

Met zijn advocaat, mevrouw Van Donee, bespreekt Bellicher wat er aan de hand kan zijn.

'Vergis u niet, deze zaak is ernstig', zei ze. 'Zodra u kunt bewijzen dat u niet in Monster was ten tijde van het ongeluk, loopt er dus iemand rond met uw identiteit. Dan is er iemand die op uw naam auto's kan kopen, zich kan inschrijven en mensen kan aanrijden. En als hij dat kan, dan kan hij nog veel meer. Allemaal onder uw naam.'
'Waarom zou iemand dat willen?' vroeg ik.
'Waarom? Waarom zijn er inbrekers? Waarom zijn er moordenaars? Waarom zijn er ellendelingen die je auto stelen en ermee rondraggen? Waarom zijn er brandstichters? Waarom zijn er pedofielen? Waarom zijn er mannen die jonge meisjes jarenlang opsluiten in kelders? Waarom zijn er vrouwenhandelaren? Waarom zijn er gekken die dieren mishandelen?'
We zwegen. Ik raakte steeds meer in de war. Hoe kwam iemand aan mijn identiteit? Wanneer was dat gebeurd? En wat betekende het eigenlijk?
'Heeft u in de afgelopen maanden uw paspoort verloren?' vroeg Van Donee.
'Nee.'
'Rijbewijs, bankpas, ander document?'
Ik schudde mijn hoofd.
'Iets gekocht op internet?'
'Voortdurend', zei ik. 'Bedoel je dat de een of andere gek mijn gegevens van internet heeft geplukt en die nu gebruikt?'
'Misschien', zei ze. 'Maar misschien is het iets ingewikkelder.'

Charles den Tex, Cel. De Geus, Breda 2005

Opdracht 6

1. Noteer de titels van de vier boeken uit deze paragraaf onder elkaar. Schrijf erachter welk genre het is. Kies uit: *humor – geschiedenis – liefde – thriller – waargebeurd*.
2. Welk boek of welke film lijkt jou het leukst? Komt dat door de hoofdpersoon, het verhaal, het genre, iets anders of door een combinatie daarvan? Leg je antwoord uit.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak de onlineopdracht ‘Filmpje!’ Je maakt een kort filmscript van een van de teksten uit deze paragraaf.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier

Bekijk de film van een verfilmd boek. Maak een filmverslag over de film. Vraag eventueel je docent om uitleg. Je verslag bestaat uit de volgende onderdelen:

1. De gegevens van de film: de regisseur, de scenarioschrijver, de belangrijkste acteurs en actrices, de titel en schrijver van het verfilmde boek.
2. De samenvatting van het verhaal in ongeveer honderd woorden.
3. Een verslag van een scène die jij belangrijk vindt. In dat verslag ga je in op de volgende punten:
   - Hoelang duurt de scène?
   - Wie is/zijn er te zien?
   - Wat gebeurt er?
   - Hoe is de camera? Stilstaand of bewegend? Op ooghoogte / vogelperspectief / kikkerperspectief? Zijn er close-ups?
   - Door de camera zie je de beelden op een bepaalde manier. Past die goed bij het verhaal? Leg uit.
   - Is er muziek en/of zijn er geluiden? Wat voor muziek en wat voor geluiden?
   - Wat is het effect van de geluiden op het verhaal?
4. Geef je mening over de film. Ga daarbij ook in op hoe de film eindigt. Ondersteun je mening met argumenten.
5. Maak je verslag af met enkele foto’s van de film. Zorg dat het er verzorgd uitziet.

Filmtips

Khalid Boudou, *Pizzamaffia*

Brahim en Haas zijn niet alleen neven, maar ook beste vrienden. Totdat er ruzie ontstaat over de pizzeria van Brahims vader.

Saskia Noort, *Terug naar de kust*

Nadat Maria een abortus heeft gehad, wordt ze ernstig bedreigd. Ze slaat op de vlucht, maar blijkt nergens veilig.

Heleen van Royen, *De gelukkige huisvrouw*

Nadat Lea is bevallen van haar eerste kind, draait ze helemaal door.

Robert Vuijsje, *Alleen maar nette mensen*

David krijgt genoeg van zijn brave, blanke vriendin en gaat op zoek naar de perfecte donkere vrouw.

Begrippenlijst

Alliteratie Beginrijm. Woorden die in de buurt van elkaar staan en met dezelfde letter of klank beginnen. Bijvoorbeeld: *haar – hem* of *chagrijnige Sjaak*.

Assonantie Klankrijm. Woorden met dezelfde klank die in de buurt van elkaar staan. Bijvoorbeeld: *slappe – platte; vroege – coole*.

Autobiografie Boek waarin de auteur een beschrijving geeft van (een deel van) zijn eigen leven.

Beeldspraak Praten met beelden. De schrijver gebruikt een beeld om iets uit te leggen. Bijvoorbeeld: *Je bent een bloem*. De 'jij' wordt vergeleken met een bloem. De dichter bedoelt: *je bent zo mooi als een bloem*.

Bijfiguren Een verhaal heeft een of meer hoofdpersonen. De andere personages zijn bijfiguren.

Dystopie Verhaal dat zich in de toekomst afspeelt. Meestal heeft er een ramp plaatsgevonden en/of zijn er mensen aan de macht gekomen die andere mensen onderdrukken. Daardoor is de wereld veranderd in een plaats waar je niet zou willen leven.

Eindrijm Het laatste woord van een regel rijmt op het laatste woord van een vorige regel.

Feelgoodverhaal Verhaal dat fijn is om te lezen, omdat het 'wensvervullend' is: je hoopt dat er iets fijns gebeurt met de hoofdpersoon en dat gebeurt dan ook.

Flashback Een sprong terug in de tijd. Er wordt iets beschreven wat eerder is gebeurd (bijvoorbeeld doordat iemand zich iets herinnert).

Genre (spreek uit: zjan-re) Soort verhaal, bijvoorbeeld griezelverhaal of verhaal over geschiedenis.

Hij/zij-vorm Als er geen ik-persoon in het verhaal voorkomt, is het verhaal geschreven in de hij- of zij-vorm.

Historische boeken Boeken over geschiedenis.

Hoofdpersoon De persoon over wie het hele boek gaat. Je kunt lezen wat hij/zij denkt en voelt.

Ik-vorm Als een verhaal een ik-persoon heeft, is het geschreven in de ik-vorm. Je weet wat de ik-persoon denkt en voelt.

Informatief boek Informatieve boeken zijn geschreven om je informatie te geven over een bepaald onderwerp. De meeste informatieve boeken bestaan uit korte hoofdstukjes met kopjes. Ook staan er vaak afbeeldingen bij.

Inleven Je voorstellen hoe het is om iemand anders te zijn of hoe iemand anders zich voelt.

Ironie Ergens mee spotten, bijvoorbeeld door het tegenovergestelde te zeggen van wat je bedoelt.

Karaktereigenschap Hoe iemand is. Bijvoorbeeld: vrolijk, slordig, grappig, lui of rustig.

Letterlijk en figuurlijk taalgebruik 'Het regent' is een voorbeeld van letterlijk taalgebruik: je zegt precies wat je bedoelt. 'De hemel huilt' is figuurlijk taalgebruik: je bedoelt iets anders dan je letterlijk zegt.

Limerick Grappig bedoeld gedichtje van vijf regels met een vast rijmschema (a a b b a). In de eerste regel worden meestal een personage en een plaatsnaam genoemd.

Onderwerp Waar het verhaal over gaat. Bijvoorbeeld: pesten, verliefdheid, voetbal.

Ontwikkeling van een personage In de meeste boeken veranderen personages door wat ze meemaken. Die verandering noem je 'ontwikkeling'.

Overdrijving Iets groter of erger maken dan het is.

Parodie Iets belachelijk maken door het na te doen.

Perspectief Het perspectief ligt bij de persoon in het verhaal van wie je weet wat hij denkt en voelt. Meestal is dat de hoofdpersoon.

Puntdicht Kort gedicht met in de laatste regel(s) een (taal)grapje.

Realistisch De personen in een verhaal maken dingen mee die in het echt ook kunnen gebeuren.

Regel Een regel in een gedicht hoeft niet te beginnen met een hoofdletter of te eindigen met een leesteken. Het zijn gewoon alle woorden die op één regel staan.

Rijm Als de laatste stukjes van twee woorden hetzelfde klinken, rijmen ze. Bijvoorbeeld: *feest – geweest; toeter – computer.*

Rijmschema De manier waarop de regels van een gedicht op elkaar rijmen. Je maakt een rijmschema door alle regels die op elkaar rijmen dezelfde letter te geven. Bijvoorbeeld: *a b b a*. Dit noem je **omarmend** rijm. **Gepaard** rijm is *a a b b*; **gekruist** rijm is *a b a b*.

Ruimte De plaats waar een verhaal zich afspeelt. Bijvoorbeeld buiten of binnen, in een stad of een bos, op een school of bij iemand thuis.

Sciencefiction Verhaal dat zich in de toekomst afspeelt en waarin technologieën worden gebruikt die nu (nog) niet bestaan.

Sfeer Hoe iets aanvoelt. Bijvoorbeeld griezelig of gezellig.

Sonnet Een gedicht dat bestaat uit veertien regels, die zijn verdeeld over vier strofen. De eerste twee strofen bestaan elk uit vier regels, de laatste twee strofen elk uit drie. Een sonnet heeft een strak rijmschema.

Strofe De regels in een gedicht die bij elkaar horen. Tussen de strofen is een regel overslagen.

Tijd De tijd waarin een verhaal zich afspeelt. Historische verhalen kunnen zich bijvoorbeeld afspelen in de tijd van de Grieken en Romeinen, ridders en monniken, ontdekkers en hervormers, pruiken en revoluties of burgers en stoommachines.

Uiterlijke kenmerken Hoe iemand eruitziet. Bijvoorbeeld: lang, slank, bruine ogen, blond haar.

Understatement Iets kleiner of minder erg maken dan het is.

Verhaallijn Beschrijft (met een begin, een middenstuk en een einde) wat een personage meemaakt. Als een boek meerdere verhaallijnen heeft, hebben deze altijd iets met elkaar te maken.

Vooruitwijzing Aanwijzing *dat* er iets gaat gebeuren, vaak zonder dat je precies weet *wat* er gaat gebeuren.

Wisseling van tijd, plaats, perspectief Een schrijver kan een verhaal spannend maken door regelmatig van tijd, plaats en/of perspectief te wisselen. Hij kan je hiermee informatie geven, maar ook een beetje misleiden.

Woordspeling Een spelletje met woorden. Bijvoorbeeld: *Ze heeft dikke billen, maar ze zit er niet mee.*

Zin Een zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt, uitroepteken of vraagteken.

Einde

xamen

Inhoud

Digitaal examen doen

Je leert hoe het eindexamen Nederlands wordt afgenomen.

Theorie

video-uitleg

Digitaal examen doen

Op bijna alle scholen maak je het examen Nederlands **digitaal**, dus op de computer. Het is aan te raden om voor het echte examen een officieel oefenexamen te maken. Dan kun je alvast wennen aan de examenomgeving en aan de bediening van het computerprogramma.

In het digitale examen Nederlands zitten drie onderdelen: lezen, kijken-luisteren en schrijven.

Bij **lezen** en **kijken-luisteren** worden vragen gesteld bij verschillende teksten en (kijk)fragmenten. De vragen gaan over de opbouw en de inhoud van de tekst of van het fragment. De meeste soorten vragen heb je al geoefend bij de onderdelen Lezen en Kijken en luisteren.
Eén opgave is een **schrijfopdracht**. Hierbij moet je zelf een tekst schrijven. Meestal is dat een zakelijke e-mail of brief of een artikel.

Tijdens het examen mag je een papieren **woordenboek** gebruiken. Daarin kun je de betekenis van woorden opzoeken, maar dat kost veel tijd. Gebruik eerst de manieren die je bij het onderdeel Woordenschat hebt geleerd om de betekenis te raden. Zoek alleen de betekenis op als je die nodig hebt voor het beantwoorden van een vraag.

Op bladzijde 184 begint een woordenlijst. Daarin vind je de betekenis van woorden die vaak in het examen worden gebruikt.

Opdracht 1

Vraag aan je docent wanneer en hoe het examen bij jou op school wordt afgenomen. Schrijf in steekwoorden op wat je in elk geval moet onthouden.

Opdracht 2

Bekijk een officieel oefenexamen op internet. Bespreek met je docent welk examen je gaat bekijken.

1 Hoeveel tijd krijg je om dit examen te maken?
2 Hoeveel vragen heeft dit examen?

Ga naar vraag 1 van het examen.

3 Welke hulpmiddelen heeft het computerprogramma? Noteer ze onder elkaar en zet de functie erachter.

Klik door het hele examen.

4 Bij hoeveel verschillende teksten worden vragen gesteld?
5 Kun je een kijk-/luisterfragment vooruit en achteruit spoelen? ja / nee
6 Wat voor tekst moet je bij dit examen schrijven bij de schrijfopdracht?

7 Is de schrijfopdracht de laatste opdracht van dit examen? Ja. / Nee, want ...
8 Kun je een antwoord verbeteren zolang je het examen niet hebt afgesloten? ja / nee

Opdracht 3

Gebruik de woordenlijst op bladzijde 184 om de volgende vragen te kunnen beantwoorden. De betekenis van de onderstreepte woorden kun je uit de woordenlijst afleiden.

1 Eén van de meerkeuzeantwoorden op een examenvraag is:
– *Het beeld toont aan hoe je deze spieren bewust kunt aanspannen.*
Welk woord kun je invullen in plaats van *toont aan*?
2 Een examenvraag bij het onderdeel kijken-luisteren is:
– *Welke toepassingen van de app worden in dit fragment het beste toegelicht?*
Welk woord kun je invullen in plaats van *toegelicht*?
3 Een examenvraag bij het onderdeel Lezen is:
– *Hoe kun je het verband tussen alinea 8 en 9 het best weergeven?*
Schrijf deze zin in je eigen woorden op.
4 In een schrijfopdracht van een examen staat:
– *Besteed in je e-mail ook aandacht aan jouw toekomstverwachting over het eten van insecten.*
Wat moet je dan vertellen over het eten van insecten? Noteer het in je eigen woorden.

Opdracht 4

Op de volgende bladzijden ga je oefenen met alle examenonderdelen. Voor welk onderdeel denk jij dat je het meest moet oefenen?
A lezen
B kijken-luisteren
C schrijven

Ik kan/weet
- hoe en wanneer ik het eindexamen Nederlands maak.

Lezen: examenteksten lezen

Je leert de juiste leesstrategieën gebruiken.

Theorie

video-uitleg

Zoekend lezen

Eén van de teksten van het examen is meestal een lange tekst. Je moet de antwoorden op een aantal vragen opzoeken in die tekst. Je leest de tekst dus niet precies, maar **zoekend**. Je leest eerst de vragen en gaat meteen op zoek naar de antwoorden. Bedenk in welke alinea of onder welk tussenkopje het antwoord zal staan en zoek naar woorden die met het antwoord te maken hebben.

Als je zoekend leest, let je op:
- titels en tussenkopjes.
- anders gedrukte woorden (GROOT, **vet**, *cursief*, onderstreept).
- schema's, tabellen en grafieken.
- opvallende tekens. Als je bijvoorbeeld een prijs zoekt, let je op een getal en op €. Als je een afstand zoekt, let je op centimeters, meters of kilometers (cm, m, km).

Opdracht
1

Bekijk tekst 1, het laatste stuk van de zoektekst (een folder) uit een examen.
1 Waarover gaat de folder?
2 Door welke organisatie is de folder gemaakt?

Bij de hele folder moet je van negen uitspraken aangeven of ze 'juist' of 'onjuist' zijn. Lees de uitspraken in de tabel.
3 Op de afbeelding *Ontdek de natuur rond Winterswijk* staan verschillende getallen. Is uitspraak *a* juist of onjuist?
4 Naar welke afkorting(en) zoek je om het antwoord bij uitspraak *c* te kunnen geven?
5 Is uitspraak *d* juist of onjuist?
6 Waarom is uitspraak *i* onjuist?
7 Op een andere plek in de folder staat een kaartje met wandelroutes. Bij welke vier uitspraken heb je waarschijnlijk de informatie bij dat kaartje nodig?

4p

		Juist	Onjuist
a	Er zijn twaalf natuurgebieden rond Winterswijk.		
b	Je moet de groene wandelroute nemen om langs het plukfruit te komen.		
c	Het treinstation Winterswijk West ligt op 1,6 kilometer afstand van de parkeerplaats.		
d	Natuurmonumenten is in het jaar 1918 opgericht.		
e	De langste wandelroute rondom Winterswijk is (ongeveer) 10 kilometer.		

4p

		Juist	Onjuist
f	De wandelroute Mentink komt NIET langs een observatiepost.		
g	Tijdens de paartijd heeft de heikikker een paarse kleur.		
h	Bij de groene en de rode route kom je zowel een observatietoren als heide tegen.		
i	Naar de wandelgebieden Korenburgerveen en Meddosche Veen mag je de hond NIET meenemen.		

Tekst 1

Ontdek de natuur rond Winterswijk

Praktische info
Ligging – rondom Winterswijk
Ingangen natuurgebied – kijk op natuurmonumenten.nl
OV – vanaf treinstation Winterswijk West is het 1,6 km lopen naar P Arrasveldweg
Met de auto – P Arrasveldweg vanaf de N319 Winterswijk-Groenlo, afslag 't Rommelgebergte
Toegang – natuurgebieden rond Winterswijk zijn toegankelijk van zonsopgang tot zonsondergang op wegen en paden
Honden – welkom, mits aangelijnd; honden zijn echter NIET toegestaan in het Korenburgerveen en het Wooldse Veen
Wandelen – er zijn vier gemarkeerde wandelroutes, kijk op het kaartje
Fietsen – kan op alle openbare wegen, in het Loohuis en Dottinkrade liggen aparte fietspaden
Ruiterpaden – in Dottinkrade is een route voor ruiters en menners, ook het Loohuis heeft een ruiterpad

Natuurbescherming. Sinds 1905
Natuur is een onuitputtelijke bron van inspiratie en verwondering. Daar moeten we zuinig op zijn en goed voor zorgen. Want in een dichtbevolkt land is natuur extra kwetsbaar. Daarom beschermt Natuurmonumenten 355 natuurgebieden en 470 historische gebouwen. Overal in Nederland. Voor iedereen. Dat doen we sinds 1905 met steun van leden en donateurs, vrijwilligers, vrienden en bedrijven. Steun is nodig. Juist nu.
Kijk op natuurmomenten.nl

Natuurmonumenten

CBF ERKEND GOED DOEL

Natuurmonumenten kan niet aansprakelijk worden gesteld voor fouten en/of onvolkomenheden met betrekking tot de inhoud van deze folder.

Uit: Examen Nederlands KB digitaal 2018-1 (fragment)

Theorie

video-uitleg

Een tekst lezen

De andere teksten op het examen moet je wel **helemaal lezen**. Voordat je een tekst helemaal gaat lezen, bekijk je de tekst goed. Dit doe je door de titel, de bron en de eerste en de laatste alinea te lezen. Zo kun je het onderwerp van de tekst snel bepalen en weet je al iets over de inhoud.
Lees de hele tekst precies voor je begint aan het beantwoorden van de vragen.

Hierna tot en met bladzijde 159 staan drie examenteksten. Je vindt de teksten ook online of je krijgt een kopie van je docent. Deze drie teksten gebruik je bij het onderdeel Examenvragen beantwoorden.

Opdracht
2

Bekijk tekst 2, 3 en 4 en beantwoord voor elke tekst de volgende vragen.
1 Wat is de titel van de tekst?
2 Uit hoeveel alinea's bestaat de tekst?
3 Wat zou het onderwerp van de tekst kunnen zijn?

Tekst 2

Rauw eten

(1) Is alleen rauw voedsel eten te doen? Vier vrienden probeerden het uit. Maarten Debruyne weet wel wat hij als eerste naar binnen wil werken, na drie weken lang alleen maar rauwe groenten, fruit, noten en zaden. Hij pakt een croissant en besmeert die dik met chocopasta. Zijn ogen glimmen van pret. Terwijl Jasmijn Alkemade en Saskia Bok aan de eettafel in een Utrechtse woonkamer discussiëren over hun broodje kaas dat 'toch wel heel zwaar valt', werkt Maarten nóg een croissant naar binnen. En daarna nog twee boterhamen en roerei met kaas. "Lekker, om weer op normaal voedsel te kauwen", verzucht hij. De vrienden sluiten met dit uitbundige ontbijt een experiment af waarbij ze drie weken alleen rauw voedsel aten.

(2) Het idee hiervoor werd geboren toen de documentaire *Rauwer* werd uitgezonden. In die documentaire zie je hoe de 15-jarige Tom uitsluitend rauw voedsel eet en daardoor achterblijft in zijn groei. Aanhangers van de 'raw food-beweging' eten alleen voedsel dat niet is gekookt, gestoomd, gebakken of gefrituurd. Want zeggen ze: door voedsel te verhitten, verdwijnen enzymen die onmisbaar zijn bij de vertering van dat voedsel. Jasmijn: "Wij schrokken ervan hoe iedereen zijn felle mening klaar had over dat rauwe eten, terwijl de meeste mensen helemaal niet weten wat het precies is. Toen besloten wij het zelf ook eens drie weken te gaan doen, zodat wij wel zouden weten wat het allemaal inhoudt."

(3) De claims over rauw eten zijn niet mis: 'raw foodies' zeggen dat ze veel meer energie hebben, dat ze niet ziek worden en dat hun lijf verlost is van allerlei kwalijke gifstoffen. Hoe zit het met de wetenschappelijke onderbouwingen van die claims? Daarover kan Tiny van Boekel, voedseldeskundige, hoogleraar aan de Universiteit van Wageningen, kort zijn:

"Die is er niet." Van Boekel zette alle onderzoeken op het gebied van de voordelen van voedselbewerking op een rij en publiceerde zijn overzicht in het boek *Molecular Nutrition & Food Research*. "Het klopt dat verhitten enzymen kapotmaakt, maar ons lichaam produceert zélf de enzymen die nodig zijn om zetmeel, eiwitten, vetten en andere voedingsstoffen te verteren." Daar komt bij dat het argument dat rauw eten gezonder is, niet opgaat. Van Boekel: "Dat de mens voedsel verhit, brengt vooral voordelen. Het is veiliger, omdat je er schimmels en bacteriën mee doodt. Ook is het voedsel beter verteerbaar. En uit gekookt voedsel kun je veel meer energie en voedingsstoffen opnemen, want die komen namelijk vrij door de verhitting."

(4) Leven 'raw foodies' dus eigenlijk juist ongezond? Er is niet veel grootschalig onderzoek naar gedaan, maar het lijkt er wel op. In een onderzoek van de Universiteit van Giessen, in Duitsland, onder ruim vierhonderd 'raw foodies', bleek 14,7 procent van de mannen en 25 procent van de vrouwen ondergewicht te hebben. Hoogleraar voedingsleer Pieter Dagnelie (Universiteit Maastricht) werkte mee aan een ander onderzoek. Daaruit kwam onder meer dat 38 procent van de mensen die een rauw dieet volgden een tekort aan vitamine B12 had. Zo'n vitamine B12-tekort kan leiden tot bloedarmoede, maar dat tekort is niet het enige probleem. Dagnelie: "Je kunt ook tekorten aan energie en eiwitten oplopen en aan

mineralen als calcium en zink. Door het hoge vezelgehalte van rauw voedsel worden die in de darm niet goed opgenomen. Rauwkost als onderdeel van een gemengde voeding is zeer gezond; als kuur kun je best een tijdje alleen rauwkost eten. Maar op den duur is dit voor de moderne mens toch te extreem."

(5) Van de vier vrienden die eraan begonnen, hield eentje het rauw eten maar een week vol. Nick den Akker vertelt aan de Utrechtse ontbijttafel dat hij veel sport, maar tijdens de rauwe week "bijna niet vooruitkwam". Dat was niet het enige dat hem deed stoppen. "Ik was de hele dag met eten bezig en met hoe ik genoeg kon binnenkrijgen. Ik ben als salesmanager veel onderweg. Zat ik voor een afspraak in de auto nog snel even een bloemkool naar binnen te werken. En daarna nog steeds honger, hè." Jasmijn Alkemade moet er hartelijk om lachen. Zij heeft het experiment duidelijk op wilskracht volgehouden. "Ik had ook veel minder energie en ik bleef nog eens drie weken last houden van lichte hoofdpijn en diarree." De twee anderen hadden alleen de eerste dagen last van die bijverschijnselen. Tot hun spijt bleef ook bij hen de beloofde extra energie uit. Wél prettig: ze hadden steeds het gevoel dat ze gezond bezig waren. Maarten: "Als ik weer een salade had gegeten, had ik daar een goed gevoel over." Maar ook bij hen slorpte het eten een groot deel van hun tijd op.

(6) Beschouwen ze het experiment met deze tegenvallende resultaten als mislukt? "Nee, dat zeker niet", zegt Maarten. "Ik wilde al eerder bewuster met eten bezig zijn. In onze maatschappij stoppen we altijd maar iets in onze mond om weer energie te hebben om verder te kunnen. Nu ik dit drie weken vol heb kunnen houden, weet ik dat ik 'puurder' kan eten. Ik ben ervan overtuigd dat bewust eten goed voor me is."

Naar een artikel van Mensje Melchior, de Volkskrant, 8 maart 2013
Uit: Examen Nederlands KB digitaal 2017-1

Tekst 3

Land van zeurpieten

(1) Het is koud, het sneeuwt en de trein komt maar niet. Op het perron begint een enkeling zachtjes te huilen. "Waar moet ik vannacht nou slapen?" Anderen staan in groepjes rond medewerkers van de Nederlandse Spoorwegen die uitleggen wat er aan de hand is. Er wordt door reizigers voornamelijk geklaagd en af en toe ook stevig gemopperd. Als iedereen na een klein uur oponthoud toch op weg is, gaat het gezeur gewoon door. De NS kunnen er niets van en het KNMI had wel eens mogen waarschuwen.

(2) Theoloog Bram Grandia heeft ook op het perron tussen deze mopperende landgenoten gestaan. Hij vindt het juist wel leuk, als het eens niet gaat als gewoonlijk. "Dan kun je eindelijk weer eens met elkaar communiceren. Want het kan best gezellig zijn, zo'n sfeer van: dit gaan wij met elkaar redden. Maar veel mensen weten zich dan juist geen raad en beginnen te klagen. Sommigen staan zelfs op instorten. Dan merk je: we zijn een volk van zeurpieten geworden."

→

(3) Als jengelende kinderen die niet krijgen wat ze willen, raken we bij het minste of geringste geïrriteerd of worden we boos. James Kennedy, hoogleraar moderne geschiedenis, ziet een samenleving met een duidelijk probleem: “We verwachten een goed geordende maatschappij waarin we ons kunnen ontwikkelen. Er mag geen tegenslag zijn.” Het zat nogal eens tegen, de afgelopen weken. Treinen reden niet of minder en snelwegen moesten, als het even kon, worden gemeden. Soms konden we maar beter de hele dag binnenblijven. Kennedy moet er een beetje om lachen. Als jochie op het Amerikaanse platteland zag hij elke winter hoe boeren een touw spanden tussen hun huis en de stal. Dat was hun enige houvast in de sneeuwstormen waarin je geen hand voor ogen meer zag. “Het weer van de laatste weken was in Nederland echt niet zo extreem, vergeleken met het weer in Amerika”, zegt hij. “Maar we vinden het extreem, omdat we het niet gewend zijn. En dan raken we van de kook. We zijn een soort realiteitsbesef kwijtgeraakt. Als de realiteit om de hoek komt kijken, kunnen we daar niet mee uit de voeten.”

(4) Ook massapsycholoog Jaap van Ginneken denkt dat noodlot, pech en samenloop van omstandigheden helemaal uit het besef zijn verdwenen. Er gaan wel eens dingen fout waar niemand iets aan kan doen, maar dat nemen we niet meer. Niets veranderlijker dan het weer, maar als het KNMI een verkeerde verwachting uitspreekt, krijgt het kritiek. Het geldt net zo goed voor het grote ongenoegen over de files. We wijzen ze af, maar pakken wel allemaal de auto.

(5) Kennedy: “We worden kortom niet graag met onaangename verrassingen geconfronteerd. Erger nog, zelfs de kleinste onzekerheden willen we uitsluiten.” Volgens hem hebben we veel te hoge verwachtingen van onze omgeving. De gangbare houding is: het maakt niet uit wie faalt, maar je omgeving moet zorgen dat jóú niets in de weg wordt gelegd. “Aan de ene kant roepen we dat de staat zich niet te veel met ons leven moet bemoeien, maar als er even iets misgaat, is diezelfde staat meteen de zondebok.”

(6) Nederlanders komen niets tekort. Ze leven in weelde, in overvloed. Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) constateerde vorig jaar dat de kwaliteit van leven in Nederland vergeleken met andere landen in de Europese Unie op een hoog niveau ligt. Nederlanders behoren tot de gelukkigste mensen ter wereld. Maar dat geluk schuilt vooral in de kleine kring van familie en vrienden. Die geven we een acht, waar de totale samenleving en de overheid het met een mager zesje moeten doen. “Met mij gaat het goed, met de samenleving slechter”, vatte het SCP samen.

(7) Grandia herkent dat, maar ziet wel een verschil tussen de generaties. “Ik heb gezien hoe mijn ouders direct na de Tweede Wereldoorlog de handen uit de mouwen staken, hoe ze fanatiek zijn doorgegaan om iets van hun leven te maken. Tegenwoordig denken veel mensen als gevolg van de enorme welvaart helaas dat alles vanzelf gaat. Dat anderen er louter voor hen zijn en niet dat zij er ook voor anderen zijn. Recent nog reed in mijn woonplaats de bus niet naar het station vanwege de sneeuw. Ik ben gaan liften en zo kwam ik toch heel soepel op mijn werk. Helaas denken vooral jongeren in zo’n situatie: de bus rijdt niet, nou, dan blijf ik maar thuis. Er is een enorm gebrek aan creativiteit en doorzettingsvermogen.”

(8) Grandia vindt het de hoogste tijd dat alle zeurpieten verplicht stage gaan lopen in een ontwikkelingsland. Zelf was hij enige tijd geleden in Zuid-Afrika, waar vrouwen in de arme dorpen 10 tot 20

kilometer moesten lopen om water te halen. “Als je daar een tijdje bent, durf dan nog maar eens te zeuren dat je trein twintig minuten te laat is of dat het strooizout op is. We zijn ons hoge niveau van welvaart en voorzieningen zo vanzelfsprekend gaan vinden, dat het ongezond is geworden. Dan moet je soms weer even met beide benen op de grond worden gezet.” Wat moeten wij volgens hem doen? “Wakker worden, handen uit de mouwen steken en niet zo zeuren.”

Naar een artikel van Dick Hofland en Frouke Tamsma, de Stentor, januari 2010
Uit: Examen Nederlands KB digitaal 2018-2

Tekst 4

Met de deur in huis

(1) Als ze vroeger naar de kerk ging, verliet ze haar huis via de voordeur. “Maar meestal ging iedereen achterom”, zegt Josina Suijkerbuijk terwijl ze haar vork in haar visburger prikt. Ze woont in woon-zorgcentrum Avondrood. Toch weet ze nog goed hoe haar voordeur eruitzag. Ze klopt op de houten leuning van haar stoel. “Bruinig”, zegt ze. “Ze waren meestal bruinig”, zegt Anna van Gestel, een andere bewoonster van het woon-zorgcentrum. Van Gestel heeft door al die jaren heen heel wat mensen door de deur naar binnen zien komen voor een gezellig, maar soms ook vervelend bakje leut. “En er zat een ruitje in”, zegt ze beslist.

(2) Hoe zorg je dat ouderen zich thuis voelen in het verzorgings- of verpleeghuis en dat ze er, als ze vergeetachtig of dementerend zijn, nog de weg weten te vinden? Plak een fotosticker van hun eigen oude voordeur op de deur van hun kamer. Of plak een fotosticker van oude deuren op ruimtes waar ze vaak moeten zijn. Dan vallen ze op in het rijtje van allemaal dezelfde deuren.

(3) “Heel vaak lopen ouderen quasi-nonchalant door de gang, maar je ziet ze twijfelen. Wat is nou de mijne, die links of rechts of toch die in het midden?”, zegt teammanager Nancy Hengeveld van woon-zorgcentrum Weidevogelhof. In dit woon-zorgcentrum is iets aan de ‘deurverwarring’ gedaan. In de Weidevogelhof hebben zes bewoners hun eigen voordeur teruggekregen. Met een fotosticker!

(4) “Een thuisgevoel geeft meestal het ouderlijk huis, het geboortehuis of het huis waar ze zelf zijn getrouwd en kinderen hebben gekregen”, zegt Rahzeb Choudhury van een bedrijf dat de deurstickers maakt. Op verzoek van het bedrijf is familie van de bewoners in de persoonlijke geschiedenis van vader of moeder gedoken. Ze moesten drie huizen vinden die bij vader of moeder het meest een thuisgevoel zouden oproepen. Als de originele deur nog bestond, dan werden daar foto’s van gemaakt. Was de deur verdwenen omdat het huis was gesloopt, dan werd gekeken of er in een blok verderop nog eenzelfde deur zat.

(5) Meestal herkennen dementerende mensen hun kamer aan iets bij de deur, een beeldje bijvoorbeeld. “Maar je eigen oude voordeur is veel fijner. Dat roept ook fijne gevoelens op”, zegt Nancy Hengeveld. Neem meneer Rojas, die zijn oude voordeur in Curaçao terugkreeg. Hij geniet nog iedere dag als hij erdoor naar binnen gaat, want hij heeft heimwee naar zijn land. Bij mevrouw Van der Kooy, die dertig jaar achter dezelfde voordeur woonde, roept de deur herinneringen op. Dat ze het raampje in de voordeur zeemde of dat haar vader een naambordje maakte.

→

(6) Sommige bewoners kozen een deur uit een catalogus. Een mevrouw wilde per se een deur met graffiti. Hengeveld: “De familie was er niet blij mee. Er stonden toch ook prachtige, monumentale deuren in het boek. Maar het past bij haar, het is controversieel.” In woon-zorgcentrum Avondrood zijn veel monumentale plakdeuren in klassieke kleuren. Eigenlijk zijn de deuren mooier dan ze meestal bij de bewoners thuis waren, zegt een verzorgende. “Zo mooi hadden ze ze niet zo vaak in deze textielstad.” De bewoners vinden het schitterend. Het zijn herkenningspunten die ook zorgen voor warmte en huiselijkheid.

(7) Het gebruik van fotostickers in tehuizen is niet nieuw. Er worden dan ook steeds meer mogelijkheden ontdekt. Zo zijn er tehuizen die de deuren van liften of trappenhuizen beplakken met boekenkasten zodat dementerende bewoners niet doorhebben dat het een uitweg is en dan niet gaan zwerven. Het gebruik van stickers is een slimme truc die, naast herkenning, voor meer veiligheid kan zorgen. De mogelijkheden om met fotostickers ‘veiligheid’ in te bouwen zijn nog volop in ontwikkeling, ook al zijn er al verschillende in gebruik. Vloerkleden zijn bijvoorbeeld voor veel ouderen gevaarlijk. Ze kunnen hier gemakkelijk over struikelen. Een fotosticker van hun favoriete vloerkleed voorkomt dat en het versterkt het idee van thuis zijn.

(8) Maar de fotostickers moeten ook sfeer brengen, huiselijkheid. In een ander woon-

zorgcentrum waar hoofdzakelijk mensen wonen met dementie, zijn op verschillende deuren doorkijkjes naar een tuin of naar een straat geplakt. “Daar zetten we nog een oude fiets bij”, zegt afdelingshoofd Desiree Maas. De kans dat bewoners beseffen dat ze thuis zijn, is groter als er vertrouwde spullen om hen heen staan.

(9) In een zorgcentrum in Delft kregen dementerende bewoners eerder hun eigen neptreincoupé: in stoelen achter elkaar, nippend van hun thee, konden ze genieten van een voorbijtrekkend, typisch Nederlands polderlandschap. Op video. Er zijn ook tehuizen met bushaltes als zitje. “Wij passen het huis nu zo aan dat het hun thuis wordt”, zegt Maas.
(10) Het Trimbos Instituut onderzoekt of de persoonlijke voordeuren de oriëntatie en kwaliteit van leven voor bewoners verbetert. Het onderzoek moet ook uitwijzen of bewoners, omdat zij de deur herkennen, minder afhankelijk zijn van de hulp van verzorgenden.

Naar een artikel van Wilma de Cort, de Gelderlander, 18 februari 2015
Uit: Examen Nederlands KB digitaal 2018-1

Ik kan/weet

- welke leesstrategie ik moet gebruiken om de juiste informatie uit een tekst te halen. 1F

Lezen: examenvragen beantwoorden

Je leert veelvoorkomende examenvragen beantwoorden.

Theorie

video-uitleg

Meerkeuzevragen beantwoorden

In het examen worden bij verschillende teksten vragen gesteld. De meeste vragen zijn meerkeuzevragen.

Zo beantwoord je meerkeuzevragen
Stap 1: Lees eerst alleen de vraag, dus niet de antwoorden.
Stap 2: Lees nog een keer precies het tekstgedeelte waarover de vraag gaat.
Stap 3: Zoek zelf in de tekst het antwoord op de vraag.
Stap 4: Vergelijk jouw eigen antwoord met de antwoorden bij de vraag. Streep de antwoorden die niet goed zijn weg. Je houdt dan vaak twee antwoorden over die erg op elkaar lijken. Kies daaruit het *beste* antwoord.

Tips:
- De antwoorden op meerkeuzevragen staan in alfabetische volgorde. Ga dus niet twijfelen als je vaak achter elkaar hetzelfde antwoord, bijvoorbeeld het eerste, moet aanklikken.
- Kijk niet naar de lengte van de antwoorden. Het langste antwoord hoeft niet het goede antwoord te zijn.
- Je kunt je antwoorden altijd nog verbeteren, zolang je het examen nog niet hebt afgesloten.
- Kies altijd een antwoord. Je kunt beter gokken dan geen antwoord geven. Als je gokt, is het antwoord misschien toch goed.

Sommige examenvragen kunnen bij elke tekst gesteld worden. Bij elke tekst kan bijvoorbeeld gevraagd worden welk kopje boven één of meer alinea's past, wat het tekstdoel is en wat de hoofdgedachte is. Met dit soort vragen oefen je hierna.

Lees voor je verdergaat de hele tekst *Rauw eten* op bladzijde 155 precies. Het is een tekst over vier vrienden die een eetexperiment hebben gehouden.

Opdracht
1

1 Schrijf zo kort en duidelijk mogelijk op hoe de vier vrienden op het idee kwamen om drie weken alleen rauw voedsel te eten.

2 Beantwoord de volgende examenvraag bij de tekst *Rauw eten*. Gebruik hierbij je antwoord op vraag 1.

1p Wat was de aanleiding voor dit eetexperiment?
A de felle reacties van veel mensen over rauw eten
B het willen ervaren wat alleen rauw eten allemaal inhoudt
C het willen weten of alleen rauw voedsel eten gezond of ongezond is
D het zien van de documentaire *Rauwer*

3 In de examenvraag bij vraag 4 wordt gevraagd naar een reden. Welk signaalwoord voor *reden* staat in alinea 2? **Tip**: een overzicht van tekstverbanden en signaalwoorden vind je op bladzijde 190.

4 Wat is dus het juiste antwoord op onderstaande examenvraag?

1p Mensen die uitsluitend rauw voedsel eten, 'rauw-eters', verhitten voedsel niet.
Wat is de belangrijkste reden om voedsel niet te verhitten?
A Bij verhitting verdwijnen onmisbare enzymen.
B Dat gaat ten koste van de energie en voedingswaarde.
C Het lichaam krijgt bij verhitting gifstoffen binnen.
D 'Rauw-eters' worden ziek van verhit voedsel.

Een andere vraag bij deze examentekst is:

1p In alinea 3 doet Van Boekel een uitspraak over claims. Hij zegt dat 'raw foodies' hun claims niet wetenschappelijk kunnen onderbouwen.
Hoe is hij tot die conclusie gekomen?
A door alle onderzoeken over het onderwerp op een rij te zetten
B door de ervaringen van de vier deelnemers aan het eetexperiment
C door een overzicht te publiceren in *Moleculair Nutrition & Food Research*
D door onderzoek te doen naar de invloed van verhitting op enzymen

5 Welke twee antwoorden zijn in elk geval fout, omdat dit niet in de tekst staat?

6 Wat is het juiste antwoord op deze meerkeuzevraag?

Theorie

video-uitleg

Vragen over de inleiding van de tekst

Het eerste deel van de tekst is de **inleiding**. In examenteksten bestaat die meestal uit één alinea. In de theorie van hoofdstuk 1 Lezen (bladzijde 12) staan voorbeelden van manieren waarop een schrijver een tekst kan beginnen.

Vragen over de inleiding zijn bijvoorbeeld:
– De tekst begint met een inleiding waarin een probleem aan de orde komt. Hoe wordt dit probleem duidelijk gemaakt?
– Na het lezen van de alinea's 1 en 2 weet je waar het artikel over gaat. Op welke manier wordt dit duidelijk?
– Wat is de belangrijkste functie van alinea 1?

Lees voor je verdergaat de hele tekst *Land van zeurpieten* op bladzijde 156 precies. In deze tekst krijg je allerlei informatie over zeuren en klagen.

Opdracht
2

Lees tekst 1. Het is alinea 1 van de tekst *Land van zeurpieten.*

1p Hoe wordt het onderwerp van de tekst in alinea 1 ingeleid?
A met de meningen van voor- en tegenstanders
B met een korte voorgeschiedenis van het probleem
C met een verhaaltje als voorbeeld bij het tekstonderwerp
D met het standpunt van de schrijvers van de tekst

Tekst 1

(1) Het is koud, het sneeuwt en de trein komt maar niet. Op het perron begint een enkeling zachtjes te huilen. "Waar moet ik vannacht nou slapen?" Anderen staan in groepjes rond medewerkers van de Nederlandse Spoorwegen die uitleggen wat er aan de hand is. Er wordt door reizigers voornamelijk geklaagd en af en toe ook stevig gemopperd. Als iedereen na een klein uur oponthoud toch op weg is, gaat het gezeur gewoon door. De NS kunnen er niets van en het KNMI had wel eens mogen waarschuwen.

Lees voor je verdergaat de hele tekst *Met de deur in huis* op bladzijde 158 precies. Deze tekst gaat over het gebruik van fotostickers in verzorgings- of verpleegtehuizen.

Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is alinea 1 van de tekst *Met de deur in huis*.

1p Hoe wordt het onderwerp van de tekst in de eerste alinea ingeleid?

A In alinea 1 wordt een aantal belangrijke uitspraken gedaan over het onderwerp van de tekst.
B In alinea 1 wordt een aantal persoonlijke uitspraken gedaan over het onderwerp van de tekst.
C In alinea 1 wordt een opvallend verschijnsel over vroeger genoemd.
D In alinea 1 wordt het centrale probleem van de tekst beschreven.

Tekst 2

(1) Als ze vroeger naar de kerk ging, verliet ze haar huis via de voordeur. “Maar meestal ging iedereen achterom”, zegt Josina Suijkerbuijk terwijl ze haar vork in haar visburger prikt. Ze woont in woon-zorgcentrum Avondrood. Toch weet ze nog goed hoe haar voordeur eruitzag. Ze klopt op de houten leuning van haar stoel. “Bruinig”, zegt ze. “Ze waren meestal bruinig”, zegt Anna van Gestel, een andere bewoonster van het woon-zorgcentrum. Van Gestel heeft door al die jaren heen heel wat mensen door de deur naar binnen zien komen voor een gezellig, maar soms ook vervelend bakje leut. “En er zat een ruitje in”, zegt ze beslist.

Theorie

video-uitleg

Vragen over deelonderwerpen

In het middenstuk van een tekst worden verschillende zaken behandeld die met het onderwerp te maken hebben. Dat zijn de **deelonderwerpen**. Tussenkopjes kunnen het deelonderwerp van een of meerdere alinea’s aangeven.

Vragen over deelonderwerpen zijn bijvoorbeeld:
– Hoe kun je het onderwerp van de alinea’s 2 en 3 het best weergeven?
– In alinea 2 lees je dat de culinaire top ook veel met ingrediënten van het seizoen en met producten uit eigen streek werkt. In welke alinea komt de schrijver hierop terug?
– In de inleiding schrijft de auteur “Alles gaat hier op afspraak”. Welke alinea ondersteunt deze uitspraak het duidelijkst?
– In de tekst wordt beschreven wanneer je de meeste kans van slagen hebt om een succesvol topsporter te worden. In welke alinea’s wordt deze vraag het meest duidelijk beantwoord?

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is alinea 5 van de tekst *Rauw eten*.

1p Welk kopje past het beste boven alinea 5?

A Bijverschijnselen
B Eten
C Gezond bezig
D Vier vrienden

Tekst 3

(5) Van de vier vrienden die eraan begonnen, hield eentje het rauw eten maar een week vol. Nick den Akker vertelt aan de Utrechtse ontbijttafel dat hij veel sport, maar tijdens de rauwe week ‘bijna niet vooruitkwam’. Dat was niet het enige dat hem deed stoppen. “Ik was de hele dag met eten bezig en met hoe ik genoeg kon binnenkrijgen. Ik ben als salesmanager veel onderweg. Zat ik voor een afspraak in de auto nog snel even een bloemkool naar binnen te werken. En daarna nog steeds honger, hè.” Jasmijn Alkemade moet er hartelijk om lachen. Zij heeft het experiment duidelijk op wilskracht volgehouden. “Ik had ook veel minder energie en ik bleef nog eens drie weken last houden van lichte hoofdpijn en diarree.” De twee anderen hadden alleen de eerste dagen last van die bijverschijnselen. Tot hun spijt bleef ook bij hen de beloofde extra energie uit. Wél prettig: ze hadden steeds het gevoel dat ze gezond bezig waren. Maarten: “Als ik weer een salade had gegeten, had ik daar een goed gevoel over.” Maar ook bij hen slorpte het eten een groot deel van hun tijd op.

Opdracht 5

Lees tekst 4, alinea 5 en 6 van de tekst *Land van zeurpieten*.
Waarom zijn de antwoorden bij de examenvraag hieronder goed of fout? Kies uit:

1 juiste antwoord, wordt genoemd in beide alinea’s
2 wordt alleen genoemd in alinea 5
3 wordt alleen genoemd in alinea 6

1p Welk kopje past het best bij de alinea’s 5 en 6 samen?
A De overheid krijgt de schuld
B Nederlanders zijn heel gelukkig
C Nederland is een van de rijkste landen
D Onzekerheid past niet bij ons

Tekst 4

(5) Kennedy: “We worden kortom niet graag met onaangename verrassingen geconfronteerd. Erger nog, zelfs de kleinste onzekerheden willen we uitsluiten.” Volgens hem hebben we veel te hoge verwachtingen van onze omgeving. De gangbare houding is: het maakt niet uit wie faalt, maar je omgeving moet zorgen dat jóú niets in de weg wordt gelegd. “Aan de ene kant roepen we dat de staat zich niet te veel met ons leven moet bemoeien, maar als er even iets misgaat, is diezelfde staat meteen de zondebok.”

(6) Nederlanders komen niets tekort. Ze leven in weelde, in overvloed. Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) constateerde vorig jaar dat de kwaliteit van leven in Nederland vergeleken met andere landen in de Europese Unie op een hoog niveau ligt. Nederlanders behoren tot de gelukkigste mensen ter wereld. Maar dat geluk schuilt vooral in de kleine kring van familie en vrienden. Die geven we een acht, waar de totale samenleving en de overheid het met een mager zesje moeten doen. “Met mij gaat het goed, met de samenleving slechter”, vatte het SCP samen.

Theorie

video-uitleg

Vragen over feiten en meningen

In een tekst kunnen feiten en meningen staan (zie bladzijde 64). Een **feit** kun je controleren. Met een **mening** kun je het eens of oneens zijn. Soms wordt gevraagd wat je in de tekst of in een alinea vindt: feiten en/of mening(en) van anderen en/of de mening van de schrijver.

Bijvoorbeeld:
– In alinea 7 en 8 staan zowel feiten als meningen. Wat zijn feiten en wat zijn meningen? Klik bij elke zin ‘feit’ of ‘mening’ aan.
– De schrijver van de tekst maakt gebruik van ervaringen van expats met cultuurverschillen. Op welke manier gebruikt zij deze ervaringen?
– Klik in alinea 6 het deel van een zin aan dat de mening van de schrijver het duidelijkst weergeeft.
– Baukje Scheppink en Kim Kampman hebben allebei een mening over het schrijfonderwijs in Nederland. Waarover zijn zij het eens?

Opdracht
6

Lees van de tekst *Land van zeurpieten* alinea 1 tot en met 5 (bladzijde 156) en beantwoord de volgende examenvraag.

1p Een schrijver kan in een tekst gebruikmaken van
1 feiten.
2 zijn eigen mening.
3 meningen van anderen.

Waarvan maakt de schrijver in de alinea’s 1 tot en met 5 gebruik?
A alleen 1 en 2
B alleen 1 en 3
C alleen 2 en 3

Theorie

video-uitleg

Vragen over verbanden in de tekst

De zinnen en alinea’s in een tekst hebben met elkaar te maken: ze houden verband met elkaar. Op bladzijde 190 vind je een overzicht van de belangrijkste tekstverbanden en signaalwoorden.

Vragen over **tekstverbanden** zijn bijvoorbeeld:
– Wat is het verband tussen alinea 1 en 2?
– In alinea 2 lees je informatie die voor winkeliers van belang is. Hoe sluit alinea 3 hierop aan?
– In alinea 3 staat: “Topsport is geen toeval, topsport is maakbaar.” In de tekst staat een voorbeeld dat deze stelling tegenspreekt. In welke alinea vind je dat voorbeeld?
– Op welke manier sluit alinea 7 aan op alinea 6?

Tip: Markeer signaalwoorden in de tekst als je ze tegenkomt. Ze kunnen je helpen om het juiste verband tussen zinnen of alinea’s te vinden.

Opdracht
7

1p Lees van de tekst *Rauw eten* alinea 5 en 6 (bladzijde 156).
Wat is het verband tussen alinea 5 en 6?
A Alinea 5 en 6 vormen een opsomming.
B Alinea 5 en 6 vormen een tegenstelling.
C Alinea 6 is een gevolg van alinea 5.
D Alinea 6 is een vervolg op alinea 5.

Opdracht
8

Lees van de tekst *Land van zeurpieten* alinea 3 tot en met 5 (bladzijde 157).

1p **1** Hoe kun je het verband tussen alinea 3 en alinea 4 het best weergeven?
A Alinea 3 en alinea 4 vormen een tegenstelling.
B Alinea 3 en alinea 4 vormen samen een opsomming.
C Alinea 4 geeft een oplossing voor de problemen in alinea 3.
D Alinea 4 zwakt de inhoud van alinea 3 af.

1p **2** Hoe kun je het verband tussen alinea 4 en alinea 5 het best weergeven?
A Alinea 4 en 5 vormen een tegenstelling.
B Alinea 5 geeft een oplossing bij het probleem uit alinea 4.
C Alinea 5 geeft een voorbeeld bij de inhoud van alinea 4.
D Alinea 5 versterkt de inhoud van alinea 4.

Theorie

video-uitleg

Vragen over de bedoeling van een alinea

Een schrijver verdeelt zijn tekst in alinea's. Vaak wordt gevraagd naar de **bedoeling** van een alinea. Dat is meestal de laatste alinea (het slot), maar de vraag kan ook gaan over een alinea uit het middenstuk. In de theorie van hoofdstuk 1 Lezen (bladzijde 12) staan voorbeelden van verschillende doelen die het slot van een tekst kan hebben.

Vragen over de bedoeling van een alinea zijn bijvoorbeeld:
– Wat is de belangrijkste bedoeling van alinea 7?
– In de laatste alinea wordt een conclusie getrokken. Welke functie heeft de laatste alinea van deze tekst nog meer?

Opdracht
9

1p Lees tekst 5. Het is de laatste alinea van de tekst *Rauw eten*.
Waaruit bestaat de laatste alinea?
A een conclusie
B een herhaling van de hoofdgedachte
C een samenvatting
D een toekomstverwachting

Tekst 5

(6) Beschouwen ze het experiment met deze tegenvallende resultaten als mislukt? "Nee, dat zeker niet", zegt Maarten. "Ik wilde al eerder bewuster met eten bezig zijn. In onze maatschappij stoppen we altijd maar iets in onze mond om weer energie te hebben om verder te kunnen. Nu ik dit drie weken vol heb kunnen houden, weet ik dat ik 'puurder' kan eten. Ik ben ervan overtuigd dat bewust eten goed voor me is."

Opdracht
10

1p

Lees tekst 6. Het is de slotalinea van de tekst *Land van zeurpieten*.
Hoe kun je de inhoud van alinea 8 het best weergeven?
Alinea 8 bevat
A een advies.
B een oorzaak van het probleem.
C een toekomstverwachting.
D een waarschuwing.

Tekst 6

(8) Grandia vindt het de hoogste tijd dat alle zeurpieten verplicht stage gaan lopen in een ontwikkelingsland. Zelf was hij enige tijd geleden in Zuid-Afrika, waar vrouwen in de arme dorpen 10 tot 20 kilometer moesten lopen om water te halen. “Als je daar een tijdje bent, durf dan nog maar eens te zeuren dat je trein twintig minuten te laat is of dat het strooizout op is. We zijn ons hoge niveau van welvaart en voorzieningen zo vanzelfsprekend gaan vinden, dat het ongezond is geworden. Dan moet je soms weer even met beide benen op de grond worden gezet.” Wat moeten wij volgens hem doen? “Wakker worden, handen uit de mouwen steken en niet zo zeuren.”

Theorie

video-uitleg

Vragen over de hoofdzaken in een tekst

Bij verschillende teksten kan gevraagd worden informatie uit de hele tekst of uit een of meer alinea’s samen te vatten. Vaak wordt gevraagd naar de **hoofdgedachte** van de tekst: de samenvatting van de hele tekst in één zin.
Bijvoorbeeld:
– Welke zin vat deze tekst het best samen?
– Waarover informeert deze tekst vooral?
– Wat is de kern van deze tekst?
Om de hoofdgedachte te vinden, lees je de tekst helemaal en stel je de vraag: wat is het belangrijkste wat in de tekst over het onderwerp wordt gezegd? Je vindt de hoofdgedachte vaak in de inleiding of in het slot van de tekst.

Daarnaast kunnen vragen gesteld worden over de **samenvatting** van een of meer alinea’s of van de hele tekst.
Bijvoorbeeld:
– Maak een samenvatting van het verloop van het eetexperiment. Sleep de zinnen in de juiste volgorde, zodat er een goedlopende samenvatting ontstaat.
– Je wilt na het vmbo de mbo-opleiding Mediaredactie gaan volgen. Welke samenvatting beschrijft jouw aanmeldingsprocedure het beste?
Bij deze vragen let je op de juiste volgorde van de belangrijkste gebeurtenissen en op de hoofdzaken uit elke alinea. In een alinea staan de hoofdzaken vaak in de eerste of de laatste zin. Uitleg en voorbeelden zijn meestal bijzaken en horen niet in een samenvatting.

Opdracht
11

Voor het beantwoorden van de volgende examenvraag naar de hoofdgedachte moet je de hele tekst *Land van zeurpieten* (bladzijde 156) hebben gelezen.

1p Wat is de hoofdgedachte van deze tekst?

A De Tweede Wereldoorlog heeft ervoor gezorgd dat Nederlanders buitensporig bang zijn voor armoede en gebrek.
B Nederlanders hebben zo weinig oog voor de armoede in de wereld, dat zij zich niet interesseren voor problemen in andere landen.
C Nederlanders vinden hun hoge levensniveau zo vanzelfsprekend, dat ze niet meer normaal met tegenslagen kunnen omgaan.
D Vergeleken met andere volkeren, zoals het Amerikaanse volk, zijn de meeste Nederlanders ergerlijke zeurpieten.

Opdracht
12

Voor het beantwoorden van de volgende vragen moet je de hele tekst *Rauw eten* (bladzijde 155) hebben gelezen.
Lees de examenvraag hieronder.

1 Antwoord A is geen goede samenvatting van het artikel, omdat daarin alleen hoofdzaken staan uit de inleiding en het slot. juist / onjuist
2 Waarom is antwoord B onjuist?
3 In welk antwoord staan alleen de hoofdzaken uit alinea 4?
4 Wat is het juiste antwoord op de examenvraag?

1p Welke samenvatting vat het artikel *Rauw eten* het best samen?

A Een vriendengroep wil ervaren hoe het is om drie weken lang uitsluitend rauw voedsel te eten. Niet iedereen heeft het volgehouden, maar de deelnemers hebben wel geleerd om bewust(er) met eten om te gaan.
B In de documentaire *Rauwer* zie je de 15-jarige Tom. Hij eet uitsluitend rauw voedsel. In de documentaire zie je welke invloed dit heeft op zijn leven en hoe hij achterblijft in zijn groei.
C Raw foodies beweren dat ze gezonder leven, maar er is geen wetenschappelijk bewijs voor het feit dat rauw eten gezonder is. Uit onderzoek blijkt namelijk dat je lichaam meer voedingsstoffen en energie kan halen uit verhit voedsel.
D Sommige mensen hebben snel een felle mening over bepaalde zaken. Mensen kunnen beter hun oordeel opschorten en zelf ervaren hoe het is om een tijdje rauw voedsel te eten, dan meteen hun oordeel klaar te hebben.
E Uit een onderzoek blijkt dat mensen die rauw eten vaak aan ondergewicht lijden. Ook heeft een groot deel van de raw foodies een tekort aan bepaalde vitaminen en mineralen.

Opdracht
13

Lees alinea 3 van de tekst *Rauw eten*.

1p Maak van de volgende zinnen een samenvatting van alinea 3. Noteer de nummers van de zinnen in de juiste volgorde, zodat ze een goedlopend geheel vormen.

1. Bij het verhitten van voedsel gaan bepaalde enzymen kapot.
2. Het verhitten van voedsel heeft ook een aantal voordelen.
3. Ons lichaam maakt echter zelf ook enzymen die nodig zijn bij het verteren van voedsel.
4. Schimmels en bacteriën overleven verhitting niet, dus dat maakt het voedsel veiliger om te eten.
5. Uit gekookt voedsel kun je meer energie en voedingsstoffen halen.
6. Verhit voedsel is ook beter verteerbaar.

Opdracht 14

Voor het beantwoorden van de volgende examenvraag naar de samenvatting van de tekst moet je de hele tekst *Met de deur in huis* (bladzijde 158) hebben gelezen.

1p Welke twee zinnen horen in een samenvatting van deze tekst?
Kies de TWEE belangrijkste zinnen.

a Er wordt nog veel onderzoek gedaan naar nog meer gebruiksmogelijkheden van fotostickers.
b Er wordt onderzoek gedaan of persoonlijke voordeuren de kwaliteit van het leven van ouderen verbetert.
c Het is voor oude mensen die in een woon-zorgcentrum wonen heel fijn als ze vaak bezoek krijgen.
d In tehuizen worden steeds meer mogelijkheden van het gebruik van fotostickers ontdekt.
e Ouderen zijn minder afhankelijk van hulp van verzorgenden als ze zich in het tehuis op hun gemak voelen.
f Tehuizen maken gebruik van fotostickers, zodat ouderen niet zo snel verdwalen en zich thuis voelen.

Theorie

video-uitleg

Vragen over het doel van de tekst

Meestal wordt bij meerdere teksten gevraagd wat het **doel** van de tekst is.
Om het doel te vinden, let je op de titel, de bron en de hoofdgedachte. Het doel is het antwoord op de vraag: wat wil de schrijver van de tekst bereiken bij de lezers?

Veelgenoemde doelen bij examenteksten zijn:

- informeren/uitleggen/beschrijven: de schrijver wil dat je iets te weten komt
- aanzetten om iets te doen/aansporen/overhalen: de schrijver wil dat je iets doet
- overtuigen: de schrijver wil je overtuigen van zijn mening
- een mening geven: de schrijver wil alleen zijn mening geven
- waarschuwen: de schrijver wil je vertellen dat je iets niet moet doen of moet vinden
- adviseren: de schrijver wil je raad geven
- amuseren: de schrijver wil dat je je vermaakt

Opdracht 15

Beantwoord voor de teksten *Rauw eten*, *Land van zeurpieten* en *Met de deur in huis* de examenvragen naar het doel van de tekst.

1 *Rauw eten* (bladzijde 155):
1p Een tekst kan verschillende doelen hebben.
Wat is, naast informeren, het doel van deze tekst?
A amuseren door een verhaal over een eetexperiment te beschrijven
B overhalen om de documentaire *Rauwer* te gaan bekijken
C overtuigen om uitsluitend rauw voedsel te eten
D uitleggen wat het eten van rauw voedsel met je lichaam doet

2 *Land van zeurpieten* (bladzijde 156):
1p Wat is het belangrijkste schrijfdoel van de auteurs met deze tekst?
A de lezers erop wijzen dat hun voorouders in veel moeilijker omstandigheden leefden
B de lezers ertoe overhalen hun eigen gedrag te veroordelen
C de lezers ervoor waarschuwen dat het waarschijnlijk slecht afloopt met Nederland
D de lezers verschillende opvattingen over een probleem voorleggen

3 *Met de deur in huis* (bladzijde 158):
1p Wat is het doel van de schrijver met deze tekst?
A adviseren over het juiste gebruik van fotostickers
B gevoelens uitdrukken die fotostickers oproepen
C iets nieuws over toepassingen van fotostickers vertellen
D overhalen om fotostickers aan te schaffen

Theorie

video-uitleg

Vragen bij een advertentie

Vaak is één van de teksten in het examen een **advertentie**. Over de advertentie worden dan vragen gesteld. De vragen hebben meestal iets te maken met het doel van de tekst en/of het beeld.

Bijvoorbeeld:
– Wat is het belangrijkste doel van deze advertentie?
– Het belangrijkste doel van deze tekst is om mensen over te halen om donateur te worden van Bartiméus. Welk doel heeft deze advertentie nog meer?
– Op welke twee aspecten legt de advertentie vooral de nadruk?
– Een afbeelding in een advertentie kan de volgende functies hebben:
  1 De afbeelding verduidelijkt de tekst.
  2 De afbeelding trekt de aandacht van de lezer.
  3 De afbeelding spoort de lezer aan om geld te geven.
  Welke functie is of welke functies zijn hier van toepassing?

Tip: Om te ontdekken wat je precies nodig hebt om de advertentie te begrijpen, kun je het volgende doen:
• Bedek de tekst. Begrijp je nu de bedoeling van de advertentie?
• Bedek dan het beeld. Begrijp je nu de bedoeling van de advertentie?

Opdracht
16

Bekijk en lees tekst 8, een advertentie van Cordaid.
1p **1** Welk woord uit de tekst past het best bij de bruin-rode achtergrond?
A dorst
B droogte
C honger
D kleding
E water
1p **2** De titel van het begeleidende stukje tekst is blauw van kleur.
Waarom is de keuze van de kleur blauw voor de tekst een goede keuze?
omdat dit blauw
A de kleur van water suggereert
B dezelfde kleur heeft als het logo van Sam's Kledingactie
C goed past bij de kledingstukken van de kraan
D mooi kleurt bij de bruine achtergrond

1p **3** Wat is het doel van deze advertentie?
De lezer overhalen om
A geld te geven aan Cordaid Mensen in Nood om wateropslagplaatsen aan te leggen.
B kleding te verkopen ten bate van Sam's Kledingactie.
C mee te doen aan Sam's Kledingactie door kleding te schenken.
D zich aan te melden op internet voor een project van Cordaid Mensen in Nood.

Tekst 8

Naar een advertentie van Cordaid
Uit: Examen Nederlands KB digitaal 2018-1

Opdracht 17

Bekijk en lees tekst 9.

1p **1** Voor wie is de advertentie vooral bedoeld?
A gezinnen met jonge kinderen
B jongeren die van dieren houden
C mensen die met het openbaar vervoer willen reizen
D mensen die van apen houden

1p **2** Wat is de bedoeling van de uitspraak onderaan de tekst: "Kom naar de Apenheul en leer ook de aap in jezelf te begrijpen!"?
A Het nodigt je uit om de overeenkomsten tussen de aap en jezelf te ontdekken.
B Het nodigt je uit om met de apen in gesprek te gaan.
C Hoe meer je over een aap te weten komt, hoe meer je jezelf leert begrijpen.
D Hoe meer je van apentaal weet, hoe meer je van je bezoek aan de Apenheul geniet.

1p **3** Wat zijn de belangrijkste doelen van deze advertentie?
A aanzetten tot handelen en informeren
B amuseren en aanzetten tot handelen
C informeren en overtuigen
D overtuigen en amuseren

Tekst 9

Uit: Examen Nederlands KB digitaal 2017-2

Ik kan/weet • veelvoorkomende vragen bij verschillende soorten examenteksten beantwoorden.

Maak de opdrachten op Nieuw Nederlands Online.

Kijken-luisteren

Je leert over de verschillende soorten vragen bij de fragmenten op het examen.

Theorie

video-uitleg

Vragen bij fragmenten

De filmpjes in het examen zijn **korte fragmenten** uit langere programma's. De meerkeuzevragen gaan over de inhoud van het fragment. Soms wordt gevraagd naar de functie van het beeld of naar de manier waarop mensen reageren. Dit soort vragen heb je gehad bij het onderdeel Kijken en luisteren.

Bijvoorbeeld:
– André Kuipers doet een test. Welke twee tegenstellingen ervaart André bij het afnemen van de test?
– De commentaarstem zegt dat het maar goed is dat Isabella niets aan het toeval overlaat. Uit welk fragment blijkt dat het beste?
– De presentatrice zegt: "Ook ik ben besmet met het virus." Wat wil ze hiermee aangeven?

Zo beantwoord je vragen bij fragmenten
Stap 1: Lees de vraag.
Stap 2: Bekijk het *hele* fragment. Zo weet je zeker dat je geen informatie mist.
Stap 3: Luister en kijk nog een keer precies naar het stukje waarover de vraag gaat. Bedenk zelf het antwoord op de vraag. Je kunt het fragment terugkijken, maar bedenk wel dat dit tijd kost.
Stap 4: Vergelijk je antwoord met de gegeven antwoorden. Kies het juiste antwoord.

Opdracht
1

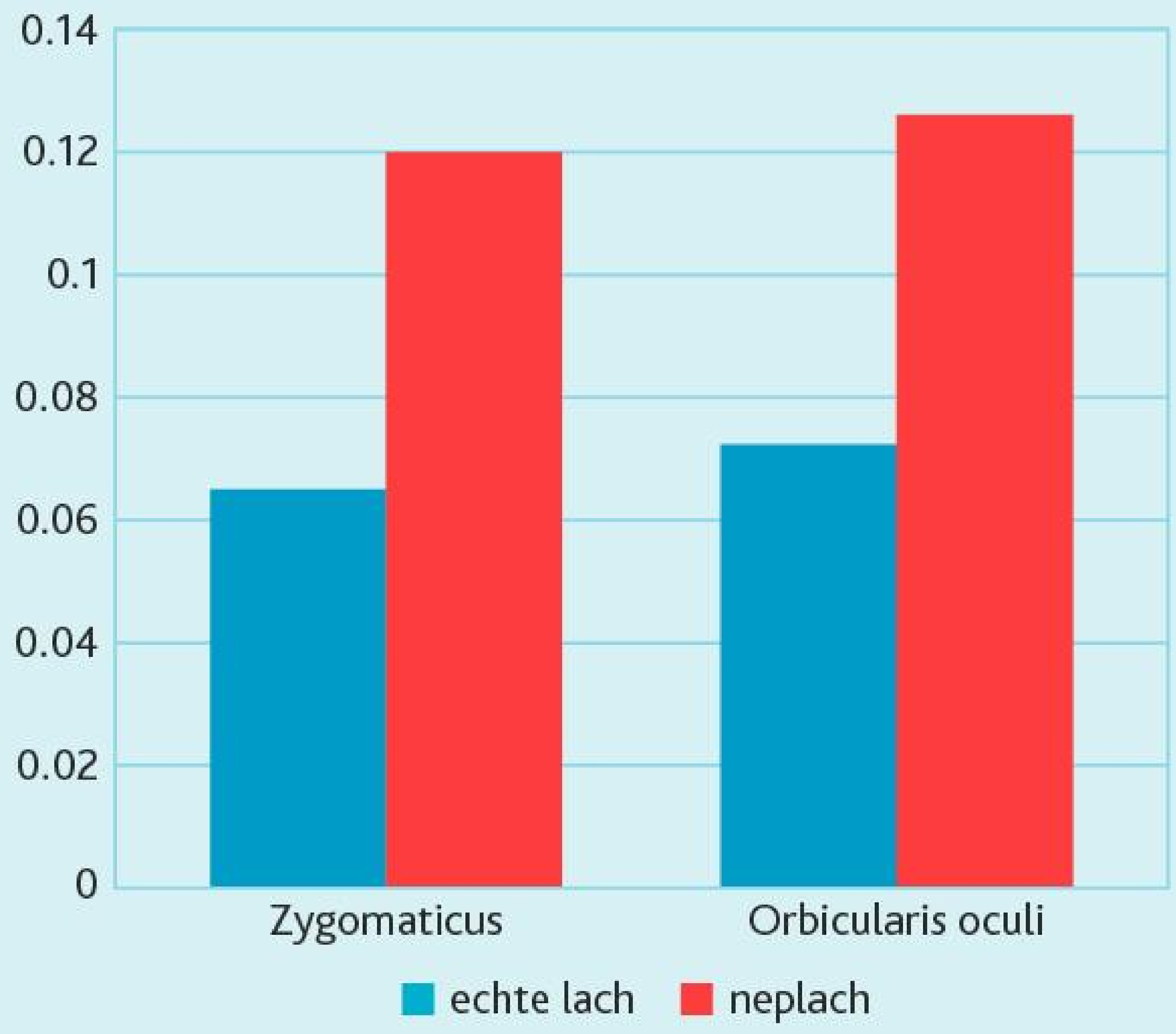
Je gaat kijken en luisteren naar een fragment uit het programma *Pavlov* van de NTR. Jandino Asporaat doet mee aan een onderzoek over lachen. Het onderzoek gaat over 'echt lachen' en 'nep lachen'.

1p **1** Op welke manier gaan de onderzoekers de echte lach en de neplach van Jandino onderzoeken?
A De activiteit van zijn gezichtsspieren wordt door een apparaat gemeten.
B De antenne die op de kap zit, geeft een signaal als er gelachen wordt.
C De kap op zijn hoofd meet of er activiteit in zijn hersenen plaatsvindt.
D Er wordt gekeken op welk moment de onderzoekers ook echt moeten lachen.

1p **2** Welke uitspraak past het best als Jandino kennismaakt met de onderzoekers?
A Jandino heeft zin in het onderzoek.
B Jandino toont weinig belangstelling door om zich heen te kijken.
C Jandino vindt de onderzoekers heel streng.
D Jandino vraagt zich af hoeveel het experiment gaat kosten.

Bekijk het volgende fragment uit het programma *Pavlov* over het onderzoek naar 'echt lachen' en 'nep lachen'.

1p **3** Het analyseren van de lach van Jandino geeft een onverwacht resultaat. In de grafiek zie je de activiteit van de oogspier en de mondhoekspier.

De onderzoekers hadden verwacht dat:
- A de blauwe en rode kolommen overal even hoog zouden zijn.
- B de tweede blauwe kolom van de mondhoekspier veel hoger zou zijn dan de eerste.
- C de tweede rode kolom van de oogspier veel hoger zou zijn.
- D de tweede rode kolom van de oogspier veel lager zou zijn.

1p **4** De onderzoeker wijst de grote oogspier aan op het gezicht van een anatomisch gezichtsmodel. Welke functie heeft dit beeld? Het beeld:
- A bewijst welke spieren Jandino goed heeft aangespannen tijdens het onderzoek.
- B geeft weer welke spieren bij mensen met veel humor beter ontwikkeld zijn.
- C laat zien waar de spier zit die je gebruikt bij echt lachen.
- D toont aan hoe je deze spieren bewust kunt aanspannen.

1p **5** Naar aanleiding van de onderzoeksresultaten noemt de voice-over Jandino een prof. Wat bedoelt hij hiermee?
- A Jandino heeft van humor en lachen zijn beroep gemaakt.
- B Jandino is gewend om mee te werken aan een onderzoek over lachen.
- C Jandino spant bij echt lachen dezelfde spieren aan als bij nep lachen.
- D Jandino's mondspieren zijn tijdens het lachen actiever dan bij andere mensen.

Ik kan/weet
- hoe je verschillende soorten vragen bij fragmenten moet beantwoorden.

Maak de opdrachten op Nieuw Nederlands Online.

Schrijven

Eindex

Je leert over de schrijfopdracht op het examen.

Theorie

video-uitleg

Een schrijfopdracht maken

Een van de onderdelen van het examen is een **schrijfopdracht**. Vaak moet je een (zakelijke) e-mail of brief (zie bladzijde 192 en 194) of een artikel (zie bladzijde 44) schrijven. De schrijfopdracht bestaat meestal uit een tekst waarin de situatie wordt uitgelegd en daaronder volgt de opdracht. Vaak heeft die opdracht te maken met het onderwerp van een van de examenteksten.

Stappenplan schrijfopdracht
Stap 1: Lezen
Lees de situatiebeschrijving en de opdracht goed door. Beantwoord deze vragen voor jezelf:
- Wat voor tekst moet ik schrijven? Waarop moet ik dus letten bij deze tekstsoort?
- Wat is het doel van mijn tekst?
- Wie is het publiek van mijn tekst, voor wie is de tekst bedoeld?

Stap 2: Schrijven
Je tekst moet altijd bestaan uit een inleiding, een middenstuk en een slot. Alle onderdelen die je in de tekst moet zetten, staan in de opdracht op een rijtje. Meestal staan ze al in een logische volgorde.
- Bedenk hoe je de onderdelen het beste over de alinea's kunt **verdelen**.
- Veel informatie moet je zelf verzinnen, maar een deel moet je ook uit de situatiebeschrijving halen. **Markeer** de informatie die je nodig hebt. Soms kun je ook informatie uit een van de examenteksten gebruiken.
- **Maak goede zinnen** bij elk onderdeel. Sla tussen de alinea's een regel over.

Tip: Je kunt de gevraagde onderdelen in je tekstvak plakken; dan kun je de zinnen erachter typen. Later kun je dan je zinnen over de alinea's verdelen. (Vergeet niet de geplakte onderdelen weer te verwijderen!)

Stap 3: Controleren en verbeteren
Bij de schrijfopdracht krijg je punten voor:
- **inhoud** – Controleer of alle informatie uit stap 2 goed in de tekst staat.
- **taalgebruik** – Kijk alle woorden en zinnen goed na en verbeter eventuele fouten. In het woordenboek kun je opzoeken hoe je woorden moet spellen. Let ook op leestekens.
  Let op: Zorg ervoor dat je tekst ten minste uit het gevraagde aantal woorden bestaat. Bij minder woorden krijg je geen punten voor taalgebruik. Je kunt het aantal woorden met een knop automatisch tellen.
- **presentatie/conventies** (regels) – Controleer of
  – je alle gegevens die bij de tekstsoort horen, hebt genoemd. Denk bijvoorbeeld aan de groet en je voor- en achternaam onder een e-mail.
  – de tekst goed in alinea's is verdeeld.
  – de informatie in een logische volgorde staat.
  – het taalgebruik past bij het publiek.

Opdracht 1

Lees tekst 1. Het is een schrijfopdracht uit een examen.

1 Wat voor tekst moet je schrijven?

2 Wat is het belangrijkste doel van je tekst?
- A adviseren
- B informeren
- C mening geven
- D overhalen

3 Voor wie is de tekst bedoeld?
- A een jongere, een leeftijdsgenoot
- B een volwassene die ik goed ken
- C een volwassene die ik niet ken

4 Hoe moet je hem of haar dus aanspreken?
- A met 'je', 'jou' en 'jouw'
- B met 'u' en 'uw'

5 Wat zet je in de onderwerpregel?

6 Welke groet moet jij onder je e-mail zetten?

7 Hoeveel woorden moet je ten minste gebruiken?

Tekst 1

Situatiebeschrijving

Elk jaar wordt er op jullie school een projectweek georganiseerd. Dit jaar is het thema 'duurzaam leven'. Tijdens die week is er in alle lessen aandacht voor de manier waarop je in het dagelijks leven rekening kunt houden met het milieu. Je hebt het artikel 'Duiken in het afval' gelezen. Het verbaast je dat er zoveel goed voedsel wordt weggegooid. Dat wist je niet en volgens jou past het onderwerp 'bewust worden van het verspillen van voedsel' prima bij de projectweek.

Door het artikel ben je nieuwsgierig geworden en wil je meer weten over eten uit afvalcontainers. Het lijkt je een goed idee om jouw klasgenoten te informeren over het feit dat er veel voedsel wordt weggegooid. Je zou graag een dumpsterdiver willen uitnodigen om tijdens de projectweek een workshop te verzorgen. Jij hebt ook zo je eigen ideeën over het feit dat er goed voedsel wordt weggegooid. Je weet nu dat er veel goed voedsel wordt weggegooid en dat zie je ook bij jou op school. Je vindt het belangrijk om hier tijdens de projectweek bij stil te staan. Je hoopt dat jouw klasgenoten gaan inzien dat het weggooien van goed voedsel niet past bij duurzaam leven.
Je bent van plan om Laura Goosen een e-mail te schrijven. Zij kan vast iets vertellen over het vele goede voedsel dat wordt weggegooid; voedsel dat nog prima te eten is. Ook lijkt het je goed als leerlingen dit met eigen ogen zien. Het lijkt je leerzaam om onder de begeleiding van Laura de container van school te bekijken. Eerst kan Laura wat vertellen over skippen en haar ervaringen. Daarna gaan jullie in de schoolcontainers op zoek naar bruikbaar voedsel. Op die manier worden leerlingen zich misschien meer bewust van het feit dat er veel goed voedsel wordt weggegooid. Verder zou je ook graag willen weten wat het meest bijzondere is wat ze in een container heeft gevonden. Ook dat vermeld je als vraag in je e-mail.

Je vraagt aan je docent toestemming of je Laura mag uitnodigen om een workshop over skippen te verzorgen. Je docent vindt het een goed idee, maar wil

→

dat jij zelf contact met haar opneemt. Je docent is wel wat huiverig voor het idee dat leerlingen 'zomaar van alles gaan eten uit de containers'. Ook is hij een beetje bang voor het feit dat skippen eigenlijk niet is toegestaan. Jij geeft aan dat je Laura zal vragen om hier aandacht aan te besteden. Verder wil je graag weten of er kosten zijn verbonden aan de workshop. Je geeft aan dat je op een snelle reactie hoopt.

Opdracht

13p Schrijf een e-mail aan Laura Goosen. Een aantal gegevens is al ingevuld. Vermeld het onderwerp van je e-mail in de onderwerpregel. Gebruik voor je e-mail de gegevens uit de situatiebeschrijving en eventueel de tekst 'Duiken in het afval'. Gegevens die niet in de opdracht vermeld staan, moet je zelf bedenken.

Besteed in je e-mail aandacht aan de volgende punten:
a – jezelf voorstellen met naam, klas en school
b – korte uitleg over projectweek
c – eigen mening over skippen
d – vraag om workshop op school te verzorgen
e – vraag of zij met een groepje leerlingen de container van school wil bekijken op eetbaar voedsel
f – vraag naar het meest bijzondere wat ze als skipper in een container heeft gevonden
g – verzoek om aandacht te besteden aan veiligheid, welke producten je zonder gevaar voor je gezondheid uit containers kunt eten
h – verzoek om aandacht te besteden aan het feit dat skippen eigenlijk niet is toegestaan
i – vraag of er kosten verbonden zijn aan workshop skippen
j – beleefd verzoek om snelle reactie

Sluit je e-mail af met 'Met vriendelijke groet,' en je voor- en achternaam.

>> Let op: Zorg ervoor dat je tekst minimaal uit 100 woorden bestaat. Bij minder dan 100 woorden krijg je geen punten voor taalgebruik.

Aan: laura.goosen@hotmail.com

Onderwerp:

Geachte mevrouw Goosen,

Uit: Examen Nederlands KB digitaal 2017-2

Opdracht 2

Bekijk en lees het voorbeeld van een zakelijke e-mail in de bijlage (bladzijde 194). Hierin zijn alle gevraagde onderdelen van de schrijfopdracht uit tekst 1 verwerkt.

1 Hoe zijn in de voorbeelduitwerking de onderdelen *a* tot en met *j* (tekst 1) verdeeld over de alinea's? Neem het schema over en vul in.

		onderdeel
inleiding	**al. 1**	*a, …*
middenstuk	**al. 2**	
	al. 3	
slot	**al. 4**	

2 In de voorbeelduitwerking heeft de schrijfster in haar taalgebruik rekening gehouden met het doel van de tekst en met het publiek.
Welke twee woorden passen bij het taalgebruik van de e-mail? Geef bij beide woorden een voorbeeld.
a beleefd
b enthousiast
c ingewikkeld
d populair
e streng

Theorie

video-uitleg

Goed spellen en formuleren

Je schrijfopdracht op het examen wordt onder andere beoordeeld op **taalverzorging**. Je krijgt bijvoorbeeld minder punten als je spelfouten maakt of hoofdletters en leestekens niet of verkeerd gebruikt. Je tekst wordt ook beoordeeld op **zinsbouw** en **samenhang**.

Tips:
- Gebruik bij het maken van de oefenopgaven bij het examenonderdeel Schrijven het Overzicht spellingregels. Dit overzicht krijg je van je docent of vind je online. Tijdens het examen mag je een papieren woordenboek gebruiken. Gebruik dit woordenboek als je twijfelt over de spelling van een woord (maar let wel op de tijd!).
- Maak je zinnen niet te lang en ingewikkeld:
  – Plak hoogstens twee zinnen aan elkaar. Gebruik daarbij een voegwoord.
  – Gebruik na een voegwoord de juiste woordvolgorde (zie bladzijde 58).
- Gebruik verwijswoorden. Zo voorkom je dat je steeds dezelfde woorden herhaalt (zie bladzijde 84).
- Gebruik waar dat kan signaalwoorden om het verband tussen je zinnen en alinea's aan te geven (zie bladzijde 190).

Opdracht
3

Lees tekst 2. Het is een schrijfopdracht uit een examen waarbij je een e-mail moet schrijven. Bij deze opdracht mag je gebruikmaken van de tekst *Land van zeurpieten* (bladzijde 156). Je vindt die tekst ook online.

1 Wat is het doel van de e-mail die je moet schrijven?

2 Voor wie is de e-mail bedoeld?
A een jongere, een leeftijdsgenoot
B een volwassene die ik goed ken
C een volwassene die ik niet ken

3 In welke volgorde zou jij de gevraagde onderdelen *a* tot en met *h* in je e-mail zetten? Noteer de woorden *inleiding, middenstuk* en *slot* onder elkaar en zet daarachter de letters van de onderdelen die je daar het beste kunt noemen.

4 Schrijf per alinea in steekwoorden op wat erin moet staan.

5 Schrijf de e-mail. E-mailadres en aanhef kun je overnemen uit de opdracht.
- Vergeet niet achter 'onderwerp' kort en duidelijk te zeggen waarover de e-mail gaat.
- Houd in je taalgebruik rekening met het doel van je tekst en met je publiek.

Tekst 2

Situatiebeschrijving

Verplaats je in de volgende situatie. Gebruik je eigen naam, klas en adres als dat voor het uitvoeren van de opdracht nodig is.

Op jouw school bestaat al jaren een Schoolraad. Deze wordt gevormd door een groep leerlingen, uit elk leerjaar steeds twee, aangevuld met vier ouders en twee docenten.

De Schoolraad bespreekt elke maand tijdens zijn vergadering klachten, vragen en problemen op jullie school. Door naar elkaars ervaringen en ideeën te luisteren, probeert de raad de sfeer op school zo goed mogelijk te houden.

Vorige week heeft je leraar aardrijkskunde aan het einde van zijn les onverwacht een papier uitgedeeld met allerlei roosterwijzigingen. De langdurige vervanging van twee docenten heeft voor heel wat veranderingen in de lesurenverdeling gezorgd. Verschillende leerlingen uit jouw klas reageerden boos en zeiden dat er de laatste tijd op jullie school nogal wat fout gaat. Door een mislukt feest van vorig jaar is het galabal voor de leerlingen uit de examenklassen afgelast. Er is een opeenstapeling van toetsen en ook het onderhoud van verschillende lokalen laat te wensen over. "Geen reclame voor de school", vonden ze, "en dat zo kort voor de Open Dag!" Je aardrijkskundeleraar maakte aan de klachtenstroom een einde door te zeggen dat met zomaar zeuren nooit iets wordt opgelost: klagen moet je op de juiste plaats doen!

Hij stelt voor dat jullie een e-mail aan de voorzitter van de Schoolraad, mevrouw Bogers, sturen. Daarin moet worden gevraagd op de vergadering van 3 april de klachten van de leerlingen te bespreken en samen met alle leden te zoeken naar oplossingen. Voor het gemak noteert hij op het bord naam en e-mailadres van de voorzitter.
De klas kiest jou als vertegenwoordiger: jij gaat de e-mail schrijven.

Opdracht

13p Schrijf een e-mail aan mevrouw Bogers, de voorzitter van de Schoolraad. Een aantal gegevens is al ingevuld. Vermeld het onderwerp van je e-mail in de onderwerpregel. Gebruik voor je e-mail de gegevens uit de situatiebeschrijving en eventueel de tekst 'Land van zeurpieten'. Gegevens die niet in de opdracht vermeld staan, moet je zelf bedenken.

Besteed in je e-mail aandacht aan de volgende punten:

a – vraag om tijdens de vergadering van 3 april jullie klachten te behandelen
b – noem de aanleiding: het gesprek tijdens de aardrijkskundeles
c – benadruk dat de Schoolraad voor de leerlingen en voor de school erg belangrijk is

d – geef een voorbeeld uit het afgelopen schooljaar waaruit blijkt dat de Schoolraad belangrijk is. Bedenk het voorbeeld zelf
e – noem twee klachten die jullie als leerlingen hebben
f – vraag of het mogelijk is om met een afvaardiging van de klas aanwezig te zijn bij de vergadering
g – noem één reden waarom jullie erbij willen zijn
h – vraag op korte termijn aan jou door te geven of de voorzitter akkoord gaat met jullie verzoek om de vergadering bij te wonen

Sluit je e-mail af met 'Met vriendelijke groet,' en je eigen voor- en achternaam.

>> Let op: Zorg ervoor dat je tekst minimaal uit 100 woorden bestaat. Bij minder dan 100 woorden krijg je geen punten voor taalgebruik.

Aan: k.c.bogers@gmail.com

Onderwerp:

Geachte mevrouw Bogers,

Uit: Examen Nederlands KB digitaal 2018-2

Opdracht
4

Bekijk tekst 3. Dit is het officiële correctievoorschrift dat wordt gebruikt bij het nakijken van de schrijfopdracht uit opdracht 3.

1 Hoeveel punten krijg je maximaal voor deze opdracht?
2 Stel, je hebt maar één klacht genoemd die jullie als leerlingen hebben en je bent vergeten om te vertellen waarom jullie bij de vergadering van de Schoolraad van 3 april willen zijn. Hoeveel punten worden er van je score afgehaald?
3 Stel, je hebt één formuleringsfout en drie spelfouten gemaakt. Hoeveel punten kost je dat?
4 Stel, je hebt je e-mail niet in alinea's verdeeld. Hoeveel punten ben je kwijt?
5 Kijk met het correctievoorschrift je eigen e-mail of die van een klasgenoot na. Vraag eventueel je docent om hulp, bijvoorbeeld bij het beoordelen van het onderdeel Taalgebruik.

Tekst 3

Correctievoorschrift

maximumscore 13

Als de kandidaat de opdracht helemaal niet heeft uitgewerkt, geen scorepunten toekennen.

Aftrek inhoud 6
De score is 6 scorepunten minus aftrek. De score kan niet lager zijn dan 0.

Indien de volgende elementen geheel of gedeeltelijk onjuist zijn of ontbreken:

vraag om behandeling klachten op 3 april	–1
de aanleiding	–1
belang van de Schoolraad	–1
een voorbeeld voor belang van de Schoolraad	–1
klacht 1	–1
klacht 2	–1
vraag of afvaardiging vergadering kan bezoeken	–1
één reden waarom jullie erbij willen zijn	–1
vraag om spoedig antwoord	–1

Aftrek taalgebruik 5
De score is 5 scorepunten minus aftrek. De score kan niet lager zijn dan 0.

één of twee formuleringsfouten (onvolledige zinnen, onjuiste woordkeuze, onjuiste verwijzingen, onjuiste zinsbouw)	–1
drie of vier formuleringsfouten	–2
vijf of meer formuleringsfouten	–3
één of twee spelfouten (fouten in de spelling van werkwoordsvormen, overige spelfouten, inclusief ten onrechte opgenomen of weggelaten hoofdletters)	–1
drie of vier spelfouten	–2
vijf of meer spelfouten	–3
twee of meer interpunctiefouten	–1

Let op:
Om taalgebruik te kunnen beoordelen, moet de uitwerking van de kandidaat een minimum aantal woorden bevatten. Als de uitwerking van de kandidaat uit minder dan 100 woorden bestaat, geen scorepunten voor taalgebruik toekennen. De aanhef telt niet mee voor het bepalen van het aantal woorden.

Aftrek presentatie/conventies 2
De score is 2 scorepunten minus aftrek. De score kan niet lager zijn dan 0.
Indien de volgende elementen geheel of gedeeltelijk onjuist zijn of ontbreken:

passend onderwerp in onderwerpregel	–1
vermelding slotformule en voor- en achternaam onder e-mail	–1
alinea-indeling	–1
samenhang	–1
logische volgorde	–1
passend taalgebruik	–1

Opmerking:
Als de kandidaat gebruikmaakt van conventies die niet passen bij de tekstsoort, 1 scorepunt aftrekken.
Deze schrijfopdracht hoort bij de tekst: ‘Land van zeurpieten’.

Uit: Correctievoorschrift Nederlands KB digitaal 2018-2

Opdracht
5

Lees tekst 4. Het is een schrijfopdracht uit een examen. Bij deze opdracht mag je gebruikmaken van de tekst *Rauw eten* (bladzijde 155). Je vindt die tekst ook online.

1 Wat is belangrijkste doel van de tekst die je moet schrijven?
2 Stel, je begint je tekst met *Beste meneer, mevrouw,*. Wat denk je, krijg je dan punten aftrek? Leg uit waarom.
3 Schrijf de tekst. Houd in je taalgebruik rekening met het doel van je tekst en met je publiek.

Tekst 4

Situatiebeschrijving

Bij jou op school wordt elk jaar aan het begin van het examenjaar een projectweek georganiseerd. Dit jaar stond de projectweek in het teken van voeding. Samen met jouw klasgenoten heb je een week lang alleen maar rauw voedsel gegeten. Met veel plezier denk je terug aan het eetexperiment.

Het was een bijzondere en intensieve week. Je hebt ervaren dat het best lastig is om uitsluitend rauw voedsel te eten. Je hebt veel plezier beleefd aan het experiment en je hebt ook veel geleerd. Er is ook van alles gebeurd en dat was heel leerzaam. Zo weet je nu beter welke voedingsstoffen er in levensmiddelen zitten en welke voedingsstoffen je absoluut nodig hebt om gezond te leven. Ook heb je geleerd dat je veel eten moet bewerken, voordat je het uiteindelijk kunt opeten. Verder vond je het erg leuk om samen met klasgenoten alles voor de hele maaltijd te regelen: boodschappen doen, de maaltijd bereiden en het gezamenlijk eten.

Naar aanleiding van het eetexperiment besluit je om een artikel voor de schoolkrant te schrijven. De komende schoolkrant heeft immers als thema ‘de projectweek’. Na het eetexperiment heb je een duidelijke mening gekregen over het eten van uitsluitend rauw voedsel. Je twijfelt nog wel of er in de toekomst steeds meer mensen over zullen stappen op rauw eten. Het is best veel werk om op deze manier eten te bereiden. Ook kost het veel tijd. Daarnaast heb jij ook echt bepaalde producten gemist.

Opdracht

13p Schrijf een artikel voor de schoolkrant. Gebruik de informatie uit de situatiebeschrijving. Ook mag je de informatie uit de tekst ‘Rauw eten’ gebruiken. Gegevens die niet in de opdracht vermeld staan, moet je zelf bedenken. Maak er een samenhangend geheel van en zet er een passende titel boven. Zet je voor- en achternaam onder het artikel.

Besteed in jouw artikel aandacht aan de volgende onderwerpen:
– jezelf voorstellen met naam en klas
– de aanleiding voor het schrijven van je artikel
– korte uitleg over de rauw-eten-week
– jouw ervaring met het eetexperiment
– een gebeurtenis tijdens het experiment
– jouw mening over rauw eten
– een voordeel van uitsluitend rauw eten
– een nadeel van uitsluitend rauw eten
– jouw toekomstverwachting over rauw eten

>> Let op: Zorg ervoor dat je tekst minimaal uit 100 woorden bestaat. Bij minder dan 100 woorden krijg je geen punten voor taalgebruik.

Uit: Examen Nederlands KB digitaal 2017-1

Opdracht
6

Tekst 5 is het correctievoorschrift bij opdracht 5.
Kijk met het correctievoorschrift je eigen artikel of dat van een klasgenoot na. Vraag je docent eventueel om hulp, bijvoorbeeld bij het beoordelen van het onderdeel Taalgebruik.

Tekst 5

Correctievoorschrift

maximumscore 13

Als de kandidaat de opdracht helemaal niet heeft uitgewerkt, geen scorepunten toekennen.

Aftrek inhoud 6
De score is 6 scorepunten minus aftrek. De score kan niet lager zijn dan 0.

Indien de volgende elementen geheel of gedeeltelijk onjuist zijn of ontbreken:

jezelf voorstellen met naam en klas (samen één element)	–1
aanleiding artikel	–1
korte uitleg rauw-eten-week	–1
ervaring met eetexperiment	–1
gebeurtenis tijdens eetexperiment	–1
mening over rauw eten	–1
voordeel van uitsluitend rauw eten	–1
nadeel van uitsluitend rauw eten	–1
toekomstverwachting over rauw eten	–1

Aftrek taalgebruik 5
De score is 5 scorepunten minus aftrek. De score kan niet lager zijn dan 0.

één of twee formuleringsfouten (onvolledige zinnen, onjuiste woordkeuze, onjuiste verwijzingen, onjuiste zinsbouw)	–1
drie of vier formuleringsfouten	–2
vijf of meer formuleringsfouten	–3
één of twee spelfouten (fouten in de spelling van werkwoordsvormen, overige spelfouten, inclusief ten onrechte opgenomen of weggelaten hoofdletters)	–1
drie of vier spelfouten	–2
vijf of meer spelfouten	–3
twee of meer interpunctiefouten	–1

Let op:
Om taalgebruik te kunnen beoordelen, moet de uitwerking van de kandidaat een minimum aantal woorden bevatten. Als de uitwerking van de kandidaat uit minder dan 100 woorden bestaat, geen scorepunten voor taalgebruik toekennen. De titel telt niet mee voor het bepalen van het aantal woorden.

Aftrek presentatie/conventies 2
De score is 2 scorepunten minus aftrek. De score kan niet lager zijn dan 0.
Indien de volgende elementen geheel of gedeeltelijk onjuist zijn of ontbreken:

passende titel	–1
vermelding voor- en achternaam onder artikel	–1
alinea-indeling	–1
samenhang	–1
logische volgorde	–1
passend taalgebruik	–1

Opmerking:
Als de kandidaat gebruikmaakt van conventies die niet passen bij de tekstsoort, 1 scorepunt aftrekken.
Uit: Correctievoorschrift Nederlands KB digitaal 2017-1

Ik kan/weet
- hoe ik een schrijfopdracht op het examen moet maken.

Maak de opdrachten op Nieuw Nederlands Online.

Woordenlijst examen

De volgende woorden komen vaak in de vragen of meerkeuzeantwoorden van de examens voor. Achter het woord staat de betekenis. Eronder staat een voorbeeldvraag of meerkeuzeantwoord waarin dat woord wordt gebruikt en de uitleg hiervan.

aandacht trekken = iets laten opvallen
Het beeld **trekt de aandacht**.
Het beeld valt op, zodat je verder gaat kijken en lezen.

aankondigen / aankondiging = vertellen dat iets gaat komen of gebeuren
In de inleiding staat een **aankondiging** van het onderwerp.
In de inleiding staat wat het onderwerp van de tekst is, waar de rest van de tekst over gaat.

aanleiding = de reden waarom iemand over een onderwerp schrijft
In de inleiding noemt de schrijver de **aanleiding** voor het schrijven van de tekst.
In de inleiding legt de schrijver uit waarom hij de tekst heeft geschreven.

aantonen = bewijzen, laten zien dat iets zo is
Het voorbeeld **toont aan** dat uitsluitend robots eerlijke topsport beoefenen.
Het voorbeeld bewijst dat alleen robots eerlijke topsport beoefenen.

aanzetten tot handelen / aansporen / activeren zie **overhalen**

adviseren / advies geven = raad geven
Het doel van de schrijver is je te **adviseren** over gezonde voeding.
Het doel van de schrijver is je raad te geven over gezonde voeding.

afzwakken = minder erg maken
Alinea 4 **zwakt** de uitspraken uit alinea 3 **af**.
In alinea 4 wordt gezegd dat het minder erg is dan in alinea 3 staat.

amuseren = mensen vermaken met iets leuks of interessants
De schrijver wil de lezer **amuseren** met een leuk verhaal over winkelende mannen.
De schrijver wil de lezer vermaken met een leuk verhaal over winkelende mannen.

argument = waarom je iets vindt
Welk **argument** geeft de schrijver bij zijn mening?
Wat zegt de schrijver om uit te leggen waarom hij dat vindt?

aspect = kant of onderdeel
Op welk **aspect** in de tekst legt de afbeelding de nadruk?
Welk onderdeel van de tekst krijgt door de afbeelding extra aandacht?

benadrukken = ergens extra aandacht op vestigen, belangrijker maken
De gekozen lettergrootte **benadrukt** het nut van goede doelen.
Door de lettergrootte krijgt het nut van goede doelen extra aandacht.

bewering = iets wat je zegt of schrijft
Welke van de onderstaande **beweringen** is juist?
Welke van de zinnen hieronder is juist?

blijken uit = duidelijk worden uit
Uit welke zin of uit welk zinsdeel **blijkt** zijn visie het best?
Uit welke zin of uit welk stukje zin wordt het beste duidelijk hoe hij erover denkt?

citeren = letterlijk overschrijven of iemands woorden letterlijk weergeven
Wie wordt in alinea 3 **geciteerd**?
Van wie staan er uitspraken in alinea 3? (Die uitspraken staan tussen aanhalingstekens.)

commentaar = opmerking over iets
De schrijver geeft de uitspraken van de deskundige weer zonder verder **commentaar**.
De schrijver schrijft de uitspraken van de deskundige alleen op. Hij zegt er verder niets over.

conclusie = wat je bedenkt nadat je ergens over nagedacht of gelezen hebt
In de laatste alinea wil de schrijver een **conclusie** geven.
In de laatste alinea wil de schrijver laten zien wat er volgt uit wat hij in de tekst heeft verteld.

deskundige = iemand die veel weet van een bepaald vak of onderwerp
Op welke wijze gebruikt de schrijfster de uitspraken van **deskundigen** in deze tekst?
Wat doet de schrijfster in deze tekst met de uitspraken van de mensen die veel weten van het onderwerp?

doel-middel = je gebruikt iets (middel) om iets (doel) te bereiken
Van welk verband is sprake in deze zin? "Door veel mest te gebruiken, gaan de planten beter groeien."
Het **middel** (veel mest) wordt gebruikt om het **doel** (betere groei van de planten) te bereiken.

feit = iets waarvan je kunt controleren of het waar is
In alinea 3 staan alleen **feiten**.
In alinea 3 staan alleen dingen die je kunt controleren.

functie = waarvoor iets is bedoeld
Wat is de **functie** van de laatste alinea?
Waarvoor is de laatste alinea bedoeld?

gegeven = iets wat zo is, een feit
In de laatste alinea voegt de schrijver een nieuw **gegeven** toe.
In de laatste alinea begint de schrijver over iets nieuws, iets waarover hij het nog niet heeft gehad.

(het) gestelde = dat wat is gezegd, de uitspraak
De schrijver benoemt een oorzaak van **het gestelde** in alinea 2.
De schrijver zegt wat een oorzaak is van dat wat in alinea 2 is gezegd.

gevolg = iets wat door iets anders (= oorzaak) gebeurt
In alinea 8 staan de **gevolgen** van de jacht op herten.
In alinea 8 staat welke goede of slechte dingen gebeuren door de jacht op herten.

hoofdgedachte = het belangrijkste wat over het onderwerp wordt gezegd in één zin
Wat is de **hoofdgedachte** van de tekst?
Wat is het belangrijkste wat over het onderwerp wordt gezegd in één zin?

(een) indruk geven van = een eerste idee geven over
In de inleiding wil de schrijver **een indruk geven** van wat het onderwerp van de tekst is.
In de inleiding wil de schrijver je een beetje vertellen wat het onderwerp van de rest van de tekst is.

informeren / informatie geven = dingen vertellen waardoor je meer over iets te weten komt
Het doel van de tekst is **informatie geven**.
Het doel van de tekst is dat je meer over het onderwerp te weten komt.

inleiden = voor het eerst duidelijk maken
Hoe wordt het onderwerp van de tekst in de eerste alinea **ingeleid**?
Op welke manier wordt het onderwerp van de tekst in de eerste alinea voor het eerst duidelijk gemaakt?

introduceren / introductie = voorstellen
In de inleiding wordt een deskundige **geïntroduceerd**.
In de inleiding wordt een deskundige voorgesteld die in de rest van de tekst ook voorkomt.

kopje / tussenkopje = tussentitel
Welk **kopje** past het beste boven alinea 4?
Welke tussentitel past het best boven alinea 4?

mening / opvatting / standpunt = een uitspraak waarmee je het eens of oneens kunt zijn
In de laatste alinea geeft de schrijver zijn eigen **mening**.
In de laatste alinea zegt de schrijver wat hij er zelf van vindt.

middel zie **doel-middel**

minimaal = ten minste, op z'n minst
Zorg ervoor dat je tekst **minimaal** uit 100 woorden bestaat.
Zorg ervoor dat je tekst op z'n minst 100 woorden heeft.

ondersteunen = duidelijker maken
Op welke manier **ondersteunt** de afbeelding de tekst?
Op welke manier maakt de afbeelding de tekst duidelijker?

oorzaak = waardoor iets komt
In welke alinea staat de **oorzaak** van het energietekort?
In welke alinea staat hoe het komt dat er een energietekort is?

opbouw = hoe iets in elkaar zit
In alinea 1 staat hoe de tekst is **opgebouwd**.
In alinea 1 staat hoe de tekst in elkaar zit, wat in de verschillende alinea's staat.

opsomming = één voor één een aantal dingen opsommen
De alinea's 4, 5 en 6 vormen een **opsomming** van nadelen.
In de alinea's 4, 5 en 6 noemt de schrijver een aantal nadelen achter elkaar op.

opvatting zie **mening**

overhalen / aanzetten tot handelen / aansporen / activeren = mensen zover krijgen dat ze iets doen
De maker van de advertentie wil je **overhalen** om geld te geven voor het goede doel.
De maker van de advertentie wil je zover krijgen dat je geld gaat geven voor het goede doel.

overtuigen = mensen zover krijgen dat ze jouw mening overnemen
De schrijver wil je ervan **overtuigen** dat voetballen leuk is.
De schrijver wil ervoor zorgen dat jij ook vindt dat voetbal leuk is.

persoonlijk = van jezelf
In de laatste alinea staat een **persoonlijke** mening van de schrijver.
In de laatste alinea staat de eigen mening van de schrijver.

reactie / reageren = laten merken wat je van iets vindt
Welke uitspraak past het beste bij de **reacties** van de scholieren?
De scholieren laten merken wat ze ervan vinden. Welke uitspraak past daar het beste bij?

reden = waarom je iets doet of vindt
Welke **reden** voor het invoeren van statiegeld op zwerfafval heeft het bedrijfsleven?
Waarom wil het bedrijfsleven statiegeld invoeren?

samenvatting = de inhoud in het kort
De tekst begint met een **samenvatting** vooraf.
Aan het begin van de tekst worden de belangrijkste dingen uit de tekst kort genoemd.

standpunt zie **mening**

tegenspreken = het tegenovergestelde zeggen
Alinea 4 **spreekt** het gestelde in alinea 3 **tegen**.
In alinea 4 staat het tegenovergestelde van wat in alinea 3 wordt gezegd.

tegenstelling = verschil tussen twee dingen die elkaars tegenovergestelde zijn
Welke **tegenstelling** bestaat er tussen alinea 3 en 4?
Welke twee verschillende dingen staan in alinea 3 en 4 tegenover elkaar?

toekomstverwachting = wat er waarschijnlijk nog gaat gebeuren
In de laatste alinea spreekt de schrijver een **toekomstverwachting** uit.
In de laatste alinea vertelt de schrijver wat er waarschijnlijk nog gaat gebeuren.

toelichting = uitleg, verduidelijking
Alinea 2 geeft een **toelichting** op de inhoud van alinea 1.
In alinea 2 wordt de inhoud van alinea 1 duidelijker uitgelegd.

tussenkopje zie **kopje**

uitwerking = iets wat al eerder kort is gezegd, verder uitleggen
Alinea 3 geeft een **uitwerking** van wat er in alinea 2 wordt verteld.
In alinea 3 wordt iets wat al eerder in alinea 2 is gezegd, verder uitgelegd.

verband = wat twee delen van een tekst met elkaar te maken hebben
Wat is het **verband** tussen alinea 2 en 3?
Wat hebben alinea 2 en 3 met elkaar te maken?

verduidelijken = duidelijker, beter te begrijpen maken
De foto **verduidelijkt** de tekst.
Door de foto begrijp je de tekst beter.

verklaren / verklaring = uitleggen hoe iets in elkaar zit of hoe iets komt
Alinea 6 geeft een **verklaring** voor de bewering in alinea 5.
In alinea 6 wordt dat wat in alinea 5 wordt gezegd, uitgelegd.

versterken = sterker maken, ervoor zorgen dat het nog beter klopt
Alinea 5 **versterkt** de inhoud van alinea 4.
Alinea 5 zorgt ervoor dat de inhoud van alinea 4 nog beter klopt.

voorbeeld = iets noemen om iets beter uit te leggen
In alinea 8 staan **voorbeelden** bij het onderwerp.
In alinea 8 worden dingen genoemd die het onderwerp duidelijker maken.

voorwaarde = iets wat eerst moet gebeuren, voordat …
In alinea 6 staat een **voorwaarde** voor het verminderen van het aantal ongelukken.
In alinea 6 staat wat er moet gebeuren om het aantal ongelukken te verminderen.

waarschuwen / een waarschuwing geven = wijzen op een gevaar of een nadeel
De schrijver wil de lezer **waarschuwen** voor te veel eten.
De schrijver wil de lezer vertellen dat te veel eten gevaarlijk kan zijn.

weergeven = beschrijven
Welke zin **geeft** de hoofdgedachte van de tekst **weer**?
Welke zin beschrijft de hoofdgedachte van de tekst?

woordgroep = twee of meer woorden die in een zin naast elkaar staan
Met welke **woordgroep** wordt alinea 8 in alinea 9 samengevat?
Met welke woorden die in alinea 9 naast elkaar staan, wordt kort de inhoud van alinea 8 verteld?

Bijlagen

Tekstverbanden en signaalwoorden

verband	voorbeelden van signaalwoorden
opsomming of volgorde	eerst, ten eerste – ten tweede – ten slotte, om te beginnen, ook, en, tevens, bovendien, daarna, dan, vervolgens, voordat, nadat
tegenstelling	maar, echter, toch, hoewel, daarentegen
oorzaak-gevolg	doordat, daardoor, als gevolg van, het gevolg is
voorbeeld	zo, bijvoorbeeld, zoals, neem nou, onder andere
vergelijking	net zo als, even … als, in vergelijking met, *meer / groter* dan
doel-middel	waarmee, zodat, om ... te, door middel van, met behulp van
voorwaarde	als … (dan), indien
reden / verklaring / argument	omdat, daarom, want, namelijk, vanwege, wegens, aangezien, immers
conclusie	dus, concluderend, dat betekent, kortom

Woordraadstrategieën

Wanneer je in een tekst een onbekend woord tegenkomt, lees dan verder.
Door het woord of de rest van de tekst goed te lezen, begrijp je vaak wel wat er ongeveer met het woord wordt bedoeld. Gebruik deze tips:

- Zoek in de tekst naar:
  – een **synoniem**: een woord dat ongeveer hetzelfde betekent.
  – de **betekenis** van het woord.
  – een **voorbeeld**. Let op signaalwoorden, zoals *bijvoorbeeld, zoals* enzovoort.
  – een **tegenstelling**. Bijvoorbeeld: *ontkennen* tegenover *zeggen dat iets wel zo is*.
- Zoek in het woord dat je niet kent een **bekend woorddeel**. Bijvoorbeeld: *onnodig* (niet nodig).
- Kijk of het woord **lijkt op een ander woord** dat je wel kent. Bijvoorbeeld: *concentratie* lijkt op *concentreren = opletten, je aandacht bij iets houden*; *chaotisch* lijkt op *chaos = puinhoop*.

Als je de betekenis niet uit de tekst of het woord kunt afleiden, gebruik dan een **(online)woordenboek**. Zoek een woord alleen op als je denkt dat het belangrijk is om de tekst te begrijpen. Kies de betekenis die in de tekst past.

Let op:
- **figuurlijk taalgebruik**. Bedoelt de schrijver wel precies wat er staat?
- **overdrijvingen** en **ironie**. Maakt de schrijver iets groter, mooier of erger? Bedoelt hij het wel serieus of bedoelt hij bijvoorbeeld juist het tegenovergestelde?

Voorbeeld schrijfplan

[1]	**onderwerp**	stress bij scholieren	
	tekstdoel	informeren	
	publiek	jongeren	
	onderdeel	***alinea***	***deelonderwerp + korte uitwerking in steekwoorden***
[2]	**inleiding**	1	• onderwerp + aanleiding: – onderzoek Universiteit Utrecht – 42 procent van de jongeren heeft last van stress – aantal scholieren met stress in 15 jaar verdubbeld
[3]	**middenstuk**	2	• deelonderwerp 1: herkennen – erg moe, buikpijn, slecht slapen – black-out tijdens de toets
		3	• deelonderwerp 2: oorzaken – niet lekker in je vel zitten, faalangst – combinatie school, baantje, sociaal leven – niet gauw tevreden zijn → te veel van jezelf vragen
		4	• deelonderwerp 3: voorkomen – 'nee' leren zeggen – plannen en pauzes nemen – sporten – op tijd hulp vragen (ouders, school)
[4]	**slot**	5	• samenvatting en advies – stress kan leiden tot burn-out – voorkom stress → maak keuzes

[1] Noteer kort het onderwerp, het doel en het publiek van je tekst.
Tekstdoelen zijn bijvoorbeeld *informeren, instructie geven, overtuigen* en *overhalen.*
Noteer bij **publiek** *jongeren* of *volwassenen* en bedenk welke toon daarbij hoort (bijvoorbeeld 'je'/'jij' of 'u'/'uw', beleefd en zakelijk of vriendschappelijk).

[2] Bedenk hoe je het onderwerp van je tekst wilt inleiden, bijvoorbeeld door het noemen van de aanleiding, het geven van één of meer voorbeelden bij het onderwerp of door te beginnen met een leuk, kort verhaaltje. Noteer die **inleiding** in steekwoorden in het schrijfplan.

[3] In het **middenstuk** gebruik je voor elk deelonderwerp één alinea. Noteer voor elke alinea in steekwoorden wat je wilt vertellen.

[4] Bedenk wat je in het **slot** van je tekst wilt doen, bijvoorbeeld de deelonderwerpen samenvatten, een toekomstverwachting geven, een conclusie trekken of een advies geven. Noteer de woorden die je hiervoor wilt gebruiken in het schrijfplan.

Voorbeeld zakelijke brief

[1] Matthijs Wahlers
Nieuwstraat 98
5141 BS Waalwijk

[2] Waalwijk, 18 december 2021

[3] A&Q Retail
T.a.v. de heer T. Rutgers
Eendrachtsplein 101
3015 ED Rotterdam

[4] Betreft: interview

[5] Geachte heer Rutgers,

[6] Mijn naam is Matthijs Wahlers en ik zit in klas 4 vmbo van het Oscar Romero College in Waalwijk. Binnenkort moet ik voor Nederlands een presentatie houden en daarvoor moet ik iemand interviewen. Mijn vraag is: zou ik u mogen interviewen?

[7] Mijn presentatie gaat over reclamecampagnes. In het tijdschrift *Meuk* stond hierover een artikel over reclamecampagnes voor jeans en uw naam werd ook genoemd. Het doel van mijn interview is om te weten te komen hoe reclamecampagnes precies werken. U kunt daar vast veel informatie over geven. In de bijlage vindt u de belangrijkste vragen die ik u zou willen stellen.

Ik zou ook graag willen weten of u weet waarom jeans zo populair zijn onder jongeren. Ik denk dat dit komt omdat er zoveel verschillende jeans zijn. Er is voor iedereen wel een broek die lekker zit en goed staat. Bovendien zijn het vaak beroemdheden die reclame maken voor een jeansmerk. Denkt u dat mijn uitleg klopt?

[8] Het zou dus erg fijn zijn als ik u zou mogen interviewen. Zou u zo snel mogelijk kunnen antwoorden, zodat ik verder kan met de voorbereidingen voor mijn presentatie? We kunnen dan ook een plaats en een tijdstip afspreken voor het interview. Alvast hartelijk bedankt.

[9] Met vriendelijke groet,

[10]

Matthijs Wahlers

[11] Bijlage: interviewvragen voor presentatie Nederlands

[1] Jouw eigen naam en adres
Schrijf hier je eigen naam en adres. Zet daaronder je adres en/of je telefoonnummer, als je wilt dat de ontvanger contact met je opneemt. Gebruik een 'net' e-mailadres en niet bijvoorbeeld: stinkybinky@bmail.com.

[2] Plaats, datum
Noteer de plaatsnaam gevolgd door een komma en de datum. Schrijf de naam van de maand helemaal uit.

[3] Naam en adres van de ontvanger
Noteer de naam en het adres van de persoon of het bedrijf aan wie je de brief schrijft. Schrijf onder de bedrijfsnaam *T.a.v. de heer / mevrouw …* als je weet aan wie je de brief richt. Zet dezelfde gegevens op de envelop.

[4] Betreft
Noteer in één woord of een paar woorden het onderwerp van je brief.

[5] Aanhef
Gebruik een beleefde aanhef met daarachter een komma, bijvoorbeeld:
Geachte heer Van den Dries, of *Geachte mevrouw Jansen,*
Geachte heer of mevrouw, (als je niet weet aan wie de brief is gericht).

[6] Inleiding
Begin met een hoofdletter. Schrijf op waarom je de brief schrijft: de aanleiding.
Bijvoorbeeld:
Op 20 januari las ik op uw website dat u een stageplaats heeft voor …
Mijn naam is Jacky Brons en ik …

[7] Middenstuk
Gebruik voor elk deelonderwerp één alinea. Als je een bijlage meestuurt, noem die dan ook in je tekst.

[8] Slot
Spreek een wens of verwachting uit, bijvoorbeeld:
Ik hoop dat u mij uitnodigt voor een gesprek / dat ik voldoende informatie heb gegeven.
Natuurlijk ben ik graag bereid om mijn sollicitatie in een gesprek toe te lichten.

[9] Groet
Een beleefde groet is *Met vriendelijke groet,*. Na de groet gebruik je een komma.

[10] Handtekening en naam
Zet onder de groet je handtekening. Zet daaronder je voor- en achternaam.
Schrijf je namens een groep, dan zet je dat onder de groet. Bijvoorbeeld:
Met vriendelijke groet,
namens klas 4C
Zet daaronder je handtekening met daaronder je naam.

[11] Bijlage
Dit onderdeel gebruik je als je iets meestuurt met je brief, bijvoorbeeld (een kopie van) een bon van een artikel waarover je een klacht hebt, een stageverslag of je cv.
Achter 'Bijlage' noteer je dan bijvoorbeeld *kopie van bon Samsung S10* of *cv*.

Voorbeeld zakelijke e-mail

		Aan: laura.goosen@hotmail.com
kort, duidelijk onderwerp	[1]	**Onderwerp:** workshop geven
		Bijlagen: programma projectweek Duurzaam leven.docx (84K)
aanhef	[2]	Geachte mevrouw Goosen,
inleiding	[3]	Mijn naam is Willemijn Donkers en ik zit in de vierde klas van het Zuiderzeecollege in Almere. Elk jaar wordt op onze school een projectweek georganiseerd en dit jaar is het thema 'duurzaam leven'. Nu las ik uw naam in het artikel *Eten uit de vuilnisbak.* Omdat het tegengaan van voedselverspilling heel goed past bij het thema van onze projectweek, wil ik u vragen een workshop op onze school te geven.
middenstuk – noem de bijlage(n) als je die meestuurt	[4]	Eerst vond ik het een vies idee om eten uit een vuilnisbak te halen, maar nadat ik verschillende verhalen over 'skippen' op internet las, heb ik mijn mening aangepast. Er wordt inderdaad heel veel goed voedsel weggegooid, ook op onze school. Daarom zou het fijn zijn als u tijdens onze projectweek iets kunt vertellen over skippen en uw ervaringen. Als bijlage stuur ik het programma van de projectweek. Kunt u tijdens de workshop aandacht besteden aan de veiligheid? Er zitten vast producten in de containers die je beter niet kunt opeten. Wat is trouwens het meest bijzondere wat u als skipper in een container heeft gevonden? Nu lijkt het me fantastisch om na uw verhaal met een groepje leerlingen in onze schoolcontainer op zoek te gaan naar eetbaar voedsel. Mijn docent vindt dat een griezelig idee, omdat skippen eigenlijk niet is toegestaan. Maar door dit te doen, zien mijn klasgenoten met eigen ogen dat er goed eten verspild wordt. Wanneer u voordat we in de container duiken, nog even noemt dat skippen eigenlijk niet mag, krijg ik vast wel toestemming voor deze actie.
slot	[5]	Zou u zo snel mogelijk kunnen reageren op mijn mail en in de antwoordmail willen zetten of er ook kosten verbonden zijn aan de workshop skippen? Alvast hartelijk bedankt.
groet	[6]	Met vriendelijke groet,
voor- en achternaam*	[7]	Willemijn Donkers

*zet als dat nodig is, onder je naam je adres en/of telefoonnummer

Voorbeeld cv

Curriculum vitae

[1] **Persoonlijke gegevens**

naam	Losman
voornamen	Eva
adres	Noorderholt 7a 9628 BV Siddeburen
telefoonnummer	06 - 255 31 81
e-mailadres	elosman6@bmail.com
geboortedatum en -plaats	26 maart 2003, Delfzijl

[2] **Opleiding en cursussen**

van 2016 tot heden	Vmbo-kader, Siddeburen Profiel Mobiliteit en Transport Vakkenpakket: wiskunde en nask1
van 2019 tot 2020	Cursus 3D Repaircafé, Appingedam Ontwerpen en repareren met een 3D-printer (6 bijeenkomsten)

[3] **Werkervaring**

van 2019 tot heden	Supermarktmedewerker Jumbo, Delfzijl Taken: vakkenvullen en groenteafdeling bijhouden
van augustus tot november 2021	Stage VBTrailerbouw, Bedum Taken: reparatie en onderhoud
van 2018 tot heden	Hulpkracht buurtpand Koppel, Siddeburen Taken: klaarzetten stoelen en tafels, koffie en thee schenken, planten verzorgen

[4] **Eigenschappen en vaardigheden**

- Samenwerken: Ik kan goed in een team werken en vind het leuk om samen naar oplossingen te zoeken.
- Doorzettingsvermogen: Ik houd van uitdagingen, mezelf verder ontwikkelen en geef niet snel op.

Hobby's en interesses

- Handbal
- Survival

[1] Begin je cv altijd met je persoonlijke gegevens.
[2] Noem daarna je opleiding(en). Noem als eerste de opleiding die je nu volgt of het laatst hebt afgerond. Als je een cursus hebt gevolgd die interessant is voor de werkgever, kun je die hier ook noemen.
[3] Noem vervolgens je werkervaring (denk ook aan stages, bijbaantjes en klusjes). Geef eventueel een korte toelichting waarin je vertelt wat je precies hebt gedaan.
[4] Noem in dit deel andere zaken die passen bij de vacature waarnaar je solliciteert. Je mag ook kopjes toevoegen als je daarbij dingen kunt noemen die interessant zijn voor de werkgever, zoals *Vrijwilligerswerk*. Wil je iets noemen dat niet onder een kopje past, gebruik dan *Overige* of *Aanvullende informatie*.

Opmaakvoorbeeld cv

Eva Losman

CURRICULUM VITAE

PERSOONLIJKE GEGEVENS

Eva Losman
Noorderholt 7a
9628 BV Siddeburen
06 - 255 31 81
elosman6@bmail.com

geboren
26 maart 2003, Delfzijl

OPLEIDING EN CURSUSSEN

Vmbo-kader, Siddeburen
2016 – heden
Profiel Mobiliteit en Transport
Vakkenpakket: wiskunde en nask1

Cursus 3D Repaircafé, Appingedam
2019 – 2020
Ontwerpen en repareren met een 3D-printer
(6 bijeenkomsten)

WERKERVARING

Supermarktmedewerker Jumbo, Delfzijl
2019 – heden
Taken:
- vakkenvullen
- groenteafdeling bijhouden

Stage VB Trailerbouw, Bedum
augustus – november 2021
Taken:
- reparatie
- onderhoud

Hulpkracht buurtpand Koppel, Siddeburen
2018 – heden
Taken:
- klaarzetten stoelen en tafels
- koffie en thee schenken
- verzorgen planten

HOBBY'S EN INTERESSES
- Handbal →
- Survival →

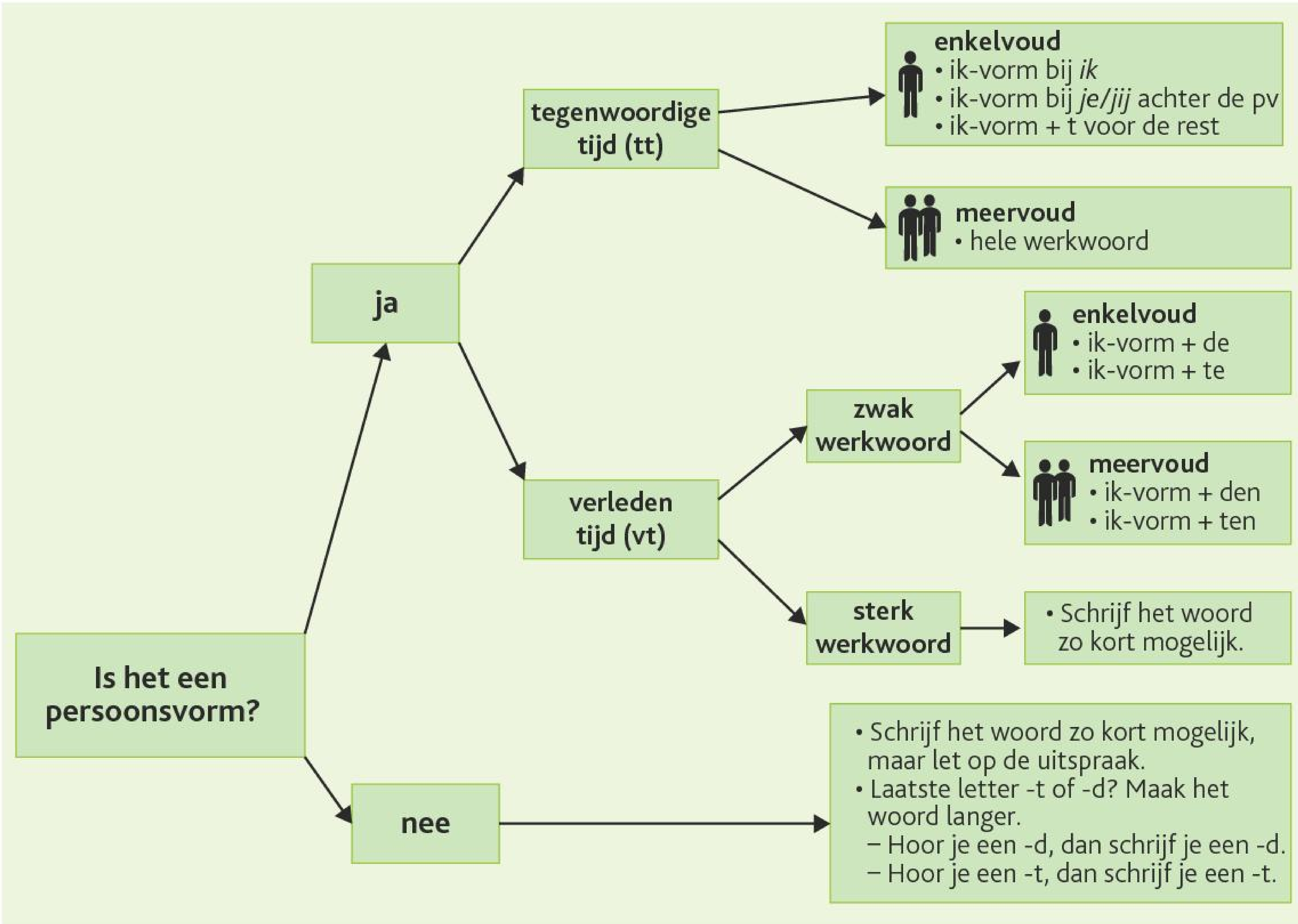
EIGENSCHAPPEN EN VAARDIGHEDEN

Samenwerken
Ik kan goed in een team werken en vind het leuk om samen naar oplossingen te zoeken.

Doorzettingsvermogen
Ik houd van uitdagingen, mezelf verder ontwikkelen en geef niet snel op.

Tip: Gebruik een mooie lay-out voor je eigen cv, maar overdrijf niet en gebruik een 'rustig' lettertype. Op internet kun je veel goede voorbeeld-cv's vinden.

Schema werkwoordspelling

Zo vind je de persoonsvorm
Zet de zin in een andere tijd: maak van de tegenwoordige tijd de verleden tijd of andersom:
– *Dinsdag wordt Jay met de auto naar de camping gebracht.*
→ *Dinsdag werd Jay met de auto naar de camping gebracht.*
Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.

Zo vind je het onderwerp
Stel de vraag: wie/wat + pv? Het antwoord is het onderwerp. Bijvoorbeeld:
– *Mischa stuurt morgen een bos bloemen naar de trainer.*
Wie stuurt? → *Mischa = onderwerp*

Zo gebruik je ’t ex-fokschaap
Op twee plaatsen in het schema kun je twijfelen:
- bij de verleden tijd van een zwak werkwoord: moet je -te(n) of -de(n) schrijven?
- als het woord geen persoonsvorm is: moet je een -t of een -d schrijven?

Twijfel je? Gebruik de regel van ’**t** e**x**-**f**o**ksch**aa**p**.
1 Haal -en van het hele werkwoord af.
2 Staat de laatste letter in ’**t** e**x**-**f**o**ksch**aa**p**? Gebruik -t/-te/-ten.
Gebruik in alle andere gevallen -d/-de/-den.

Let op: de regel van ’**t** e**x**-**f**o**ksch**aa**p** mag je nooit gebruiken bij een persoonsvorm die in de tegenwoordige tijd staat.

Register

Bronvermelding

Instituut voor Beeld en Geluid, Hilversum: p. 8-9
Frank de Roo/HH, Den Haag: p. 10-11
Shutterstock, New York: p. 14, 17o, 27b, 33r, 37r, 42, 57, 59ml, 60, 72, 77, 89r, 97, 102, 110, 112, 117 t/m 122, 124 t/m 128, 130 t/m 137, 138 t/m 144, 155, 156, 157, 159
Perry Mastrovito, Agefotostock, Barcelona: p. 17b
Horecava/RAI, Amsterdam: p. 19
NTR, Hilversum: p. 20
Ron Giling/Lineair: p. 24, 40, 41, 98r
Movilidadhoy, Madrid: p. 25
Dutchspeakwords, Oud-Beijerland: p. 27o
iStockphoto, Dublin: p. 33l, 59r, 98m, 103
Marcel van den Bergh/HH, Den Haag: p. 34
Martine Hoving/HH, Den Haag: p. 36-37
Studio Twintigtien, Waalre: p. 43
Thuiswinkel, Ede: p. 51
Harold Versteeg/HH, Den Haag: p. 56
Menno Lesterhuis, Heiloo: p. 59l
Sport in Twente, Enschede: p. 59mr
Niels Wenstedt/ANP, Rijswijk: p. 62-63
Picture-Alliance/Lineair, Arnhem: p. 65
Spaarnestad/HH, Den Haag: p. 79
Wiebe Kiestra, Den Haag: p. 86
Maikel Samuels/HH, Den Haag: p. 88-89
Kijlstra, Drachten: p. 90
AGU, Alkmaar: p. 93l
Tenson, Gotenburg: p. 93m
ANWB, Utrecht: p. 93r
Elvira Pijper, Breukelen: p. 94
Fliegende Blätter, Heidelberg/Wikimedia: p. 98l
Didy Pijpker, Uithuizermeeden: p. 100
Erik Molkenboer, Nijmegen: p. 107
Roen Kiewik/Revolver, Amsterdam: p. 114-115
Bart Maat/HH, Den Haag: p. 148-149
Natuurmonumenten, Vorden: p. 153
Natuurmonumenten, s-'Graveland: p. 154l
Centraal Bureau Fondsenwerving, Amsterdam: p. 154r
Sam's Kledingactie/Mensen in Nood, Leek: p. 170
NS, Utrecht: p. 171

GEPERSONALISEERD LEREN

Bij dit boek hoort een digitale leeromgeving.
Als je de opdrachten online maakt, zie je direct wat er al goed gaat. Je krijgt daarbij handige tips, zodat je het de volgende keer beter doet.

Op basis van je resultaten krijg je bovendien opdrachten op jouw niveau. Dus wat moeilijker als het goed gaat of met meer hulp als je dat nodig hebt.
Met de oefentoetsen kun je je voorbereiden op het proefwerk.
Als je meer uitleg nodig hebt, zijn er ook nog handige uitlegvideo's.

Noordhoff

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189
www.fsc.org

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-88081-1